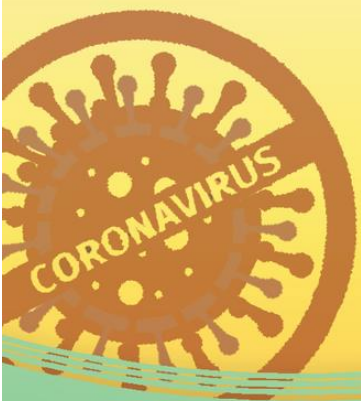

NAKHON LAMPANG BUDDHIST'S JOURNAL

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

NBJ

ISSN:2350-9953 (Print)
ISSN:2672-9830 (Online)
Vol.11 No.1 (January - April 2022)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2565- เมษายน 2565)
Volume 11 No.1 (January 2022- April 2022)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

หลักการและเหตุผล

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นแหล่งรวบรวมผลงานทางวิชาการ และองค์ความรู้ที่สำคัญ เนื่องจากเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ความคิดที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนความเคลื่อนไหวในแง่มุมต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ ของมหาวิทยาลัย

ในการนี้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และผลงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระพุทธศาสนา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การจัดการ สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม และการศึกษา ตลอดจนบทวิเคราะห์ที่เสนอทางออกของปัญหาให้แก่สังคม
2. เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
3. เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่

หมายเหตุ

1. บทความทุกบทความได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer review) จากภายนอกมหาวิทยาลัย และบทความที่ส่งถึงกองบรรณาธิการ ขอสงวนสิทธิ์จะไม่ส่งคืน
2. บทความ ข้อความภาพประกอบ และตารางใด ๆ ที่ตีพิมพ์ในวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง เป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป และไม่ใช่ว่าความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว
3. บทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างพิจารณาของวารสารฉบับอื่น หากตรวจสอบพบว่ามีการตีพิมพ์ซ้ำซ้อน ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

การจัดพิมพ์ ปีละ 3 ครั้ง ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม)
ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)
ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2565- เมษายน 2565)
Volume 11 No.1 (January 2022- April 2022)
ISSN 2350-9953 (Print)
ISSN 2672-9830 (Online)

ที่ปรึกษา

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	อธิการบดี	พระโสภณวชิราภรณ์	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการ
พระเทพพรเมธี, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร		ต่างประเทศ
พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.	รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป
พระเมธีธรรมอาจารย์, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน และพัฒนา	พระราชเขมากร,รศ.ดร.	รองอธิการบดีวิทยาเขตแพร่
พระเทพเวที, รศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต	พระครูปริยัติกิตติธำรง,รศ.ดร.	คณบดีคณะสังคมศาสตร์
พระครูโสภณพุทธศาสตร์, ผศ.ดร.	รองอธิการบดีฝ่าย ประชาสัมพันธ์และเผยแผ่	พระราชธรรมาลังการ	ที่ปรึกษาผู้อำนวยการวิทยาลัย สงฆ์นครลำปาง

บรรณาธิการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ นางสาวจิรัชฌาภรณ์ เพิ่มชื่น

กองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวฑฒโน,ผศ.

ผศ.ดร.สุทธิพร สายทอง

ดร.ณภัทสรส์ เหมาะประสิทธิ์

หน่วยงานภายนอก

รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร

รศ.ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ

รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์

ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร

ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด

ผศ.ดร.ธนากร สิริสุคันธา

ผศ.ดร.รักษ์ศรี เกียรติบุตร

ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา

ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์

ผศ.บุรินทร์ รุจจนพันธุ์

ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี

สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเนชั่น

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

พระนครเหนือ วิทยาเขตปทุมธานี

ออกแบบปก พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญญา, ดร., นางสาวมูรวี ฉิมพะเนาว์

นิติกร อาจารย์พรณรงค์ บรรชัชธรรม อาจารย์พาคินทร์ พิทยะสิทธิ์

เว็บไซต์: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/index>; อีเมล: silawatchaiwong30@gmail.com

สำนักงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

เลขที่ 662 หมู่ 2 ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง 52130 โทรศัพท์/โทรสาร 0 5420 9454

จำนวนที่พิมพ์: 500 เล่ม

ที่พิมพ์: จีระนันท์การพิมพ์ ถนนรัชฎา ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. โทร. 08 3515 9154

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

คณะกรรมการกลั่นกรองบทความ
วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง (Peer Review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายในมหาวิทยาลัย

1. พระชยานันท์ทมนี, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน
2. พระครูสิริปริยัตยานุศาสน์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
3. พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ ภูริปัญญา, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
4. พระครูวิมลศิลป์ปะกิจ, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
5. พระมหานันทวิทย์ อธิภทโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
6. พระมหาเกรียงศักดิ์ อินทปัญญา, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
7. ศ.ดร.จ๋านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
8. ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
9. รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
10. รศ.ดร.อภิรักษ์ จันทร์ตะนี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
11. รศ.ดร.ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
12. รศ.ดร.ธีรยุทธ พึ่งเพียร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
13. รศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตพะเยา
14. รศ.พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตแพร่
15. รศ.ดร.วรภุช เถื่อนช้าง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์
16. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
17. รศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
18. รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
19. รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
20. ผศ.ดร.อัครเดช พรหมกัลป์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตนครสวรรค์
21. ผศ.ดร.ฐิติวุฒิ มั่นมี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
22. ผศ.ดร.ประเสริฐ ธิลาว	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
23. ผศ.ดร.ดวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

24. ผศ.ดร.สมควร นิยมวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
25. ผศ.ดร.กมลลาส ภูวนาธิฎ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
26. ผศ.ดร.พงษ์พัฒน์ จิตตานุรักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
27. ดร.ลำพอง กลมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
28. ดร.สุวัฒน์ รักขันโท	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
29. ดร.ภารดี พูลประภาเอี่ยมเจริญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกมหาวิทยาลัย

1. พระครูปลัดสุรวุฒิ จันทมโฆ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
2. พระศรีวิญาณภรณ์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
3. ศ.เกียรติคุณ ดร.สุมานพ ศิวารัตน์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
4. รศ.ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
5. รศ.ดร.ชลวิทย์ เจียรจิตต์	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
6. รศ.ดร.อธิปัตย์ บุญเหมาะ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี
7. รศ.วิภาวรรณ ปัญจรัตน์	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
8. รศ.อุมาภรณ์ คงอุไร	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
9. รศ.ดร.นัยทิยา น้อยจันทร์	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
10. ผศ.จรรยา วิไลวรรณ	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
11. ผศ.ดร.ชัชวาล แอร่มหล้า	มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
12. รศ.ดร.วีระ เลิศสมพร	มหาวิทยาลัยพะเยา
13. ผศ.ดร.อนันต์ อุปสอด	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
14. ผศ.ดร.ธนกร สิริสุคันธา	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
15. ผศ.ดร.สาธิต ทรัพย์รวงทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
16. ผศ.ดร.รัตเกล้า เปรมประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
17. ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
18. ผศ.ดร.สุริยา สัมจันทร์	มหาวิทยาลัยพะเยา
19. ผศ.ดร.กীরวัฒน์ นนทะโชติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
20. ผศ.ดร.ชวงค์ อุบาลี	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
21. ผศ.ดร.ประชัน ชะชิกุล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
22. ผศ.ดร.สุพัฒนา หอมบุปผา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
23. ผศ.ดร.รักษศรี เกียรติบุตร	มหาวิทยาลัยพะเยา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

24. ผศ.ทรงวุฒิ ศรีวิไล	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
25. ผศ.ธนากร สังเขป	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
26. ดร.ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
27. ผศ.ดร.วีรวิชัย ปิยนนทศิลป์	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
28. ผศ.ดร.ชัยณรงค์ ศรีมันตะ	มหาวิทยาลัยบูรพา
29. ดร.ภัทรชัย อุทาพันธ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
30. ดร.ประสงค์ พรหมศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตอีสาน
31. ดร.สุวิรัฐ แลสันกลาง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
32. ดร.นิชภา โมราถบ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
33. ดร.อนุกุล ศิริพันธ์	วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
34. ดร.อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
35. ดร.จตุตินันท์ ขวัญเนตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
36. ดร.สิตางค์ เจริญวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
37. ดร.ชานิกา ฉัตรสูงเนิน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
38. ดร.ปานณนาถ ศักดิ์ศิริคุณ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ วิทยาเขตปราชญ์บุรี
39. ดร.สายชล ปัญญาชิต	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
40. ดร.ภคพล เส้นขาว	มหาวิทยาลัยรามคำแหง
41. ดร.ภัทรเดช ปิณชญานาตุล	โรงเรียนกำเนิดวิทย์
42. ดร.ศิริขวัญ ปัญญาเรียน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
43. อาจารย์วัชรภรณ์ ลวดลาย	สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตลำปาง
44. อาจารย์ธวัชชัย ทำทอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
45. อาจารย์ฐาปกรณ์ เครือระยา	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
46. อาจารย์ยุทธภูมิ มั่นตรง	นักวิชาการกรมศิลปากร
47. อาจารย์เพ็ญกานต์ นามวงศ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
ลำปาง
48. อาจารย์เกษรสิริ ลีลาสัย	สำนักงานต่างประเทศ สำนักงานอัยการ
สูงสุด

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

อนุโมทนาภา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – เมษายน 2565) เป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนให้นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนานำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในสังคม การนำเสนอผลงานทางด้านวิชาการ เป็นอีกช่องทางหนึ่งในการเผยแพร่ ความรู้ ความสามารถทางการบริการวิชาการแก่สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ในโลกยุคปัจจุบัน เป็นโลกยุคของการแข่งขัน แสวงหาเฉพาะประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก ดังนั้นการส่งเสริมให้มีการนำหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาเข้ามาประยุกต์ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งในการช่วยลดความขัดแย้ง ความเห็นต่างทางด้านความคิด ซึ่งมักจะมองแต่ประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักการส่งเสริมให้มีการบูรณาการหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอน อาทิเช่น การจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษา และการบริหารองค์กรภาครัฐ จึงเป็นการเหมาะสมและสมควรอย่างยิ่ง ซึ่งตรงกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยคือ “จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วารสารฉบับนี้เป็นวารสารที่เปิดโอกาสให้คณาจารย์ นิสิต และผู้ที่สนใจได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และองค์ความรู้ทางวิชาการ รวมไปถึงประสบการณ์ในการศึกษาวิจัย ในประเด็นหัวข้อการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติอันจะนำไปสู่ความสำเร็จด้านวิชาการ และการสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป

ในนามของวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขออนุโมทนาขอบคุณ คณะผู้จัดทำวารสาร และนักวิชาการทุกรูปทุกท่านที่ได้เขียนบทความวิชาการเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

บทบรรณาธิการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปางฉบับนี้ ได้จัดพิมพ์เป็นปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม- เมษายน 2565) อย่างต่อเนื่องกัน โดยมีผู้ให้ความสนใจและสอบถามถึงความคืบหน้าของบทความเป็นจำนวนมาก โดยวารสารฉบับนี้ได้รับเกียรติจากคณาจารย์ นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภายในและภายนอก นำเสนอบทความมาตีพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งทางกองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ขอขอบพระคุณทั้งผู้ที่สนใจเข้ามาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานและผู้อ่านที่สนใจวารสารฉบับนี้ มา ณ โอกาสนี้

สำหรับวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มีบทความประจำฉบับนี้ นำเสนอทั้งสิ้น 17 บทความ ประกอบด้วย

บทความที่หนึ่ง บทความของ สิทธิพร เกษจ้อย, วรเทพ เวียงแก, เอกชาติ สุขแสน, สัจจรักษ์ ไร่สงวน, วรชิต ทะสา และ สุดาทิพย์ เกษจ้อย เรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น” เป็นบทความที่กล่าวถึง การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุซึ่งเป็นประชากรตัวอย่างจำนวน 229 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมีกำลังเพียงพอที่จะดำเนินชีวิตและเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อการแก้ไขปัญหาและความสงบภายในจิตใจ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตคือ ผู้สูงอายุส่วนมากจะใช้ระยะเวลาค่อนข้างมากในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิที่พึงได้รับจากหน่วยงานของรัฐทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะวัย ดังนั้นหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงและเสริมกระบวนการรู้คิด ทบทวนความจำ เพื่อป้องกันและช่วยชะลอภาวะสมองเสื่อมสำหรับผู้สูงอายุโดยวิธีการที่เหมาะสม

บทความที่สอง บทความของ ชนิกันต์ ผลเจริญ, รุ่งภา ырรองเกษมสุข, สกฤติ อีสริยานนท์ เรื่อง “เศรษฐกิจและการเมืองของมรดกโลกในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร” เป็นบทความที่กล่าวถึง ตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร และตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองภายหลังการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ตลอดจน การปรับตัวของผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์มักมีความสัมพันธ์กับบทบาทการบริหารจัดการของกรมศิลปากร เช่น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ที่มีพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ จึงปรับตัวด้วยการขยายที่พักอาศัยเข้าใกล้โบราณสถาน มีการสร้างอาคารสูง จึงมักปรากฏความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรกับตัวแสดงต่างๆ กลุ่มที่เสียประโยชน์สามารถทำทลายการดำเนินงานของกรมศิลปากรได้

บทความที่สาม บทความของ จิรวัดน์ รักชาติ, โสพิน โตธิรกุล และพสุนิต สารมาศ เรื่อง “ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงของชาวกะเหรี่ยงในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่” เป็นบทความที่กล่าวถึงในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานใด ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 คนใช้สมาร์ทโฟน และสามารถเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ตได้ กลุ่มตัวอย่างมักจะใช้เวลาในการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตไปกับการติดต่อญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง และไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลการเกษตร ราคาพืชผล นวัตกรรมทางการเกษตร และข้อมูลด้านการลงทุน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับของทักษะและวิถีคิดการเป็นผู้ประกอบการที่ค่อนข้างต่ำ (เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานนอกโร้มนา การค้นหาข้อมูลเพื่อพัฒนาตนเอง การวางแผนเพื่อประกันความเสี่ยง)

บทความที่สี่ บทความของ อัครเจตน์ ชัยภูมิ, และ ชัยณรงค์ เครือนวน เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์” เป็นบทความที่กล่าวถึง เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนาประกอบด้วย 3 เงื่อนไข คือ ประการแรก เงื่อนไขทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ระบบตลาดเข้ามาในชุมชนทำให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า ประการที่สอง เงื่อนไขทางการเมือง ที่กลไกรัฐและอำนาจรัฐเข้ามาสู่ชุมชน เช่น สาธารณสุข โรงเรียน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการเข้ามาของกรปกครองท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง และประการสุดท้าย เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ชาวนาเข้าสู่การบริโภคนิยม ตามยุคสมัยเพื่อความสะดวกสบาย ส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา และด้านการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่โนนบุรีมีการปรับภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ประกอบด้วย 4 ประการ คือ การสร้างและกระชับเครือข่ายทางสังคม การผลิตซ้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง การสร้างกระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับรัฐ และการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการพึ่งพิงนโยบายประชานิยมและเข้าเป็นเครือข่ายของกลไกรัฐในส่วนภูมิภาค เพื่อให้ชาวนาสามารถอยู่รอดท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงภายใต้ระบบทุนนิยม

บทความที่ห้า บทความของ เบญญาดา กระจางแจ้ง และ นงนุช ศรีสุข เรื่อง “กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว” เป็นบทความที่กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามด้วยความเห็น 2 ประการ ได้แก่ 1) ความคิดเห็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่มีความเห็นว่าสมาชิกกลุ่มจะต้องมีส่วนร่วมในการแบ่งความรับผิดชอบ ช่วยกันคัดสรรขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่มีจำนวนสารเคอร์คูมินอยดในปริมาณที่สูง ช่วยกันป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันด้วยการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการจำหน่ายผลผลิตให้แก่บริษัท และการสร้างช่องทางการจำหน่ายด้วยการขาย และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเป็นเครื่องอุปโภค บริโภคในครัวเรือน 2) ความเห็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่จะต้องให้การช่วยเหลือด้านต่าง ๆ การกำหนดนโยบายของภาครัฐ และปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและผลักดันให้เกิดภาคีในการจำหน่ายสินค้า ลดช่องว่างทางการตลาดที่ผู้ขายสามารถขายตรงแก่ผู้บริโภคทั้งในระบบออนไลน์และในพื้นที่ และต้องปลูกฝังจิตสำนึกชุมชนให้เกิดความคิดเชิงสร้างสรรค์เพื่อแปรรูปขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามและออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยในการก้าวเข้าไปสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศได้อย่างภาคภูมิใจ กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถจำแนกตามระบบการตลาดแบบ 4P ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการขายตรงแก่ผู้บริโภค 4) การส่งเสริมภาครัฐ

บทความที่หก บทความของ ณิชพงศ์ รังงาม และ ชัยณรงค์ เครือนวน เรื่อง “บทบาทของทุนเงินในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของประเทศไทย: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่” เป็นบทความที่กล่าวถึง บทบาทของทุนเงินในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศไทยสามารถอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญ ได้แก่ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) จากรัฐบาลเงินผ่านยุทธศาสตร์สำคัญได้แก่ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

“ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) อันเป็นแรงขับเคลื่อนผ่านการวางนโยบายและระบบกฎหมาย เพื่อส่งเสริมบทบาทของรัฐวิสาหกิจและเอกชนในการลงทุนภายนอกประเทศ และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ภายในของสปป.ลาว ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Relationship) และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) โดยมีตัวแสดงได้แก่รัฐบาลจีนซึ่งขับเคลื่อนตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) เป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายการลงทุนยังต่างประเทศเพื่อการเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องกับรัฐบาลสปป.ลาว ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากสถานะความยากจนโดยใช้การพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศและการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้า

บทความที่เจ็ด บทความของ เกสรสิริ ลีลาลัย, โอบาร ถิ่นบางเตียว และ รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข เรื่อง **“การชดเชยแบบแฝงในระบบเกษตรพันธสัญญา”** เป็นบทความที่กล่าวถึง รูปแบบเกษตรพันธสัญญาเป็นแบบสัญญาจ้างเลี้ยงและสัญญาประกันราคา ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการชดเชยและความเข้มข้นของการชดเชยของบริษัทที่มีต่อเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์ม เช่น สัญญาเป็นสัญญาสำเร็จรูป เกษตรกรไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงในสัญญา, การที่บริษัทบังคับซื้อปัจจัยการผลิตจากบริษัทเท่านั้น หรือ การกำหนดราคาซื้อ-ขาย โดยบริษัท เป็นต้น นอกจากการชดเชยที่ปรากฏในสัญญาแล้ว ยังมีการชดเชยที่ไม่ปรากฏในข้อตกลงหรือเงื่อนไขตามสัญญา แต่เป็นการชดเชยแบบแฝง เช่น การถูกบังคับให้ปรับปรุงโรงเรือน การจ่ายค่าน้ำร้อนน้ำชาให้แก่ตัวแทนบริษัท เป็นต้น นอกเหนือจากการชดเชย เกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มยังได้รับผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น การบาดเจ็บจากการทำงาน การสูดดมฝุ่นละอองและสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการเลี้ยงสัตว์ หรือการพักผ่อนที่ไม่เป็นเวลา รวมถึงการที่แรงงานรับจ้างในฟาร์มถูกทำร้ายร่างกายจากเกษตรกรหรือหัวหน้าแรงงาน เกษตรกรจึงมีการปรับตัวเพื่อลดการพึ่งพาและการชดเชยจากบริษัท เกษตรกรบางรายใช้วิธีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง หรือเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญาโดยเลือกบริษัทที่เห็นว่ามิใช่ข้อตกลงในสัญญาที่เป็นธรรมกว่าบริษัทเดิม ขณะที่เกษตรกรบางรายเลือกที่จะเข้าสู่ภาวะอิสระแบบเต็มตัว ออกจากระบบเกษตรพันธสัญญาและเลี้ยงสุกรแบบอิสระขายผลผลิตให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง

บทความที่แปด บทความของ ชาติชาย จาตตานิม, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และ ปรีดา อัดวินิจตระการ เรื่อง **“การพัฒนาแบบค้ำยกภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ (New Normal)”** เป็นบทความที่กล่าวถึง รูปแบบค้ำยกภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 12 องค์ประกอบ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ทักษะการปรับตัว ความรู้ในการบริหารธุรกิจ และจริยธรรมในการทำงาน 2) ด้านเทคโนโลยีและการปรับปรุงระบบงาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ระบบรูปแบบการบริการ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และ 3) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ ระบบการประเมินและผลตอบแทน การพัฒนาบุคลากร สร้างความผูกพันต่อองค์กร กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสรรหาและจ้างงาน

บทความที่เก้า บทความของ Zhehui huang, Fanffang Huang, Siyu lin และนพรัตน์ น้อยเจริญ เรื่อง **“คำเรียกสี: วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงตามช่วงอายุของภาษาจ้วงอู๋หมิง เมืองหนานนิง มณฑลกว่างสี”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ชาวจ้วงที่มีช่วงอายุต่างกัน ใช้คำเรียกสีภาษาจ้วงพื้นฐานแตกต่างกัน ช่วงอายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 78.75 อายุที่ 35-45ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 60 และอายุที่ 15-25ปี ซึ่ง

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ถือได้ว่าเป็นต้นแทนของกลุ่มคนในอนาคต ใช้คำเรียกสี่พื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 5 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคำเรียกสี่ของภาษาจ้วงอู๋หมิงโดยมีตัวแปรที่สำคัญคือช่วงอายุที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเห็นความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงทางภาษาอย่างชัดเจน อนาคตคำเรียกสี่ของภาษาจ้วงอู๋หมิงจะถูกแทนที่ด้วยภาษาจีนกลาง อิทธิพลของภาษาจีนกลางเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน

บทความที่สิบ บทความของ สุริยัน ทองพิกุล, ชูสิวรรณ โชติวงษ์ และ ปรีดา อัครวิจิตรระการ เรื่อง **“รูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์”** เป็นบทความที่กล่าวถึง องค์ประกอบย่อยขององค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประกอบด้วย (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) ระบบการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (7) การพัฒนากระบวนการ (8) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (9) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ รูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การจัดการองค์กร (2) การพัฒนานวัตกรรม และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง

บทความที่สิบเอ็ด บทความของ Zixin Xiang, Siwen liu, Fuyu ma, Xuewei huang, นพรัตน์ น้อยเจริญ, ศุภิสรา เทียนสว่างชัย และปราง ศรีอรุณ เรื่อง **“อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน”** เป็นบทความที่กล่าวถึง อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอาหาร แต่ยังคงยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม เมื่อความเจริญเพิ่มขึ้นและสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมอาหารของทั้งสองประเทศในช่วงวันตรุษจีนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และก่อให้เกิดความหมายทางวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งยังคงแสดงบทบาททางวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

บทความที่สิบสอง บทความของ พิชิต ปุริมาต, ไพวรรณ ปุริมาต, เบญญาภา อัจฉฤกษ์ และ โสระยา ไทยอัฐวิธิ เรื่อง **“การศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ”** เป็นบทความที่กล่าวถึง ปัญหาสุขภาพจิตของคนไทยผู้ป่วยทางสุขภาพจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งผู้ป่วยโรคจิต โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า สถานการณ์ความเครียด ที่แสดงจากการตอบแบบประเมินภาวะความเครียด สาเหตุของความเครียดของผู้สูงอายุส่วนมากเกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจและภาระหนี้สิน พบว่า ผู้สูงอายุบางคนต้องหารายได้เลี้ยงตนเองและเลี้ยงลูกหลานเนื่องจากเห็นลูกหลานยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ บางรายเข้าไปเกี่ยวข้องกับหนี้ในระบบ ทำให้เกิดความรู้สึกรู้สึกเครียด เกี่ยวกับปัญหาหนี้สินไปพร้อมกับลูกหลาน 2. ผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ มีความเครียดในระดับต่ำ รองลงมาที่มีความเครียดในระดับปานกลาง และอันดับสุดท้าย มีความเครียดในระดับสูง และผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่ มีความเครียดในระดับต่ำ รองลงมาที่มีความเครียดในระดับปานกลาง และอันดับสุดท้าย มีความเครียดในระดับสูง 3. แนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ ได้รูปแบบการจัดการลดความเครียดผู้สูงอายุแบ่งตามลักษณะการประยุกต์ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิมี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดการให้ผู้สูงอายุมีความสุขเพื่อลดความเครียด 2) รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อลดความเครียด

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

บทความที่สิบสาม บทความของ พระชลญาณมุนี เรื่อง “การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์” เป็นบทความที่กล่าวถึง การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์ที่ถือว่ามีความสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถติดต่อสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจของสารนั้น ภายในเสี้ยววินาทีทั้ง ภาพ เสียง และตัวอักษร ได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และชัดเจน ประกอบกับสภาพปัจจุบันทั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ยิ่งทำให้เห็นถึงความสำคัญของสื่ออินเทอร์เน็ต ในการสื่อสารพูดคุย การเรียน ประชุม ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่นเดียวกับพระสงฆ์ยุคใหม่ต้องมีการปรับตัวตามยุคตามสมัย มีการประชุมคณะสงฆ์ผ่าน Zoom การเรียนการสอนผ่านระบบ google meet การแสดงธรรมะผ่านช่องทาง Youtube Facebook Fanpage Twitter หรือแม้แต่การ Liveสด พูดคุยสื่อสารกันเสมือนอยู่ในสังคมจริง ถึงแม้บทบาทพระสงฆ์มีหน้าที่ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการก่อสร้างและการบูรณะ ปฏิสังขรณ์ วัดวาอาราม รวมถึงด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม

บทความที่สิบสี่ บทความของ พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (สุเทพ ดีเยี่ยม) เรื่อง “การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น” เป็นบทความที่กล่าวถึง การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิต และเสนอความรู้หลักที่เป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้คือ ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่จับต้องยากหรือไม่ได้เลย การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีการนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะภูมิปัญญาด้านอาชีพ ด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งมาจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การบันทึกไว้ในคู่มือ หรือจากการเรียนรู้ศึกษา นั่นเอง การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้น จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น

บทความที่สิบห้า บทความของ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัทธ์ วชิราวุโธ และ ปาณิสรา เทพรักษ์ เรื่อง “สัญญาะยันต์เทียนในวิถีชุมชนล้านนา” เป็นบทความที่กล่าวถึง ความเชื่อและสัญญาะของยันต์เทียนที่มีต่อวิถีชุมชนในล้านนา ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่สร้างขวัญ กำลังใจ การส่งเสริม สนับสนุน และการบรรเทาความทุกข์ที่เกิดจากวิถีความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นพุทธวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการจรจรโลงไว้ซึ่งความดีงามให้อยู่ในท้องถิ่น โดยผู้ยันต์เทียนจะต้องตั้งมั่นด้วยหลักบุญ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาเพื่อให้ยันต์เทียนเกิดพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพปกป้องรักษา ดูแล คุ้มครอง และช่วยให้ยันต์เทียนได้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นมนต์ขลังตามแรงอธิษฐานของผู้ที่ได้ทำบูชาให้อยู่ดี มีสุข ปลอดภัย แคล้วคลาด และเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ การงาน มีโชคลาภตามหลักความเชื่อในชุมชนล้านนาอย่างแท้จริง ซึ่งยันต์เทียนมีลักษณะเป็นสัญญาะทางด้านจิตใจ สัญญาะทางด้านความเป็นสิริมงคล สัญญาะทางด้านศาสนา และพิธีกรรม และสัญญาะทางด้านวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่ด้วยความสุข เสริมสร้างกำลังใจเมื่อประสบความทุกข์ ช่วยลดเคราะห์ สืบชะตา และรับโชคลาภตามความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

บทความที่สิบหก บทความของ ญัฐนนท์ จิระกนิมิตร เรื่อง “**บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า**” เป็นบทความที่กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ซึ่งป่าเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ จึงส่งผลต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ป่าจึงเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ในสภาพเดิม ซึ่งในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดจากการเพิ่มของประชากร (Population growth) เมื่อผู้คนมากขึ้นความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน และเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากรจนเกินความจำเป็นขึ้นพื้นฐานของชีวิต มีความจำเป็นต้องใช้พลังงานมากขึ้น การให้ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภัยพิบัติ แก่พุทธศาสนิกชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งปัญหาภัยแล้ง โลกร้อน อุทกภัย วาตภัย น้ำเน่าเสีย ขยะล้นเมือง พื้นที่ป่าลดลง เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง การจัดการขยะ น้ำเสีย การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้มีการประยุกต์แนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาดำเนินกิจกรรมทางสังคม เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน การกำหนดรอยทาง เขตพุทธอุทยาน เป็นต้น เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นสังคมไทย

บทความที่สิบเจ็ด บทความของ นิตยา เอกบาง และ พิศาพิมพ์ จันทร์พรหม เรื่อง “**โคลงนิราศหริภุญชัย: การวิเคราะห์คุณค่าโคลงนิราศหริภุญชัยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศ**” เป็นบทความที่กล่าวถึง โคลงนิราศหริภุญชัยเป็นโคลงนิราศเรื่องแรกในวรรณคดีไทยที่มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ และเพื่อสะท้อนให้เห็นทัศนคติของกวีในการบันทึกการเดินทางที่ได้ประสบพบเห็นระหว่างเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปนมัสการพระธาตุหริภุญชัยที่จังหวัดลำพูน สำหรับเส้นทางเดินทางจะเริ่มจากบพูนชาพระรัตนตรัย บอกวันเวลาที่แต่ง แล้วกล่าวถึงการเดินทางที่เชียงใหม่ไปบพูนชาพระธาตุหริภุญชัยที่เมืองหริภุญชัย ก่อนออกเดินทางได้นมัสการลาพระพุทธรูปสิหิงค์ ขอพรพระมิ่งราชหรือพระมิ่งราย นมัสการลาพระแก้วมรกต เมื่อเดินทางพบสิ่งใดหรือตำบลใดก็พรรณนาคร่ำครวญรำพันรักไปตลอดทางจนถึงเมืองหริภุญชัย ได้นมัสการพระธาตุสมความตั้งใจ บรรยายพระธาตุ งานสมโภชพระธาตุ ตอนสุดท้ายลาพระธาตุกลับเชียงใหม่ โดยได้เปรียบเทียบกับเส้นทางปัจจุบันได้ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่มาถึงจังหวัดลำพูน ซึ่งเดินทางจากวัดพระสิงค์จนถึงวัดพระธาตุหริภุญชัย ระยะทางประมาณ 34.2 กิโลเมตร โคลงนิราศหริภุญชัย ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีในด้านอักษรศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี ด้านศาสนา และด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังถือว่าโคลงนิราศหริภุญชัยนี้เป็นคู่มือการท่องเที่ยวที่สำคัญสามารถนำไปส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนต่อไป

กองบรรณาธิการวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า วารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการจุดประกายมิติการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ต่อนิสิตบรรพชิต/คฤหัสถ์ และผู้สนใจทั่วไป หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะหรือติชมประการใด กองบรรณาธิการขออภัยรับไว้ด้วยความขอบพระคุณยิ่ง

ผศ. ดร.ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

อนุโมทนาถา

คณะกรรมการกัณฑ์กรองบทความ

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย:

1. การเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น	1
(สิทธิพร เกษจ้อย, วรเทพ เวียงแก, เอกชาตรี สุขเสน, สัจจารักษ์ ไร่สงวน, วรชิต ทะสา และ สุดาทิพย์ เกษจ้อย)	
2. เศรษฐศาสตร์การเมืองของมรดกโลกในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณีอุทยาน ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร.....	17
(ชนิกานต์ ผลเจริญ, รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, สกฤติ อีสริยานนท์)	
3. ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงของชาวกะเหรี่ยงในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่	36
(จิรวัดน์ รักชาติ, โสพิน โตธิรกุล และพสุนิต สารมาศ)	
4. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์: กรณีศึกษาตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.....	55
(อัครเจตน์ ชัยภูมิ, และ ชัยณรงค์ เครือนวน)	
5. กลไกการตลาดมันชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว.....	71
(เบญญาดา กระจ่างแจ้ง และ นงนุช ศรีสุข)	
6. บทบาทของทุนเงินในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ ประเทศลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่.....	88
(ณัฐพงศ์ รักงาม และ ชัยณรงค์ เครือนวน)	
7. การชุดรีดแอบแฝงในระบบเกษตรพันธสัญญา	104
(เกสรสิริ ลีลาสัย, โอฟาร ถิ่นบางเตียว และ รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข)	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ):	
8. การพัฒนารูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรม ในยุคความปกติใหม่ (New Normal).....	123
(ชาติชาย จาดตานิม, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และ ปรีดา อัครวินิจตระการ)	
9. คำเรียกชื่อ: วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงตามช่วงอายุของภาษาจ้วงอู่หมิง เมืองหนานนิง มณฑลกว่างสี	139
(Zhehui huang, Fanffang Huang, Siyu lin และนพรัตน์ น้อยเจริญ)	
10. รูปแบบการพัฒนางานองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์.....	149
(สุริยัน ทองพิกุล, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และ ปรีดา อัครวินิจตระการ)	
11. อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อ สายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน	168
(Zixin Xiang, Siwen liu, Fuyu ma, Xuewei huang, นพรัตน์ น้อยเจริญ, ศุภิสรา เทียนสว่างชัย และปราง ศรีอรุณ)	
12. การศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ	181
(พิชิต ปุริมาต, ไพวรรณ ปุริมาต, เบญญาภา อัจฉฤกษ์ และ โสระยา ไทยอัฐวิถิ)	
บทความวิชาการ:	
13. การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์	195
(พระชลญาณมุนี)	
14. การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น	214
(พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (สุเทพ ตีเยี่ยม))	
15. สัจจะยันต์เทียนในวิถีชุมชนล้านนา	231
(สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, พระมหาสุพัทธ์ วชิราวุโธ และ ปาณิสรา เทพรักษ์)	
16. บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า	248
(ณัฐนนท์ จิรกิจนิมิตร)	

สารบัญ (ต่อ)

บทความวิชาการ (ต่อ):	หน้า
17. โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์: การวิเคราะห์คุณค่าโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์เพื่อส่งเสริมการพัฒนา เส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศ 266 (นิตยา เอกบาง และ พิศาลพิมพ์ จันทร์พรหม)	
ภาคผนวก	
ผู้เขียน.....	281
แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง	284
ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง.....	287
คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ.....	288
ใบสมัครสมาชิก.....	309

การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ELDERLY WELL-BEING DEVELOPMENT OF THE ELDERS IN KHUENUBOLRATANA SUB-DISRICT, UBOLRATANA DISTRICT, KHONKAEN PROVINCE

¹ลธิธิพร เกษจ้อย, ²วรเทพ เวียงแก, ³เอกชาตรี สุขเสน, ⁴สัจจรักษ์ ไร่สงวน,
⁵วรชัต ทะสา และ ⁶สุดาทิพย์ เกษจ้อย
¹Sitthiporn Khetjoi, ²Woratep Wiaengkae, ³Akchatree Suksen,
⁴Saccarak Raisa-nguan, ⁵Worachat Thasa, and ⁶Sudhathip Khetjoi

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน
¹Mahamakut Buddhist University Isan Campus
⁶มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
⁶Sisaket Rajabhat University

Received: 2022-02-25

Revised: 2022-04-20

Accepted: 2022-04-28

¹Corresponding Author's Email: piakealexander@yahoo.com

¹เบอร์โทร: 085-4082638

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 2) การเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากผู้สูงอายุซึ่งเป็นประชากรตัวอย่างจำนวน 229 คน นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์ด้วยสถิติคือ ค่าร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุส่วนมากเป็นเพศหญิง ร้อยละ 53.70 เพศชาย ร้อยละ 46.30 ผู้สูงอายุมีระหว่างอายุ 60-69 ปี ร้อยละ 50.70 ผู้สูงอายุส่วนมากมีสถานะภาพแต่งงาน ร้อยละ 73.40 ระดับการศึกษาส่วนมากผู้สูงอายุจบประถมศึกษา ร้อยละ 38.0 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ได้เรียนหนังสือ และอ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ ร้อยละ 34.10 ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่อ่านออกและเขียน

ได้ ร้อยละ 16.60 ผู้สูงอายุส่วนมากไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 34.90 รายได้ส่วนมากมาจากตนเอง ร้อยละ 61.60 คือเบี้ยผู้สูงอายุ มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน ร้อยละ 42.40 การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ทั้ง 4 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก \bar{X} 4.04 ผู้สูงอายุมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมีกำลังเพียงพอที่จะดำเนินชีวิตและเดินทางไปในสถานที่ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง มีการนำหลักธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อการแก้ไขปัญหาและความสงบภายในจิตใจ แต่สิ่งที่เป็นปัญหาในการดำเนินชีวิตคือ ผู้สูงอายุส่วนมากจะใช้ระยะเวลาค่อนข้างมากในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิที่พึงได้รับจากหน่วยงานของรัฐทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะวัย ดังนั้นหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมเสริมสร้างสุขภาวะเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง และเสริมกระบวนการรู้คิด ทบทวนความจำ เพื่อป้องกันและช่วยชะลอสถานะสมองเสื่อมสำหรับผู้สูงวัยโดยวิธีการที่เหมาะสม

คำสำคัญ: การเสริมสร้าง; ผู้สูงอายุ; สุขภาวะ.

Abstract

This research is survey research with 3 objectives namely; 1) to study the personal factors of the elders in Khuenubolratana sub-district, Ubolratana district, Khonkaen province, 2) to study elderly well-being development of the elders in Khuenubolratana sub-district, Ubolratana district, Khonkaen province, and 3) to study the suggestion to develop elderly well-being of the elders in Khuenubolratana sub-district, Ubolrat district, Khonkaen province. The researchers collected the data from 299 elderly sampling respondents by questionnaires and analyzed the data by content analysis and descriptive statistic; percentage, mean, and standard deviation. The results were as follow:

Most of the elders, 53.70 percent, were female, and 46.30 percent were male. 50.70 percent of the respondents are age between 60-69 years old, and 73.40 percent were married. The respondents, 38.0 percent, were graduated primary school. 34.10 percent were illiterate, but 16.60 percent of the respondent having no degree of education were literate. Most of them, 34.90 percent, were

unemployment, 61.60 percent of the respondents received elderly allowance. 42.40 percent of the respondents earned lower than 5,000 bath/moth.

The overall four aspects of elderly well-being development was at high mean level (\bar{X} 4.04). The elders were healthy and got moral support to live in the society, and they did their work by themselves. They applied Dhamma to use in their daily life to resolve their problems and live happily. They faced the problem about their right when they went to receive state welfare due to their aging. So, concerned public organizations should to develop well-being for the elders for their healthy physic and mentality, and support cognition and memory to protect and delay dementia with proper methods.

Keywords: Development; Elders; Well-being

บทนำ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาจะพบว่า จำนวนประชากรสูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในปัจจุบันกลายเป็นประเด็นสำคัญที่นักประชากรศาสตร์ ผู้บริหารนโยบาย ผู้นำระดับภูมิภาค หรือระดับชาติ รวมถึงนักการตลาดทั่วโลกต้องจับตามอง เนื่องจากภาวะผู้สูงอายุนั้นไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลหรือภายในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อในวงกว้างไปจนถึงระดับประเทศและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภาคเศรษฐกิจ ทั้งนี้ United Nation (2015) เสนอว่า ผู้สูงอายุ (older person) หมายถึง ประชากรทั้งชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป โดยได้แบ่งระดับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุไว้ 3 ระดับ ได้แก่ 1. สังคมผู้สูงอายุ (aged Society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด 2. สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (complete aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และ 3. สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (super aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (Kanchanan, 2019) ประเทศไทยจึงได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 และคาดการณ์ว่าจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ และสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอดในปี พ.ศ. 2564 และปี พ.ศ. 2578 ตามลำดับ หากสังเกตจะพบว่า ประเทศไทยใช้เวลาในการก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์เพียงแค่ 20 กว่าปีเท่านั้น ซึ่ง

ถือว่าใช้เวลาไม่นานมาก ในขณะที่กลุ่มประเทศที่เผชิญปัญหาสังคมผู้สูงอายุลำดับแรก ๆ นั้นมักเป็นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว และใช้เวลาในการเปลี่ยนผ่านค่อนข้างมาก อาทิ ฝรั่งเศสใช้เวลา 115 ปี สวีเดน 85 ปี ออสเตรเลีย 73 ปี สหรัฐอเมริกา 69 ปี เป็นต้น ทำให้ประเทศเหล่านี้มีเวลาในการเตรียมตัวปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเพียงพอ ขณะที่ประเทศกลุ่มที่สองที่กำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์กลับเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาอย่าง ประเทศไทย ชิลี จีน หรือสิงคโปร์ที่ใช้เวลาในการเปลี่ยนผ่านเพียงประมาณ 20 กว่าปี ซึ่งถือว่าน้อยมากสำหรับการเตรียมตัวรับมือการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาคที่กำลังจะเกิดขึ้นการเรียนรู้และเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสังคมผู้สูงอายุ จึงถือเป็นแนวทางในการเตรียมความพร้อมสำหรับอนาคต เพราะผู้สูงอายุนั้นจะกลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของโลกและจะกลายเป็นลูกค้าสำคัญสำหรับนักการตลาดในอนาคต เพื่อให้ตระหนักถึงสถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในระดับต่างๆ ลักษณะพฤติกรรมของผู้สูงอายุ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางการตลาดมากกว่าการลงลึกถึงรายละเอียดและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวทั้งนี้ ก็เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องได้เกิดความเข้าใจและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงตลอดจนนำข้อมูลที่ได้ไปคิดวิเคราะห์ เพื่อให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับสังคมไทยในเร็ววันนี้ (Prompak, 2013)

สถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย รายงานขององค์การสหประชาชาติมีทิศทางสอดคล้องกับรายงานของ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (National Statistical Office of Thailand, 2020) ที่สรุปแนวโน้มจำนวนประชากรทั้งประเทศว่าประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ด้วยสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และคาดว่าจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2564 และจะเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด ในปี พ.ศ. 2578 จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 ของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย พบว่า สัดส่วนของผู้สูงอายุเพศหญิงนั้นมีสูงกว่าเพศชายเล็กน้อยรายงานเดียวกันนี้เผยว่า ในปี พ.ศ. 2559 ประเทศไทยจะมีประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน และมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด โดยมีการจัดอันดับพื้นที่ที่มีผู้สูงอายุมากที่สุดในประเทศไทย อันดับที่ 1 คือ กรุงเทพมหานคร มีจำนวนผู้สูงอายุจำนวน 936,865 คนคิดเป็นร้อยละ 16.47 ของประชากรในจังหวัด อันดับที่ 2 นครราชสีมา 400,496 คนคิดเป็นร้อยละ 15.22 อันดับที่ 3 เชียงใหม่ 284,497 คนคิดเป็นร้อยละ 16.39 อันดับที่ 4 ขอนแก่น 276,209 คน คิดเป็นร้อยละ 15.32 และอันดับที่ 5 นครศรีธรรมราช 240,522 คน คิดเป็นร้อยละ 15.47 การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนหนึ่งเกิดจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทางด้านเศรษฐกิจสังคม รวมถึงการพัฒนาด้านเทคโนโลยีทางการแพทย์

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

และสาธารณสุขทำให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ที่เจริญก้าวหน้าช่วยรักษาโรคร้ายแรง และโรคอื่น ๆ ที่คร่าชีวิตประชาชน เมื่อประชาชนมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น ประชากรในสังคมไทยจึงมีอายุมากขึ้นตามไปด้วย โดยเพศชายมีอายุเฉลี่ยประมาณ 71.3 ปี ขณะที่ เพศหญิง มีอายุเฉลี่ยอยู่ที่ 78.2 ปี เมื่อประชากรในสังคมมีอายุยืนยาวขึ้น เนื่องจากกลุ่มผู้สูงอายุมีอัตราการเสียชีวิตลดลง Foundation Research and Elderly Development of Thailand (2020) ขณะที่ความเร่งรีบในชีวิตประจำวันและภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้อัตราการเกิดลดลง และส่งผลต่อประชากรวัยเด็กของประเทศ จึงทำให้หลายภาคส่วนเริ่มตระหนักถึงภาวะดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคธุรกิจที่เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ เพื่อรองรับผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น และพยายามเข้าถึงลักษณะพฤติกรรมความต้องการของผู้บริโภคกลุ่มนี้ เพื่อที่จะได้สามารถกำหนดกลยุทธ์และการสื่อสารทางการตลาดที่ตรงใจมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Northeast) จำนวน 20 จังหวัด สถิติจากระบบข้อมูลการลงทะเบียนกรรมการปกครอง ในปี พ.ศ. 2560 พบว่า จำนวนประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิง 21,989,477 คน แยกเป็นจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 3,250,975 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 14.78 และแยกเป็นจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป สถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น จำนวน 26 อำเภอ เทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 6 แห่ง เทศบาลตำบล 35 แห่ง แห่งจากข้อมูลระบบสถิติทางการทะเบียน ในปี พ.ศ. 2562 พบว่า จำนวนประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิง 1,802,872 คน แยกเป็นจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 325,290 คน ในอำเภออุบลรัตน์จังหวัดขอนแก่น จำนวน 6 ตำบล จากข้อมูลระบบสถิติทางการทะเบียน ในปี พ.ศ. 2563 พบว่า จำนวนประชากรทั้งเพศชายและเพศหญิง 40,667 คน แยกเป็นจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป 6,538 คน

ในจังหวัดขอนแก่น มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านสวัสดิการผู้สูงอายุโดยตรง คือ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีบทบาทและภารกิจในการส่งเสริมและบริการด้านสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างสุขภาพที่ดีให้กับผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุขอนแก่น มีภารกิจ 6 ภารกิจหลักดังนี้ 1. ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศงานสวัสดิการผู้สูงอายุ 2. ศูนย์การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน 3. ศูนย์การเรียนรู้ 4. ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนา 5. ศูนย์บริการให้คำแนะนำปรึกษาและส่งต่อ 6. ศูนย์การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุแบบสถาบัน มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ 7 จังหวัด มีผู้สูงอายุรวมทั้งสิ้น 681,322 คน ดังนี้ 1. จังหวัดขอนแก่น 194,038 คน 2. จังหวัดกาฬสินธุ์ 96,048 คน 3. จังหวัดอุดรธานี 116,940 คน 4. จังหวัดหนองคาย 97,282 คน 5. จังหวัดหนองบัวลำภู 53,654 คน

6. จังหวัดเลย 76,978 คน 7. จังหวัดบึงกาฬ 46,382 คน ด้วยภารกิจงานและบทบาทในการส่งเสริมและบริการด้านสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจึงได้มอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาทางสังคม ด้านที่อยู่อาศัยและไม่ทราบข้อมูลในการเข้ารับสวัสดิการ ในเขตจังหวัดขอนแก่น ตามภารกิจกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (KhonKaen Elderly Social Welfare Development Center, 2021) แต่ก็ยังมีผู้สูงอายุจำนวนมากที่ยังเข้าไม่ถึงบริการเหล่านี้ เนื่องจากยังขาดการประชาสัมพันธ์ การเข้าถึงพื้นที่ที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ และผู้สูงอายุส่วนมากไม่เข้าใจในคำว่าสวัสดิการผู้สูงอายุหรือกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องสวัสดิการผู้สูงอายุซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับผู้สูงอายุด้วยสถานการณ์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เพื่อที่จะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาการเสริมสร้างสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มประชากร (Population) ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่อาศัยในเขตที่อาศัยตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น รวมทั้งสิ้น 535 คน และเป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในพื้นที่จริง แยกเป็นจำนวนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป (Kheaubolratana Sub-district Administrative Organization, 2020) ในแต่ละหมู่บ้านมีรายละเอียดดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากรผู้สูงอายุ/คน
หมู่ที่ 1	บ้านบ่อนกเขา	78 คน
หมู่ที่ 2	บ้านพระบาท	71 คน
หมู่ที่ 3	บ้านท่าเรือ	28 คน
หมู่ที่ 4	บ้านเขื่อนอุบลรัตน์	34 คน
หมู่ที่ 5	บ้านโคกน้ำเกลี้ยง	27 คน
หมู่ที่ 6	บ้านโนนจิก	96 คน
หมู่ที่ 7	บ้านภูคำ बै้า	84 คน
หมู่ที่ 8	บ้านโนนสวรรค์	30 คน
หมู่ที่ 9	บ้านแก่งศิลา	53 คน
หมู่ที่ 10	บ้านภูเขาวง	34 คน
	รวม	535 คน

ตารางที่ 1: จำนวนผู้สูงอายุในเขตตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 (ระดับความเชื่อมั่น 95%) โดยที่สูตรคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ทราบจำนวนประชากร คือ (Yamane, T., 1967)

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

เมื่อ

- n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง
- N = ขนาดของประชากรที่ใช้ในการวิจัย
- e = ค่าเปอร์เซ็นต์ความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่าง ซึ่งในงานวิจัยกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนได้ ร้อยละ 5 หรือ 0.05

$$\begin{aligned} \text{ดังนั้น ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (n)} &= \frac{535}{1 + 535(0.05)^2} \\ &= 229 \text{ คน} \end{aligned}$$

จากการใช้สูตรคำนวณของ ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีประชากร จำนวน 535 คน จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 229 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใน

การวิจัยครั้งนี้ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามปลายปิดและปลายเปิด โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น 4 ด้าน คือ

- 2.1 ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย
- 2.2 ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต
- 2.3 ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม
- 2.4 ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questions) เกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนาการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

นำแบบสอบถาม เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเชิงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม แล้วนำผลวิเคราะห์รายข้อ เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruency) นำแบบสอบและคำถามปลายเปิดที่ผ่านการตรวจแก้จากผู้เชี่ยวชาญแล้ว แล้วไปทำการทดลอง (Try-out) โดยใช้กับผู้สูงอายุบ้านดอนยาง หมู่ 11 ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จำนวน 30 ชุด เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) และได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ 0.77 และได้ นำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่างซึ่งเป็นผู้สูงอายุ จำนวน 229 คน คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 229 คน เป็นเพศชาย จำนวน 106 คน ร้อยละ 46.30 และเป็นเพศหญิง จำนวน 123 คน ร้อยละ 53.70 มีอายุระหว่าง 60-69 ปี จำนวน 116 คน ร้อยละ 50.70 อายุระหว่าง 70-79 ปี จำนวน 92 คน ร้อยละ 40.20 มีอายุระหว่าง 80-89 ปี จำนวน 19 คน ร้อยละ 8.30 และมีอายุ 90 ปี ขึ้นไป จำนวน 2 คน ร้อยละ 0.90

มีสถานภาพโสด จำนวน 13 คน ร้อยละ 5.70 สมรส จำนวน 168 คน ร้อยละ 73.40 มีสถานะหย่า/แยกกันอยู่/หม้าย จำนวน 48 คน ร้อยละ 21.0 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ได้เรียนหนังสือ อ่านและเขียนไม่ได้ จำนวน 78 คน ร้อยละ 34.10 ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่อ่านออกและเขียนได้ จำนวน 38 คน ร้อยละ 16.60 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 87 คน ร้อยละ 38.0 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน 10 คน ร้อยละ 4.40 จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 12 คน ร้อยละ 5.20 และจบการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน ร้อยละ 0.90 ผู้ตอบแบบสอบถามที่ไม่ได้ทำงาน จำนวน 80 คน ร้อยละ 34.90 ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 37 คน ร้อยละ 16.20 ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 23.10 เคยประกอบอาชีพข้าราชการ จำนวน 12 คน ร้อยละ 5.20 ค้าขาย จำนวน 28 คน ร้อยละ 12.20 ประกอบอาชีพอิสระ เช่น การรับจ้างตามหมู่บ้านตามการจ้างงาน จำนวน 19 คน ร้อยละ 8.30 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีแหล่งรายได้หลักมาจากตนเอง จำนวน 141 คน ร้อยละ 61.60 ทรัพย์สินเดิมที่เก็บสะสม จำนวน 6 คน ร้อยละ 2.60 ได้รับจากบุตรหลาน จำนวน 56 คน ร้อยละ 24.50 เงินบำนาญ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 5.20 ได้รับการอุดหนุนจากเครือญาติ จำนวน 6 คน ร้อยละ 2.60 ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท/เดือน จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 42.40 มีรายได้ระหว่าง 5,000-10,000 บาท/เดือน จำนวน 89 คน ร้อยละ 38.90 มีรายได้ระหว่าง 10,001-15,000 บาท/เดือน จำนวน 31 คน ร้อยละ มีรายได้ 15,001-20,000 บาท/เดือน จำนวน 2 คน ร้อยละ 0.90 และมีรายได้มากกว่า 20,000 บาทขึ้นไป จำนวน 10 คน ร้อยละ 4.40

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมสุขภาวะด้านสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.46$) ขณะที่การเสริมสร้างสุขภาวะทางกายอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.16$) และด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.20$) แต่ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.35$)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะสำหรับการเสริมสร้างสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องกับ การเจ็บป่วยทางร่างกายและการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามา มีบทบาทในการทำงานด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย คือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลชุมชน สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ

ตำบล พร้อมทั้งทีมสหวิชาชีพ ลงพื้นที่อำนวยความสะดวกตรวจสอบสุขภาพผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อให้มีสุขภาพร่างกายที่ดี ให้คำแนะนำในการดูแลรักษาสุขภาพ ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเข้ารับการรักษาเมื่อมีความเจ็บป่วยและลดความหนาแน่นของผู้ป่วยที่เดินทางไปใช้บริการที่โรงพยาบาลประจำอำเภอและประจำจังหวัด

2. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต ต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตและการมีสมาธิในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการทำงานด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต คือ กรมสุขภาพจิต โรงพยาบาลจิตเวชขอนแก่นราชนครินทร์ดูแลเป็นหลัก และทีมสหวิชาชีพจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจัดในรูปแบบของโครงการการให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการดูแลตัวเองให้มีสุขภาพจิตที่ดี การจัดการกับความเครียดของตนเอง และการจัดการกับอารมณ์ที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์และพื้นที่ใกล้เคียง

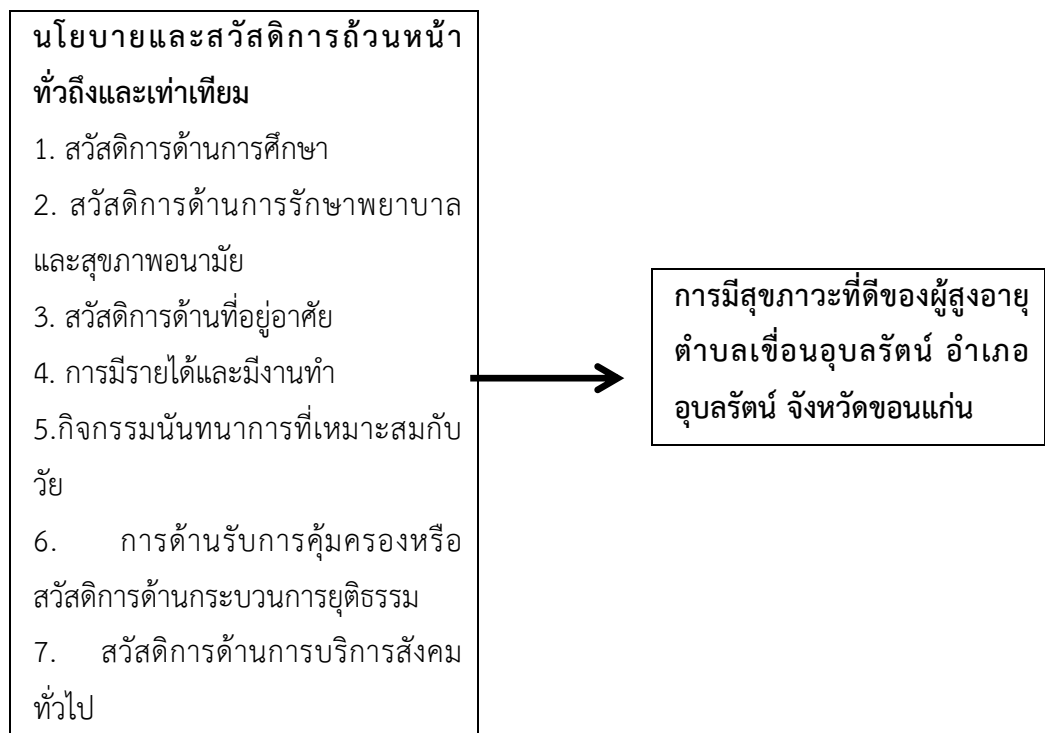
3. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม ปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม ในส่วนนี้ผู้ที่มีบทบาทในการทำงานด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม คือ นักสังคมสงเคราะห์ ดูแลเป็นหลัก ซึ่งในท้องถิ่นมีหน่วยงานราชการที่มีนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการในหน่วยงานนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ ศูนย์พัฒนาศักยภาพและอาชีพคนพิการ และสถานคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ภายใต้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้สูงอายุ เพื่อพูดคุย ทบทวน ประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมในเชิงบวก

4. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา สิ่งที่ควรปรับปรุง คือปัจจัยที่ส่งผลเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา ที่มีกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนและรอบคอบ หน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในการทำงานด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข คือ จิตแพทย์ นักจิตวิทยา ได้เข้ามามีบทบาทในการประเมินระดับเขาวัวปัญญา ประเมินความฉลาดทางด้านปัญญา (IQ) เพื่อพัฒนาทางด้านสติปัญญา กระบวนการคิด วิเคราะห์ และทัศนคติของผู้สูงอายุ และเพื่อป้องกันการชะลอสมรรถภาพเสื่อมสำหรับผู้สูงอายุ

องค์ความรู้จากการวิจัย

การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยทุกช่วงวัย นโยบายและสวัสดิการแห่งรัฐที่ได้กำหนด องค์ประกอบของสวัสดิการสังคมมี 7 มิติ ถ้วนหน้า ทัวถึงและเท่าเทียม คือ (1) สวัสดิการด้านการศึกษา คือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ ทักษะ ตลอดจนการปลูกฝังค่านิยมที่ดีเพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ (2) สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย คือการ

ป้องกันโรค การรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพร่างกาย จิตใจ ของผู้สูงอายุ (3) สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การจัดสรรให้ผู้สูงอายุที่มีฐานะพอสมควรตามอัตภาพเพื่อช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น (4) การมีรายได้และการมีงานทำ คือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำ อย่างน้อยเพื่อให้มีรายได้เพียงพอแก่การดำรงชีพ (5) สวัสดิการด้านนันทนาการ คือการจัดกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ (6) สวัสดิการด้านกระบวนการยุติธรรม คือการที่ผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเป็นธรรม สามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ และได้รับความช่วยเหลือทางด้านกฎหมาย (7) สวัสดิการด้านการบริการสังคมทั่วไปหมายถึง การให้บริการแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะผู้ยากจนเพื่อช่วยสร้างเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ นักสังคมสงเคราะห์เข้ามามีบทบาทในการป้องกัน แก้ไข พัฒนา พื้นฟู คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นพลังขับเคลื่อนทางสังคม พัฒนาศักยภาพและเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงอายุให้เข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้จากการวิจัย

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา การเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปราย ดังนี้

1. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีทัศนคติและวิธีการดูแลสุขภาพที่ดี มีกิจกรรมและได้ทำงานในแต่ละวัน จึงทำให้รู้สึกพอใจกับสุขภาพของท่านในขณะนี้ รู้สึกพอใจกับความสามารถในการทำงานได้อย่างที่เคยทำ การเจ็บปวดตามร่างกายก็มีบ้างแต่ก็ยังสามารถที่จะเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ ด้วยตนเองได้สะดวก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Suwanno (2017) เรื่องการศึกษาสุขภาวะของผู้สูงอายุในเขตชุมชนทำอิฐ วัดแสงสิริธรรม ตำบลท่าอิฐ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลวิจัยพบว่าด้านสุขภาวะทางกายอยู่ในระดับมาก ผู้สูงอายุท่านรู้สึกพอใจกับความสามารถในการทำงานได้อย่างที่เคยทำ ท่านรู้สึกพอใจกับสุขภาพของท่านในขณะนี้และท่านมีกำลังเพียงพอที่จะดำเนินชีวิตในแต่ละวัน สามารถเดินทางไปในสถานที่ต่างๆ ด้วยตนเองได้สะดวก และการเจ็บปวดตามร่างกาย เช่น ปวดหัว ปวดท้องถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถอดทนและรักษาให้หายได้

2. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุในเขตตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีวิธีการจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้อย่างเหมาะสม รู้สึกพึงพอใจในชีวิต เช่น มีความสุข ความสงบมีสมาธิในการทำกิจกรรมต่างๆ เสมอ พอใจต่อความเป็นอยู่ในชีวิต ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต คิดในแง่บวก คิดว่าชีวิตมีความหวังอยู่เสมอซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Wongpraparatana, (2011) เรื่องการศึกษาระบบเสริมสร้างสุขภาวะสู่แนวทางการพัฒนาของกลุ่มผู้สูงอายุ บ้านสันทรายหลวง อ.สันทราย จ.เชียงใหม่ ผลวิจัยพบว่าด้านสุขภาวะทางจิตอยู่ในระดับมาก ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างรู้สึกพึงพอใจในชีวิต เช่น มีความสุข ความสงบและท่านใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เช่น มีการทำสมาธิ การทำกิจกรรมต่างร่วมกับชุมชนเสมอ รู้สึกพอใจต่อความเป็นอยู่ในชีวิตและคิดว่าชีวิตมีความหวังอยู่เสมอ

3. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ผู้สูงอายุและคนในชุมชนมีการปฏิสัมพันธ์ มิตรไมตรีต่อกันเป็นอย่างดี ผู้สูงอายุมีบทบาทในการให้คำปรึกษากับคนในชุมชน มีการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุเวลาได้รับความลำบากและการไปติดต่องานในเขตพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของ Prasunil & Muangkasem (2017) เรื่องแกนนำการพัฒนาสุขภาวะของ

ผู้สูงอายุชุมชนตำบลดงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย ผลวิจัยพบว่าด้านสุขภาวะทางสังคมอยู่ในระดับมากที่สุด เช่น ผู้สูงอายุในชุมชนได้มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาแก่คนในชุมชน ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงการมีบทบาทในชุมชน และได้รับการช่วยเหลือจากคนในชุมชนและแบ่งปันสิ่งของหรือความรู้ที่ได้รับให้แก่ผู้อื่นเสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าชีวิตในแต่ละวันมีความมั่นคง

4. ด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุในเขตตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีการก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ร่างกายถดถอย เสื่อมลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อกระบวนการคิดในการแก้ไขปัญหาเป็นขั้นตอนและรอบคอบ และแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้ความรู้เท่าทัน จึงมีความจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับวัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของสิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้าไปขอรับสิทธิ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Laping (2018) เรื่องการพัฒนาสุขภาวะทางสังคมที่ดีของผู้สูงอายุในภาคเหนือ ผลวิจัยพบว่า ด้านสุขภาวะทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ผู้สูงอายุมีความต้องการคุณภาพชีวิตที่มีความเหมาะสมกับวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยอธิบายเกี่ยวกับสิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับจากทางภาครัฐ

สรุป

การส่งเสริมสุขภาวะสำหรับผู้สูงอายุมีการพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง และมีการบูรณาการในหลายภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ทั้งนี้เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่จะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะเดียวกัน ภาครัฐจะต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายจากเชิงรับมาเป็นเชิงรุก เช่น การสร้างความตระหนักให้คนในชาติเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุว่าเป็นบุคคลที่ทรงคุณค่าต่อสังคม มิใช่ภาระของสังคม การถ่ายโอนงานด้านสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างแท้จริงทั้งงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านผู้สูงอายุ เพราะท้องถิ่นจะมีความเข้าใจบริบทของผู้สูงอายุของตนเองได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้รัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุของภาคประชาชน/ชุมชนในการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งจะต้องสอดคล้องกับประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นด้วย เช่น ด้านสุขภาพอนามัยให้การรักษายาบาลแบบให้เปล่าแก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย ในสถานพยาบาลของรัฐ และให้ค่าตอบแทนพิเศษและสวัสดิการแก่บุคลากรที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ การนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ จัดบริเวณและอุปกรณ์ที่เหมาะสมสำหรับการออกกำลังกาย และการพักผ่อนหย่อนใจสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ การบันเทิง และการพักผ่อน หย่อนใจ และ

หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีหลักฐานเพื่อสามารถรับสิทธิประโยชน์ และสวัสดิการทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลเขื่อนอุบลรัตน์ อำเภอเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น คณะผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะในการนำประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติการในรูปแบบของสหวิชาชีพเพราะในการที่เสริมสร้างหรือการสร้างสุขภาพให้กับผู้สูงอายุจะต้องอาศัยความร่วมมือตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ

1. **ด้านสุขภาพอนามัยทางกายและทางจิต** ผู้สูงอายุได้รับการจัดช่องทางพิเศษเฉพาะ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการบริการที่สะดวก รวดเร็วโดยเน้นการพัฒนาาระบบบริการผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีคุณภาพในสถานบริการของรัฐ เช่น คลินิกผู้สูงอายุ คุณภาพ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรและการพัฒนาระบบบริการ Home Health Care คุณภาพจากสถานบริการสู่อุปกรณ์ชุมชน การรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าแก่ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อยในสถานพยาบาลของรัฐ และให้ค่าตอบแทนพิเศษและสวัสดิการแก่บุคลากรที่เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุ

2. **ด้านการให้คำปรึกษา** ผู้สูงอายุได้รับการให้คำแนะนำ บริการ และให้ความช่วยเหลือประกาศกระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการคุ้มครอง การส่งเสริม และการสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งได้รับอันตรายจากการถูกทารุณกรรม หรือถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย หรือถูกทอดทิ้ง และการให้คำแนะนำ บริการ ดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องในทางการแก้ไขปัญหาครอบครัวหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุรูปแบบการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น การออกตรวจเยี่ยมผู้สูงอายุภายในชุมชน ให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

3. **ด้านการศึกษา** หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุหรือศูนย์การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุได้รับข้อมูล คำปรึกษา ข่าวสารตลาดแรงงาน การจัดหางาน รับสมัครงาน บริการข้อมูลทางอาชีพ ตำแหน่งว่างงาน การอบรม และฝึกอาชีพ โดยมีศูนย์การข้อมูลทางอาชีพทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยอาชีวศึกษา โรงเรียนฝึกอาชีพ ควรจัดอบรมและให้ความรู้กับผู้สูงอายุ ในรูปแบบการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีอาชีพและรายได้ที่มั่นคง

4. **ด้านคุณค่าและศักดิ์ศรี** การส่งเสริมชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุ และการปรับสภาพแวดล้อมในชุมชนให้เอื้อต่อผู้สูงอายุเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ผู้สูงอายุให้ดำรงอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่า ส่งเสริมรูปแบบกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุให้
ได้มีส่วนร่วมในเทศกาลสำคัญตามประเพณีไทย เช่น ชมรมกลองยาวผู้สูงอายุ เป็นต้น เพื่อให้ผู้สูงอายุ
ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนยิ่งขึ้น

References

- Foundation Research and Elderly Development of Thailand. (2563). *Elderly Statistic of Thailand in 77 Provinces*. Retrieved January 10, 2021, from http://www.dop.go.th/download/knowledge/th1533055363-125_1.pdf.
- Kanchanan,R. (2019). *Elderly Society and Socio-Economical Development*. Bangkok: Academic Center, House of Representatives' Secretary Office.
- Kheanubolratana Sub-district Administrative Organization.(2020). *Khueanubonratana Sub-district Information*, Ubonratana District, Khonkaen Province. Retrieved March 14, 2021, from [http:// www.khueanubolratana.go.th](http://www.khueanubolratana.go.th).
- KhonKaen Elderly Social Welfare Development Center.(2021). *Role and Mission in Social Welfare and Social Support for The Elders*. Retrieved March 14, 2021, from <http://www.dop.go.th/th/aboutus/6>.
- Laping, U. (2018). *The Study of Social Well-Being of The Elders in The North*. (Research Report). Yanasangvorn Research Institute. Mahamakut Buddhist University. Nakhon Pathom Province.
- National Statistical Office of Thailand. (2020). *Population and House Classified by Age in December*. Retrieved February 27, 2021, from http://stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age.php.
- Prasunil, J & Muangkasem, B. (2017). The Leader of Elderly Social Well-Being Dong Ma Da Sub-district, Mae Lao District, Chaing Rai Province.
- Prompak, C. (2013). *Thailand Ageing Society*. Research and Information Division. Bangkok: Academic Center, Senate's Office Secretary, p.17.
- Suwanno, P. (2017). The Study of Elderly Social Well-Being in Tham-it Community, Wat Saeng Siritham, Thambol Tha-it, Pakkret District, Nonburi Province.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

MasterDegree in BuddhismDissertation. Mahachulalongkornrajavidyala University. Ayutthaya Province.

United Nation. (2015). *World populations ageing 2015*. Retrieved July 22, 2020, from https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WPA2015_Report.pdf.

Wongpraparatana, Y. (2011). The Study of Social Well-Being System To Elderly Group Development Guideline, Ban San Sai Laung, San Sai District, Chaing Mai Province. *Research Report*. Faculty of Management Science. Chaing Mai Rajabhat University. Chaing Mai Province.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis, 2nd Edition*. New York: Harper and Row. Retrieved July 22, 2020, from <http://www.sciepub.com/reference/180098>.

เศรษฐศาสตร์การเมืองของมรดกโลกในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบกรณี
อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและ
เมืองบริวาร

POLITICAL ECONOMY OF THE WORLD HERITAGE IN THAILAND:
A COMPARATIVE STUDY OF THE CASES OF
PHRANAKHON SI AYUTTHAYA HISTORICAL PARK AND
SUKHOTHAI HISTORICAL PARK AND SURROUNDED CITIES

¹ชนิกันต์ ผลเจริญ, ²รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข, ³สฤทธิ อิศริยานนท์

¹Chanikan Polcharoen, ²Rungnapa Yanyongkasemsuk, ³Sakrit Issariyanon

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Received: 2022-03-22

¹Faculty of Political Science and Law Burapha University, Thailand

Revised: 2022-04-21

¹Corresponding Author, Email: chaninohng@yahoo.com

Accepted: 2022-04-28

¹เบอร์โทร: 081-293-9908

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร 2. เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองภายหลังการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร และ 3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องพระนครศรีอยุธยาและสุโขทัย รวมทั้งผู้ที่เคยอยู่อาศัยและทำงานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสองพื้นที่

ผลการวิจัยพบว่า

1. ตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ประกอบด้วย

(1) ชนชั้นสูง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับสูง (2) กรมศิลปากร (3) หน่วยงานภาครัฐ (4) หน่วยงานภาคเอกชน (5) ประชาชนและกลุ่มผู้ลี้ภัยลอบขุดโบราณสถาน และ (6) องค์การยูเนสโก ตัวแสดงเหล่านี้ได้สร้างพลวัตความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสองพื้นที่ ชนชั้นสูงมีบทบาทสำคัญมากที่สุดและยังเป็นผู้ก่อตั้งกรมศิลปากรขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งในระยะแรกกรมศิลปากรยังไม่มีบทบาทมากนัก แต่เริ่มมีบทบาทขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมสมัยรัชกาลที่ 8 มาจนถึงปัจจุบัน

2. ภายหลังจากการเป็นมรดกโลก ทั้งสองพื้นที่ปรากฏตัวแสดงเช่นเดียวกันกับในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลก แต่บทบาทของกรมศิลปากรมีเพิ่มมากขึ้นในฐานะหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องการอนุรักษ์ เนื่องจากพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ที่บังคับใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่หน่วยงานราชการต่างๆ ก็มีกฎหมายของตนเป็นเครื่องมือตามขอบเขตงานของตนเองเช่นกัน รวมทั้งการตีความในเรื่องของมรดกโลกที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละตัวแสดง เช่น กรมศิลปากรมีมุมมองมรดกโลกในมิติของการอนุรักษ์ หน่วยงานราชการมีมุมมองในมิติของการพัฒนา หน่วยงานเอกชนมีมุมมองในมิติของการแสวงหาและได้ผลกำไร ในขณะที่ประชาชนทั่วไปไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้เนื่องจากไม่ได้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทนำ แต่ประชาชนเต็มใจที่จะช่วยเหลือถ้าหากทางราชการแจ้งข้อมูลข่าวสารเพื่อขอความร่วมมืออย่างทั่วถึง

3. ผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ประกอบด้วยผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ มักจะมีความสัมพันธ์กับบทบาทการบริหารจัดการของกรมศิลปากร เช่น หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ที่มีพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอ จึงปรับตัวด้วยการขยายที่พักอาศัยเข้าใกล้โบราณสถาน มีการสร้างอาคารสูง จึงมักปรากฏความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรกับตัวแสดงต่างๆ กลุ่มที่เสียประโยชน์สามารถทำทลายการดำเนินงานของกรมศิลปากรได้

คำสำคัญ: เศรษฐศาสตร์การเมืองของมรดกโลกในประเทศไทย; อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา; อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

Abstract

This research purposes 1.to study the economics and politics actors before registered as the world heritage area of Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and Surrounded Cities 2.to study the economics and politics actors

after registered as the world heritage area of Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and surrounded cities and 3.to study the adaptation of stakeholders at Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and Surrounded Cities. Researchers used qualitative research by collected information from primary documents and secondary documents, in-depth interviewed of Ayutthaya and Sukhothai experts, including former residents and who used to work in both of two historical areas.

The result revealed that;

1. Economics and politics actors before registered as the world heritage area of Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and Surrounded Cities consisted of (1) Elite group such as the king, royal family and senior government official (2) Fine Arts Department (3) government sectors (4) private sectors (5) people and groups of digging ancient sites and (6) UNESCO. These actors created change dynamics occur within two areas. Elite group had the most important role and had formed Fine Arts Department in the reign of King Rama VI. Fine Arts Department did not have any role at first, but starting to play a concrete role since the reign of King Rama VIII to present.

2. After registered as the world heritage, both of two areas appeared of the same actors as before registered; however, the Fine Arts Department role was increase in the status of the main organization responsible to preservation sites because the act on ancient monuments, antiques, objects of art and national museums 1961 (revised no.2 in 1992) with force until today. Conversely, the other government officers had their own law as instrument for working scope. Combined with difference interpreted of world heritage meaning of each actor, such as, Fine Arts Department viewed world heritage in dimension of preservation, government sectors watched in aspect of development, private sectors noticed for searching and received profit. While people could not gave opinion because they were not as role as leader but, people willing to help, if government officers provided information for collaboration thoroughly.

3. Stakeholders of the world heritage areas of Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and Surrounded Cities consisted of stakeholders with related to Fine Arts Department governance role such as government sectors and private sectors who had inadequate areas, that they were managed to expanded accommodation next to ancient sites or to build high building, lead to conflict always occur between Fine Arts Department versus the other actors, or against some groups who lost interest and could challenged Fine Arts Department works.

Keywords: Political Economy of the World Heritage in Thailand; Phranakhon Si Ayutthaya Historical Park and Sukhothai Historical Park and Surrounded Cities

บทนำ

มรดกโลกเป็นทั้งแนวคิดทางวิชาการและยังเป็นเทคนิคในการอนุรักษ์ ซ่อมแซมและฟื้นฟูแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งแหล่งมรดกทางธรรมชาติ แนวคิดเรื่องมรดกโลกมาจากนักวิชาการในระดับนานาชาติและยังได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีพ.ศ.2497 จากอนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมในช่วงสงคราม (the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict) (Meskell, & Brumann, 2015) ในองค์การว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือองค์การยูเนสโก (UNESCO)

องค์การยูเนสโกออกอนุสัญญามรดกโลกเมื่อ พ.ศ. 2515 องค์การยูเนสโก ให้ความหมายว่ามรดกโลก หมายถึง สถานที่บนโลกใบนี้ ซึ่งเป็นสถานที่สวยงามโดดเด่น และมีคุณค่าในระดับสากลต่อมวลมนุษยชาติ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก เพื่อที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองเพื่อส่งต่อไปยังชนรุ่นหลังให้ได้ชื่นชมและดื่มด่ำ สถานที่อันโดดเด่น เช่น พีระมิดแห่งอียิปต์ แนวปะการังเกรทแบร์ริเออร์ในออสเตรเลีย หมู่เกาะกาลาปากอสในเอกวาดอร์ ทัชมาฮาลในอินเดีย แกรนด์แคนยอนในสหรัฐอเมริกา และอะโครโปลิสในกรีซ เป็นต้น (UNESCO, 2021)

พจนานุกรมเคมบริดจ์ ให้ความหมายว่า แหล่งมรดกโลก (World Heritage Site) คือสถานที่ เช่น พื้นที่ อาคารหรือเมือง ที่ได้รับการจัดอยู่ในอันดับขององค์การยูเนสโก เพื่อที่จะบอกว่ามันสำคัญและพิเศษ และควรได้รับการปกป้อง (Cambridge, 2021)

กล่าวโดยสรุป มรดกโลก หมายถึง สถานที่อันเกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือสิ่งก่อสร้างด้วยฝีมือของมนุษย์ ซึ่งสถานที่แห่งนั้นสวยงามมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อาจมีที่ตั้งอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งหรือหลายประเทศ แต่เมื่อสถานที่นั้นได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกโดยองค์การยูเนสโกแล้วจะถือว่าเป็นสมบัติของมวลมนุษยชาติที่ต้องได้รับการอนุรักษ์เพื่อส่งมอบให้คนรุ่นถัดไป

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสัญญามรดกโลกเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2530 (Ministry of Culture, n.d.) นับจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยมีมรดกโลก 6 แห่ง ประกอบด้วย เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม 3 แห่งและแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ 3 แห่ง ดังนี้ (1) อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (2) อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร มีที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสุโขทัยและกำแพงเพชร เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (3) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง ที่มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดอุทัยธานี จังหวัดกาญจนบุรี และจังหวัดตาก เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ (4) แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง มีที่ตั้งอยู่ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม (5) มรดกโลกผืนป่าดงพญาเย็น-เขาใหญ่ เขตนี้ตั้งอยู่บนเทือกเขาพนมดงรักครอบคลุมพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสระแก้ว และจังหวัดปราจีนบุรี และ (6) มรดกโลกผืนป่าแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เป็นแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ (UNESCO, 2022) ประเทศไทยยังไม่มีแหล่งมรดกโลกที่เป็นแบบผสม คือเป็นทั้งแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมและแหล่งมรดกโลกทางธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสองแห่งของไทย ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ได้ปรากฏเป็นข่าวตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ เช่น ข่าวที่เกี่ยวข้องกับอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2551 มีความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรกับเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา (Online Manager, 2008) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ค้าหลังวิหารมงคลบพิตร ต่อมา พ.ศ. 2554 ข้อค้นพบจากการจัดเสวนาเรื่อง “อยุธยา: มรดก (โลก) ที่น่าเป็นห่วง” ของสยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ (The Siam Society Under Royal Patronage, 2011) พบว่าพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ และขาดโครงสร้างที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังมีความไม่ลงรอยกันทางการเมืองซึ่งเป็นอุปสรรคแก่การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ต่อมาปัญหาการรื้อล้างพื้นที่ค้าขายบริเวณหลังวิหารมงคลบพิตร ปรากฏเป็นข่าวอีกครั้งใน พ.ศ. 2559-2560 มีการจัดระเบียบร้านค้าบริเวณหลังวิหารมงคลบพิตรได้สำเร็จในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2560 (CONFLICTMAPPING-TH, N.D.) นอกจากนี้

ในปี พ.ศ. 2559 คณะกรรมการมรดกโลกและองค์การยูเนสโกแจ้งให้รัฐบาลไทยแก้ไขข้อผิดพลาด ในการบูรณะวัดจำนวน 16 แห่ง ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องจากมีรูปแบบการบูรณะผิดไปจาก เดิม

พื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารก็ปรากฏข่าวเกี่ยวกับข้อพิพาทเกี่ยวกับ ที่ดินโบราณสถานใน พ.ศ. 2561 ระหว่างกรมศิลปากรกับวัดศรีชุม (Matichon Online, 2018) และ ระหว่างกรมศิลปากรกับการสร้างบ้านของประชาชนใน พ.ศ. 2563 (Thairath Online, 2020) นอกจากนี้ ภายหลังจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าม้งานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของเยาวชน รวมทั้งประชาชนที่อยู่อาศัยรอบเขตมรดกโลกหลายฉบับ ส่วนใหญ่มีที่มาจากปัญหาทาง กายภาพของพื้นที่มรดกโลก ยังไม่มีงานวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณที่ศึกษามรดกโลกในมิติของ เศรษฐศาสตร์การเมืองในประเทศไทย การใช้มรดกโลกเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ ความ ชัดแย้งและความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และเมืองบริวาร รวมทั้งยังไม่มีวิธีที่จะทำให้ตัวแสดงทุกฝ่ายหันมาร่วมมือกันดูแลมรดกโลก ผู้วิจัยจึง สนใจศึกษาเปรียบเทียบเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองของมรดกโลกในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยาและอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยาน ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร
2. เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองภายหลังการเป็นมรดกโลกของอุทยาน ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้น รอง ซึ่งผู้วิจัยตรวจสอบเอกสารด้วยการวิพากษ์ภายนอกและวิพากษ์ภายในก่อนการจัดเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยเข้าสังเกตการณ์ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants) ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากร นักวิชาการอิสระ ข้าราชการบำนาญ ผู้แทนจากภาครัฐและผู้แทนจากภาคเอกชนที่เชี่ยวชาญหัวข้อวิจัย รวมทั้งผู้ที่เคยอยู่อาศัยและทำงานในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสองพื้นที่

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา วิธีการสัมภาษณ์ที่จะใช้ในการวิจัยนี้มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi - Structured or Guided Interview) ใช้แนวการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ว่าข้อมูลนั้นเชื่อถือได้

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลักการตีความ (interpretive analysis) เพื่อให้ได้ข้อสรุปในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ผลการวิจัยพบว่า ตัวแสดงในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสองพื้นที่ประกอบด้วย (1) ชนชั้นสูง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับสูง (2) กรมศิลปากร (3) หน่วยงานภาครัฐ (4) หน่วยงานภาคเอกชน (5) ประชาชนและกลุ่มผู้ลี้ภัยขุดโบราณสถาน และ (6) องค์กรยูเนสโก ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ดังนี้ กลุ่มชนชั้นสูง มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองมากที่สุดต่อทั้งสองพื้นที่ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ 1) ทางราชการจึงได้ขุดรื้อกำแพงเมืองเก่า ป้อมปราการและโบราณสถานบางส่วนของกรุงศรีอยุธยาเพื่อนำมาสร้างกรุงเทพมหานคร รวมทั้งทรงโปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากสุโขทัย จำนวน 2,128 องค์ (Fine Arts Department, 1992) เพื่อไปประดิษฐานตามวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร ต่อมาสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ต่อเนื่องมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เริ่มมีกลุ่มชนชั้นสูงเข้ามาบูรณะซ่อมแซมโบราณสถานและวัดสำคัญในพื้นที่พระนครศรีอยุธยา การบูรณะปฏิสังขรณ์ในช่วงเวลานี้มีข้อสังเกตว่า กลุ่มอาคารและสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นก่อนรัชสมัยรัชกาลที่ 3 จะได้รับการบูรณะตามรูปแบบเดิม หรือถ้าทำขึ้นใหม่ก็จะให้คล้ายของเดิมมากที่สุด (Saising, 2008) แตกต่างจากในอดีตที่ต้องบูรณะซ่อมแซมให้สวยงามและยิ่งใหญ่กว่าเดิม กลุ่มชนชั้นสูงเข้ามาบูรณะซ่อมแซม

โบราณสถานในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เช่น พระยาชัยวิชิต (เผือก) ผู้ที่ได้รับแรงบันดาลใจในการปฏิสังขรณ์วัดมาจากรัชกาลที่ 3 และได้เข้ามาบูรณะวัดพระเมรุราชิกการามวรวิหาร หรือวัดหน้าพระเมรุฯ ในปี พ.ศ. 2378 (Wilaiwanich, and Mee-Anunt, 2020)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ทรงโปรดเรื่องโบราณสถานและโบราณวัตถุมาตั้งแต่ครั้งที่ทรงออกผนวชและตั้งคืนในพื้นที่สุโขทัย ทรงให้เก็บศิลาจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนรามคำแหง กระจาดหินศิลา ที่สมัยนั้นเรียกว่า “ชะดานหิน มั่งคิลาบาด” เชื่อว่าเป็นบัลลังก์ว่าราชการของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช (Fine Arts Department, 1992) เข้าสู่กรุงเทพมหานคร และทรงมีพระราชดำริว่าโบราณสถานเปรียบเสมือนเครื่องประดับพระนครจึงออกประกาศเขตรังวัดผู้ร้ายขุดวัด พ.ศ. 2397 ให้ชาวบ้านที่อยู่ในเขตรังวัด 4 เส้น ช่วยดูแลโบราณสถาน ถ้ารู้ว่ามีผู้ร้ายขุดทำลาย หรือลักขโมยโบราณวัตถุ ให้เข้ามาแจ้งนายอำเภอในแขวงกรมการที่ตนสังกัดภายในหนึ่งเดือน (Jungsirirak, 2011) ซึ่งชี้ชัดได้ว่ากลุ่มผู้ลักลอบขุดโบราณสถานมีบทบาทเช่นกัน ทางราชการจึงต้องให้ประชาชนช่วยดูแลโบราณสถาน นอกจากนี้รัชสมัยของพระองค์ยังตรงกับช่วงการแผ่ขยายอาณาเขตของตะวันตกโดยอ้างเรื่องภาระของคนผิวขาว (Whiteman's Burden) เพื่อนำความเจริญทั้งด้านวิทยาการและศาสนาคริสต์มายังดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองน้อย (Satawethin, 2012) ดังนั้นเพื่อการเอาตัวรอด จึงต้องทำให้ชาวตะวันตกเห็นว่าชาวสยามมีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระราชดำริบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานแหล่งต่างๆ ของชาติไม่ให้ถูกทิ้งร้าง เนื่องจากเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองในอดีตของชาติ (Sutheeratanapirom, 2005) ดังนั้นเมืองที่เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญในอดีตจึงได้รับความสำคัญและเริ่มได้รับการบูรณะ ทั้งพระปฐมเจดีย์ที่นครปฐม โบราณสถานทีสุโขทัย และโบราณสถานทีอยุธยา เพื่อให้ชาวตะวันตกเห็นว่าสยามประเทศเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมไม่ใช่ดินแดนล้าหลังที่จะมาอ้างความชอบธรรมเข้าครอบครองเป็นอาณานิคมได้

พัฒนาการด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน ด้านเศรษฐกิจและการเมืองในพื้นที่พระนครศรีอยุธยาได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) โปรดเกล้าให้พระยาโบราณราชธานินทร์ สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลกรุงเก่า เป็นผู้ดำเนินการสำรวจขุดค้น ถือเป็นงานดำเนินการในพื้นที่กว้างขนาดเมืองเป็นครั้งแรก (Jungsirirak, 2011) และเป็นการทำทะเบียนโบราณสถานเป็นครั้งแรกของสยาม เมื่อทางราชการเข้ามาประชาชนเริ่มอพยพเข้ามาอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น จนกลายเป็นชุมชนเริ่มขยายต่อบริเวณหัวรอ ถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ประชาชนเริ่มรุกพื้นที่ เริ่มหักล้างทางพงเข้าไปในเกาะเมืองทีละเล็กทีละน้อย (Poomphongpad, 1990) เรื่องนี้ทำให้พระยาโบราณราชธานินทร์ต้องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตห้ามผู้ใดถือสิทธิครอบครองที่ดินภายในกำแพงเมือง รวมไปถึงที่วัดร้างต่าง ๆ รอบเกาะ

เมืองโดยเด็ดขาด ส่วนพื้นที่สุโขทัยและเมืองบริวารอย่างพื้นที่ศรีสัชนาลัยได้รับการศึกษามากขึ้น ส่วนพื้นที่กำแพงเพชรมีการลักลอบขุดค้นโบราณสถานเป็นอันมากและถูกชาวต่างชาติขโมยเทวรูปพระอิศวร หลังจากที่ทวงเทวรูปคืนได้แล้ว จึงโปรดให้กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งในขณะนั้นเป็นอธิบดีกระทรวงธรรมการ เก็บรวบรวมโบราณวัตถุเข้ามาไว้ในกรุงเทพมหานคร (King Rama VI, 1957)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เสด็จประพาสจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดสุโขทัย เมืองสวรรคโลก ทรงพระราชนิพนธ์ ไว้ว่า มีการขุดค้นทำลายโบราณสถาน เจดีย เพื่อหาพระเครื่องหรือโบราณวัตถุอื่น ๆ โดยทั่วไป ทั้งในกำแพงเพชร สุโขทัยและสวรรคโลก โบราณสถานในพื้นที่กำแพงเพชรถูกทำลายมากกว่าที่อื่น ๆ เพราะความโลภของคนที่ต้องการพระพิมพ์กำแพงเพชร (King Rama VI, 1957) รัชกาลที่ 6 ทรงจัดตั้งกรมศิลปากรขึ้น แม้ในระยะแรกยังไม่มียุทธศาสตร์มากนัก แต่ก็มีพัฒนาการมาเป็นลำดับ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) มีพระบรมราชโองการประกาศพระราชบัญญัติว่าด้วยการส่งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ พ.ศ. 2469 ห้ามส่งโบราณวัตถุและศิลปวัตถุออกนอกประเทศ เว้นแต่กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณจะอนุญาต ซึ่งกฎหมายฉบับนี้ถือเป็นครั้งแรกที่มีบทกำหนดโทษสำหรับผู้กระทำความผิดไว้ (Fine Arts Department, 2017) ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) และคณะผู้สำเร็จราชการได้กำหนดหน้าที่ของอธิบดีกรมศิลปากรเป็นครั้งแรก โดยเป็นหน่วยงานหลักที่รักษาโบราณสถาน สามารถเข้าไปตรวจสอบโบราณสถานในสถานที่ราชการรวมทั้งเอกชน จัดทำบัญชีและขึ้นทะเบียนโบราณสถานทั่วประเทศ ถ้าได้รับการขึ้นทะเบียนแล้วต้องไม่ถูกทำลาย แก้วไขโยกย้าย และมีบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน กฎหมายฉบับนี้ถือเป็นกฎหมายอนุรักษ์โบราณสถานฉบับแรกของไทย ต่อมาได้มีการนำพระราชบัญญัติว่าด้วยโบราณสถาน ศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ และการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2477 มาแก้ไขมาตราที่ 24 มาตราที่ 28 และมาตราที่ 29 (Kumkasem, 2020) เพื่อให้กรมศิลปากรสามารถเก็บค่าเข้าชมโบราณสถาน มีรายได้เข้าสู่กรมศิลปากร เพื่อการอนุรักษ์ปฏิสังขรณ์โบราณสถาน ทำให้กรมศิลปากรเริ่มสร้างรั้วรอบโบราณสถาน รวมทั้งขายตั๋วเข้าชมได้

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) กรมศิลปากรเริ่มมีบทบาทเพิ่มขึ้น การค้นพบกรุสมบัติในพระปรางค์วัดราชบูรณะที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในกลางปี พ.ศ. 2499 รัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จมาเยี่ยมชมโบราณวัตถุ ทรงมีพระราชโองบายว่าเมื่อพบเจอโบราณวัตถุที่ใดก็ควรเก็บรักษาไว้ที่นั่น จึงส่งผลให้ (1) เริ่มมีการสร้างพิพิธภัณฑสถานส่วนภูมิภาคขึ้นเป็นครั้งแรกเพื่อเก็บรักษาโบราณวัตถุ คือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ต่อมาได้ขยายการสร้าง

พิพิธภัณฑ์ไปยังพื้นที่สุโขทัยและเมืองบริวาร มีการสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติรามคำแหง ที่จังหวัดสุโขทัย และ (2) กรมศิลปากรขยายขอบเขตหน้าที่ ความรับผิดชอบและมีอำนาจในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น เห็นได้จากการระดมทุนจัดสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา ด้วยการมอบพระใบขุน ที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นของสมนาคุณแก่ผู้บริจาคเงิน

ถึงแม้ว่ากรมศิลปากรจะมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชนชั้นสูงแต่ก็มีความขัดแย้งกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน รวมทั้งประชาชนในพื้นที่พระนครศรีอยุธยา ซึ่งส่งผลให้แผนการจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาต้องหยุดชะงักลง ทำให้กรมศิลปากรต้องหันไปจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยขึ้นก่อน ซึ่งองค์การยูเนสโกรับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเข้าเป็นหนึ่งในโบราณสถานสำคัญของโลกที่ควรให้การสนับสนุนในปี พ.ศ. 2521 กรมศิลปากรจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้สำเร็จเป็นแห่งแรก ตามมาด้วยอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยและอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชรใน พ.ศ. 2534

ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีสัญญามรดกโลกขององค์การยูเนสโกเมื่อ พ.ศ. 2530 รวมทั้งการที่ ศ.ดร.อดุล วิเชียรเจริญ ผู้แทนจากประเทศไทยได้รับการเลือกตั้งเป็นหนึ่งใน 21 คนของคณะกรรมการมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ระหว่าง พ.ศ. 2532-2538 และมีบทบาทในการผลักดันแหล่งมรดกโลกของไทยให้ได้รับการขึ้นทะเบียน ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้ประเทศไทยเสนอรายชื่อแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติ เมื่อ พ.ศ. 2533 เพื่อขอขึ้นทะเบียนมรดกโลก ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกเมื่อ พ.ศ. 2534

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาตัวแสดงทางเศรษฐกิจและการเมืองภายหลังการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ผลการวิจัยพบว่า ตัวแสดงภายหลังการเป็นมรดกโลกของอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งสองพื้นที่ประกอบด้วย (1) ชนชั้นสูง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับสูง (2) กรมศิลปากร (3) หน่วยงานภาครัฐ (4) หน่วยงานภาคเอกชน (5) ประชาชน และ (6) องค์การยูเนสโก ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ดังนี้ ภายหลังจากที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกเมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2534 แล้ว กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักและมีบทบาทนำในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน การจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์ ส่งผลให้บทบาทของกลุ่มผู้ลี้กลอบขุดโบราณสถานเกือบหมดสิ้นลง ในขณะที่กรมศิลปากรกำหนดขอบเขตในการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลกได้เป็นอย่างดีผ่านเครื่องมือ ได้แก่ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ

และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ที่บังคับใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่เป็นพื้นที่ทับซ้อนระหว่างโบราณสถานและที่อยู่อาศัยของประชาชนมาแต่เดิมนั้น กรมศิลปากรได้เข้าไปโยกย้ายผู้คนและอาคาร บ้านเรือน เพื่อปรับภูมิทัศน์ แต่กรมศิลปากรก็เผชิญกับพลวัตการพัฒนาเมืองที่ไม่เคยหยุดนิ่ง การสร้างอาคารสูงจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน ทำให้บังคับทัศนียภาพและความสวยงามของโบราณสถาน ส่งผลให้กรมศิลปากรต้องออกระเบียบเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2540 ให้การก่อสร้างอาคารในเขตและรอบเขตมรดกโลกจะต้องมีการขออนุญาตอธิบดีกรมศิลปากร นอกเหนือจากผู้ว่าราชการจังหวัด นอกจากนี้การขยายตัวของการท่องเที่ยวจึงนำไปสู่การนำโบราณสถานเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หลายภาคส่วนตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้ามาอย่างมหาศาล มรดกทางวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ จึงกลายเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจไป (Wanlipodom, 1993) กรมศิลปากรเร่งรัดการบูรณะโบราณสถานด้วยวิธีการจ้างเหมา ซึ่งนิยมใช้มากในปลายทศวรรษที่ 2530 และทศวรรษที่ 2540 เพื่อให้การอนุรักษ์สำเร็จได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งโบราณสถานหลายแห่งในพื้นที่พระนครศรีอยุธยาได้รับการบูรณะผิดรูปแบบ จึงได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมาก กรมศิลปากรได้ออกรายงานการบูรณะ เผยแพร่สู่สาธารณชนมากขึ้น ในส่วนของพื้นที่สุโขทัย กรมศิลปากรขุดค้นเพื่อปรับพื้นที่เตาเผาสังคโลกที่มีเป็นจำนวนมาก และกระจายอยู่ทั่วไปในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา กรมศิลปากรมีความขัดแย้งกับหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนและประชาชน เช่น การโยกย้ายผู้คนและบ้านเรือน การย้ายร้านค้าจากหน้าวัดมณฑลพิตรไปค้าขายยังพื้นที่ด้านข้างค่อนไปทางด้านหลังวิหารมณฑลพิตร ซึ่งนำมาสู่ข้อพิพาทกับเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยาในประเด็นผู้ค้าหลังวิหารมณฑลพิตรมาอย่างยาวนานกว่า 20 ปี แต่ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร กรมศิลปากรมีการบูรณาการและความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชนเป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารเป็นเมืองร้าง ไม่ใช่พื้นที่ทับซ้อน อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ยังมีบทบาทต่อพื้นที่มรดกโลกทั้งสองแห่งและสนับสนุนการทำงานของกรมศิลปากร รัชกาลที่ 9 ทรงมอบพระราชภารกิจในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการเสด็จแทนพระองค์แก่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีฯ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จเยือนพื้นที่มรดกโลกทั้งสองแห่งโดยเป็นทางการและโดยส่วนพระองค์ ส่งผลให้เกิดพัฒนาการและความร่วมมือด้านการอนุรักษ์มรดกโลก

การอนุรักษ์ในทศวรรษที่ 2550 มีจุดเปลี่ยนคือภายหลังเหตุการณ์มหาอุทกภัย พ.ศ. 2554 องค์การยูเนสโกได้แสดงความกังวลในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานภายหลังน้ำท่วม องค์การยูเนสโกได้เข้ามาตรวจสอบและประเมินความเสียหาย รวมทั้งยังมีข้อเสนอแนะการบูรณะโบราณสถาน พระนครศรีอยุธยาหลายประการ กรมศิลปากรจึงได้สร้างพันธมิตรทางวิชาการด้านการอนุรักษ์ และนำเทคนิคใหม่ ๆ ด้านการอนุรักษ์เข้ามาใช้ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวารเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตาม ปลาย พ.ศ. 2559 คณะกรรมการมรดกโลกและองค์การยูเนสโกได้มีข้อกังวลและห่วงใยมาถึงรัฐบาลไทย 5 ประเด็น ดังนี้ (Thairath Online, 2016) 1. ให้ประเทศไทยจัดอบรมด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน เพราะหลังเกิดน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 โบราณสถานได้รับความเสียหายมาก ต้องได้รับการบูรณะแก้ไขอย่างเร่งด่วน 2. ให้ประเทศไทยมีการทำแผนแม่บทการจัดการบริหารอนุรักษ์ให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น เพราะแผนอนุรักษ์เดิมทำต่อเนื่องมา 20 ปีแล้ว โดยจะมีการเชิญผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติเข้าร่วม 3. ให้ประเทศไทยเชิญผู้เชี่ยวชาญมาจัดการบริหารโบราณสถาน ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4. ให้มีการควบคุมสิ่งก่อสร้าง เพราะในปัจจุบัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการก่อสร้างอาคารอยู่ตลอดเวลา ทั้งในพื้นที่ใกล้เคียงโบราณสถานและในหลายพื้นที่เป็นไปอย่างหนาแน่น เดิมมีการกำหนดการขออนุญาตการสร้างตึกจากคณะกรรมการฯ ซึ่งตึกจะต้องสูงไม่เกิน 8-15 เมตร แบ่งเป็นโซน รูปแบบหลังคาต้องเป็นจั่ว ปั้นหย้า หรือทรงไทยประยุกต์ แต่หลังจากนี้จะต้องมีการพิจารณาเรื่องความหนาแน่นของพื้นที่ใหม่เป็นหลักด้วย โดยจะเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กระทรวงมหาดไทย กรมศิลปากร มาร่วมพิจารณาหลักเกณฑ์การอนุญาตอีกครั้ง และ 5. คือต้องมีผู้เชี่ยวชาญจากคณะกรรมการมรดกโลกมาร่วมประเมินการบูรณะวัดที่อยู่ในแหล่งมรดกโลก เนื่องจากพบว่ามีวัดจำนวน 16 แห่ง มีรูปแบบการบูรณะผิดเพี้ยนไปจากเดิม (Thairath Online, 2016) ประกอบด้วย (1) วัดพระศรีสรรเพชญ์ (2) วัดมหาธาตุ (3) วัดราชบูรณะ (4) วัดพระราม (5) วัดป่าสัก (6) วัดสะพานนาคร (7) วัดส้ม (8) วัดเจ้าพรหมณ์ (9) วัดมหาสมัน (10) วัดหลวงซีกรุต (11) วัดวังชัย (12) วัดโพรง (13) วัดพระงาม (14) วัดชุมแสง (15) วัดสังขปัด และ (16) วัดไตรตรึงษ์ ข้อผิดพลาดทั้งหมด กรมศิลปากรจะเข้าไปแก้ไขให้ถูกต้องตามแบบดั้งเดิม โดยจะมีการถ่ายภาพเปรียบเทียบก่อนและหลังการบูรณะทั้งหมด ที่ประชุมยังมีมติให้ยื่นแผนแม่บทการจัดการบริหารพื้นที่มรดกโลก นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาให้คณะรัฐมนตรีอนุมัติ เพื่อส่งไปให้คณะกรรมการมรดกโลกพิจารณา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ได้ประโยชน์และผู้เสียประโยชน์มักจะมีความสัมพันธ์กับบทบาทการบริหารจัดการของกรมศิลปากร ดังนี้ ในทศวรรษที่ 2530 หน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชนบริเวณพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอยุธยาเสียประโยชน์เพราะพื้นที่ใช้สอยไม่เพียงพอจึงจำเป็นต้องสร้างอาคารสูง โดยการใช้เครือข่ายทางเศรษฐกิจและการเมืองที่มีอยู่ ส่งผลให้กรมศิลปากรตอบโต้ด้วยการออกระเบียบเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2540 ให้การก่อสร้างอาคารในเขตและรอบเขตมรดกโลกจะต้องมีการขออนุญาตอธิบดีกรมศิลปากรด้วย ส่งผลให้กรมศิลปากรควบคุมการก่อสร้างอาคารสูงได้ ในทศวรรษที่ 2550 เทศบาลนครพระนครคีรีอยุธยาเสียประโยชน์จากการดูแลพื้นที่รอบเขตอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอยุธยา จึงขัดแย้งกับกรมศิลปากร ซึ่งทั้งสองฝ่ายตอบโต้กันผ่านหนังสือพิมพ์หลายฉบับ ทั้งในประเด็นการบริหารจัดการพื้นที่รอบเขตมรดกโลกและประเด็นผู้ค้าหลังวิหารมงคลพิตร ซึ่งได้รับการแก้ไข หลังจากที่มีข้อพิพาทนานกว่าสองทศวรรษ กรมศิลปากรยังมีข้อพิพาทกับหน่วยงานภาคเอกชน เช่น วังช้างอยุธยาแลเพนียด วัดภูเขาทอง ซึ่งต่อมาวัดภูเขาทองได้ประโยชน์จากการที่มีพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงอุปถัมภ์โครงการบูรณะวัดภูเขาทอง ทำให้ข้อพิพาทกับกรมศิลปากรหมดสิ้นไป วิหารและเจดีย์ภูเขาทองได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากร ส่วนวังช้างอยุธยาแลเพนียดได้สร้างเครือข่ายไว้กับชนชั้นสูงจึงยังไม่ต้องย้ายออกจากพื้นที่ตามคำสั่งของกรมศิลปากร

พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน กรมศิลปากรร่วมมือกับกองทุนโบราณสถานโลก องค์การยูเนสโก หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนในการนำเทคนิคการอนุรักษ์แบบใหม่ๆ เข้ามาใช้ทั้งในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอยุธยา และในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร มีโครงการชุดแต่งทางโบราณคดีนอกกำแพงเมืองหลายโครงการ มีรายงานที่สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนมากขึ้น รวมทั้งยังมีรูปภาพเปรียบเทียบสภาพก่อนและภายหลังการบูรณะในมุมมองเดียวกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยทำให้ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. ได้ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ ได้แก่ (1) ชนชั้นสูง คือ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับสูง (2) กรมศิลปากร (3) หน่วยงานภาครัฐ (4) หน่วยงานภาคเอกชน (5) ประชาชนและกลุ่มผู้ลี้ภัยขุดโบราณสถาน และ (6) องค์การยูเนสโก ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจและการเมืองในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรีอยุธยาและในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร

2. ได้ค้นพบว่าการที่ตัวแสดงต่างๆ มีความเรื่องมรดกโลกแตกต่างกัน เช่น กรมศิลปากรมีมุมมองมรดกโลกในมิติของการอนุรักษ์ หน่วยงานราชการมีมุมมองในมิติของการพัฒนา หน่วยงาน

เอกชนมีมุมมองในมิติของการแสวงหาและได้ผลกำไร และการที่ประชาชนอยากมีส่วนร่วมแต่ไม่สามารถเข้ามาช่วยเหลือได้ การตีความที่แตกต่างส่งผลให้การดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานยิ่งแตกต่างกัน แต่ละหน่วยงานจึงมีทั้งความร่วมมือระหว่างกันและมีความขัดแย้งต่อกัน ซึ่งความขัดแย้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาพื้นที่มรดกโลก ดังนั้นควรสร้างความร่วมมือระหว่างแต่ละหน่วยงานด้วยการให้ผู้นำหน่วยงานมาพบกันและประชุมร่วมกันให้บ่อยครั้งมากขึ้น

3. การติดกั๊กของระบบราชการแบบดั้งเดิม เช่น (1) การเบิกจ่ายงบประมาณรายไตรมาสของหน่วยงานราชการแต่ละแห่ง ซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วง ทำให้ไม่มีเวลาไปทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่น จึงเป็นอุปสรรคต่อการบูรณาการในการทำงานระหว่างหน่วยงาน (2) การวางแผนการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงาน ด้วยวัตถุประสงค์ที่เน้นผลงานของหน่วยงานตนเองมากเกินไป ซึ่งในบางครั้งไม่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ดังนั้นควรปรับแผนปฏิบัติราชการให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมากขึ้น (3) การเมืองภายในหน่วยงาน บางหน่วยงานมีการเร่งทำผลงานของแต่ละบุคคลเพื่อเลื่อนตำแหน่ง ส่งผลให้เกิดการเน้นวัตถุประสงค์ส่วนตัวมากกว่าวัตถุประสงค์ของหน่วยงานและผลประโยชน์ของประชาชน ผู้นำหน่วยงานควรกำกับดูแลและสร้างสมดุลของการเมืองภายในหน่วยงานให้อยู่ภายใต้หลักธรรมาภิบาล

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่ากรมศิลปากรเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา และพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร เมื่อกรมศิลปากรเข้าไปบริหารจัดการพื้นที่ ได้มีความขัดแย้งกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนและภาคประชาชน สอดคล้องกับ การวิจัยของเจียนเซง ลู, เสี่ยวหลง หลัว และเป่ยกัง ซาง (Lu, J., Luo, X. & Zhang, 2019) ศึกษาวิจัยเรื่อง “สิทธิ-คุณค่า-ผลประโยชน์: ความขัดแย้งระหว่างมรดกโลกทางวัฒนธรรมและชุมชน: กรณีศึกษาภูมิวัฒนธรรมทะเลสาบตะวันตกในประเทศจีน” (Rights-Values-Interests: The Conflict between World Cultural Heritage and Community: A Case Study of the West Lake Cultural Landscape Heritage in China) ผลการวิจัยพบว่า เมื่อทะเลสาบตะวันตกของเมืองหางซู จังหวัดซีเจียง ประเทศจีน ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก ก็ประสบปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนโดยรอบ เนื่องจาก (1) รัฐบาลจีนเข้าไปบริหารในฐานะผู้ถือกฎหมาย ยิ่งทำให้ความขัดแย้งเพิ่มขึ้น แต่ในกรณีของประเทศไทย หน่วยงานที่เข้าไปบริหาร คือ กรมศิลปากร ซึ่งมีความขัดแย้งกับหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชนและภาคประชาชน (2) กฎหมายจีนไม่ชัดเจนว่าส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและความรับผิดชอบในการคุ้มครองมรดกโลกได้มาก

น้อยเพียงใด ซึ่งในข้อนี้แตกต่างกับกรณีของไทย ที่กรมศิลปากรมีกฎหมายเป็นเครื่องมือ จึงมีอำนาจเต็มในการบริหารจัดการพื้นที่ แตกต่างจากหน่วยงานในท้องถิ่น และ (3) กฎหมายจีนไม่ได้กล่าวถึงสิทธิทรัพย์สินเอกชน ซึ่งรากเหง้าที่แท้จริงของความขัดแย้งมาจากการที่กฎหมายจีนไม่ได้ให้ความสำคัญสิทธิชุมชนและสิทธิของผู้ที่อยู่อาศัยโดยรอบ ในข้อนี้สอดคล้องกับกรณีของไทย ที่ประชาชนอยู่ในฐานะผู้ตาม และไม่มีบทบาทในเรื่องการอนุรักษ์ ภายหลังจากการเป็นมรดกโลก กรมศิลปากรได้เข้าไปบริหารจัดการพื้นที่ มีการโยกย้ายประชาชนออกจากพื้นที่โบราณสถาน

นอกจากนี้ยังพบว่าในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา มีความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรกับหน่วยงานราชการ คือ (1) เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ในเรื่องผลประโยชน์จากการบริหารจัดการพื้นที่มรดกโลก (2) สถานศึกษาในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เรื่องการสร้างอาคารสูง กรมศิลปากรกับหน่วยงานภาคเอกชน คือ (1) วังช้างอยุธยาแลเพนียด ในเรื่องการไม่ให้เช่าพื้นที่ (2) วัดกุฎาทอง ในเรื่อง การให้ย้ายศาลาการเปรียญ เนื่องจากตั้งทับแนวระเบียงคต กรมศิลปากรกับภาคประชาชน คือ (1) กลุ่มผู้ที่ต้องโยกย้ายออกจากเขตโบราณสถาน (2) กลุ่มผู้ค้าบริเวณหลังวิหารมณฑลพิตร สอดคล้องกับงานวิจัยของเฉาซี ชาง, อลัน ฟูออล และยานเฟิน เซง (Zhang, Fyall, & Zheng, 2014) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งเรื่องมรดกวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวภายในมรดกโลกประเทศจีน : การศึกษาระยะยาว” (Heritage and tourism conflict within world heritage sites in China: a longitudinal study) ที่ผลการวิจัยพบว่า ประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่มรดกโลกของประเทศจีนในช่วงปี พ.ศ. 2547-2557 สามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม 1 ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการพัฒนา กลุ่ม 2 ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการทำลายแหล่งมรดกโลก กลุ่ม 3 ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการใช้มรดกโลกในเชิงพาณิชย์อย่างไม่เหมาะสม และกลุ่ม 4 ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ความขัดแย้งในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สอดคล้องกับ กลุ่ม 1 ความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากการพัฒนา คือ สิ่งก่อสร้างที่ไม่เหมาะสมได้นำความเสียหายมาสู่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างลิฟต์ในหูลิงหยวน และการสร้างเส้นทางเคเบิลในหุบเขาไท่ซาน คล้ายกับกรณีหน่วยงานราชการ รวมทั้งสถานศึกษาในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา การสร้างอาคารสูง ซึ่งกระทบต่อทัศนียภาพของโบราณสถาน รวมทั้งความเป็นเมืองซ้อนทับกับโบราณสถาน และ สอดคล้องกับกลุ่ม 4 ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่มีสาเหตุมาจากผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ผู้ที่คุ้มครองมรดกโลก ผู้ที่พัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ที่มีบทบาทด้านการจัดการ เช่น การจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยวในขางเจี๊ยะจี เมื่อเปรียบเทียบกัน พบว่า กรมศิลปากรเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งการอนุรักษ์

สวนทางกับการพัฒนาและการบริหารจัดการของเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกรมศิลปากรกับเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา

สรุป

จากผลการวิจัย พบว่ามีตัวแสดง 6 ตัวที่สร้างพลวัตความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา รวมทั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ดังนี้ (1) ชนชั้นสูง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการระดับสูง ถือว่ามีบทบาทมากในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลก (2) กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องการอนุรักษ์และเริ่มมีบทบาทขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและสะสมอำนาจมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 8 และจากพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2535) ส่งผลให้กรมศิลปากรมีอำนาจนำในเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานมาจนถึงปัจจุบัน (3) หน่วยงานภาครัฐ มักปรากฏภาพความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับกรมศิลปากรในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา แต่กลับมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับกรมศิลปากรในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร (4) หน่วยงานภาคเอกชน มักปรากฏภาพความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาคเอกชนกับกรมศิลปากรในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา เช่น วัดช้างอยุธยาแลเพนียด กลุ่มผู้ค้าหลังวิหารมณฑลพิตรและวัดภูเขาทอง ในทศวรรษที่ 2560 มีความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานภาคเอกชนกับกรมศิลปากรในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร เช่น วัดศรีชุม (5) ประชาชนและกลุ่มผู้ลี้ภัยขุดโบราณสถาน ความขัดแย้งและความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรกับประชาชนพบได้ทั้งในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ส่วนบทบาทของกลุ่มผู้ลี้ภัยขุดโบราณสถานได้หมดสิ้นลงนับตั้งแต่กรมศิลปากรจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์ได้สำเร็จและ (6) องค์การยูเนสโก ได้สนับสนุนให้กรมศิลปากรจัดตั้งอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้สำเร็จเป็นแห่งแรกตั้งแต่ในช่วงก่อนการเป็นมรดกโลก รวมทั้งการเฝ้าระวังและให้คำแนะนำเรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานแก่รัฐบาลไทยและกรมศิลปากรมาจนถึงปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. หน่วยงานภาครัฐควรจัดอบรมด้านการอนุรักษ์โบราณสถานให้ประชาชนตามที่องค์การยูเนสโกได้เสนอแนะ ควรเพิ่มบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์โบราณสถานให้

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

มากขึ้น เนื่องจากประชาชนที่อยู่รอบเขตมีเป็นจำนวนมากและเต็มใจช่วยเหลือถ้าหากทางราชการขอความร่วมมือ

2. หน่วยงานภาครัฐควรบรรจุความรู้เรื่องการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและโบราณสถาน ไว้ในหลักสูตรการศึกษาในทุกระดับชั้น เพื่อสร้างความตระหนักรู้ตั้งแต่เด็กและเยาวชน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมและโบราณสถานของชาติในอนาคต

References

- Cambridge Dictionary. (2021). *World Heritage Site*. Retrieved April 5, 2021, from <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/world-heritage-site>
- Fine Arts Department. (1992). *World Heritage: The World Cultural Heritage, Cultural World Heritage in Thailand*. On Occasion 81 years of Fine Arts Department, 1992, 27 March. Bangkok: Chalongsatana.
- Fine Arts Department. (2017). *About Fine Arts Department*. Retrieved April 23, 2021, from <https://www.finearts.go.th/main/categorie/about>
- Invade to World Heritage City. (No date). Retrieved March 29, 2021, from <HTTPS://CONFLICTMAPPING-TH.COM/INFORMATION/INDEX/299>
- Jungsiriarak, S. *Believe and Concepts of Ancient Site Preservation in Thailand from Past to Present*. Journal of NAJUA: Architecture, Design and Built Environment, 8, 106-127
- King Rama VI. (1957). *Travel at PraRuang City*. (4th ed.). Bangkok.
- Kumkasem, M. (2020). *Preservation of Local Arts and Cultural*. Bangkok: Fine Arts Department.
- Lu, J., Luo, X., & Zhang, P. (2019). *Rights-Values-Interests: The Conflict between World Cultural Heritage and Community: A Case Study of the West Lake Cultural Landscape Heritage in China Sustainability*. Retrieved April 5, 2021, from <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>
- Matichon Online. (2018). *Wat Si Chum (New) Want to Claim World Heritage, Send Sutthipol Lawyer Sue*. Retrieved June 24, 2021, from <https://mgronline.com/specialscoop/detail/9610000026585>

- Meskeel, L., & Brumann, C. (2015). *UNESCO and New World Orders*. pp. 26-28, 34 in *Global Heritage: A Reader*. (1st ed). John Wiley & Sons, Inc.
- Ministry of Culture. (No date). *Thailand and the Position of World Heritage Committees*. Retrieved October 4, 2016, from <http://164.115.22.96/committee.aspx>
- Online Manager. (2008). *Ayutthaya's World Heritage with Surrounded Problem*. Retrieved September 12, 2021, from <http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?NewsID=9510000076816>
- Poomphongpad, P. (1990). *Ayutthaya Hope to be Historical City*. *Journal of Osoto*, 30(11), 56-65
- Saising, S. (2008). *Artisan Works in the Reign of King Rama III*. Bangkok: Matichon.
- Satawethin, T. (2012). *Southeast Asia: Development of Political and Foreign Affair*. Bangkok. Ramkhamhaeng University.
- Sutheeratanapirom, K. (2005). Development of Concepts and Ancient Site Preservation Method in Thailand. *Master's Thesis*. Silapakorn University. Bangkok.
- Thairath Online. (2020). *Si Satchanalai Prefect help Grandpa and Grandma to find the way, after Head of Fine Arts Department not Allowed Them to Build House*. Retrieved January 21, 2021, from <https://www.thairath.co.th/news/local/north/1911397>
- Thairath Online. (2016). *Remove Ayutthaya's Jail from World Heritage Site, Revealed Dense Area Cannot Stop New Building*. Retrieved July 9, 2021, from <https://www.thairath.co.th/news/local/central/792091>
- The Siam Society under Royal Patronage. (2011). *Ayutthaya Talk: Worry of (World) Heritage*. Retrieved March 29, 2021, from <http://www.siamese-heritage.org/pdf/AyutthayaHeritageSiteInDanger.pdf>
- UNESCO. (2022). *New Inscribed Properties 2021*. Retrieved January 29, 2022, from <https://whc.unesco.org/en/newproperties/>

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

- UNESCO. (2021). What is World Heritage? Retrieved April 5, 2021, from <https://whc.unesco.org/en/faq/19#:~:text=World%20Heritage%20is%20the%20designation,generations%20to%20appreciate%20and%20enjoy>
- Wanlipodom, S. (1993). Hire in Archaeology, Rise of Cultural Heritage Devastate. *Journal of Muang Boran*, 19(2), 10-16
- Wilaiwanich, T., & Mee-Anunt, P. (2020). The Transmission Guidelines of the Chakravartin's Conception, the Symbol of Power in Fine Arts at Wat Na Phra Men, Phranakhon Si Ayutthaya Province by Phraya Chaiwichit (Phueak). *Journal of Ayutthaya Studies Institute*, 12(2), 22-37
- Zhang, C., Fyall A., & Zheng, Y. (2014). Heritage and tourism conflict within world heritage sites in China: a longitudinal study. Retrieved April 5, 2021, from <http://dx.doi.org/10.1080/13683500.2014.912204>

ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงของชาวกะเหรี่ยงในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

HIGHLAND ENTREPRENEURIAL FARMERS OF KARENS AT OMKOI DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE

¹จิริวัฒน์ รักชาติ, ²โสพิณ โตธิรกุล และ ³พสุนิต สารมาศ

¹Jirawat Rugchat, ²Sophin Towthirakul และ ³Phasunit Saramas

¹คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

¹Faculty of Liberal Arts, Maejo University

Received: 2022-02-08

¹Corresponding Author's Email: jira_r@hotmail.com

Revised: 2022-04-21

¹เบอร์โทร: 084-0424076

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและศึกษาความเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านกรอบแนวคิดความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ ภายใต้นโยบายการมุ่งพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตรของไทย งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม 2562 – มกราคม 2564 ใน 2 หมู่บ้านของอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเพื่ออธิบายความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงในชุมชนพื้นที่สูง ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างชาวกะเหรี่ยงจำนวน 111 คน ที่มีอายุระหว่าง 25 – 60 ปี และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงที่เป็นผู้นำชุมชนจำนวน 5 คน

ผลการวิจัยพบว่า ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานใด ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 คนใช้สมาร์ทโฟนและสามารถเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ตได้ กลุ่มตัวอย่างมักจะใช้เวลาในการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไปกับการติดต่อญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง และไม่ได้ให้ความสำคัญกับการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อค้นหาข้อมูลการเกษตร ราคาพืชผล นวัตกรรม การเกษตร และข้อมูลด้านการลงทุน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับของทักษะและวิถีคิดการเป็น

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ผู้ประกอบการที่ค่อนข้างต่ำ (เช่น ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานนอกไร่นา การค้นหาข้อมูลเพื่อพัฒนาตนเอง การวางแผนเพื่อประกันความเสี่ยง)

คำสำคัญ: ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ; เกษตรกรชาวกะเหรี่ยง; พื้นที่สูง; เชียงใหม่

ABSTRACT

This research article aims to examine and study the entrepreneurial farmer of Karen farmers in Omkoi district, Chiang Mai province, through the concept of entrepreneurial farmer according to the entrepreneurship development policies in agricultural sector in Thailand. The research data was gathered between July 2019 – January 2021 in two villages in Omkoi district, Chiang Mai province. The researchers applied qualitative and quantitative approaches to explain entrepreneurship of Karen farmers in highland villages. 111 Karen farmers, aged between 25 – 60 years old, were selected as research household samplings to answer questionnaires and five Karen farmers, who are community leaders, were in-depth interviewed.

The research findings indicate that in the past 10 years, the most of samplings have never been trained by any organizations. 54 household samplings use smart phones and can also connect internet system. They often spend internet connection time to contact only their relatives and friends, while they have not given precedence to use internet for searching agricultural information, crop prices, agricultural innovation, and investment data. Most samplings have low level of entrepreneurial skills and mindsets (e.g., creative thinking, off-farm working, searching data to develop themselves, planning for risk insurance).

Keywords: Entrepreneurial farmer; Karen farmer; Highland; Chiang Mai

บทนำ

โดยทั่วไป “ความเป็นผู้ประกอบการ” (Entrepreneurship) หมายถึง การที่บุคคลเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้รับผิดชอบการบริหารจัดการธุรกิจที่ต้องเผชิญกับความเสี่ยง เป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำธุรกิจ และมีเป้าหมายเพื่อให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จตามที่คาดหวัง (Atawongsa, 2013) ในทางสังคมวิทยา กรอบแนวคิดที่ช่วยเรื่องความเป็นผู้ประกอบการได้ถูกกล่าวถึงอย่างยาวนานผ่านแนวคิดของแมกซ์ เวเบอร์ หนึ่งในผู้นำทางแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ โดยเวเบอร์ได้นิยามความเป็นผู้ประกอบการว่าหมายถึง “บารมีของบุคคล” (personal charisma) ที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้มีบารมีของแต่ละคน ในทัศนะของเวเบอร์นั้น ความเป็นผู้ประกอบการคือ ความสามารถในการจัดการธุรกิจและการควบคุมผู้คน และเขายังอธิบายว่าหลักการทางศาสนาคริสต์สามารถช่วยพัฒนาแนวความคิดของผู้คนในการแสวงหากำไร การทำงานหนัก และพัฒนาลักษณะของผู้ประกอบการได้ (Weber, 1958; Swedberg, 2000)

ตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2550 เป็นต้นมา ความเป็นผู้ประกอบการได้กลายเป็นคำสำคัญและถูกนำมาใช้เป็นกรอบคิดหลักในการพัฒนาเกษตรกรไทยให้ก้าวไปสู่เกษตรกรสมัยใหม่ที่เน้นสร้างนวัตกรรมและเทคโนโลยีการผลิตแบบใหม่ ให้ความสำคัญกับการทำการค้า การลงทุน การแปรรูปผลผลิต การเกษตรเพื่อค้าขายอย่างครบวงจร และมุ่งสร้างสังคมไทยให้เข้าสู่ “สังคมผู้ประกอบการ” (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) ซึ่งตามแนวนโยบายพัฒนาเกษตรกรไทยสู่ความเป็นผู้ประกอบการนั้น รัฐบาลไทยได้ส่งเสริมให้เกิดผู้ประกอบการรุ่นใหม่ภาคเกษตรจำนวนมากภายใต้นโยบาย “เกษตรกรปราดเปรื่อง” (Smart Farmer) และ “เกษตรกรรุ่นใหม่” (Young Smart Farmer) ทั่วประเทศ เน้นให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีการใช้เครื่องมือบริหารจัดการและขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ทันสมัยและทันต่อสถานการณ์โลก มุ่งหวังให้เกษตรกรรุ่นใหม่มีความรอบรู้ด้านการเกษตรครบวงจรเพื่อสามารถพึ่งพาตนเองและแข่งขันในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับยุคไทยแลนด์ 4.0 ที่ในระหว่างปี พ.ศ. 2557 – 2560 ภาครัฐต้องการส่งเสริมเกษตรกรที่มีอายุระหว่าง 17 – 45 ปี จำนวนไม่น้อยกว่า 58,520 คน ให้เป็นผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (Agricultural News Table, 2017; Public Relations Team, 2018) ปี พ.ศ. 2561 รัฐบาลไทยก็ยังคงความมุ่งหมายพัฒนาเกษตรกรหนุ่มสาวให้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่จำนวน 5,340 คน ในพื้นที่ 76 จังหวัดทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2563 รัฐบาลยังคงพัฒนาศักยภาพให้เกษตรกรรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่องผ่านกรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานเกษตรอำเภอและสำนักงานเกษตรจังหวัด (Department of Agriculture

Extension, 2020) จนในปี พ.ศ. 2564 การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ผ่านโครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) ที่ดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีสามารถยกระดับเกษตรกรให้เป็นเกษตรกรปราดเปรื่องได้จำนวนรวม 29,335 คน มากกว่าที่ตั้งเป้าหมายไว้ 28,707 คน และจากรายงานพบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง มีรายได้จากการเกษตรเพิ่มมากขึ้นและมีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานของโครงการเป็นอย่างมาก (Public Relations, 2021) หรือในกรณีของเกษตรกรชาวม้งบนดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่ ได้พยายามผันตัวเองสู่การเป็นพ่อค้าแม่ค้า เป็นผู้ประกอบการขายสินค้าที่แสดงอัตลักษณ์ของชาวม้งในหมู่บ้านบนดอยสุเทพ เช่น ผ้าปักลาย ผ้าเขียน หน้าไม้ บ้องยาเส้น เครื่องดนตรี เครื่องประดับ เป็นต้น หลังจากที่รัฐบาลได้ประกาศให้พื้นที่บริเวณหมู่บ้านชาวม้งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย และจัดให้หมู่บ้านม้งที่อยู่บริเวณนั้นเป็นหมู่บ้านในพื้นที่ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1B (Leepreecha, 2011)

อย่างไรก็ตามแม้ว่านโยบายหรือโครงการส่งเสริมเกษตรกรปราดเปรื่องและการส่งเสริมเกษตรกรรุ่นใหม่ทั่วประเทศจะถูกให้ความสนใจและได้รับเสียงตอบรับเป็นอย่างดีจากเกษตรกรและภาครัฐ แต่ในบริบทพื้นที่สูงของจังหวัดเชียงใหม่ นโยบายการช่วยเหลือด้านการเกษตรและการพัฒนาเกษตรกรเพื่อเป็นผู้ประกอบการ “เกษตรกรรุ่นใหม่” ที่ส่งเสริมโดยหน่วยงานรัฐดูเหมือนจะไม่ได้ถูกให้ความสนใจมากนัก และดูเหมือนว่าเกษตรกรพื้นที่สูงที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือไม่ค่อยได้มีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จากหน่วยงานใด ๆ ประกอบกับเกษตรกรพื้นที่สูงยังต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนด้านสภาพดินฟ้าอากาศและปัญหาอุปสรรคนานาประการ เช่น ข้อจำกัดด้านพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่ราบมีน้อย พื้นที่เพาะปลูกซ้อนทับกับพื้นที่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ข้อจำกัดด้านระยะทางการขนส่งและสภาพแวดล้อมที่ยากลำบากในการเดินทาง เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงพยายามแสวงหาแนวทางการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการด้วยตนเอง พยายามสร้างรายได้และผลกำไรที่เพิ่มมากขึ้นภายใต้บริบทพื้นที่สูงและข้อได้เปรียบบางประการ เช่น เงินทุน ที่ดิน เครือข่ายการค้าที่ตนเองพอจะมีอยู่บ้าง งานศึกษาของ Rugchat (2018) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรชาวลัวะในอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ หลายรายได้ก้าวเข้าสู่การเป็น “เกษตรกรผู้ประกอบการ” (Entrepreneur Farmer) ด้วยการผันตัวจากการเป็นเกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศมาเป็นทั้งผู้ปลูกและผู้ค้ามะเขือเทศในหมู่บ้านไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการเช่นนี้ทำให้เกษตรกรชาวลัวะต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิธีการผลิต และพัฒนาวิธีการประกอบการค้ามะเขือเทศ รวมถึงการใช้เครื่องมือสื่อสารและเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อแสวงหาโอกาสทางการค้าและการสร้างรายได้ที่มากขึ้น (Rugchat,

2018) เกษตรกรผู้ประกอบการชาวละแวกบางรายอาศัยความได้เปรียบในการมีทุนเงินสดและมีเครือข่ายทางสังคมในการแสวงหาที่ดินในการเพาะปลูกในเขตป่าด้วยการเช่าที่ดินจากเกษตรกรรายอื่นหรือการรับซื้อมะเขือเทศด้วยวิธีการเหมาสวน (Rugchat, 2019a)

ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า ขณะที่หน่วยงานภาครัฐและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายพยายามส่งเสริมให้เกษตรกรไทยเป็นผู้ประกอบการที่มีความรู้และมีทักษะทางการค้า เกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์พื้นที่สูงในเชียงใหม่ เช่น กะเหรี่ยง ได้รับโอกาสการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ หรือไม่ หากไม่ได้รับการสนับสนุนแล้วพวกเขามีทักษะหรือความสามารถที่จะเป็นผู้ประกอบการมากน้อยเพียงใด บทความวิจัยนี้มุ่งสำรวจและศึกษาความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรบนพื้นที่สูงผ่านกรอบความคิดความเป็น “ความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ” (Entrepreneurial farmer) ของ McElwee (2008) ที่แบ่งประเภทของเกษตรกรเป็น 4 ประเภท คือ เกษตรกรที่เป็นเกษตรกร เกษตรกรที่เป็นผู้ประกอบการ เกษตรกรผู้รับสัญญา และผู้ประกอบการในชนบท (McElwee, 2008) งานศึกษาของ Kahan (2012) ที่อธิบายว่าเกษตรกรต้องมีจิตวิญญาณผู้ประกอบการ มีการวางแผน สร้างนวัตกรรม ใช้เทคโนโลยี มีอิสระในการคิดตัดสินใจ มีการควบคุมพฤติกรรมการทำงาน มีชีวิตอยู่บนความเสี่ยง และสามารถร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อหากำไรและผลประโยชน์ (Kahan, 2012) และแนวคิดการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการจากงานศึกษาของ Rugchat (2018) ที่อธิบายเพิ่มเติมจากงานศึกษาของ McElwee และ Kahan ว่า เกษตรกรผู้ประกอบการจะต้องมีการสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนในชุมชนและผู้ค้าภายนอกชุมชน (Rugchat, 2018) โดยยกกรณีตัวอย่างเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่งใน “ชุมชนห้วยม่วง”¹ ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อถกเถียงถึงการสนับสนุนการเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตรของหน่วยงานรัฐและสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการมากน้อยเพียงใด หรือหากจะพัฒนาเกษตรกรบนพื้นที่สูงให้เป็นผู้ประกอบการได้จะต้องพัฒนาในทิศทางใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจและศึกษาความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรบนพื้นที่สูงในชุมชนห้วยม่วง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

¹ ชื่อชุมชนห้วยม่วงในบทความวิจัยนี้เป็นนามสมมุติ โดยชุมชนห้วยม่วงในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเหนือและบ้านใต้ (นามสมมุติ) ซึ่งตั้งอยู่ในตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยแบบสำรวจความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วงจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 111 คน และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับลักษณะความเป็นผู้ประกอบการจากเกษตรกรในชุมชน จำนวน 5 คน และมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาและประชากร

การวิจัยนี้เก็บข้อมูลที่ชุมชนห้วยม่วง (นามสมมุติ) ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนแห่งนี้มีประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านมายาวนานกว่า 300 ปี ประชากรในหมู่บ้านเป็นชาวกะเหรี่ยง (กะเหรี่ยงโปว์) จนราวช่วงทศวรรษที่ 2530 เนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นชุมชนแห่งนี้จึงได้แยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือ บ้านเหนือและบ้านใต้ (นามสมมุติ) ประชากรในงานวิจัยนี้คือ ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยในหมู่บ้านใต้ จำนวน 336 ครัวเรือน ประชากร 875 คน และประชากรชาวกะเหรี่ยงบ้านเหนือ จำนวน 305 ครัวเรือน ประชากร 840 คน รวมประชากรทั้งสองหมู่บ้านคือ 641 ครัวเรือน ประชากร 1,715 คน (Community Development Department, 2020)

2. กลุ่มตัวอย่างและกรณีศึกษา

งานวิจัยนี้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มโดยบังเอิญ (Accidental Sampling) เพื่อตอบแบบสำรวจความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงตัวแทนครัวเรือนในชุมชนห้วยม่วง (บ้านเหนือและบ้านใต้) จำนวน 111 คน แบ่งเป็นเกษตรกรบ้านใต้ จำนวน 55 คน และเกษตรกรบ้านเหนือ จำนวน 56 คน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้เป็นเพศชายหรือหญิงที่มีอายุระหว่าง 25 – 60 ปี เป็นผู้ที่ทำการเกษตรและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมานานไม่น้อยกว่า 5 ปี และผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแทนเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและเป็นผู้นำชุมชนในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำหย่อมบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน เพื่อตอบคำถามเชิงลึก (In-depth Interview) ถึงลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรในชุมชน

3. เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยตั้งประเด็นคำถามและออกแบบเครื่องมือการวิจัยผ่านกรอบแนวคิดเกี่ยวกับ “การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ” ผ่านงานศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ งานศึกษาของ Gerard McElwee ที่อธิบายว่าเกษตรกรผู้ประกอบการ (Farmer as entrepreneur) คือ เกษตรกรที่สามารถพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการและทำงานหลากหลายประเภททั้งงานในภาคเกษตรและงานนอกภาคเกษตร เช่น การ

ท่องเที่ยว งานบริการ งานด้านบันเทิงและวัฒนธรรม (McElwee, 2008) แนวคิดลักษณะของผู้ประกอบการในภาคเกษตรของ David Kahan ที่ให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณของความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurial spirit) และลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการ ได้แก่ การมีอิสระในการตัดสินใจทางธุรกิจ การแสวงหากำไร การวางแผนป้องกันความเสี่ยง (Kahan, 2012) แนวคิดเรื่องความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของ Jirawat Rugchat ในปี 2018 ให้ความสำคัญกับลักษณะของความเป็นผู้ประกอบการที่มีความคิดสร้างสรรค์สามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายทางสังคม และการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่เพื่อประโยชน์ทางการผลิตและการค้า (Rugchat, 2018) และกรอบแนวคิดของ Rugchat (2019) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เครื่องมือสื่อสารและระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาระบบการผลิตและการประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงรุ่นใหม่บนพื้นที่สูงโดยงานวิจัยนี้ได้แบ่งเครื่องมือการวิจัยเป็น 2 ประเภท คือ (1) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่เก็บข้อมูลทั่วไป การใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ทักษะและวิธีคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยง (2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ที่สอบถามถึงความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างด้านต่าง ๆ ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่สำหรับการหาประโยชน์ทางการผลิตและการตลาด การสร้างเครือข่ายในการค้าขายผลผลิตการเกษตร การสะสมทุนและการวางแผนประกันความเสี่ยง ทักษะต่าง ๆ ของการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ ตลอดจนอุปสรรคในการขัดขวางการเป็นผู้ประกอบการ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะแรก เป็นการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม – พฤศจิกายน 2563 โดยเก็บข้อมูลจากตัวแทนครัวเรือนชายหรือหญิงในพื้นที่ศึกษาที่มีอายุ 25 – 60 ปี จำนวนรวม 111 คน ระยะที่สอง เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้นำชุมชน 5 คน โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลช่วงเดือนธันวาคม 2563 - มกราคม 2564 ตามหัวข้อคำถามแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเชิงสถิติ ร้อยละ ในประเด็นข้อมูลทั่วไป การใช้เทคโนโลยี และทักษะการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่าง ส่วนที่สอง เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในประเด็นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่สำหรับพัฒนาการผลิตและการตลาด การประกอบกิจกรรมนอกภาคเกษตร การสร้างเครือข่ายทางสังคม

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

และการค้า การสะสมทุนและการประกันความเสี่ยง ทักษะการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการ และปัญหาอุปสรรคในการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของคนในชุมชน

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ส่วนแรก อธิบายถึงลักษณะของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วง ส่วนที่สอง อธิบายถึงการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วง และส่วนที่สาม อธิบายถึงทักษะและวิถีคิดของการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วง

1. ลักษณะของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วง

ผลการสำรวจความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการด้วยแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 111 คน พบว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหญิง 63 คน และชาย 48 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จำนวน 48 คน มีอายุระหว่าง 30 – 39 ปี รองลงมา มีอายุระหว่าง 40 – 49 ปี จำนวน 29 คน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 31.50 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมา จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 27 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 27 คน หรือร้อยละ 24.30 ไม่ได้รับการศึกษา

ในปีพ.ศ. 2562 – 2563 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 62 คน (ครัวเรือน) คิดเป็นร้อยละ 55.90 มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 10,000 – 50,000 บาทต่อครัวเรือน รองลงมาคือกลุ่มตัวอย่างจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 30.60 ได้รายได้เฉลี่ยปีละ 50,001 – 100,000 บาทต่อครัวเรือน รายได้หลักของครอบครัวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากการปลูกและขายมะเขือเทศซึ่งเป็นพืชพาณิชย์ที่กลุ่มตัวอย่างปลูกกันมากที่สุด จำนวน 103 ครัวเรือน และผลจากแบบสอบถามยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 97 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 87.39 มีหนี้สิน ในจำนวนนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 38 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 39.18 มีหนี้สิน 10,000 – 50,000 บาท รองลงมา 26 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.80 มีหนี้สิน 50,001 – 100,000 บาท และกลุ่มเป้าหมาย 10 ครัวเรือน หรือร้อยละ 10.31 มีหนี้สิน 150,001 – 200,000 บาท

เมื่อสอบถามถึงประวัติการฝึกอบรม การพัฒนาทักษะอาชีพและการพัฒนาทักษะความเป็นผู้ประกอบการในด้านต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานรัฐหรือภาคเอกชนในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2552 – 2562) พบว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 73.90 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมในทักษะใด ๆ ขณะที่ไม่มีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเพียง 17 คน คิดเป็น

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ร้อยละ 15.30 เคยได้รับการฝึกอบรมทักษะด้านการเกษตร เช่น เทคโนโลยีการผลิต การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องจักรกลการเกษตรมาบ้าง

การส่งเสริมความรู้และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานภาครัฐแทบจะไม่เกิดขึ้นเลยในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา โดยเกษตรกรและผู้นำทางศาสนาในชุมชนรายหนึ่งของหมู่บ้านเหนือเล่าถึงโอกาสการได้รับการฝึกอบรม พัฒนาทักษะความรู้ด้านต่าง ๆ และทักษะด้านการเป็นผู้ประกอบการจากหน่วยงานของรัฐว่า

“...ถ้าจะถามถึงการอบรมต่าง ๆ ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมานี้ก็แทบจะไม่มีเลยนะ เขา(หน่วยงานรัฐ)แทบไม่เข้ามาเลย หน่วยงานพัฒนาชุมชนก็ไม่มา อบต.ก็ไม่มา ผมก็ไม่รู้เหมือนกันนะว่าทำไมเขาถึงไม่มาให้ความรู้เรื่องต่าง ๆ กับคนในหมู่บ้าน...” (เกษตรกรและผู้นำทางศาสนาบ้านเหนือ อายุ 35 ปี)

2. การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วง

เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าถึงและใช้งานระบบอินเทอร์เน็ตจำนวน 54 คน (ครัวเรือน) คิดเป็นร้อยละ 48.65 จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 111 คน (ครัวเรือน) โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเข้าถึงและเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟน (Smart Phone) จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนนี้พบว่าส่วนใหญ่จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 38.90 ใช้งานอินเทอร์เน็ตเป็นเวลา 1 – 3 ชั่วโมงต่อวัน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 25.90 ใช้งานอินเทอร์เน็ตไม่เกิน 1 ชั่วโมงต่อวัน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 20.40 ใช้งานอินเทอร์เน็ต 3 – 6 ชั่วโมงต่อวัน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 14.80 ใช้งานอินเทอร์เน็ตมากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน

ข้อสังเกตประการหนึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า เหตุผลที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวนกว่าครึ่งหนึ่ง 57 คน คิดเป็นร้อยละ 51.40 ไม่สามารถเข้าถึงหรือใช้งานระบบอินเทอร์เน็ตได้ อาจเป็นเพราะการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตจะต้องมีโทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่มีราคาหลายพันบาท เกษตรกรไม่มีความรู้เรื่องการใช้งาน นอกจากนี้เกษตรกรจะต้องซื้อซิมการ์ดโทรศัพท์เฉพาะที่มีราคาสูงขึ้นไปใช้งานระบบอินเทอร์เน็ต ผู้นำชุมชนรายหนึ่งเล่าให้ฟังถึงการใช้งานระบบอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ทโฟนว่า

“เกษตรกรในชุมชนส่วนหนึ่งไม่ค่อยจะใช้โทรศัพท์แบบสมาร์ทโฟนเพราะใช้งานยาก มีราคาแพง และถ้าจะเข้าระบบอินเทอร์เน็ตยังต้องซื้อซิมการ์ด (ซิมการ์ดชื่อหนึ่ง) ซึ่งเป็นซิมการ์ดเติมเงินเฉพาะในการเข้าเน็ต (ระบบอินเทอร์เน็ต) ถ้าจะใช้เน็ตทีหนึ่งก็ต้องไปเติมเงินทีหนึ่ง เติมเงิน 100 บาท ก็ใช้ได้นานอยู่

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

นะ แต่ก็ต้องขึ้นอยู่กับว่าจะใช้เข้าเว็บไซต์อะไรด้วย ถ้าเป็นยูทูปมันก็จะเปลืองค่าเน็ตมากขึ้น” (ผู้นำชุมชนบ้านเหนือ อายุ 37 ปี)

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่สามารถเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตจำนวน 54 คนนี้ ส่วนใหญ่จำนวน 38 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 70.30 มักใช้ติดต่อกับลูก หลาน ญาติมิตร บ่อยและบ่อยมาก ขณะที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 48.10 ไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการสืบค้นข้อมูลด้านการเกษตร ราคาพืชผลและตลาดผลผลิต และมีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 24.10 ใช้อินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลด้านการเกษตรและราคาพืชผลทางการเกษตร เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 72.22 ไม่เคยใช้ระบบอินเทอร์เน็ตในการติดต่อกับผู้ค้าผลผลิตทางการเกษตรเพื่อสอบถามข้อมูลด้านราคาผลผลิต ขณะที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 46.30 ไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ตในการหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 62.96 ไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนการลงทุนด้านต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นความถี่ในการใช้อินเทอร์เน็ตและจุดประสงค์ในการใช้อินเทอร์เน็ตของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรผู้ตอบแบบสอบถามยังไม่มีความพร้อมที่เพียงพอในการใช้เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารสมัยใหม่และยังขาดทักษะการหาข้อมูลเกี่ยวกับการทำเกษตรกร การพัฒนารูปแบบหรือวิธีการทำเกษตรของตนเอง รวมถึงขาดทักษะการสืบค้นข้อมูลด้านการตลาด ราคาผลผลิตและการลงทุนแบบต่าง ๆ ซึ่งในประเด็นนี้ผู้นำในชุมชนรายหนึ่งเล่าว่า

“ส่วนใหญ่เกษตรกรในหมู่บ้านจะใช้สมาร์ตโฟนติดต่อกับญาติพี่น้องเป็นหลัก จะใช้ดูราคาพืชผลอยู่บ้างแต่ก็เป็นส่วนน้อย แต่ตอนหลังมานี้ เกษตรกรหนุ่มสาวส่วนมากเขาก็จะเริ่มใช้สมาร์ตโฟนเช็คราคาพืชผลกันนะ คนอายุมาก ๆ ซัก 40 - 50 ปีขึ้นไปเขาก็จะไม่เช็คข้อมูลราคาตลาดกันละ เขาเช็กไม่เป็นหรอก...” (เกษตรกรและผู้นำทางศาสนาชุมชนบ้านใต้ อายุ 35 ปี)

3. ทักษะและวิธีคิดการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรชุมชนห้วยม่วง

ผลการศึกษาทักษะและวิธีคิดของการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างชาวกะเหรี่ยงจำนวน 111 คน โดยสอบถามถึงวิธีคิดของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงชุมชนห้วยม่วงถึงประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตร พบว่า ในประเด็นของการคิดสร้างสรรค์นั้น ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 45.95 ไม่เคยคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ผู้ตอบจำนวน 16 คน คิด

เป็นร้อยละ 14.41 คิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่เป็นบางครั้ง ขณะที่ผู้ตอบแบบสอบถาม 44 คน คิดเป็นร้อยละ 39.64 มักคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ ในประเด็นทักษะความสามารถในการทำงานนอกภาคเกษตรพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 50.45 ไม่มีทักษะในการทำงานนอกภาคเกษตรหรือนอกไร่นา ขณะที่ผู้ตอบจำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 17.12 มีทักษะการทำงานนอกไร่นาอยู่บ้าง และผู้ตอบจำนวน 36 คน ร้อยละ 32.43 มีทักษะสามารถทำงานนอกภาคเกษตรได้ดี สำหรับการวางแผนการประกันความเสี่ยงจากการผลิตพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบส่วนใหญ่จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 51.35 ไม่มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงเลย ผู้ตอบจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 14.41 มีการวางแผนประกันความเสี่ยงเป็นบางครั้ง และผู้ตอบจำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 34.24 มักมีการวางแผนประกันความเสี่ยงอยู่เสมอหากการผลิตในภาคเกษตรล้มเหลว ในส่วนประเด็นการสร้างรายได้จากแหล่งอื่นที่หลากหลายจะพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบส่วนใหญ่จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 48.65 ไม่มีการหารายได้จากแหล่งอื่นเลย ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 11.71 มีการหารายได้จากแหล่งอื่นเป็นบางครั้ง และผู้ตอบจำนวน 44 คน ร้อยละ 39.64 มักมีการหารายได้จากแหล่งอื่นเสมอ สำหรับประเด็นการหาข้อมูลข่าวสารใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนางานของตนเองพบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 50.45 ไม่มีการหาข้อมูลใหม่เพื่อจะพัฒนางานของตน กลุ่มตัวอย่างจำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 9.91 มีการหาข้อมูลใหม่อยู่บ้าง และกลุ่มตัวอย่าง 44 คน คิดเป็นร้อยละ 39.64 มักหาข้อมูลใหม่เพื่อพัฒนางานของตนอย่างสม่ำเสมอ (ตารางที่ 1)

ทักษะและวิธีคิดความเป็นเกษตรกร ผู้ประกอบการ	ไม่มี/ไม่เคย	บางครั้ง	บ่อย ๆ
	จำนวนคน (%)	จำนวนคน (%)	จำนวนคน (%)
• ชอบคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่อยู่เสมอ	51 (45.95)	16 (14.41)	44 (39.64)
• มีทักษะการทำงานนอกภาคเกษตร	56 (50.45)	19 (17.12)	36 (32.43)
• มีการวางแผนเพื่อประกันความเสี่ยงหาก การผลิตฤดูกาลนี้ขาดทุน	57 (51.35)	16 (14.41)	38 (34.24)
• หารายได้จากแหล่งอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง	54 (48.65)	13 (11.71)	44 (39.64)
• มักหาข้อมูลใหม่ ๆ เพื่อพัฒนางานตนเอง	56 (50.45)	11 (9.91)	44 (39.64)

ตารางที่ 1: ทักษะและวิธีคิดความเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรใน ชุมชนห้วยม่วงกลุ่มตัวอย่าง 111 ราย

ข้อมูลจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงจำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่มีทักษะและวิธีคิดที่จะนำไปสู่การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงได้ โดยเฉพาะในประเด็นสำคัญในการเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตร อาทิ การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การหาข้อมูลหรือแนวทางใหม่เพื่อประโยชน์ในการพัฒนางานของตนเอง การทำงานหลากหลายทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร ผู้นำชุมชนบ้านไต้วัย 42 ปี อธิบายถึงสาเหตุที่เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงในชุมชนบ้านไต้ส่วนใหญ่ไม่สามารถทำงานหลากหลายว่า

“...คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเก่งเรื่องการค้าขาย จะทำการเกษตรอย่างเดียวเพราะไม่มีเวลาจะทำงานอื่น บางทีปลูกมะเขือเทศปีละ 3 รอบก็ไม่มีเวลาไปทำงานอื่นแล้ว” (เกษตรกรและผู้นำชุมชนบ้านไต้ อายุ 42 ปี)

นอกจากนั้นยังพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 คน (ครัวเรือน) คิดเป็นร้อยละ 47.75 ไม่มีวิธีการประกันความเสี่ยงใด ๆ หากการทำเกษตรล้มเหลวหรือราคาผลผลิตตกต่ำ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 30.63 ประกันความเสี่ยงด้วยการนำเงินรายได้หรือผลกำไรไปลงทุนทางการเกษตรเพิ่มเติม เช่น ปลูกมะเขือเทศหรือพืชเชิงเดี่ยวอื่น ๆ ในฤดูกาลถัดไป กลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 12.61 นำเงินหรือผลกำไรที่ได้ไปทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือทำประกันสังคม กลุ่มตัวอย่างจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 8.11 นำเงินสดฝากไว้ในธนาคาร กลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 6.31 นำเงินสดหรือผลกำไรไปซื้อวัว ควาย และมีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 2.70 เก็บเงินสดไว้กับตนเอง (ตารางที่ 2) ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามฯ ในประเด็นเรื่องวิธีประกันความเสี่ยงของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในชุมชนนี้สอดคล้องกับการอธิบายของเกษตรกรและผู้นำทางศาสนาของหมู่บ้านที่เล่าถึงการออมเงินของเกษตรกรในชุมชนว่า

“...คนส่วนใหญ่มักไม่มีเงินเก็บยกเว้นชายมะเขือเทศได้เงินจำนวนมาก พอได้เงินมาส่วนใหญ่จะไม่นำไปฝากธนาคารเพราะเสียเวลาไปเบิกเงินที่ธนาคาร ส่วนมากจะนำเงินไปซื้อที่ดิน ซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ บางคนก็จะเก็บเงินสดไว้กับตนเองหรือฝากไว้กับญาติพี่น้อง” (เกษตรกรและผู้นำทางศาสนาชุมชนบ้านไต้ อายุ 35 ปี)

วิธีประกันความเสี่ยง	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
• ไม่มีการประกันความเสี่ยง	53	47.75
• ทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ ประกันสังคม	14	12.61
• เก็บเงินออมไว้กับธนาคาร	9	8.11
• นำเงินออมไปลงทุนการเกษตร	34	30.63
• นำเงินไปซื้อวัว ควาย	7	6.31
• เก็บเงินไว้กับตนเอง	3	2.70
• เก็บเงินไว้กับกองทุนหมู่บ้าน	1	0.90

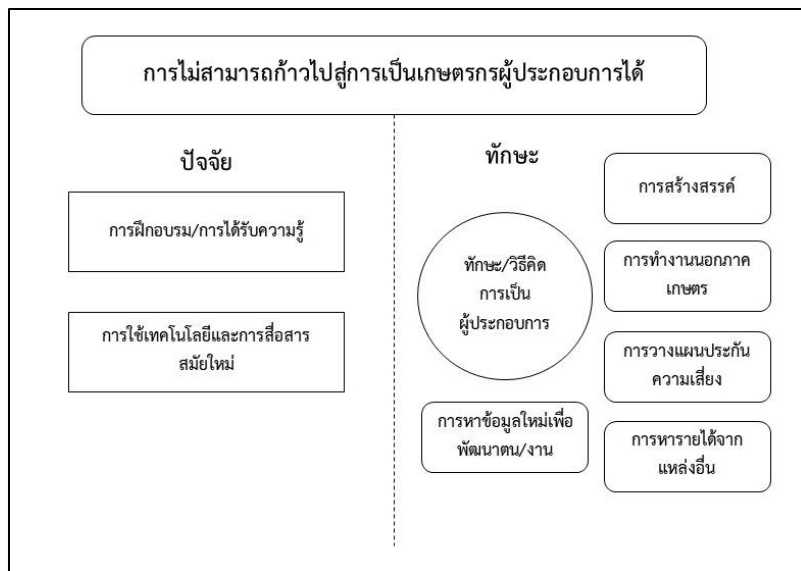
ตารางที่ 2 วิธีการประกันความเสี่ยงของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง 111 ราย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบข้อสังเกตประการสำคัญว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงในชุมชนห้วยม่วงนั้นส่วนใหญ่มักจะเชี่ยวชาญด้านการเกษตรและการเพาะปลูกเป็นหลัก โดยที่ไม่ชำนาญด้านการค้าขายหรือทำงานอื่นนอกไร่ร่นา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่มักมีการศึกษาที่ไม่สูงมากนัก ประกอบการไม่มีเงินทุนและบางรายยังไม่มีที่ดินทำการเกษตรด้วย ผู้นำชุมชนบ้านเหนือเล่าถึงอุปสรรคในการที่เกษตรกรในชุมชนไม่สามารถเป็นผู้ประกอบการว่า

“...คนในชุมชนมีส่วนน้อยที่จะเป็นผู้ประกอบการหรือค้าขาย เพราะการค้าขายต้องใช้เงินทุนมาก ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีเงินทุนเพียงพอ อีกทั้งการศึกษาของชาวบ้านก็ไม่เพียงพอที่จะค้าขายได้ซึ่งอันนี้ก็เป็นอุปสรรคสำคัญ และนอกจากนั้นชาวบ้านบางคนยังไม่มีที่ดินของตัวเอง ทุกวันนี้ต้องไปรับจ้างทำการเกษตรในหมู่บ้าน ก็เป็นอุปสรรคสำคัญเช่นกันที่ทำให้คนในชุมชนไม่สามารถเป็นผู้ประกอบการได้” (เกษตรกรและผู้นำชุมชนบ้านเหนือ อายุ 42 ปี)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ของบทความวิจัยนี้สามารถสรุปเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 1: สรุปลองค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

จากภาพประกอบที่ 1 แสดงให้เห็นว่าเงื่อนไขที่ทำให้เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงไม่สามารถก้าวไปสู่การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการบนพื้นที่สูงได้เกิดจากปัจจัยหลัก ๆ ได้แก่ การไม่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่าง ๆ ในด้านการฝึกอบรม/การได้รับความรู้ในด้านที่เกี่ยวข้องกับงานภาคเกษตร เช่น ความรู้ด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิต การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง รวมถึงความรู้ด้านการตลาดและการลงทุน นอกจากนี้จากการสำรวจยังพบว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างยังไม่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ที่ก่อให้เกิดประโยชน์จากงานด้านการเกษตรและการสร้างเครือข่ายการตลาด นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างยังขาดทักษะและวิธีการคิดที่เป็นไปในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ต่อการประกอบการในภาคเกษตร ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างงานใหม่ ๆ การทำงานนอกภาคเกษตร การวางแผนประกันความเสี่ยงหากผลผลิตตกต่ำ การสร้างรายได้จากแหล่งอื่น ๆ และวิธีการหาข้อมูลใหม่เพื่อพัฒนาตนเองหรือพัฒนางานที่ตนเองกำลังดำเนินการอยู่ ซึ่งองค์ประกอบทั้งหมดนี้ล้วนเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากไม่อาจกลายเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการได้

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบนพื้นที่สูงจำนวนมากในพื้นที่ศึกษา ยังไม่อาจก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการได้อย่างสมบูรณ์เนื่องจากสาเหตุ 3 ประการ

ประการแรก แม้ว่าจะระดับประเทศหน่วยงานภาครัฐจะมีความพยายามอย่างมากในการพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความเป็นผู้ประกอบการ แต่ในบริบทพื้นที่สูงซึ่งเป็นพื้นที่วิจัยนั้นเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงยังไม่มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะเพื่อการเป็นผู้ประกอบการเท่าที่ควร เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ได้รับการฝึกอบรมทักษะความรู้ในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาพปรากฏการณ์ที่ตรงข้ามกับการส่งเสริมให้เกษตรกรรุ่นใหม่เป็น “ผู้ประกอบการ” ที่เป็นนโยบายและแผนการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการสร้าง “สังคมแห่งการเป็นผู้ประกอบการ” การพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการผ่านวิสาหกิจขนาดย่อย ขนาดกลางและขนาดเล็ก วิสาหกิจชุมชน และวิสาหกิจเพื่อสังคม (Office of the National Economic and Social Development Board, 2016) นอกจากนั้นอาจเป็นเพราะความไม่พร้อมด้านระดับการศึกษาของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ศึกษา การมีรายได้ที่ผูกพันอยู่กับการปลูกและขายมะเขือเทศ

ประการที่สอง การศึกษาเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตและเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ของกลุ่มตัวอย่างชี้ให้เห็นข้อค้นพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 54 คน (ครัวเรือน) คิดเป็นร้อยละ 48.65 ที่สามารถเข้าถึงและใช้งานระบบอินเทอร์เน็ตผ่านสมาร์ตโฟนได้ ซึ่งเป็นจำนวนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด แต่กลุ่มตัวอย่างที่มีความสามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้แต่ก็พบว่า ส่วนใหญ่พวกเขาจะใช้สมาร์ตโฟนเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตเพื่อติดต่อกับญาติพี่น้อง ลูกหลานและเพื่อนเป็นหลัก โดยที่มีกลุ่มตัวอย่างจำนวนน้อยที่จะใช้ประโยชน์จากระบบอินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร สอบถามราคาผลผลิต หาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี นวัตกรรมใหม่และวางแผนเกี่ยวกับการลงทุน ซึ่งการไม่สามารถใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ในการพัฒนาระบบการผลิตและการค้าได้ทำให้เกิดอุปสรรคในการที่กลุ่มตัวอย่างจะเข้าสู่การเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการได้

ประการที่สาม กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากไม่สามารถเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการได้เป็นเพราะไม่มีทักษะและวิถีคิดการเป็นเกษตรกรผู้ประกอบการในหลายด้าน เช่น ขาดการทำงานนอกภาคเกษตรและการแสวงหารายได้จากแหล่งอื่น ซึ่งในประเด็นนี้ตรงข้ามกับงานศึกษาของ McElwee ที่ได้ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญของเกษตรกรผู้ประกอบการว่า จะต้องมีการทำงานอย่างหลากหลายทั้งในภาคเกษตรคือการทำงานในเรือกสวนไร่นา และนอกภาคเกษตร เช่น การค้าขาย งานบริการ เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่ม

ตัวอย่างส่วนใหญ่จำนวนเกือบครึ่งหนึ่งไม่มีวิธีการประกันความเสี่ยงใด ๆ หากการผลิตในภาคเกษตรล้มเหลว การศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 53 คน (ครัวเรือน) คิดเป็นร้อยละ 47.75 ไม่ได้มีแผนสำรองหรือวิธีการประกันความเสี่ยงใด ๆ หากการทำเกษตรล้มเหลว ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 30.63 มีการประกันความเสี่ยงด้วยการนำเงินไปลงทุนปลูกพืชพาณิชย์ในรอบใหม่ ซึ่งก็กลายเป็นความเสี่ยงใหม่หากการปลูกพืชในรอบใหม่นั้นล้มเหลว

สรุป

การดำเนินนโยบายการพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตรของรัฐบาลไทยในช่วงเวลา กว่า 10 ปีที่ผ่านมา ภาครัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการพัฒนาผู้ประกอบการจำนวนมาก ในภาคเกษตร ได้แก่ ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ ผู้ประกอบการภาคเกษตรอัจฉริยะ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าจะกระบวนการพัฒนาผู้ประกอบการภาคเกษตรหลากหลายรูปแบบ แต่ทว่าบนพื้นที่สูงแห่งหนึ่งของ จังหวัดเชียงใหม่ นั้น เกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงกลับไม่ได้รับการให้ความสำคัญในการพัฒนาสู่ การเป็นผู้ประกอบการในภาคเกษตรบนพื้นที่สูง โดยจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรบนพื้นที่สูงไม่ได้รับ (หรือมีโอกาสน้อย) การฝึกอบรมและฝึกฝนในด้านความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนางานด้านการเกษตร (เช่น การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง การใช้เครื่องจักรกลต่าง ๆ) รวมถึง การพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ด้วย และการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อ ค้นคว้าและศึกษาเรื่องการทำเกษตรของเกษตรกรบนพื้นที่สูงก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรเนื่องจาก พบว่าโดยส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรที่มีสมาร์ตโฟนสำหรับเข้าถึงการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้ แต่พวกเขาก็ยัง ไม่มีความรู้ความเข้าใจอย่างเพียงพอในการใช้งานเครือข่ายอินเทอร์เน็ตสำหรับค้นหาข้อมูลการเกษตรหรือ สอบถามราคาพืชผลการเกษตร ไม่สามารถติดต่อกับผู้ค้าในตลาดพื้นราบได้ ไม่สามารถค้นหาความรู้ใหม่ ๆ และการค้นคว้าหาข้อมูลด้านการลงทุน

นอกจากนั้นการศึกษาทักษะและวิถีคิดของความเป็นผู้ประกอบการของเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงยัง ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรชาวกะเหรี่ยงกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังขาดการฝึกฝนทักษะในการคิดสร้างสรรค์สิ่ง ใหม่อย่างต่อเนื่อง ขาดทักษะการทำงานนอกภาคเกษตร ขาดการวางแผนสำรองหากงานด้านการเกษตร ขาดทุน ไม่มีการหารายได้เสริมจากแหล่งรายได้อื่น และไม่ค่อยมีการหาข้อมูลหรือความรู้ใหม่ ๆ เพื่อ พัฒนางานของตนเอง อีกทั้งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิธีการหรือแบบแผนในการ ประกันเสี่ยงในชีวิตของตนเองเท่าที่ควร ดังนั้นจึงอาจสะท้อนให้เห็นว่าภาพการพัฒนาความสามารถใน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

การเป็นผู้ประกอบการของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันอาจยังไม่ครอบคลุมกับทุกพื้นที่ และการพัฒนาภายใต้นโยบายดังกล่าวอาจมีช่องว่างและข้อจำกัดอีกจำนวนมาก ซึ่งบทความวิจัยชิ้นนี้จึงได้แสดงข้อถกเถียงและชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดในการพัฒนาผู้ประกอบการในภาคเกษตรบนพื้นที่สูงไม่มากนัก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายคือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่นและองค์กรที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจและสร้างทักษะพื้นฐานของเกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงสู่การเป็นผู้ประกอบการให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะทักษะด้านการจูงใจสู่การเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านการเงิน การลงทุน การตลาด การรวมกลุ่มการค้าอย่างเป็นรูปธรรม และที่สำคัญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องสนับสนุนช่องทางการตลาดรูปแบบต่าง ๆ ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงด้วย นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีการสื่อสารสมัยใหม่ ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ด้านการใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ให้เกษตรกรกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเพื่อให้สามารถใช้เครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตร การผลิต การค้าและการลงทุน

References

- Agricultural News Table. (2017). *Department of Agriculture Extension Develops Young Farmers to Entrepreneur 4.0* [In Thai]. Retrieved February 23, 2019, from <https://www.komchadluek.net/news/agricultural/260807>
- Atawongsa, S. (2013). *The Effects of Entrepreneurial Orientation and Enterprise Characteristics Toward Thai SME's Growth* [In Thai] (Doctoral Dissertation). Dhurakij Pundit University. Bangkok.
- Community Development Department. (2020). *Basic Minimum Needs (BMN) 2019* [In Thai]. Retrieved December 14, 2021, from <https://ebmn.cdd.go.th/#/jpt/report>

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

- Department of Agriculture Extension. (2020). *Recruitment and Selection Farmers to Young Smart Farmer Project in 2020* [In Thai]. Retrieved July 14, 2020, from <https://www.nfc-skn.org/ysf63>
- Kahan, D. (2012). *Entrepreneurship in Farming*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- Leepreecha, P. (2011). *Dynamics of Highland Economics: Trading and Ethnic Identity* [In Thai]. Chiang Mai: Chiang Mai University.
- McElwee, G. (2008). A Taxonomy of Entrepreneurial Farmer. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 3(3), 465 – 478.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2016). *The Twelfth National Economic and Social Development Plan (2017 – 2021)* [In Thai]. Office of the Prime Minister.
- Public Relations. (2011). *OAE Shows Smart Farmer'64, Develops Farmers' Potentials, and Creates Career's Stability* [In Thai]. Retrieved October 25, 2021, from <https://www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดข่าว/ข่าว สศก./37541/TH-TH>
- Public Relations Team. (2018). *Department of Agriculture Extension is Surprised with Thailand 4.0. New Generations Become Young Smart Farmers* [In Thai]. Retrieved 25, 2019, from https://www.khaosod.co.th/pr-news/news_1616352
- Rugchat, J (2018). *Transformation to “Entrepreneur” of Lua Highlanders: A Case Study of Lua Ban Na Fon in Hot District, Chiang Mai Province* (Doctoral dissertation). Chiang Mai: Chiang Mai University.
- Rugchat, J. (2019a). Land Contesting and New Forms of Primitive Accumulation of the Lua Highlanders. *Thammasat Review*, 22(2), 65 – 81.
- Rugchat, J. (2019b). Karen New Generations and their Return to Do Farming in a Highland village of Chiang Mai [In Thai]. *Journal of Liberal Arts Maejo University*, 7(1), 112 – 137.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

Swedberg, R. (2000). The Social Science View of Entrepreneurship: Introduction and Practical Application. In Swedberg Richard (Ed.). *Entrepreneurship: The Social Science View*. New York: Oxford University Press.

Weber, M. (1958). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. New York: Scribner.

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่
จังหวัดกาฬสินธุ์ : กรณีศึกษาตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
THE CHANGES IN PEASANTS PRODUCTION PATTERNS AND ADAPTATION
IN KALASIN PROVINCE: A CASE STUDY OF NONBUREE SUBDISTRICT,
SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE

¹อัครเจตน์ ชัยภูมิ, และ ²ชัยณรงค์ เครือنوان

¹Akkarajet Chaiyaphum, and ²Chainarong Krueanuan

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Faculty Of Political Science and Law Burapha University, Thailand

Received: 2022-03-11

¹Corresponding Author, Email: Akkarajet_kku@hotmail.com

Revised: 2022-04-23

¹เบอร์โทร: 098-0966631

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตว่ามีเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา และ 2. ศึกษาการปรับตัวของชาวนาภายหลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต และชาวนาปรับตัวอย่างไรภายหลังเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน 5 คน ชาวนา 30 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำนา 5 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา ประกอบด้วย 3 เงื่อนไข คือ ประการแรก เงื่อนไขทางเศรษฐกิจทุนนิยมที่ระบบตลาดเข้ามาในชุมชนทำให้ชาวนาต้องเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้า ประการที่สอง เงื่อนไขทางการเมือง ที่กลไกรัฐและอำนาจรัฐเข้ามาสู่ชุมชนโนนบุรี เช่น สาธารณสุข โรงเรียน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการเข้ามาของการปกครองท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลง

และประการสุดท้าย เงื่อนไขทางวัฒนธรรม ชาวนาเข้าสู่การบริโภคนิยม ตามยุคสมัยเพื่อความ สะดวกสบาย ส่งผลต่อหนี้สินของชาวนา

2. ด้านการปรับตัวของชาวนาในพื้นที่โนนบุรีมีการปรับภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ประกอบด้วย 4 ประการ คือ การสร้างและกระชับเครือข่ายทางสังคม การผลิตซ้ำแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง การสร้างกระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับรัฐ และการสร้างหลักประกันทาง เศรษฐกิจและสังคมผ่านการพึ่งพิงนโยบายประชานิยมและเข้าเป็นเครือข่ายของกลไกรัฐในส่วน ภูมิภาค เพื่อให้ชาวนาสามารถอยู่รอดท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงภายใต้ระบบทุน นิยม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง; รูปแบบการผลิต; การปรับตัว; ชาวนา; กاهشหนี้

Abstract

The objectives of this study were to: 1) to investigate the process of changing production patterns from structural conditions that influence the change and the adjustment of Peasants following the change in production patterns, and 2) to determine how Peasants adapt to the change in production patterns in the Kalasin Province area. The methodology of this research was a qualitative in nature. The key informant comprised of 50 persons, i.e. 5 local wise man, 30 peasants, 5 communities leaders, 5 persons related with rice field farming, and 5 government agencies. The tool used for data collection were document investigation, in-depth interview, participant observation and focus group discussions.

The results of the research revealed that 1) the structural conditions affecting the change in the production patterns of Peasants consisted of 3 conditions as follows:

First, the capitalist economic conditions in which the market system entered the community forced the peasants to shift their forms of production from subsistence production to commercial production. Second, the political conditions where government mechanisms and state powers enter Nonburee communities,

such as public health, schools, public utilities, and the entry of local government to play a role in the change. Finally, cultural conditions which cause Peasants to enter consumerism according to the era for convenience, affecting their debts. 2) Peasants in the Nonburee area have adjusted to the change in production patterns by doing four things: building and tightening social networks; reproducing the concept of a sufficiency economy; establishing a bargaining process between Peasants and the government; and ensuring economic and social security. This has evolved into a regional network of government mechanisms based on populist policies to help Peasants survive in changing economy and society under capitalism.

Keywords: Change; Production pattern; Adaptation; Peasants; Kalasin

บทนำ

สังคมชานนาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ 5,000 – 6,000 ปี พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของสังคมเมือง สายสัมพันธ์ระหว่างชุมชนชานนากับชุมชนเมืองและรัฐ ทำให้การผลิตในภาคการเกษตรเกิดการเปลี่ยนแปลงไปหลายด้าน เช่น แต่เดิมสังคมเกษตรกรรมอาจทำการผลิตอาหารเพียงเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนและชุมชนและใช้ผลผลิตส่วนเกินไปในกิจกรรมทางสังคม เช่น การแต่งงาน พิธีกรรม และงานรื่นเริงในชุมชน เป็นต้น (Santasombat, 2003) วิถีชุมชนภาคอีสานมีสิ่งบ่งชี้ถึงปัญหาในหลายระดับ เริ่มตั้งแต่ครัวเรือนมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ยากจน มีการถูกแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติจากนโยบายรัฐที่ต้องการพัฒนาอีสาน (Sata, 2008)

ในสังคมชานนานั้น มีความแตกต่างและหลากหลายทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเข้าถึงของทรัพยากรของชานนา ปัจจัยการผลิต แม้กระทั่งมีการแตกตัวของชานนา ชานนารวย ชานนากลางและชานนาจน แม้แต่การขยายตัวของโครงสร้างของรัฐ การพัฒนาเชิงพาณิชย์ การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตร ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบต่อสังคมชานนาทั้งสิ้นแล้วแต่ชานนาในพื้นที่ไหนจะได้รับผลมากน้อยเพียงใด เช่นเดียวกันชานนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ก็คล้ายกันที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่ส่งเสริมการพัฒนาอีสาน โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. 2505 ที่รัฐส่งเสริมให้ทำนาปลูกข้าวเป็นหลักพร้อมกับการปลูกพืชชนิดอื่น ๆ เช่น ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ยูคาลิปตัส ปาล์มน้ำมัน เป็นต้น โดยเฉพาะจังหวัดกาฬสินธุ์มีโครงการสร้างเขื่อนลำปาวก่อให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม การเกิดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมที่รับซื้อข้าว อ้อย ยางพารา มันสำปะหลัง จากปลายทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา การคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้น เปิดโอกาสให้ชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือที่ไม่มีระบบชลประทานดีเท่าภาคกลาง ออกไปขายแรงงานในต่างถิ่นหรือต่างประเทศ เช่น ตะวันออกกลาง ไต้หวัน สิงคโปร์ เป็นต้น (Chienghong, 2017) ทำให้สังคมชาวนาเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตมาสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านครัวเรือน สังคมชาวนา เกิดแรงงานรับจ้าง อาชีพนอกภาคการเกษตร ทำให้ชาวนาต้องพึ่งพิงกับระบบตลาด ราคาและนโยบายของรัฐตามแต่จะกำหนด การเร่งการผลิตการลงทุนของชาวนาส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวจากการเข้ามาของระบบบริโภคนิยมซึ่ง Thongyou (2003) มองว่าการผลิตภาคเกษตรของชาวนาไทยมีความซับซ้อนมากขึ้น แม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งที่เกษตรกรรมเชิงพาณิชย์มีการพัฒนาน้อยที่สุด ปัจจัยการผลิตต่าง ๆ นอกเหนือจากแรงงานก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็น ยิ่งกว่านั้นนอกเหนือจากการเข้าร่วมในการผลิตภาคเกษตร ชาวนาไทยยังเข้าร่วมในกิจกรรมนอกภาคการเกษตรอื่น ๆ อีกหลายอย่างโดยเฉพาะอย่างยิ่งการอพยพไปทำงานทำในต่างถิ่น ขณะเดียวกันความเหลื่อมล้ำบนความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้ชาวนาบางรายไม่มีที่นา หรือบางรายเช่านาจากนายทุน ชำร่วยบางรายก็ไม่มีปัจจัยการผลิต ไม่มีที่ดิน เทคโนโลยีการผลิต รวมถึงแหล่งเงินทุน ทำนาต้องกู้ยืมมาจากธนาคาร กู้นอกระบบดอกเบี้ยทวีคูณ นอกจากนั้น ชาวนาจนที่ยากจนกลับมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

สถานการณ์ที่ดำรงอยู่เช่นนี้กลายเป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาชาวนาในอดีตกับชาวนายุคปัจจุบัน มีรูปแบบการผลิตที่แตกต่างจากสมัยก่อนเป็นอย่างมาก ในอดีตการผลิตของชาวนาส่วนใหญ่เป็นการผลิตแบบพออยู่พอกิน แต่ทว่าปัจจุบันภายใต้ระบบทุนนิยม รูปแบบการผลิตของชาวนาเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อตลาดเป็นการผลิตภายใต้กลไกราคาบนความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นนายทุนกับชาวนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยสนใจพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ที่ชาวนาเป็นอาชีพหลัก มีระบบชลประทานเขื่อนลำปาวซึ่งเป็นเขื่อนดินที่ยาวที่สุดในประเทศไทย อีกทั้งยังไม่มีงานวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาในจังหวัดกาฬสินธุ์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองซึ่งเป็นงานวิจัยที่ยังไม่มีข้อค้นพบในพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์จึงเป็นพื้นที่ที่จะศึกษาถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาให้สามารถอยู่รอดได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ระบบทุนนิยม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะประสานแนวคิดเกี่ยวกับสังคมชาวนา ของกลุ่มมโนทัศน์ของกลุ่มมาร์กซิส คือ คาร์ล มาร์กซ์

(1979 cited in Santasombat, 2003) มองว่าการขยายตัวของทุนนิยมเข้าสู่สังคมชานานาก่อให้เกิดการเบียดขับชานานาขนาดเล็กออกจากที่ดิน เปลี่ยนระบบการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักมาเป็นระบบไร่ขนาดใหญ่โดยใช้แรงงานรับจ้างและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เลนิน (1984 cited in Samukkethum, 1990) มองว่าการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครอบครัวของชานานา เป็นระบบที่ไร้ประสิทธิภาพ เมื่อเปรียบเทียบกับการผลิตแบบไร่ขนาดใหญ่ซึ่งใช้แรงงานรับจ้างและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ชายานอฟ (1966 cited in Santasombat, 2003) มองว่าสังคมชานานาโดยให้ความสนใจต่อปัญหาความอยู่รอดของหน่วยการผลิตขนาดเล็กโดยใช้แรงงานภายในครัวเรือน และของเค้าส์สกี (1976 cited in Santasombat, 2003) มองว่าระบบการผลิตของชานานาขนาดเล็กและขนาดกลางไม่ถูกเบียดขับออกไปง่าย ๆ กลุ่มมโนทัศน์ของกลุ่มเศรษฐกรของเจมส์ ซี สก็อต (1976 cited in Santasombat, 2003) เปรียบเทียบสังคมชานานาชานานาเสมือนกับคนที่ยืนอยู่ในน้ำปริ่มแค่จุ่มก คลื่นลูกเล็ก ๆ เพียงลูกเดียวก็เพียงพอจะทำให้เขาจมน้ำตาย และแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (Nartsupha, 2007) มองว่าสังคมชานานาไทยว่าเป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและรวมตัวเพื่อกิจกรรมการผลิต สูดท้ายมโนทัศน์กลุ่มหลังเกษตรกรรมแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีสังคมชานานาของ แอนดรู วอร์ดเกอร์ (2559) มองว่าชานานาในปัจจุบันมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมากขึ้น เพราะการเมืองมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจ ต้นตัวทางการเมือง มีการรวมกลุ่มหรือเข้าไปเคลื่อนไหวทางการเมืองในภาคประชาสังคม และแซทเทอร์จี (2008) มองว่าชานานามีรายได้ปานกลางรายได้หลักไม่ได้จากการทำนาแต่มาจากอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตร และอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (Sangkhamanee, 2016) มองว่า ปัจจุบันชานานาเปลี่ยนมาเป็นผู้ประกอบการเป็นทั้งผู้ผลิตและขาย พ่อค้าคนกลาง เจ้าของโรงงานแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรขนาดเล็ก มาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนงานวิจัยของ ภคพล เส้นขาว (Seankhaw, 2019) ได้ศึกษาเรื่อง การปรับตัวของชานานามุสลิมในพื้นที่กรุงเทพมหานครรอบฝั่งตะวันออกที่ชานานาได้รับอิทธิพลของตลาดภายใต้ระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชานานา มีการแตกตัวของชนชั้นชานานาแบ่งออกเป็นชานานารวย ชานานากลาง และชานานาจน ชานานามีการปรับตัวสู่เกษตรทางเลือกแบบอินทรีย์โดยรับการส่งเสริมจากรัฐ และ เชิดชัย หมั่นภักดี (Muenphakdee, 2018) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชานานาอีสานในจังหวัดบึงกาฬ พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ทางการเศรษฐกิจ ทำให้การผลิตของชานานาเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดการแตกตัวของชนชั้น การสะสมทุน และเกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชาวนาตำบลโนนบุรี
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีวิทยา (Methodological approach)

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอาศัยวิธีวิทยาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ (History Political Economy) มาประยุกต์ใช้ในเชิงมานุษยวิทยา มีเป้าหมายที่จะเรียนรู้ความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ผ่านพฤติกรรมและบรรทัดฐานทางสังคม โดยมีพัฒนาการมาจากสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง และได้นำเอาการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้

กระบวนการวิจัยเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองแนวประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่บนตรรกะความคิดแบบวิภาษวิธี สามารถสรุป หลักการที่สำคัญได้ ดังนี้ (Praditsil, 2016)

1) การวิเคราะห์แบบองค์รวม หมายถึง การวิเคราะห์อย่างเป็นระบบที่เข้ากลุ่มทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง วิธีคิดคิดของการวิเคราะห์แบบนี้ไม่ใช่การผสมผสานแบบชนชั้นระหว่างสาขาต่าง ๆ เนื่องจากจากพื้นฐานการแยกสังคมเป็นมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมอยู่ก่อนแล้ว และนำมาผสมผสานกันภายหลัง ส่วนย่อยต่าง ๆ ดังกล่าวเพราะจำให้คุณสมบัติขององค์รวมสูญเสียไป

2) การศึกษาประวัติศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยถือว่าอดีตเป็นส่วนสำคัญของปัจจุบัน ดังนั้น กระบวนการทางประวัติศาสตร์จึงมิใช่เหตุการณ์โดยบังเอิญและมีใช้กระบวนการที่ถูกกำหนดมาแล้วอย่างตายตัว แต่เป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเปลี่ยนแปลง (Change) และการดำรงอยู่ (Existence)

3) การวิเคราะห์ความขัดแย้ง มาจากฐานความเชื่อที่ว่าความขัดแย้งเป็นพื้นฐานของสังคม แต่ความขัดแย้งมีอยู่ 2 ระดับคือ ระดับการเป็นขั้วตรงข้าม (Contradiction) เช่น ในวิถีการผลิตแบบทุนนิยมประกอบด้วยคนสองชนชั้นนายทุนและชนชั้นกรรมาชีพ เป็นต้น ส่วนระดับที่สองเป็นความขัดแย้งที่แสดงออกมาทางสังคม (Conflict) เช่น การชุมนุมของคนงานเพื่อเรียกร้องสวัสดิการต่อนายจ้าง เป็นต้น

4) การวิเคราะห์มนุษย์ในฐานะผู้สร้างประวัติศาสตร์ (Actor) ผู้สร้างประวัติศาสตร์ในที่นี้หมายถึง ผู้ที่มีบทบาทกระทำการทางสังคม เช่น กลุ่มสังคม (social Group) ชนชั้นทางสังคม (Social Class) และขบวนการทางสังคม (Social Movement) กล่าวคือ กลุ่มสังคมเป็นกลุ่มบุคคลที่มีกิจกรรมร่วมกันตามแนวทางที่มีการจัดระบบโดยสมาชิกต่างก็สำนึกอัตลักษณ์ร่วมกัน ส่วนชนชั้นทางสังคมเป็นกลุ่มคนซึ่งมีตำแหน่งแห่งที่ร่วมกันในความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ชนชั้นนายทุน หรือชนชั้นกรรมมาชีพ และขบวนการทางสังคมโดยกลุ่มบุคคลจำนวนมากที่พยายามร่วมกันเปลี่ยนแปลงสังคมโดยอาศัยอำนาจที่เป็นทางการ (Praditsil, 2016)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ชาวนาในตำบลโนนบุรี จำนวน 30 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน 5 คน ชาวนา 30 คน ผู้นำชุมชน 5 คน บุคคลที่เกี่ยวข้องกับอาชีพทำนา 5 คน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ 5 คน รวมทั้งสิ้น 50 คน โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured or Guided Interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ คือ

3.1 การสัมภาษณ์กลุ่มเฉพาะ (Focus-Group Interview) เป็นการแสวงหาข้อสรุปจากการอภิปรายของกลุ่มคนที่มีสถานภาพเดียวกันจำนวน 20 คน ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่ให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นและเป็นการตรวจสอบข้อมูลซึ่งกันและกัน

3.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ที่สามารถให้ข้อมูลหลัก (Key-Informants) การกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้เทคนิคการเก็บตัวอย่างในเชิงคุณภาพ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.3 การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เพื่อศึกษาความทรงจำในอดีตของผู้คนในชุมชน การสัมภาษณ์ลักษณะนี้จะเป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำข้อมูลมาอ้างอิงและอธิบายในประเด็นต่าง ๆ ของงานวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาลักษณะกรณีศึกษา (case Study) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนและ ผู้รู้ ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลโนนบุรี อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นตัวอย่างใน

การศึกษา เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เห็นถึงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต รวมทั้ง การปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวนาในพื้นที่โนนบุรี ครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่ยุคตั้งแต่ ทศวรรษ 2499 ที่รัฐเริ่มสร้างเขื่อนลำปาว อันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา โครงสร้างขั้นพื้นฐานประเทศไทย ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – พ.ศ. 2509) จนถึงปัจจุบัน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสารรายงานและ ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนในการวิเคราะห์ ข้อที่ได้จากการสังเกตและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ด้วยกระบวนการต่าง ๆ มาวิเคราะห์ภาพรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจำแนกชนิดข้อมูล และการ วิเคราะห์เหตุการณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ชุมชนตามแนวทางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยจะแยกแยะองค์ประกอบของสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วนย่อย ๆ โดยการแยกแยะพิจารณาถึง องค์ประกอบในสิ่งต่าง ๆ ของชุมชนที่จะศึกษา การวิเคราะห์ดังกล่าวผู้วิจัยจะคำนึงถึงการวิเคราะห์ โดยมองมิติทางพื้นที่และการวิเคราะห์โดยการมองมิติทางด้านเวลา โดยการมองการเปลี่ยนแปลงของ วิถีการผลิตของชาวนาจากอดีตมาถึงปัจจุบันและอนาคต

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิต ของชาวนาดำบลโนนบุรี ผลการวิจัยพบว่า มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เงื่อนไขด้านตลาด ประกอบด้วย

การขยายตัวของอิทธิพลของระบบทุนนิยม การขยายตัวของระบบตลาดชาวบ้านต้องเร่ง ปลุกพืชตอบสนองความต้องการของตลาดแบบเข้มข้น เดิมชาวบ้านปลูกเพื่อยังชีพเริ่มปลูกเพื่อขาย ปลูกเพื่อการค้า การส่งออก จากปลูกข้าวเพื่อบริโภคปีละรอบ ก็เพิ่มการปลูกข้าว 2 ครั้ง ต่อปี เพื่อ ขาย เริ่มปรับเปลี่ยนที่นำมาสู่การปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะระบบตลาดเมื่อช่วง ปี พ.ศ. 2530 ที่ แนวคิดการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นโยบายอีสานเขียว ที่ส่งเสริมการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อให้ ประชาชนมีรายได้หมุนเวียน โนนบุรีก็มีกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ส่งเสริมการปลูก อ้อย มันสำปะหลัง โดยเฉพาะการปลูกยางพาราที่พื้นที่โนนบุรีเหมาะสมในการปลูก ชาวบ้านก็เริ่ม ปรับเปลี่ยนจากการที่รับเข้ามาส่งเสริมทั้งกล้วย ทุเรียน การบริหารจัดการภายในแปลง การใช้ เทคโนโลยีในการรีดเป็นแผ่นยางพาราเพื่อจะได้ราคาสูงกว่าขายเป็นก้อน ชาวบ้านต้องพึ่งพิง

เทคโนโลยีเพื่อเข้ามาใช้ทุนแรง เมื่อรูปแบบการผลิตเปลี่ยนไปก็ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ในการผลิต มีการเช่าที่ดินเพื่อปลูกพืชไร่ โดยเฉพาะการปลูกยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ปรากฏการณ์นี้ทำให้ เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเข้ามาของระบบตลาดเป็นเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลง แรงงานคนเปลี่ยนมาเป็นเครื่องจักร เทคโนโลยีในการผลิต การใช้สารเคมี เช่น ปุ๋ย ยากำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ส่งผลให้ชาวนามีต้นทุนที่สูงขึ้น

กระบวนทัศน์ของชาวบ้านผลิตเพื่อการค้า เมื่อการปลูกข้าวไม่สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ ชาวบ้านก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบในการผลิต ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินในการดำรงชีวิต เมื่อกลไกตลาดเข้ามา ทำให้การบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้ชาวบ้านต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจนอกภาค การเกษตรเช่น กรีดยาง ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย ทั้งใช้พื้นที่ตนเอง เช่าทำทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านต้องหารายได้เพิ่มด้วยสภาพเศรษฐกิจ จึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเพื่อบริโภคสู่การผลิตเพื่อค้าขาย เริ่มเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการ ฟังฟังตลาดมากยิ่งขึ้น

2. เงื่อนไขด้านการเมือง ประกอบด้วย

การขยายตัวของกลไกของรัฐ โครงสร้างชั้นพื้นฐานโดยกลไกของรัฐ เช่น การคมนาคมขนส่ง ที่สะดวก ประกอบกับการมีสะพานเทพสุธา ทำให้ประชาชนนั้นสามารถเข้าถึงการบริการสาธารณะ จากรัฐได้เร็วขึ้น การเข้ามาของระบบราชการส่วนภูมิภาคที่มีผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอที่ได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางเพื่อเข้ามาปกครอง บริหารราชการส่วนภูมิภาคทำให้เกิดการขยายตัวของระบบทะเบียน การเกิด การตาย การย้ายถิ่นเป็นระบบมากยิ่งขึ้น ระบบสาธารณสุขที่มีอนามัย ระบบการศึกษาที่มีโรงเรียนที่กระจายตามหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีการศึกษา อ่านออก เขียนได้ อีกทั้งการขยายตัวกลไกของรัฐสามารถเชื่อมโยงโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาล

การขยายอำนาจการปกครองส่วนภูมิภาค การแบ่งอำนาจการปกครองลงสู่จังหวัดและอำเภอ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญ เพราะส่วนกลางจะส่งหัวหน้าส่วนราชการคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดและ นายอำเภอ เข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน รับคำสั่งจากส่วนกลางแล้วนำมาปฏิบัติในภูมิภาค โดยมี กลไกระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นบุคลากรที่เชื่อมโยงกัน ทำหน้าที่การดำเนินนโยบายโครงการอย่างที่โนนบุรีมีการปลูกพืชไร่ คือ ยางพารา อ้อย มันสำปะหลัง ก็เกิดจากการส่งเสริมของเกษตรอำเภอที่นำโครงการมีการแจกกล้าพันธุ์ ให้ความรู้ผ่านการอบรม พาไปศึกษาดูงาน แนะนำขั้นตอนการปลูก การรักษา ตลอดจนการแปรรูปเพื่อจำหน่าย จึงเป็นกลไกสำคัญที่เป็นเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนา

ความเจริญทางด้านระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้รัฐต้องพัฒนาระบบการบริการสาธารณะ การตัดถนนเข้าสู่ชุมชนโครงสร้างขั้นพื้นฐาน ถนน เขื่อน สะพาน ทำให้รูปแบบการผลิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปจากที่ผลิตเพื่อยังชีพ มีถนนตัดผ่านทำให้การสัญจรสะดวกมากขึ้น มีการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้า การค้าเชิงพาณิชย์ การค้าขายเพื่อเงิน ความเจริญด้านวัตถุได้เข้ามากระตุ้นชาวโนนบุรี ถนน ไฟฟ้า เข้ามาชาวบ้านมีการใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า ต้องแสวงหาไม้ใช้งานเพื่อความสะดวกสบายของตนเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพื้นที่การเมืองและนโยบายสาธารณะ การปฏิรูปการเมืองการปกครองภายหลังปี พ.ศ. 2540 ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เคยมีลักษณะที่ว่ากิ่งราชการ กิ่งการเลือกตั้งแปรเปลี่ยนมาเป็นการปกครองตนเองของท้องถิ่นมากขึ้น และเงื่อนไขทางการเมืองที่สำคัญคือโครงการประชานิยมของรัฐบาลเข้ามาบทบาทต่อชาวบ้านตรงกับความต้องการในด้านแหล่งเงินทุน สวัสดิการ อาจกล่าวได้ว่าโครงการเหล่านี้เป็นการสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านได้เป็นอย่างมาก

3. เงื่อนไขด้านสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

การขยายตัวของเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านเริ่มรับเอาวัฒนธรรมที่ต้องการความสะดวกสบายเพื่อให้ตนเองและครอบครัว การเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้น สะดวกสบาย รู้ข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐ แต่อีกมิติคือการเข้ามาของไฟฟ้าทำให้ชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น ต้องหาเงินไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ต้องการ ชาวบ้านครอบครัวไหนก็มีฐานะดีก็พอซื้อได้ไม่กระทบ แต่ชาวบ้านครอบครัวไหนที่ขาดแคลนเงิน ก็ต้องไปยืมเงินเพื่อบ้าน ญาติพี่น้องไปซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้าหรือบางคนก็ไปเอาเครื่องใช้ไฟฟ้าจากร้านค้ามาใช้ก่อน และทยอยผ่อนรายเดือนบางรายไม่มีเงินจ่ายค่าผ่อนรายเครื่องใช้ไฟฟ้ายรายเดือน ก็ต้องโดนติดตามทวงถามจากร้านค้า ก็ต้องหยิบบัตรจากญาติพี่น้อง ต้องเอาข้าวในเล้าไปขายเพื่อไปผ่อนสินค้า ทำให้เกิดปัญหาหนี้สินของชาวบ้านจนถึงทุกวันนี้

วัตถุประสงค์ที่ 2 การปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ผลการวิจัยพบว่า ชาวนามีการปรับตัว มี 4 ประการ คือ

1. การสร้างและกระชับเครือข่ายทางสังคม สร้างระบบสหกรณ์ในชุมชนเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับทุนและตลาดผ่านการรวมกลุ่มสหกรณ์เลี้ยงปลาในกระชังเขื่อนลำปาว บริหารจัดการร่วมกันด้านการตลาดเพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิตของเกษตรกรโดยกลุ่มสามารถใช้เครื่องมือหมุนเวียนกันได้ สามารถเข้าถึงการตลาดและมีอำนาจในการต่อรองทางการตลาด ช่องทางการตลาดออนไลน์เพื่อให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลากระชังสามารถสร้างอำนาจในการต่อรองกับผู้ซื้อ พ่อค้าคนกลาง

ห้างสรรพสินค้ารายใหญ่ ๆ ได้ ที่มารับซื้อ ไม่ให้ถูกกดราคา ทำให้มีรายได้มากขึ้น สร้างความมั่นคง ลดต้นทุนมากยิ่งขึ้น สามารถสร้างอำนาจการต่อรองและช่วงชิงพื้นที่การตลาดได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

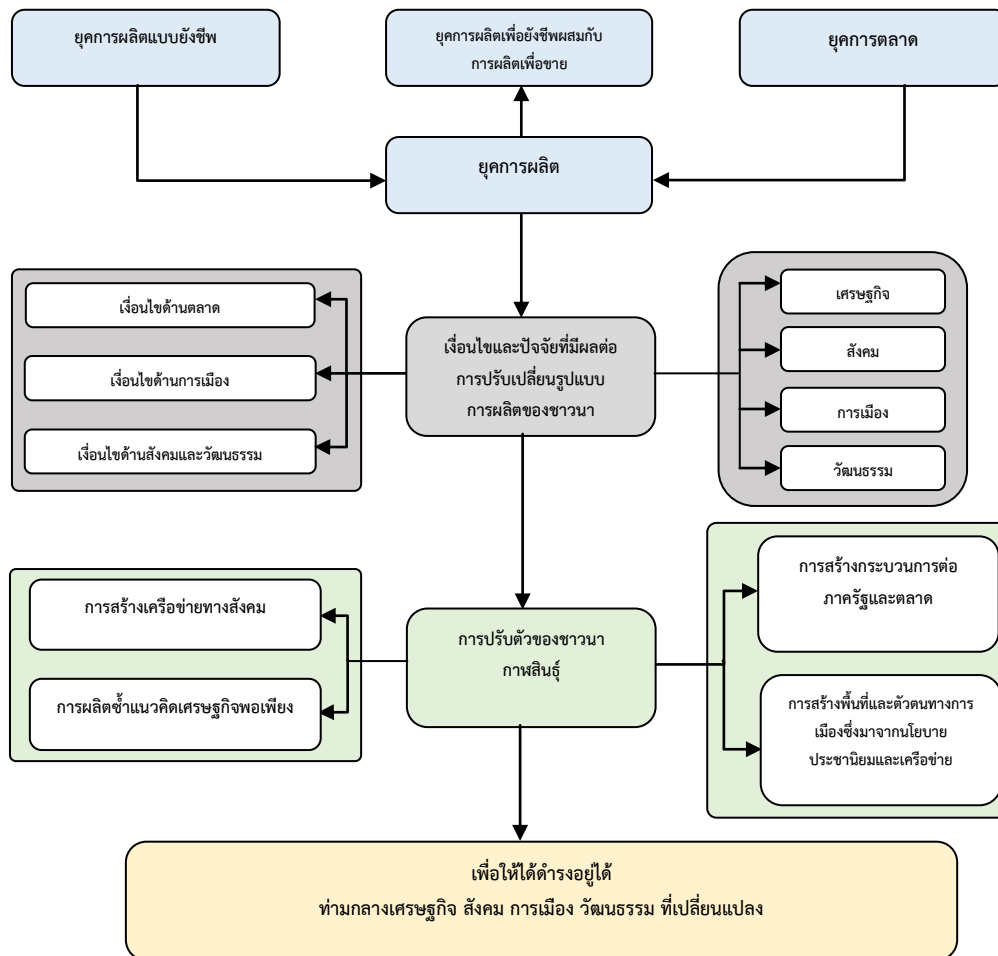
2. การผลิตซ้ำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยชาวนาเข้าโครงการโคก หนอง นา โดยมีรัฐสำรวจความต้องการเพื่อนำชาวบ้านที่สนใจเพื่อเข้าไปอบรม ผลที่ตามมาชาวบ้านสามารถปรับตัวในการแก้ไขปัญหาปัญหาภัยแล้งและน้ำท่วม สามารถบริหารจัดการพื้นที่ได้เต็มประสิทธิภาพ มีรายได้ตลอดปีโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐานในการทำงาน

3. การสร้างกระบวนการต่อรองรัฐกับตลาด สร้างกระบวนการ 2 ประการ คือ 1. การสร้างกระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับรัฐ มีการปรับตัวที่สำคัญคือ เรียกร้องกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่รัฐยังไม่ออกเป็นโฉนด นส.4 จ.) ให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ ลดการพึ่งพาจากรัฐโดยทำปุ๋ยหมักจากวัสดุธรรมชาติ เช่น มูลวัว มูลควาย ผักต่าง ๆ นำมาหมักเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ในการเกษตร และสุดท้ายคือการต่อรองผ่านการเลือกตั้งโดยการแสดงความคิดเห็นผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน และ 2. การสร้างกระบวนการต่อรองระหว่างชาวนากับตลาด การสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนผ่านการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้านและตำบล เป็นกลุ่มอาชีพไดโนโรดขายสินค้าพื้นเมือง กลุ่มโฮมสเตย์ที่ชาวบ้านของสมาชิกปรับเป็นพื้นที่ในการรับนักท่องเที่ยว และกลุ่มพัฒนาสตรีปลาแปรรูป การเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อลดการเอาเปรียบจากโรงสี พ่อค้าคนกลางในการขายผลผลิต และสมาชิกสามารถกู้ยืมเงินเพื่อนำมาหมุนหนี้และใช้จ่ายในการทำการเกษตรได้

4. การสร้างพื้นที่และตัวตนทางการเมือง การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านการพึ่งพิงนโยบายประชานิยม เช่น กองทุนหมู่บ้านโครงการรับจำนำข้าว โครงการประกันราคาพืชผลและโครงการโคกหนองนา เพื่อให้ได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อนำมาหมุนเวียน ประกันราคาพืชผลไม่ให้ขาดทุนกว่าที่ผ่านมา และเข้าเป็นเครือข่ายของกลไกรัฐในส่วนภูมิภาคผ่านการเข้าเป็นเครือข่ายศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับบริบทของการเกษตรตนเองเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อปรับเปลี่ยนระบบการผลิตสินค้าเกษตร ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้เกษตรกรสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรที่เข้ามาศึกษาดูงานได้และเกษตรกรมีความรู้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรลดต้นทุนการผลิต

องค์ความรู้ใหม่

จากข้อค้นพบการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ออกมาเป็นแผนภาพการปรับตัวของชาวนา โนนบุรีเพื่อการอยู่รอดและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม ที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ได้จากงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า ชาวนามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตให้อยู่รอดและดำรงอยู่ได้ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง แต่ไม่ได้เปลี่ยนวิถีการผลิตให้ตอบสนองระบบทุนนิยมและตลาดอย่างเดียว ซึ่งชาวนามีการปรับตัวที่

หลากหลาย คือ การสร้างกระบวนการต่อรองและสร้างเครือข่าย พึ่งพารัฐควบคู่กับการรวมกลุ่มของ
ผู้คนในชุมชน และพยายามสร้างความสัมพันธ์กับรัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเข้าถึง
ทรัพยากรของรัฐในการสนับสนุนสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายในการอยู่รอด อยู่ได้ในระบบ
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม

อภิปรายผลการวิจัย

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบผลิตท่ามกลางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นภายในชานาโนนบุรี ทำ
ให้ชานากลุ่มที่สามารถ “ก่อร่างสร้างตัว” เข้ากับเศรษฐกิจและสังคมได้ ขณะที่ชานาจำนวนไม่น้อย
ที่ต้อง “ต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด” ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ชานาโนนบุรีนั้นไม่ได้ถูกเบียดขับออกจากที่ดิน
และการผลิตทั้งหมด ไม่ได้ทำการผลิตข้าวเพื่อบริโภคเพียงอย่างเดียว แต่ชานาดำเนินกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจที่หลากหลาย เช่น การปลูกพืชไร่ การค้าขาย โรงงาน รับราชการ และส่วนใหญ่จะเป็น
ชานารายได้ปานกลาง ไม่ได้ถูกเบียดขับออกจากที่ดินจากนายทุน มีปัจจัยในการผลิตคือแรงงานใน
ครอบครัวที่ช่วยกันผลิตและจ้างแรงงานในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดมาร์กซ์ มองว่าชานาจะถูกปิด
ล้อมและล่มสลายเนื่องจากการขยายตัวของระบบทุนนิยม ชานาจะสูญเสียที่ดินให้แก่นายทุนถูก
เบียดขับออกจากที่ดิน เป็นผู้ไร้ปัจจัยการผลิต จะเหลือแต่พลังงานแล้วกลายมาเป็นแรงงานรับจ้าง
ซึ่งไม่ใช่แรงงานทั้งหมดที่สูญเสียที่ดิน แรงงาน แต่ชานาสามารถปรับตัวได้เพื่อให้ตนเองและ
ครอบครัวอยู่ได้ (Santasombat, 2003)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า สังคมชานาไม่ได้ทำนาเป็นอาชีพเพียงอย่างเดียว
แต่มีการปรับจากชานาสู่การเป็นผู้ประกอบการ ทั้งนี้เป็นเพราะสอดคล้องกับแนวคิดของอรรถจักร์
สัตยานุรักษ์ ที่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ดำเนินมาได้เปลี่ยนแปลงชาวบ้านที่เคยเป็นชาวนา
มาสู่การเป็น “ผู้ประกอบการ” (Entrepreneur) ในหลายระดับ เช่น ผู้ผลิตเพื่อขายด้วยการ
ใช้แรงงานรับจ้าง เจ้าของโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรขนาดเล็ก พ่อค้าคนกลาง
แต่ขณะเดียวกันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก็ได้เบียดขับให้ชานาจำนวนหนึ่ง ให้กลายมาเป็น
ผู้ขายแรงงานซึ่งมีสถานะก้ำกึ่งหรือเปลี่ยนกลับไปกลับมาระหว่างการเป็นแรงงานผู้ชำนาญการในภาค
การเกษตรกับแรงงานไร้ฝีมือ (Sattayanurak, 2016) ชานามีการปรับตัวหารายได้หลายทาง ดำเนิน
กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อให้เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ
ภคพล เส้นขาว ที่ชานามุสลิมในพื้นที่กรุงเทพมหานครรอบฝั่งตะวันตกได้รับอิทธิพลของตลาดภายใต้

ระบบทุนนิยมที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตของชาวนามีการแตกตัวของชนชั้น แบ่งชาวนาออกเป็นชาวนารวย ชาวนากลาง และชาวนาจน ชาวนามีการปรับตัวสู่เกษตรทางเลือกแบบอินทรีย์ ได้รับการส่งเสริมจากรัฐ (Seankhaw, 2019) และสอดคล้องกับ เชิดชัย หมั่นภักดี ที่ชาวนาการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ทางการเศรษฐกิจ ทำให้การผลิตของชาวนาเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดการแตกตัวทางชนชั้น การสะสมทุน และเกิดการประกอบอาชีพที่หลากหลายเพื่อให้มีรายได้หลายทางเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว (Muenphakdee, 2018)

สรุป

ชาวนาเป็นกระดูกสันหลังของประเทศเป็นความสำคัญต่อกระบวนการผลิต การเข้ามาของระบบทุนนิยม เทคโนโลยี ส่งผลให้ชาวนาได้รับผลกระทบในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากเดิมทำนาเพื่อยังชีพมาสู่การทำนาเพื่อจำหน่าย มีการลงทุนทั้งแรงงาน เครื่องจักร เทคโนโลยี ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น ชาวนาที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ก็ไม่ได้รับผลกระทบ แต่มีจำนวนชาวนาในประเทศไทยที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจแบบการตลาดได้ต้องสูญเสียที่ดิน หนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ทำให้ต้องดิ้นรนทุกวิถีทางในการปรับตัวให้อยู่รอดได้ เช่น การเข้าสู่โครงการของรัฐ การดำเนินกิจกรรมนอกภาคการเกษตรที่หลากหลายเพราะการทำนาไม่สามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ หรือทำนาควบคู่การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตของชาวนาตำบลโนนบุรี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้รัฐต้องส่งเสริมให้ชาวนาและเกษตรกรทำการเกษตรแบบอินทรีย์แบบครบวงจร ตั้งแต่ แนวคิด ทฤษฎี การผลิต การแปรรูป มาตรฐาน การวิจัย การส่งเสริม นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อลดการใช้สารเคมี ปุ๋ยยากำจัดศัตรูพืช โดยจัดเป็นโครงการอบรมให้เกษตรกรเข้าร่วมให้ทั่วถึงทั่วประเทศ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การปรับตัวของชาวนาภายหลังการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้รัฐต้องมีระบบสวัสดิการให้แก่

ชาวนา เช่น มีนโยบายให้คนรุ่นใหม่สนใจในการทำนา เกษตรแบบผสมผสาน เช่น มีปัจจัยในการผลิตให้ค่าช่วยเหลือในการทำนาที่เพียงพอและเหมาะสม มีน้ำที่เพียงพอ การประกันรายได้จากการทำการเกษตรเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ และต้องมีระบบสวัสดิการชาวนาเพื่อสร้างแรงจูงใจให้ชาวนาทำนา และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่เข้าสู่การทำนา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จ และความล้มเหลวผลกระทบของนโยบายรัฐบาล เช่น เกษตรแปลงใหญ่ โครงการโคกหนองนาในแนวเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง

2.2 ศึกษารูปแบบการผลิตและการปรับตัวของชาวนาและเกษตรกรในการผลิตแบบเศรษฐกิจทุนนิยม ว่ามีการปรับตัวอย่างไร โดยใช้การวิจัยแบบปฏิบัติการ (Action Research)

References

- Chiangthong, J. (2017). *Rural Society in the Modern World*. Chiang Mai: Social Sciences Chaingmai University.
- Muenphakdee, C. (2017). Changes in Economic and Social Landscape in a Peasant Society of Bueng Kan Province: Review of the Concepts of Peasants' Society of Edward C. Banfield and James C. Scott. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 43(1), 52–79.
- Nartsupha, C. (2007). *Community Economy Concepts: Theoretical Propositions in Different Social Contexts* (3rd ed.). Bangkok: Sangsan publishing house CO., LTD.
- Praditsil, P. (2016). *Research Methodology in Social Sciences*. Chanthaburi: Humanities and Social Sciences, Rampaipunnee University.
- Samukkethum, S. (1990). *Marxist approach and the study of peasant social changes in the third world*. Bangkok: Masterpress.
- Sangkhamanee, J. (2016). *Political Farmers: the power in Thailand's modern rural economy*. Nontabury: sameskybooks CO., LTD.

- Santasombat, Y. (2003). *The dynamics and resilience of peasant societies: the northern community economy and the paradigm shift of communities in third world*. Chiang Mai: Within Design Co., Ltd.
- Sata, W. (2008). *Community Way of Lij Before and After the Construction of Lampao Dam* (Research Report). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Sattayanurak, A. (2016). *Get better in financial status” from “farmer” to “entrepreneur”*. Bangkok: Matichon Publishing House.
- Seankhaw, P. (2019). The adaptability of Muslim peasants in Eastern Bangkok. *Humanities Journal (Graduate School)*, 8(2), 23–37.
- Thongyou, M. (2003). *Changes in the Northeastern Farmer’s Economy The case of farmers in the Nam Phong*. Bangkok: Sangsan publishing house CO., LTD.

กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

MARKETING MECHANISM OF DANG-SAIM TURMARIC BY COMMUNITY
ENTERPRISES OF KHAO-CHAKAN DISTRICT, SA KAEO PROVINCE

¹เบญญาตา กระจ่างแจ้ง และ ²นงนุช ศรีสุข

Benyada Krajangjeang¹ and Nongnuch Srisuk²

¹มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

¹Burapa University, Sa Kaeo Campus, Thailand

¹Corresponding Author, Email:benyada@buu.ac.th

¹เบอร์โทร: 0992632698

Received: 2022-02-14

Revised: 2022-04-21

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ 2) เพื่อนำเสนอกลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างประกอบจำนวน 17 คน แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ โดยการนำเสนอข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา การใช้สถิติเชิงพรรณนาและอธิบายเป็นความเรียงเพื่อเสนอกลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีความเหมาะสม

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามด้วยความเห็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ความคิดเห็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่มีความเห็นว่าสมาชิกกลุ่มจะต้องมีส่วนร่วมในการแบ่งความรับผิดชอบ ช่วยกันคิดสรรหาขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่มีจำนวนสารเคอร์คูมินอยด์ในปริมาณที่สูง ช่วยกันป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันด้วยการกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ และการจำหน่ายผลผลิตให้แก่บริษัท แชมป์ ออฟ แชมป์ อินโนเวชั่นสมุนไพรไทย องค์การเภสัชกรรม โรงพยาบาล และการสร้างช่องทางการจำหน่ายด้วยการขาย และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อจำหน่ายเป็นเครื่องอุปโภค บริโภคในครัวเรือน 2) ความเห็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่จะต้องให้การช่วยเหลือด้านต่าง ๆ การกำหนดนโยบายของภาครัฐ และปกครองท้องถิ่นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และผลักดันให้เกิดภาคีในการจำหน่ายสินค้า ลดช่องว่างทางการตลาดที่ผู้ขาย

สามารถขายตรงแก่ผู้บริโภคทั้งในระบบออนไลน์และในพื้นที่ และต้องปลูกฝังจิตสำนึกชุมชนให้เกิดความคิดเชิงสร้างสรรค์เพื่อแปรรูปขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามและออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยในการก้าวเข้าไปสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศได้อย่างภาคภูมิใจ

กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถจำแนกตามระบบการตลาดแบบ 4P ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ จะต้องเกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่รวมตัวกันเพื่อพัฒนาผลผลิตเชิงสร้างสรรค์มีคุณภาพและสร้างมูลค่าให้ดีที่สุด 2) ราคา การรวมตัวของวิสาหกิจชุมชนสามารถมีอำนาจต่อรองราคา และป้องกันไม่ให้เกิดการโก่งราคาสินค้า จากการแปรรูปสินค้าและขายตรงแก่ผู้บริโภค 3) ช่องทาง การขายตรงแก่ผู้บริโภค ขายผ่านกลุ่มพ่อค้า การนำสินค้าแปรรูปขายออนไลน์และในพื้นที่ และการขายผ่านกลุ่มภาคี 4) การส่งเสริม ภาครัฐจะต้องส่งเสริมชุมชนในการสร้างรายได้เป็นชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี และพัฒนาต่อยอดอาชีพในรูปแบบ SME บนทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร และจะเป็นการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนสู่ตลาดสากลได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: กลไกการตลาด; ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม; วิสาหกิจชุมชน

Abstract

The purposes of this research are: 1) to study the affecting factors marketing of Dang-Saim Turmeric by Community Enterprises of Khao-Chakan District, Sa Kaeo Province; and 2) to present the marketing mechanism of Dang-Saim Turmeric by Community Enterprises of Khao-Chakan District, Sa Kaeo Province. This research was a qualitative research and using in-depth interview tools with sampling researching amount 17 key informants that can be divided into two groups as: the representatives of community enterprise groups and the official and related person of Khao Chakan District, Sa Kaeo Province. The data presentation is based on content analysis, descriptive statistics, and descriptive writing to propose the suitable marketing mechanism of Dang-Saim Turmeric by Community Enterprises.

The finding of research showed: the affecting factors marketing of Dang-Saim Turmeric can be divided into two opinions: 1) the opinions of community enterprises, the members must be participated in the division of responsibilities, help to select

the Dang-Saim Turmaric as high curcuminoids, help to prevent exploitation with setting product price and distribute produce to Champ of Champ Innovation, Thai Herbs Pharmaceutical organizations, hospitals and creative distribution channels for selling, processing goods to sale as consumables and household consumption; and 2) Opinions of related groups in the area as government and private agencies that will provide assistance, formulating policy of government and local government to get income, pushing to be network for distribution of products, reducing the marketing gap that sellers can sell directly to consumers with online and local, and must cultivate community consciousness to creative ideas for processing Dang-Saim Turmaric with modern design packaging to step into the domestic and international markets, that can be pride for community.

The marketing mechanism of Dang-Saim Turmaric by Community Enterprises can be classified according to 4P Model as marketing system as follows: 1) Products, it must come from a group of farmers who come together to develop creative produce with the best quality and value creation; 2) Price, the community enterprise unions can have bargaining power and prevent price fraud and can be processed and directed selling to consumers; 3) Place, the selling can be sold directly to consumers, to be sold a group of merchants, to be brought for processing for selling online and local and to sold into the network; and 4) Promotion, the government should promote the communities for getting income, to be strength community model and unity and develop a career in the form of SMEs on social capital and local wisdom in agricultural way and to drive the products of community enterprises to the international market.

Keywords: Marketing Mechanisms; Dang-Saim Turmaric; Community Enterprises

บทนำ

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาสมุนไพรจากภูมิปัญญา และทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ โดยคณะกรรมการอำนวยการ และดำเนินการได้ทำการยกร่างแบบแผนแม่บท

แห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย พ.ศ. 2560-2564 และมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและรักษาภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเกี่ยวกับพืชสมุนไพร นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการผลิต และใช้ประโยชน์จากสมุนไพรได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนของสมุนไพรไทย และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย (Department of Thai Traditional and Alternative, Medicine Ministry of Public Health, 2017) ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพรในกลุ่มอุตสาหกรรมต่าง ๆ ได้แก่

- 1) อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม (Food & Beverages)
- 2) อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร (Dietary Supplement)
- 3) อุตสาหกรรมยา (Pharmaceutical)
- 4) อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง (Cosmetics and Personal Care)

“สมุนไพร” ถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมยาสมุนไพร และผลิตภัณฑ์อาหารเสริม ซึ่งล้วนแต่ส่งผลให้ตลาดสมุนไพรมีความเจริญเติบโตสูงอย่างต่อเนื่อง โดยตลาดสมุนไพรในโลกมีมูลค่ารวมกันประมาณ 9.18 หมื่นล้านเหรียญดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งประเทศที่มีมูลค่าทางการตลาดของสมุนไพรที่สูง ได้แก่ ญี่ปุ่น เกาหลี จีน ฝรั่งเศส เยอรมัน และภูมิภาคเอเชีย

กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ ได้ระบุว่ามูลค่าการส่งออกสมุนไพรไทยอยู่ในหลักแสนล้านบาท และเป็นสมุนไพรในกลุ่มอาหารเสริมที่มีมูลค่าการใช้ และส่งออกรวมกว่า 80,000 ล้านบาท ขณะที่กลุ่มสปาและผลิตภัณฑ์มีมูลค่าประมาณ 10,000 ล้านบาท และกลุ่มยาแผนโบราณตามภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยมีมูลค่าประมาณ 10,000 ล้านบาท ทั้งนี้ ได้คาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2563 มูลค่าของอุตสาหกรรมยาจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ส่วนมูลค่าตลาดสมุนไพรและสารสกัดจากธรรมชาติ เนื่องด้วยปัจจุบันคนรุ่นใหม่นิยมใช้สมุนไพรเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ตลาดสมุนไพรที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตของอุตสาหกรรมยาเติบโตขึ้น จากเดิมมีมูลค่ากว่า 18,000 ล้านบาทในปี 2562 และมีแนวโน้มพุ่งสูงขึ้นเป็น 20,000 ล้านบาท ภายในปี 2563 (Bangkok Business, 2020)

ขมิ้น (Turmeric) หรือขมิ้นชัน เป็นพืชที่มีเหง้าอยู่ใต้ดิน เนื้อของเหง้ามีสีเหลืองเข้มไปจนถึงสีแดง มีรสชาติดังจืดจางที่แสดงเอกลักษณ์ได้เด่นชัด สีสันมีความสวยงาม และสามารถนำมาประยุกต์ผสมผสานลงไปในการอาหารไทย ทำให้ได้รสชาติที่ดูแตกต่างแต่ละตัว โดยปกติคนไทยนิยมนำสมุนไพรมาใช้ในการปรุงอาหาร ซึ่งขมิ้นชันชันก็เป็นอีกหนึ่งวัตถุดิบที่ทำให้อาหารมีสีสันสะดุดตา มีสรรพคุณทางยาที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย และเพิ่มรสชาติแห่งความอร่อยในอาหาร (Public Health Office of

Phanom Sarakham District, 2021) ทำให้เกิดอุตสาหกรรมในการสกัดไขมันชั้นขึ้นเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ซึ่ง National Center for Nanotechnology (2018) ได้วิเคราะห์ระดับศักยภาพของอุตสาหกรรมการผลิตสารสกัดไขมันชั้น สามารถสรุประดับศักยภาพของ อุตสาหกรรมสารสกัดไขมันชั้น ได้ว่ามีศักยภาพค่อนข้างดี โดยมีองค์ประกอบสำคัญหลัก ๆ ที่ควรพิจารณา ดังนี้

1) ด้านวัตถุดิบต้นน้ำ มีปัจจัยสนับสนุนค่อนข้างดีด้านผลผลิตของไขมันชั้นที่เพียงพอกับการใช้สารสกัดในประเทศ โดยประเทศไทยมีสภาพภูมิอากาศ และภูมิประเทศที่เหมาะสมในการปลูกไขมันชั้น มีแหล่งที่มีการปลูกไขมันชั้นเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี สุราษฎร์ธานี และลำปาง

2) ด้านอุตสาหกรรมสนับสนุน มีปัจจัยสนับสนุนค่อนข้างดี เนื่องจากผู้ผลิตส่วนใหญ่มีการทำสัญญาฟาร์มประกัน (Contract Farming) กับเกษตรกร หรือจัดซื้อผ่านเกษตรกร หรือพ่อค้าคนกลาง ซึ่งทำการซื้อขายกันมาอย่างยาวนาน ดังนั้นจึงมั่นใจได้ว่าผู้ผลิตสารสกัดจะมีไขมันชั้นอบแห้งใช้เพียงพอต่อการผลิตในแต่ละปี นอกจากนี้ ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีหน่วยงานที่สนับสนุนด้านเครื่องจักร และเทคโนโลยีในการผลิต รวมถึงหน่วยงานให้บริการวิเคราะห์ ทดสอบ และการทดสอบในอาสาสมัคร (Clinical Trial) เพื่อให้บริการกับผู้ผลิตอย่างครบถ้วน

3) ด้านการแข่งขันของ Suppliers ในตลาด มีความเสี่ยงในระดับปานกลาง เนื่องจากในอนาคตจะมี การแข่งขันด้านสินค้าที่หลากหลาย และราคาถูกจากต่างประเทศค่อนข้างสูง เพราะราคาสารสกัดที่ผลิตในประเทศมีราคา สูงกว่าราคาสารสกัดที่ผลิตในต่างประเทศ เนื่องจากต่างประเทศมีการผลิตที่มีปริมาณมาก ๆ และทำให้ราคาถูกลง (Economy of Scale) มากกว่าประเทศไทย

4) ด้านความต้องการและแนวโน้มของตลาดผู้ใช้สารสกัดไขมันชั้น มีปัจจัยสนับสนุนด้านการเติบโตของอุตสาหกรรมที่มีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในอนาคตผู้บริโภคจะเกิดคำถามว่าสินค้าจะมีคุณสมบัติตามที่แบรนด์สื่อสารจุดขายไว้หรือไม่ จึงเป็นสาเหตุให้ผู้ผลิตต้องพัฒนามาตรฐานและคุณภาพ ผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้อุตสาหกรรมผู้ใช้สารสกัดไขมันชั้นในประเทศ ต้องปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค

5) ด้านปัจจัยสนับสนุนจากภาครัฐต่ออุตสาหกรรมสารสกัดไขมันชั้น ปัจจุบันมีโครงการที่สนับสนุนการพัฒนาสารสกัดไขมันชั้นจำนวนมาก เนื่องจากไขมันชั้นเป็นสมุนไพรที่ได้รับการส่งเสริมตามแผนแม่บทสมุนไพรแห่งชาติ

จากข้อมูลข้างต้นไขมันชั้นเป็นสมุนไพรที่มีศักยภาพ และมีโอกาสทางการตลาดสูง โดยถูกนำมาใช้ในธุรกิจอาหาร สกัดทำเครื่องสำอาง และผลิตภัณฑ์สปา ทำให้เกิดความต้องการไขมันชั้นเพื่อ

ใช้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสุขภาพและการรักษาทางการแพทย์ที่เพิ่มมากขึ้น ด้วยสรรพคุณทางยาของ ขมิ้นชันมีฤทธิ์ที่เป็นประโยชน์ช่วยในการรักษาโรคอัลไซเมอร์ โรคเบาหวาน และโรคมะเร็ง เป็นต้น

จังหวัดสระแก้วมีการขับเคลื่อนการพัฒนาให้เป็นพื้นที่เมืองสมุนไพรตามยุทธศาสตร์การ พัฒนาระดับจังหวัด โดยมีคณะทำงานแบบบูรณาการที่มีส่วนร่วมเพื่อดูแลด้านการปลูก และแปรรูป สมุนไพร ด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และด้านการตลาดและการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จาก สมุนไพร เพื่อมุ่งหวังให้เกิดการสร้างอาชีพอย่างเป็นรูปธรรม สร้างรายได้ สร้างชีวิตความเป็นอยู่ของ เกษตรกรชาวสระแก้วให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการขับเคลื่อนด้วยการให้ความรู้ การฝึกอบรมด้าน การปลูกและแปรรูปสมุนไพร ตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม หรือ SDGs PGS มี เกษตรกรที่ผ่านการรับรองแปลง จำนวน 241 ราย และกำลังดำเนินการรับรองแปลงเพิ่มเติม จำนวน 77 ราย มีพื้นที่เกษตรอินทรีย์กว่า 2,545 ไร่ ที่จะรองรับการปลูกพืชสมุนไพร นอกเหนือจากจากปลูก ข้าว พืชผัก ผลไม้ ซึ่งการขับเคลื่อนปลูกพืชสมุนไพรได้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้ง 9 อำเภอ จำนวน 14 กลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 298 ราย พื้นที่ปลูก 450 ไร่ พืชสมุนไพรที่สำคัญ ได้แก่ ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม มะระขี้นก ฟักทะลายโจร ในปี 2563 สามารถสร้างมูลค่ากว่า 19 ล้านบาท โดยมีการทำสัญญาซื้อขาย ล่วงหน้ากับหลายบริษัท และหน่วยงานองค์กรภาครัฐที่มีความต้องการปริมาณมากและเพิ่มขึ้นทุกปี (777 Good news, 2021)

ปัจจุบันขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เป็นพื้นที่ที่ได้ทำการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่มีสารเคอร์คูมินได้ได้มาตรฐาน เพื่อตอบสนอง ต่อความต้องการทางกลไกการตลาด และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มวิสาหกิจชุมชน แต่ด้วย สภาวะการณ์ปัจจุบันที่เกิดปัญหาทางด้านการจำหน่ายสินค้าแปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกิดการ ผูกขาด และไม่เป็นไปตามกลไกการตลาดอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ กลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เพื่อ เสนอแนวทางการแปรรูปสินค้า และการจำหน่ายสินค้าตามระบบกลไกการตลาด เพื่อกลยุทธ์ในการ เสริมสร้างรายได้และการแปรรูปสินค้าให้เกิดรายได้แก่กลุ่มวิสาหกิจในชุมชนได้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว
2. เพื่อนำเสนอกลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

1. วิธีการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งประกอบด้วยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และนำเสนอกลไกการตลาดที่มีความเหมาะสม ดังนี้

1.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การนำเสนอกลไกการตลาดของขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

1.2 การลงพื้นที่ (Field work) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน และวิธีปลูก การแปรรูปสินค้าจากขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

2. พื้นที่การวิจัย ผู้วิจัยใช้พื้นที่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการเกษตรในการเพาะปลูกขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว เพื่อเป็นการศึกษาปัจจัยและกลไกการตลาดของขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่จะผลักดันไปสู่การค้าที่เหมาะสมและสร้างรายได้ที่แท้จริงให้แก่กลุ่มเกษตรกรในวิสาหกิจชุมชน

3. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 17 คน จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่

3.1 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยาม อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 12 คน

3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามในจังหวัดสระแก้ว จำนวน 5 คน

4. เครื่องมือการวิจัย คณะผู้วิจัยได้แบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ดังนี้

4.1 ศึกษาเอกสาร (Documents) การศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงบริบทพื้นฐานของชุมชน เพื่อนำไปสู่การนำเสนอกลไกการตลาดของขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

4.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับขมื่นชั้นพันธุ์แดงสยามในจังหวัดสระแก้ว

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย มีดังนี้

5.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) ได้มาจากข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

5.1.1 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยแล้วนำมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1.2 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์คำปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นแนวทางการวิจัย

5.1.3 ผู้วิจัยกำหนดสร้างเครื่องมือที่เป็นคำถามในการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย พร้อมทั้งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้อง จำนวน 3 ท่าน

5.1.4 ทำการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย

5.1.5 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field data) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) ตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว จำนวน 12 คน และ (2) กลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว จำนวน 5 คน ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาและโครงสร้างการสัมภาษณ์ โดยผู้สัมภาษณ์พยายามหารายละเอียดเบื้องต้นเพื่อทำความเข้าใจในตัวผู้ให้ข้อมูล เป็นลักษณะแบบไม่เป็นทางการ โดยกำหนดคำถามให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับเรื่องที่ทำวิจัย

2) ก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้แสดงถึงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ โดยขออนุญาตในการจัดบันทึกระหว่างการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีปฏิสัมพันธ์แบบต่อหน้ากับผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของผู้ให้สัมภาษณ์

3) ในขณะที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยจะใช้การจดบันทึกสรุปล้น ๆ เฉพาะประเด็นที่สำคัญ และเมื่อจบการสัมภาษณ์จะทำการบันทึกข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติมทันที

4) ข้อมูลที่ทำการบันทึกจะนำมาทำการตรวจสอบข้อมูลที่ไม่ชัดหรือไม่ครบถ้วน เพื่อนำไปศึกษาเพิ่มเติมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป และข้อมูลที่ได้มาผู้วิจัยจะนำมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้งด้วยการทบทวนครั้งต่อครั้ง เพื่อนำมาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผลต่อไป

5.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากตำราที่เกี่ยวข้องกับการทำวิจัย ข้อมูลจากเว็บไซต์และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยและใช้อ้างอิงในการเขียนรายงานผลการวิจัยในครั้งนี้

6. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลของ เลียวนาร์ด (Leonard's method) โดยวิเคราะห์ข้อมูลหาสาเหตุที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

6.1 ถอดเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) ออกเป็นบทสนทนาตามตัวอักษร ตรวจสอบข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากการฟังเทปหลาย ๆ ครั้ง

6.2 นำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทป การบันทึกภาคสนาม และจากการสังเกตในพื้นที่มาอ่านทวนซ้ำหลาย ๆ รอบ พยายามสังเกตความหมายของคำบรรยายทุกขั้นตอน ตัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกให้เหลือเฉพาะแก่น (Core) จากนั้นถอดรหัสข้อความ (Coding) ออกจากบทสนทนาแล้วพิจารณาคำต่าง ๆ นั้น ว่าแสดงถึงอะไร เราเรียกว่า ประเด็นย่อย (Categories or sub themes)

6.3 สรุปรวมประเภทของเรื่องหรือประเด็นย่อยที่ได้ที่มีเนื้อหาเข้ากลุ่มกัน รวบรวมเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน ในขั้นตอนนี้เรียกว่า การสรุปประเด็นหลัก (Themes)

6.4 พิจารณาแต่ละประเด็นและความหมายของคำ การตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลหรือผู้มีส่วนร่วมในแต่ละเหตุการณ์ จนเรื่องที่ตอบสนองกลายเป็นแบบอย่าง (Exemplars) หรือเป็นเรื่องที่สามารถอธิบายความหมายของสถานการณ์นั้น ๆ ได้

6.5 การจำแนกข้อมูลที่ได้ตามความหมายที่สามารถอธิบายการกระทำต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจภายใต้บริบทนั้น ๆ

การแปลความข้อมูลตามแนวคิดของ เลียวนาร์ด (Leonard's method) นั้น เน้นที่ประสบการณ์และความรู้เดิมของผู้วิจัยที่มีต่อเรื่องที่จะศึกษา เนื่องจากจะทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจประสบการณ์ของบุคคลในเรื่องที่ศึกษาได้เป็นอย่างดี

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่า เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 50.00 และเพศหญิง ร้อยละ 50.00 อายุเฉลี่ย 52.33 ปี อาชีพ ส่วนมากเป็นเกษตรกร การศึกษาในระดับมัธยมปลาย คิดเป็นร้อยละ 58.33 ระดับปริญญาตรีคิดเป็น ร้อยละ 25.00 ส่วนประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และประถมศึกษา คิดเป็น ร้อยละ 8.33 เท่ากัน

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล พบว่า เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.00 เพศชาย ร้อยละ 40.00 อายุเฉลี่ย 43 ปี ประกอบอาชีพรับราชการ ร้อยละ 60.00 และประกอบอาชีพเอกชน ร้อยละ 40.00 การศึกษาในระดับปริญญาตรี ร้อยละ 80.00 และระดับปริญญาโท ร้อยละ 20.00

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

การมีส่วนร่วมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยให้สมาชิกได้แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน และแต่งตั้งประธาน รองประธาน เภรัญญิก เลขานุการ กรรมการ เพื่อเป็นการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อช่วยปรึกษาหารือ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และช่วยกันแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม

การคัดสรรขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม โดยทางวิสาหกิจชุมชนได้คัดสรรและหาแหล่งขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม ทั้งขั้นตอนการขนส่ง วิธีการคัดเลือกพันธุ์ที่มีปริมาณสารเคอร์คูมินอยดีในจำนวนที่สูง มีประโยชน์คุณค่าทางอาหารและยา สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ สินค้าในการดูแล รักษา บำรุง ซ่อมแซม และป้องกันโรคร้ายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ มีการตรวจสอบราคากลางที่มีการผูกผันไปตามกลไกการตลาด เพื่อป้องกันมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกัน และเป็นการสร้างความเสมอภาคให้แก่กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ โดยขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามมีปริมาณสารเคอร์คูมินอยดีในปริมาณที่สูง ทำให้บริษัท แชมป์ ออฟ แชมป์ อินโนเวชั่นสมุนไพรไทย องค์การเภสัชกรรม โรงพยาบาล ได้เข้ามาเป็นตัวแทนในการซื้อขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม

ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ วิสาหกิจชุมชนส่วนมากจำหน่ายให้แก่กลุ่มบริษัทหรือโรงพยาบาล โดยเฉพาะบริษัท แชมป์ ออฟ แชมป์ อินโนเวชั่น และนำผลิตภัณฑ์มาแปรรูปเองเพื่อจำหน่ายและเป็นยาสำหรับใช้ในครัวเรือน

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเห็นกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

การช่วยเหลือและสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้ส่งเสริม สนับสนุน และชี้แนะแนวทางการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสม เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจ

การกำหนดนโยบาย ภาครัฐและท้องถิ่นในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามเพื่อนำผลผลิตสู่การแปรรูปเพื่อสร้างอัตลักษณ์และรายได้ให้แก่ชุมชน และกระตุ้นให้เกษตรกรได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม รวมถึงการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้า OTOP ของวิสาหกิจชุมชน

การผลักดันของภาคีเครือข่าย จำหน่ายสินค้า OTOP ที่แตกต่างกัน โดยมีการตกลงร่วมกัน (MOU) เพื่อเป็นการกระจายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม ทั้งการขายในพื้นที่

สาธารณะ เช่น ปืมน้ำมัน ปตท. ในพื้นที่ และการสร้างเพจในการแนะนำสินค้าให้แก่ผู้สนใจในรูปแบบออนไลน์ที่สะดวกแก่ผู้บริโภค และเป็นรูปแบบการตลาดแบบใหม่ในปัจจุบัน

การส่งเสริมกลไกการตลาด จะต้องเกิดจากการร่วมตัวของกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกิดการสร้างสรรคผลผลิตที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการกลุ่มผู้บริโภค เพื่อลดช่องว่างด้านราคาที่จะต้องผ่านกลุ่มพ่อค้าคนกลาง โดยผู้บริโภคสามารถซื้อสินค้าโดยตรงกับผู้ผลิตผ่านช่องทางออนไลน์หรือในพื้นที่ เพื่อให้ราคาการขายและการซื้อระหว่างกลุ่มผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นไปอย่างยุติธรรม

ทิศทางการตลาด จะต้องปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน การสืบทอดเจตนารมณ์เกี่ยวกับเกษตรกรรมให้การเยาวชนในการรักษาการปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่ การผลักดันให้ชุมชนได้เกิดความคิดเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าด้วยการแปรรูปขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม การขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มสู่ตลาดในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมที่ตกแต่งลวดลายทันสมัยที่อาศัยช่องทางการตลาดออนไลน์ ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจและรักษาวิถีเกษตรกรรมการปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจสืบต่อไป

5.4 กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว สามารถจำแนกตามระบบการตลาดแบบ 4P ได้แก่

ผลิตภัณฑ์ (Product) การผลิตสินค้าด้วยการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามให้เจริญเติบโต คุณภาพทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และมีจำนวนสารเคอร์คูมินอยดีในปริมาณสูง โดยเกษตรกรจะต้องมีการร่วมตัวเพื่อพัฒนาผลผลิตเชิงสร้างสรรค์ในการสร้างมูลค่าให้ดีที่สุด

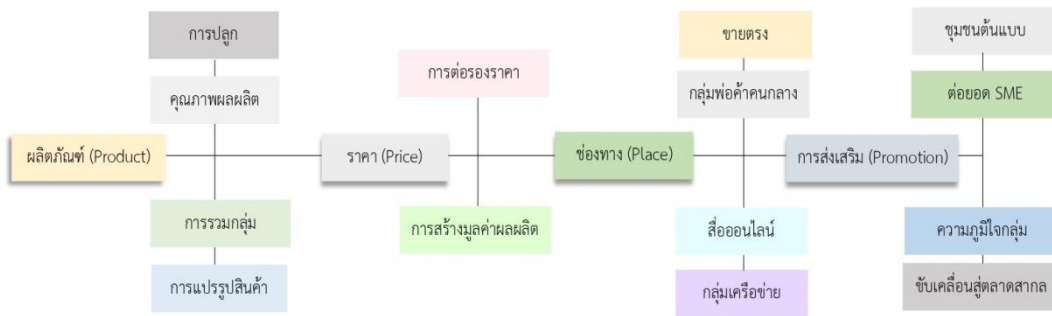
ราคา (Price) การร่วมตัวเป็นวิสาหกิจชุมชนจะมีอำนาจในการต่อรองและป้องกันไม่ให้เกิดการโกงราคาสินค้า และอีกหนึ่งทางเลือกในการสร้างมูลค่าสินค้า โดยการแปรรูปและขายตรงแก่ผู้บริโภค ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรเกิดการพัฒนาและสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ในราคาที่สูง

ช่องทาง (Place) การขายสินค้าแบ่งออกได้ 4 ช่องทาง ได้แก่ ขายตรงผู้บริโภค ขายผ่านกลุ่มพ่อค้าคนกลาง การขายผ่านสื่อออนไลน์ที่ และการขายผ่านกลุ่มภาคีเครือข่ายในพื้นที่สาธารณะหรือเครือข่าย เช่น ปืมน้ำมัน กลุ่มภาคีวิสาหกิจชุมชนที่มีสินค้าในลักษณะอื่น ๆ เป็นต้น

การส่งเสริม (Promotion) ตามหลักนโยบายภาครัฐที่ส่งเสริมการสร้างรายได้บนทุนทางสังคม สร้างชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็งและสามัคคี โดยมีการพัฒนาอาชีพในรูปแบบ SME สร้างรายได้บนทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนสู่ตลาดสากล

องค์ความรู้จากการวิจัย

กลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว จะต้องมีการส่งเสริมการตลาดด้วยยึดหลักของ 4P ดังรูปภาพ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1: กลไกการตลาดของขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว

ผลิตภัณฑ์ (Product) โดยการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่มีสารเคอร์คูมินอยดในปริมาณสูง ได้คุณภาพตามมาตรฐาน และเกษตรกรจะต้องมีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามให้เกิดมูลค่าตรงตามความต้องการของวิสาหกิจ

ราคา (Price) ปัจจัยด้านราคาเป็นกลไกที่สำคัญทั้งต่อตัวเกษตรกรและผู้บริโภค โดยการรวมตัวเป็นวิสาหกิจชุมชนจะมีอำนาจในการต่อรองกับกลุ่มพ่อค้าคนกลางหรือบริษัทที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ เพื่อป้องกันมิให้เกิดการโกงราคาสินค้าหรือการกดดันให้ราคาผลผลิตได้ราคาต่ำ โดยการแปรรูป และขายเองโดยไม่ผ่านคนกลาง ซึ่งย่อมทำให้เกษตรกรได้เกิดการพัฒนา และแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ได้ราคาสูง สร้างมูลค่ากับผลิตภัณฑ์ที่ตนเองผลิตได้ดียิ่งขึ้น

ช่องทาง (Place) โดยปกติการขายสินค้าอาจจะแบ่งออกได้ 4 ช่องทาง ได้แก่ การขายตรงที่ผู้บริโภคสามารถซื้อได้โดยตรงกับวิสาหกิจชุมชน ขายผ่านกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อสินค้าแล้วนำไปสู่การจำหน่ายต่อหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มผู้บริโภคในรูปแบบอื่น ๆ การขายผ่านสื่อออนไลน์ ซึ่งปัจจุบันช่องทางสื่อมีเดีย และออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการตลาด และเป็นวิธีการที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงและรับรู้ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจได้อย่างง่ายดาย โดยจะต้องมีการสร้างเพจของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคได้ และการขายผ่านกลุ่มภาคีเครือข่ายที่

ร่วมทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) เพื่อสินค้าของวิสาหกิจชุมชนสามารถที่จะขายได้ในพื้นที่สาธารณะหรือเครือข่าย เช่น ปั้มน้ำมัน กลุ่มภาคีวิสาหกิจชุมชนที่มีสินค้าในลักษณะอื่น ๆ เป็นต้น

การส่งเสริม (Promotion) ภาครัฐและเอกชนต้องผลักดัน และส่งเสริมการสร้างรายได้บนทุนทางสังคม และพัฒนาระบบอาชีพในรูปแบบ SME เพื่อสร้างรายได้บนทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามที่มีสารเคอร์คูมินอยดในปริมาณสูงและตรงต่อความต้องการผู้บริโภค และอาจจะส่งผลให้ก้าวเข้าไปสู่ตลาดสากลได้อย่างแท้จริงต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษา “กลไกการตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดสระแก้ว” สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา ได้ดังนี้

ตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อตลาดขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน พบว่าการบริหารจัดการภายในวิสาหกิจชุมชนได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการในการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้วิสาหกิจเป็นเอกภาพเดียวกัน และร่วมกันในการปรึกษาหารือ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำและช่วยกันแก้ไขปัญหา สอดคล้องกับ Sirimetho (2013) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านคลองใหม่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่ประชาชนในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจสร้างความสามัคคีในกลุ่ม โดยมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ชัดเจน รวมถึงการร่วมมือกันคัดสรรและหาแหล่งขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามเพื่อนำมาประกอบอาชีพและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ขณะที่การกำหนดราคาก็เป็นไปตามกลไกการตลาด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการเอาเปรียบกันสอดคล้องกับ Athipanan et al (2007) ที่ได้ศึกษากลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองที่เกิดจากการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการผลิตและการแปรรูป เพื่อให้เกิดความเสียสละ สามัคคี ความร่วมมือของสมาชิกให้เกิดความเป็นธรรมในกลุ่ม ซึ่งขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์จังหวัดสระแก้ว มีปริมาณสารเคอร์คูมินอยดในปริมาณที่สูงทำให้บริษัท แชมป์ ออฟ แชมป์ อินโนเวชั่น สมุนไพรไทย องค์การเภสัชกรรม โรงพยาบาล ได้เข้ามาเป็นตัวแทนในการซื้อขมิ้นชันพันธุ์แดงสยามของวิสาหกิจชุมชน รวมไปถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อใช้เป็นอาหารและยาสามัญประจำชุมชนอีกด้วย

ขณะเดียวกันหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการส่งเสริม สนับสนุน และชี้แนะการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมแก่ชุมชนเพื่อให้ปริมาณ และคุณธรรมตามมาตรฐานที่ผู้บริโภคต้องการ เป็นการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนได้รู้จักวิธีการจัดการตนเอง เรียนรู้วิธีการสร้างผลประโยชน์

แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดเป็นความเข้มแข็ง (Pitipanya, 1999) สร้างอัตลักษณ์และรายได้ที่ดีแก่วิสาหกิจชุมชน และกระตุ้นการผลิตสินค้าที่เป็น OTOP ของชุมชน โดยการให้ความรู้และชี้แนะแนวทางการประกอบอาชีพบนทุนทางสังคมในท้องถิ่น สอดคล้องกับ Phromsakha and Sangkharat (2013) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเขตลุ่มทะเลสาบสงขลา ที่หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ที่คอยช่วยเหลือให้ความรู้ พัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน ให้สามารถผลิต และกระจายสินค้าให้แก่ผู้บริโภคได้อย่างรวดเร็วและเหมาะสม ทั้งการขายในพื้นที่สาธารณะ เช่น ปั้มน้ำมัน ปตท. ในพื้นที่ และการสร้างเพจในการแนะนำสินค้าตรงกับผลการวิจัยของ Sripong et al (2016) ได้ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านทหารกองทัพอากาศที่ 4 กองทัพบกไทยในจังหวัดชายแดนหน่วยงานต่าง ๆ จะต้องส่งเสริมมาตรฐานผลิตภัณฑ์ และช่องทางจำหน่ายจากหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้ราคาการขาย และการซื้อระหว่างกลุ่มผู้ผลิต และผู้บริโภค เป็นไปอย่างยุติธรรม ตลอดจนการผลักดันให้เกิดความคิดเชิงสร้างสรรค์ในการพัฒนาสินค้าด้วยการแปรรูปมันชันพันธุ์แดงสยาม การขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ตลาดในประเทศ และต่างประเทศต่อไป

ตามวัตถุประสงค์ที่ 2 กลไกการตลาดของมันชันพันธุ์แดงสยามกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเขาฉกรรจ์ จังหวัดสระแก้ว พบว่า กลไกการตลาดของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะต้องทำผลิตภัณฑ์และการเพาะปลูกมันชันพันธุ์แดงสยามให้เจริญเติบโต คุณภาพทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และมีจำนวนสารเคอร์คูมินอยต์ในปริมาณสูง ซึ่งกลไกการตลาดควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกษตรกรสามารถที่จะพัฒนาสินค้าได้มาตรฐานตามความต้องการตลาด ดังเช่นผลการวิจัยของ Mahain et al (2011) ที่ภาครัฐควรให้การสนับสนุนกิจกรรมการดำเนินงานของกลุ่มผู้ประกอบการทั้งทางด้านเงินทุน ความรู้ การบริหารจัดการ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การวางแผนการตลาด การจัดทำแผนธุรกิจ สสำรวจความต้องการของลูกค้าที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งหากสินค้าได้มาตรฐานแล้วย่อมทำให้วิสาหกิจชุมชนมีอำนาจต่อรองราคา ป้องกันการโกงราคาสินค้า และช่วยเกษตรกรได้เกิดการพัฒาที่สามารถสร้างมูลค่าผลิตภัณฑ์ในราคาสูง

ขณะเดียวกันช่องทางการตลาดสามารถจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ขายตรง ขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ขายผ่านสื่อออนไลน์ และการขายผ่านกลุ่มภาคีเครือข่ายหรือร้านค้าที่มีการทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) สอดคล้องกับ Jearakul (2014) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการปรับตัวของ OTOP เพื่อพร้อมรับการเปิด AEC ที่ช่องทางการตลาดช่วยกระจายสินค้าในราคาที่ดี เกิดความสัมพันธ์เชิงมิตรภาพระหว่างผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และผู้บริโภคที่ได้รับสินค้าที่ดีตรงตามความต้องการในราคาที่เหมาะสมจากตัวผู้ประกอบการและกลุ่มภาคีเครือข่าย และเป็นการผลักดันให้เกิดการสร้างรายได้ที่

เหมาะสมกับชุมชน สามารถที่จะปรับเป็นชุมชนต้นแบบที่มีความเข้มแข็ง มีทักษะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของผู้บริโภค เช่นเดียวกับ Srihaphanrub, Bunmee and Nilphong (2016) ที่ศึกษาการจัดการวิสาหกิจชุมชน กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมบ้านหนองโพงโพด ตำบลหนองเสาเล้า อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้สมาชิกมีทักษะและความสามารถในการส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ เกิดความรับผิดชอบต่อชุมชน และเป็นการรักษามาตรฐานผลิตภัณฑ์ที่จะทำให้กลุ่มชุมชนได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาอาชีพในรูปแบบ SME ที่เหมาะสม และสร้างรายได้จากการเพาะปลูกขมิ้นชันพันธุ์แดงสยาม การแปรรูปสินค้า และเป็นการขับเคลื่อนผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนสู่ตลาดสากลได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ปรับปรุงโครงสร้างองค์กรให้ทันสมัย มีทิศทาง กำหนดบทบาท เป้าหมายชัดเจน
2. ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมด้านการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในการซื้อสินค้าที่แปรรูปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. ควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม กระตุ้นการซื้อและให้ผู้บริโภครู้สึกได้รับคุณค่าจากผลิตภัณฑ์ของชุมชน
4. ควรประชาสัมพันธ์และพัฒนาระบบ SME ที่สมบูรณ์แบบที่สามารถสร้างรายได้และยกระดับสินค้าของชุมชนได้มาตรฐานแก่ตลาดสากลทั่วไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ควรส่งเสริมปัจจัยที่ผลักดันกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการร่วมมือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อส่งเสริมและขจัดปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อกลไกการตลาดของวิสาหกิจชุมชน และควรปลูกฝังจิตสำนึกชุมชนให้เสียสละและช่วยเหลือกันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรได้เกิดอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในรูปแบบการค้าสมัยใหม่ได้อย่างยั่งยืน

References

- 777 Good news. (2021). *Driving "Sa Kaeo, Herb City, Organic Agriculture" with participation*. Retrieved November 17, 2021, From <https://www.77kaoded.com/news/thanapat/2064578>.
- Athipanan, S. et al. (2007). *Strategies for Developing Community Enterprises for Self-Reliance*. Bangkok: Department of Agricultural Extension.
- Bangkok Business. (2020). *Herbal Market "Main Economy of Thailand*. Retrieved November 17, 2021, From <https://www.bangkokbiznews.com/news/914569>.
- Department of Thai Traditional and Alternative, Medicine Ministry of Public Health. (2017). *National Master Plan on the Development of Thai Herbs, Issue 1, 2017 – 2021*. Print No. 2. Nonthaburi: TS Interprint Co., Ltd.
- Jearakul, T. (2014). Problems and guidelines for adjusting OTOP in preparation for AEC. *Journal of Executives*, 34(1), 177-191.
- Mahain, J., et al. (2011). *Operation of the Enterprise Group Fabric and apparel products community Pathum Thani Province*. (Research report). Bangkok: Faculty of Business Administration Rajamangala University of Technology Phra Nakhon.
- National Center for Nanotechnology. (2018). *Project to study the market opportunity of targeted Thai herbs*. Pathum Thani: National Science and Technology Development Agency.
- Phromsakha Na Sakonnakhon, T. and Sangkharat, U. (2013). *The Guidelines for the development of community enterprises in the Songkhla Lake District*. (Research Report). Songkhla: Department of Information Studies, Faculty of Arts Prince of Songkla University.
- Pitipanya, R. (1999). Potential of communities in community business and industry. *Applied Economics Journal*, 5(2), 99-113.
- Public Health Office of Phanom Sarakham District. (2021). *Turmeric, an authentic Thai herb. with benefits and to use it in the right way*. Retrieved November 17, 2021, From

<http://203.157.123.7/ssopanom/?news=%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%99%E0%B9%84%E0.%B8%9E%E0%B8%A3>

- Sirimetho, P. (2013). *People's Participation in Village Development of Sufficiency Economy of Ban Khlong Mai Community, Sampran District, Nakhon Pathom Province*. (Master's Degree). Department of Social Development. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Srihaphanrub, M., Bunmee, K., and Nilphong, R. (2016). *Management of community enterprises for mulberry growing group in Ban Nong Phong Phod, Nong Sao Lao Subdistrict, Chum Phae District, Khon Kaen Province*. National academic conferences and research presentations Royal Academic Affairs No. 1. Enhancing interdisciplinary integration with Thai culture confidently step into AC”, 864-874.
- Sripong, C. et al. (2016). *Development of a housewife community enterprise in the 4th Army Area Army in the Southern Border Provinces*. (Research report). Yala: Management Science Yala Rajabhat University.

บทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ของประเทศลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่

THE ROLE OF CHINESE CAPITAL IN EXPANDING CAPITALISM RELATIONS IN LAOS AGRICULTURAL SYSTEM: A CASE STUDY OF BANAN PLANTATION

¹ณัฐพงศ์ รังงาม และ ²ชัยณรงค์ เครือนวน

¹Nattapong Rakngam and ²Chainarong Krunnung

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Faculty of Political Science and Law Burapha University

Received: 2022-03-21

Revised: 2022-04-22

Accepted: 2022-04-28

¹Corresponding Author's Email: Tokykungman@hotmail.com

¹เบอร์โทร: 081-8838386

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของสปป. ลาว 2) เพื่อศึกษาตัวแสดงที่มีบทบาทในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ผลการศึกษาพบว่า

บทบาทของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศลาวสามารถอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญได้แก่ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) จากรัฐบาลจีนผ่านยุทธศาสตร์สำคัญได้แก่ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) อันเป็นแรงขับเคลื่อนผ่านการวางนโยบายและระบบกฎหมายเพื่อส่งเสริมบทบาทของรัฐวิสาหกิจและเอกชนในการลงทุนภายนอกประเทศ และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) ภายในของสปป.ลาว ได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Relationship) และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) โดยมีตัวแสดงได้แก่รัฐบาลจีนซึ่งขับเคลื่อนตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) เป็นเครื่องมือสำคัญในการขยายการลงทุนยังต่างประเทศเพื่อการเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจซึ่งสอดคล้องกับรัฐบาลสปป.ลาว ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากสภาวะความยากจนโดยใช้โดยการพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศและการเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติให้กลายเป็นสินค้า

สำหรับทุนจีนที่เข้ามาเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ในสปป.ลาวแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ กลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมากจึงต้องขออนุญาตสัมปทานที่ดินผ่านรัฐบาลกลาง และกลุ่มผู้ประกอบการขนาดเล็กซึ่งใช้ต้นทุนแรงงานและที่ดินต่ำผ่านการเช่าที่ดินจากชาวบ้านในพื้นที่ การเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนแม้จะนำมาซึ่งรายได้จากการส่งออกเป็นจำนวนมาก แต่หากพิจารณาถึงเบื้องหลังตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเห็นถึงผู้ได้รับผลประโยชน์ที่แท้จริงอันได้แก่ทุนจีนซึ่งเป็นผู้ทำการผูกขาดกระบวนการตั้งแต่การเพาะปลูก การกำหนดกำลังแรงงาน ตลอดจนการจำหน่ายผลผลิต สวนกล้วยไม่ได้สร้างอาชีพให้แก่ชุมชน ชาวบ้านมีรายได้จากการให้เช่าสัมปทานที่ดินและแรงงานรับจ้างแต่เพียงเล็กน้อย ทุนจีนได้ทำการขูดรีดเอามูลค่าส่วนเกินจากการผลิตเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเอง ขณะที่สปป.ลาวกลับสูญเสียส่วนเกินในการสะสมทุนและตกอยู่ในสภาวะการพึ่งพิงการลงทุนจากทุนจีน ขณะเดียวกันสวนกล้วยกลับสร้างปัญหาและผลกระทบต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า การปิดล้อมที่ดิน (Land Enclosure) การขูดรีดแรงงาน (Exploitation) ในภาคเกษตรกรรม และผลกระทบต่อทางด้านสุขภาพและมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและการเพาะปลูกของชาวบ้านและชุมชนในระยะยาว

คำสำคัญ: บทบาทของทุนจีน; ทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม; สวนกล้วยขนาดใหญ่

Abstract

The objectives of this study were: (1) to examine the roles of Chinese capital in capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR; (2) to investigate the determinants influencing the roles of capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR; and (3) to discover the effects of capitalist expansion among agriculture systems in Lao PDR. The results showed that:

The roles of Chinese capital among agriculture systems in Lao PDR could be outlined within 2 domains. Push Factors involved Going Out Strategy and Belt and Road Initiative (BRI), and Food Security prescribed. These strategies were internal factors driven by policy planning and legal systems to promote the role of Chinese state-owned enterprises and private sectors in foreign investment. Pull Factors involved internal factors from the Lao PDR government in drawing economic,

industrial and agricultural investments from China on the basis of geopolitics, political relationship and economic cooperation factors. This capitalist expansion among agriculture systems was operated by the Chinese government who mobilized this concept by means of state capitalism as the key determinant for investment expansion in the foreign lands in order to succeed the economic superpower position, and this corresponded with the needs of Lao PDR government in uplifting the country from poverty by relying on foreign investment and natural resources commoditization.

The Chinese capital investments among large-scale banana cultivations in Lao PDR were sectioned into 2 groups. Large conglomerates required a huge cultivation area which needed land concession approval by the central government. Small entrepreneurs using low labor and land costs operated the cultivation by leasing land from local villagers. Banana cultivation by the Chinese funding may bring high revenue from banana export. However, behind this economic growth figure, the real beneficiaries were Chinese entrepreneurs who monopolized holistic processes ranging from cultivation, labor force determination and products distribution to China. The banana plantation did not create careers for the community. The villagers earned little income from leasing lands and labor wages. In addition, Chinese capitals exploited the production surplus for their own wealth creation while Lao PDR lost its surplus in capital accumulation and fell deeply in relying on investment from Chinese capitals. Moreover, banana plantation created problems and negative effects on the community from subsistence farming to commercial cultivation that triggered land enclosure and labor exploitation in the farming sector. The negative impacts also penetrated into health issues and environment pollution as a result of heavy use of chemicals in cultivation which affected the farming lifestyle of villagers and communities in the long term.

Keyword: The role of Chinese capital; Capitalism in Agriculture; Banana Plantation

บทนำ

ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา (ค.ศ. 2000) ประเทศจีนได้กลายเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจและเป็นผู้เล่นที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในเวทีโลก โดยปัจจุบันประเทศจีนมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่สองของโลกเป็นรองลงมาจากสหรัฐอเมริกาขณะเดียวกันก็มีเงินทุนสำรองมากที่สุดในโลก สำหรับการเติบโตของเศรษฐกิจจีนที่มีมาอย่างต่อเนื่องมาจากปัจจัยหลายประการไม่ว่าจะเป็นบทบาทของภาครัฐ การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในองค์การการค้าโลก (WTO) รวมถึงศักยภาพทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะการกำหนดยุทธศาสตร์ “ก้าวออกไป” (going out strategy) อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการจีนทำการขยายฐานการผลิตและออกไปลงทุนทำธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ ภายนอกประเทศเพื่อสร้างการแข่งขันในเวทีโลกทั้งภาคอุตสาหกรรมรวม ภาคการเกษตรกรรมและภาคบริการ ผนวกเข้ากับการริเริ่มโครงการ "One Belt One Road" หรือ “เส้นทางสายไหมในศตวรรษที่ 21” (2013) ภายใต้การนำของประธานาธิบดีสี จิ้นผิง ซึ่งเป็นกรอบการทำงานในการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพหุภาคีของจีนอันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาคผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม และการขยายการค้าในระดับภูมิภาคซึ่งมีการสร้างเส้นทางการค้าและการลงทุนทั้งทางบกและทางทะเลอันเป็นการเชื่อมโยงเอเชีย ยุโรปและแอฟริกาเข้าไว้ด้วยกันส่งผลให้ประเทศจีนก้าวขึ้นเป็นอันดับหนึ่งในการลงทุนโดยตรงยังต่างประเทศ

การลงทุนยังต่างประเทศของจีนส่วนใหญ่เป็นการลงทุนทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน พลังงาน แต่ในระยะหลังภาคเกษตรกรรมเป็นอีกหนึ่งภาคการลงทุนที่รัฐบาลจีนให้การสนับสนุนการลงทุนเพิ่มมากขึ้นโดยมีสาเหตุจากความต้องการในการบริโภคและปัญหาในเรื่องความมั่นคงทางอาหาร (Food security) อันเป็นผลจากการเพิ่มขึ้นของประชากรและการลดลงของพื้นที่การเพาะปลูกภายในประเทศ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรม และการถูกปรับเปลี่ยนพื้นที่ให้กลายเป็นเขตเมือง” (Mark Grimsditch, 2017) จากปัญหาพื้นที่ในการเพาะปลูกที่มีอยู่อย่างจำกัดส่งผลรัฐบาลจีนจัดทำยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหารโดยระบุไว้ในแผนห้าปีฉบับที่ 6 (2006 - 2010) ซึ่งให้การสนับสนุนผู้ประกอบการในการลงทุนยังต่างประเทศโดยมีทวีปเอเชียและกลุ่มประเทศในอาเซียนซึ่งความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และความสัมพันธ์ทางการค้า อีกทั้งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ในการขนส่งสินค้าทั้งทางบกและทางทะเลเป็นจุดเน้นสำคัญสำหรับการลงทุนในภาคเกษตรกรรม

หนึ่งในพื้นที่สำคัญสำหรับการลงทุนในภาคเกษตรกรรมของจีนในภูมิภาคอาเซียนได้แก่ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (Laos People's Democratic Republic) ซึ่งเป็นประเทศที่

มีความสัมพันธ์ที่ตีภายใต้ระบบการเมืองที่ใกล้เคียงกันอีกทั้งยังเป็นประเทศที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เหมาะสมต่อการเพาะปลูก อันเป็นผลจากการปิดประเทศภายใต้การปกครองในระบอบสังคมนิยมระหว่างปี 1975 - 1985 ซึ่งส่งผลให้กลายเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประเทศของสปป.ลาวมาโดยตลอดคือการลดความยากจนและสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยในปี 1986 สปป.ลาวได้ทำการปรับเปลี่ยนนโยบายกลไกทางเศรษฐกิจใหม่ซึ่งเรียกว่านโยบาย “จินตนาการใหม่” (New Economic Mechanism) ซึ่งมีเป้าหมายในการพัฒนาทางเกษตร อุตสาหกรรม พลังงาน และการค้าชายแดนผ่านการเปิดรับการลงทุนจากต่างประเทศโดยจัดทำแผนการปฏิรูป (Reform) โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการค้าเงินเศรษฐกิจในแนวทางที่มีความเป็นเสรีมากยิ่งขึ้น (Kosaikanont, 2010) โดยสปป.ลาวได้กำหนดเป้าหมายให้พ้นจากการเป็นกลุ่มประเทศที่ด้อยพัฒนาภายในปี 2020 จึงทำการเปิดรับการลงทุนจากต่างชาติผ่านนโยบายและกฎหมายในรูปแบบต่าง ๆ นำมาซึ่งการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมขนาดใหญ่โดยทุนต่างชาติเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเพาะปลูกยางพาราในบริเวณภาคเหนือและภาคใต้ การเพาะปลูกกาแฟบริเวณที่ราบสูงทางภาคใต้ โดยมีประเทศจีนเป็นผู้ลงทุนและให้ความช่วยเหลือเป็นอันดับหนึ่งในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หนึ่งในพืชเศรษฐกิจที่ได้รับการเพาะปลูกโดยทุนจีนเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา คือการเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ (Banana Plantation) โดยนักลงทุนชาวจีนซึ่งทำการเคลื่อนย้ายพื้นที่เพาะปลูกจากตอนใต้ของจีนมายังบริเวณตอนเหนือของสปป.ลาว ที่มีความเหมาะสมกว่าทั้งสภาพภูมิอากาศและพื้นที่ การมีเส้นทางเชื่อมโยงด้านการคมนาคมขนส่งที่สะดวกและรวดเร็วรวมถึงอัตราค่าเช่าที่ดินในการเพาะปลูกที่ถูกกว่า ส่งผลให้นักลงทุนชาวจีนเข้ามาลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยในสปป.ลาวเป็นจำนวนมากโดยในปี 2015 พื้นที่ในการเพาะปลูกสวนกล้วยในสปป.ลาวได้เพิ่มขึ้นกว่า 2 แสนไร่ กระทั่งกล้วยได้กลายเป็นสินค้าในภาคการเกษตรส่งออกที่ทำรายได้สูงสุดของประเทศ ในปี 2017 - 2020 (Tfnet News Compilation, 2017)

อาจกล่าวได้ว่ากล้วยได้กลายเป็นสินค้าเกษตรส่งออกสำคัญที่สร้างรายได้และนำมาซึ่งการสร้างการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สปป.ลาวไม่ว่าจะเป็น การไหลเข้ามาของเงินทุนข้ามชาติ รายได้จากการจัดเก็บภาษีและการส่งออกผลผลิต ขณะเดียวกันชาวบ้านในพื้นที่ที่มีรายได้จากการให้สัมปทานที่ดิน แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ตัวเลขความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสวนกล้วยขนาดใหญ่โดยทุนจีนกลับได้สร้างปัญหาแก่ชาวบ้านและชุมชนในพื้นที่อย่างมากไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน และนายทุนจีนจากการถูกปิดล้อมที่ดิน (land Enclosure) การอพยพและการขูดรีดแรงงานภายในสวนกล้วย ความไม่เป็นธรรมในสัญญาเช่าที่ดิน รวมถึงปัญหาจากการใช้

สารเคมีและยาปราบศัตรูพืชซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในเชิงนิเวศวิทยาอย่างรุนแรง แม้จะมีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหามาจากชาวบ้าน แต่ในท้ายที่สุดรัฐบาลก็ไม่ได้ทำการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

จากสภาพปัญหาและผลกระทบดังกล่าวผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาถึงบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของประเทศสปป.ลาว โดยกำหนดประเด็นในการศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (Banana Plantation) ในเขตพื้นที่เมืองต้นผึ้งและเมืองห้วยทรายแขวงบ่อแก้ว สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีน ตัวแสดง (Actor) ในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม และผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม โดยข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาสามารถเป็นแนวทางในอธิบายบทบาทของทุนจีนในภาคเกษตรกรรมในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งยังเป็นการสร้างองค์ความรู้เพื่อใช้ในการอธิบายปัญหาและผลกระทบของทุนนิยมในภาคเกษตรกรรม (Plantation Agriculture) ในพื้นที่อื่น ๆ อีกต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว
2. เพื่อศึกษาตัวแสดงที่มีบทบาทในการในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์โครงสร้างและผู้กระทำการ (Structure - Agency) ผ่านวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเป็นการศึกษาปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างโครงสร้างและผู้กระทำการอันได้แก่การศึกษาถึงบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมระบบเกษตรกรรมของสปป.ลาวว่ามีกระบวนการขับเคลื่อนอย่างไรขณะเดียวกันชุมชนในสปป.ลาวได้รับผลกระทบและมีกระบวนการปรับตัวอย่างไร โดยสามารถนำเสนอกระบวนการดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ผู้วิจัยได้ทำการเลือกพื้นที่ในการศึกษาในเขตพื้นที่เมืองต้นฝั้งและเมืองห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว เนื่องจากทั้งสองพื้นที่ที่รัฐบาลจีนได้ส่งเสริมให้นักลงทุนให้ทดลองปลูกกล้วยหอมเป็นพื้นที่แรกขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนมากที่สุด

1.2 การเลือกแหล่งข้อมูลอันประกอบด้วยแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและการขับเคลื่อนของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในสปป.ลาวโดยมีกระบวนการดังต่อไปนี้

2. การวิจัยเอกสาร

เอกสารที่จะใช้ในการวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 เอกสารขั้นต้น (Primary Data) เป็นข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ เอกสาร ข้อมูล สถิติ นโยบายของหน่วยงานภาครัฐของสปป.ลาวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของในยุคต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ วิธีการผลิตผลผลิตในแต่ละยุคเพื่อที่จะได้เห็นพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะการส่งเสริมการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมในต่างประเทศ

2.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary Data) เป็นเอกสารที่ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ คือ วารสาร หนังสือ หรืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้องในประเด็นทุนนิยมเกษตรกรรม การแย่งยึดที่ดิน และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในระบบเกษตรกรรมของสปป.ลาว

2.3 การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยได้จัดทำแนวคำถาม (Guideline) เพื่อเป็นแนวทางโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview form) โดยผู้วิจัยทำการสามารถแบ่งเครื่องมือในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

2.3.1 การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เป็นรูปแบบการสัมภาษณ์เพื่อทำการเก็บข้อมูลที่มีผู้ให้ข้อมูลหลากหลายอันได้แก่ 1) กลุ่มแรงงานในสวนกล้วย ในประเด็นสภาพทั่วไปในการทำงาน กระบวนการทำงาน (labor process) และผลกระทบที่ได้รับจากการทำงานในสวนกล้วย 2) กลุ่มชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากการเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีน โดยมีประเด็นในการสัมภาษณ์ในเรื่องสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตโดย ผลกระทบทั้งในแง่บวกและแง่ลบจากการเพาะปลูก รวมถึงการปรับตัวในวิถีชีวิตและการมีส่วนร่วมต่อการเข้ามาของสวนกล้วยโดยทุนจีน

2.3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ (Key-Informants) อันจะนำมาซึ่งข้อมูลที่สำคัญในมิติที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ชาวบ้านในชุมชนบริเวณพื้นที่เพาะปลูกสวนกล้วยรวมถึงผู้ให้นายทุนเงินเช่าที่ดิน แรงงานเต็มเวลาและครอบครัวในแคมป์คนงานในสวนกล้วย หัวหน้าคนงานผู้ทำหน้าที่ประสานงานกับนายทุนเงิน นายหน้าที่ดิน แพทย์ประจำโรงพยาบาลในเขตพื้นที่ศึกษา นักวิชาการ/NGO ผู้ให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและชุมชนในเขตสปป. ลาว

3. การตรวจสอบข้อมูล

3.1 การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยใช้มุมมองที่หลากหลาย (Triangulation) ผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากจุดยืนที่ต่างกัน สถานที่สำหรับการสัมภาษณ์ต่างกัน จากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน แหล่งข้อมูลที่แตกต่างกันและการให้คนในผู้ให้ข้อมูล

3.2 การตรวจสอบข้อมูลจากเอกสาร โดยการวิพากษ์หรือประเมินภายนอกและการวิพากษ์หรือการประเมินภายใน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การตีความเพื่อจัดกลุ่มข้อมูล (Grouping) คือ การตีความข้อมูลในระดับแรก โดยกลุ่มที่ผู้วิจัยซึ่งถือว่าเป็นคนใน จากนั้นจึงตีความในระดับที่สองซึ่งเป็นการตีความในฐานะคนนอก และตีความในระดับที่สามโดยนักวิชาการผู้อ่านรายงานวิจัย

4.2 การตีความในเชิงเหตุและผลในลักษณะการจำแนกข้อมูลหรือแบ่งช่วงทางประวัติศาสตร์หรือวิเคราะห์ตามลำดับเวลา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าบทบาทของทุนจีนในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศลาวสามารถอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญได้แก่ 1) ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) จากรัฐบาลจีนผ่านยุทธศาสตร์สำคัญคือ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของรัฐบาลจีนอันเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญผ่านการวางนโยบายและระบบกฎหมายเพื่อส่งเสริมบทบาทของรัฐวิสาหกิจและเอกชนจีนในการลงทุนภายนอกประเทศรวมถึงการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมระบบเกษตรกรรมในสปป.ลาว สำหรับปัจจัยประการต่อมาคือ 2) ปัจจัยภายในของสปป.ลาว (Pull Factors) ที่ดึงดูดต่อการลงทุนทางด้าน

เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมรวมถึงเกษตรกรรมจากต่างประเทศได้แก่ ปัจจัยทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ความสัมพันธ์ทางการเมือง (Political Relationship) และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Cooperation) ซึ่งเป็นปัจจัยจูงใจและเอื้อต่อการเข้ามาลงทุนของต่างชาติ โดยเฉพาะประเทศจีนซึ่งมีพรมแดนติดต่อกัน ทั้งสองปัจจัยสำคัญได้ส่งผลต่อบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมในเขตประเทศลาว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาพบว่าตัวแสดงที่มีบทบาทต่อการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมได้แก่ **1) รัฐบาลจีน** ซึ่งถือว่าเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญมากที่สุดในการขับเคลื่อนระบบทุนนิยมโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันเป็นผลจากการปฏิรูประบบเศรษฐกิจจากเดิมซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจแบบรวมศูนย์ไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market System) โดยปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นประเทศสังคมนิยมที่ทันสมัยผ่านกลไกการตลาดของระบบทุนนิยมรวมทั้งนโยบายการเปิดประเทศ (Open Door Policy) เพื่อรับการลงทุนจากต่างชาติ การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ “ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือส่งเสริมและผลักดันให้เงินเข้าไปมีบทบาทหลักในระบบตลาดโลกโดยทำการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจและแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองไปสู่ประเทศต่าง ๆ ทั้งทางบกและทางทะเลเพื่อก้าวเข้าสู่ความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของโลก การขับเคลื่อนบทบาทของจีนในเวทีโลกโดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจเป็นไปตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) โดยรัฐบาลจีนได้เป็นผู้ลงทุนและดำเนินกิจการขนาดใหญ่จำนวนมากรวมถึงกำหนดนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและธุรกิจของประเทศให้เป็นไปในทางที่รัฐบาลและพรรคต้องการผ่านรัฐวิสาหกิจ (State-owned enterprises: SOEs) และเอกชนในการขยายการลงทุนยังต่างประเทศในยุคปัจจุบันโดยมีเป้าหมายในการเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจของสังคมโลก **2) รัฐบาลลาว** โดยเป้าหมายสำคัญที่รัฐบาล สปป.ลาว คือ การพัฒนาและสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจเพื่อนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากสภาวะความยากจนและประเทศด้อยการพัฒนา รวมถึงการกำหนดยุทธศาสตร์ชาติจากประเทศที่ไม่มีทางออกทะเล (land locked) มาเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียนและแหล่งพลังงานไฟฟ้าในภูมิภาคเอเชีย (Battery of Asia) ดังนั้นสิ่งที่จะสร้างทางลัดในการพัฒนาได้รวดเร็วที่สุดคือ ฟังพาทการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศซึ่งเริ่มตั้งแต่การใช้ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ (New Economic Mechanism) ในปีค.ศ. 1986 หลังจากนั้น สปป.ลาว ได้มีการปรับปรุงกฎระเบียบด้านการลงทุนมาเป็นระยะ โดยเฉพาะการออกกฎหมายส่งเสริมและจัดการการลงทุนจากต่างประเทศ (Law on Foreign Investment

Promotion and Management) ส่งผลให้ทุนต่างให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนใน สปป.ลาว มากขึ้น โดยมีประเทศจีนเป็นผู้ลงทุนและเป็นแหล่งทุนรายใหญ่ที่สุดของ สปป.ลาว โดยเฉพาะการลงทุนด้านพลังงานและโครงสร้างพื้นฐานและทางด้านเกษตรกรรม ซึ่งเชื่อมโยงกับ “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) ซึ่งเชื่อมโยงกับ สปป.ลาว ในฐานะที่เป็นพรมแดนติดต่อกับกลุ่มประเทศอาเซียนถึง 5 ประเทศขณะเดียวกันก็เป็นหนึ่งในสามของเส้นทางหลักของ BRI ในการเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมและการค้าทางบกและทางทะเลจากบริเวณตอนใต้ของประเทศจีน (มณฑลยูนนาน) มายังกลุ่มประเทศในอาเซียน **3) เจ้าแขวง** ในฐานะผู้ปกครองในระดับรัฐท้องถิ่นซึ่งมีบทบาทและอำนาจอย่างมากในการบริหารจัดการในเขตพื้นที่โดยเฉพาะอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการหรือการให้สิทธิสัมปทานที่ดินจำนวนหนึ่งแก่ทุนต่างชาติซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนเกษตรกรรมอันเป็นเป้าหมายสำคัญของกลุ่มทุนข้ามชาติในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ภายใต้กระบวนการที่เป็นไปตามระเบียบในทางกฎหมาย ซึ่งในบางครั้งอาจใช้แนวทางอื่น ๆ นอกกฎหมายทั้งทางตรงและทางอ้อม **4) ทุนเกษตรกรรมจีน** สำหรับนักลงทุนจีนที่ได้เข้ามาลงทุนเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ใน สปป.ลาว สามารถแบ่งออกได้สองประเภท คือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ซึ่งใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมาก ซึ่งต้องมีการขออนุญาตสัมปทานที่ดินผ่านทางรัฐบาล สปป.ลาว ประเภทที่สองกลุ่มทุนขนาดเล็กซึ่งใช้ต้นทุนแรงงานและที่ดินต่ำผ่านการเช่าที่ดินจากชาวบ้านซึ่งได้สร้างผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอันเป็นผลจากการใช้สารเคมีและยาปราบศัตรูพืช และมักดำเนินกิจการไม่เป็นไปตามระเบียบและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยตัวแสดงดังกล่าวต่างมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันและส่งผลต่อการขับเคลื่อนทุนนิยมเกษตรกรรมใน สปป.ลาว

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ผลการศึกษาพบว่าผลกระทบในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของสปป. ลาวสามารถนำเสนอได้ 4 ประเด็นดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อการยังชีพมาสู่การผลิตเพื่อการค้า การเข้ามาของสวนกล้วยขนาดใหญ่ผ่านการขับเคลื่อนของทุนจีนได้ส่งผลให้ชาวบ้านได้ทำการปรับเปลี่ยนพื้นที่จากเดิมทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ (Peasant Farming) มาสู่การให้ทุนเงินเช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกส่งผลให้ชาวบ้านบางรายพัฒนาตนเองจากการสะสมทุนจากค่าเช่าซื้อที่ดินเพิ่มเติมขณะที่บางส่วนนำไปซื้อของใช้ที่จำเป็นและกลายเป็นเกษตรกรแบบผู้ประกอบการ (Entrepreneur Farming) (van der Ploeg, 2009) อย่างไรก็ตามชาวบ้านมิได้ให้เช่าที่ดินทั้งหมดอันเป็นผลจากความไม่แน่นอนในการสัมปทานที่ดินรวมถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสารเคมีในระยะยาว

2. การแย่งยึดที่ดิน “Land Grabbling” และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในภาคเกษตรกรรม ภายใต้ความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม ที่ดินถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นทุนและก่อให้เกิดการสะสมทุน รัฐบาลสปป.ลาวได้นำที่ดินมาสร้างมูลค่าโดยเปิดโอกาสให้ทุนจีนเข้าสัมปทานที่ดินเพื่อการเพาะปลูกสวนกล้วยขนาดใหญ่ ทุนจีนได้กว้านซื้อที่ดินและขอสัมปทานในที่ดินสาธารณะซึ่งเรียกว่า “การแย่งยึดที่ดิน” (Land Grabbling) ผ่านการสนับสนุนจากภาครัฐนำมาซึ่งความขัดแย้งของชุมชน ขณะที่ในพื้นที่เขตชุมชนแม้จะไม่ถูกการบีบบังคับให้มีการสัมปทานแต่กระบวนการติดต่อเพื่อการเช่าที่ดินก็มีกลไกในการบีบบังคับเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินผ่านการปิดล้อมที่ดิน (Land Enclosure) กล่าวได้ว่ากระบวนการแย่งยึดที่ดินจึงมีการดำเนินการใน 2 แนวทางได้แก่ การดำเนินการจากด้านบนซึ่งขับเคลื่อนโดยรัฐผ่านนโยบายและกฎหมายซึ่งมีเป้าหมายคือการนำพื้นที่และทรัพยากรมาสร้างรายได้ ขณะเดียวกันก็ขับเคลื่อนจากด้านล่างผ่านการยินยอมให้เช่าที่ดินของชาวบ้านในพื้นที่โดยมีแรงจูงใจจากราคาเช่าที่ดิน ทั้งสองกระบวนการเป็นตัวเร่งเร้าให้การแย่งยึดที่ดินภายในสปป.ลาว ขับเคลื่อนไปด้วยความรวดเร็ว

3. การจ้างงานและการขูดรีดแรงงาน (Exploitation of Labor) แรงงานในสวนกล้วยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แรงงานรายวันซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง ประเภทที่สองคือแรงงานเต็มเวลาที่อาศัยอยู่ในแคมป์คนงานอย่างถาวรในสวนกล้วยโดยเป็นแรงงานอพยพจากต่างพื้นที่ซึ่งโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการโอกาสและรายได้ที่สูง แรงงานทั้งสองประเภทต่างเข้ามาทำงานด้วยแรงจูงใจด้านค่าจ้างที่สูงกว่าค่าแรงเฉลี่ยรายวัน อย่างไรก็ตามกลับต้องแบกรับความเสี่ยงจากการใช้สารเคมีอย่างรุนแรงในการเพาะปลูก นอกจากนี้รูปแบบสัญญาการจ้างแรงงานที่ขาดมาตรฐานและไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองทางกฎหมาย ส่งผลให้นายทุนหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบต่อแรงงานทั้งทางด้านสวัสดิการและการดูแลด้านสุขภาพ ซึ่งยังไม่รวมถึงสภาพความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิตโดยเฉพาะแรงงานภายในแคมป์ที่ไม่เหมาะสมต่อการอยู่อาศัยทั้งทางด้านสุขภาวะและสิ่งแวดล้อม

4. ผลกระทบทางด้านสุขภาพและมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือว่าเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลให้ผู้คนให้ความสนใจต่อการเข้ามาของทุนจีนในการปลูกกล้วยในสปป.ลาวและนำมาสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนโยบายการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมของรัฐ ภายใต้แนวคิดเกษตรกรรมเชิงพาณิชย์ (Plantation Agricultural) ซึ่งมีเป้าหมายคือการสร้างผลผลิตให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ โดยต้องผ่านการควบคุมมาตรฐานการผลิตภายใต้การใช้เทคโนโลยีและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกจึงมีอยู่ในทุกขั้นตอน จากการศึกษาพบว่าทุนจีนได้ใช้สารเคมีที่ผิดกฎหมายและบางชนิดเป็นสารต้องห้ามซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนไม่ว่าจะเป็นความสมบูรณ์ของดิน ผลกระทบต่อสัตว์น้ำและคุณภาพของลำคลองที่ประชาชนรวมทั้งสัตว์เลี้ยงต้องอาศัยในการดำเนิน

ชีวิตประจำวัน ปัญหาดังกล่าวได้สร้างผลกระทบและถูกนำเสนอโดยสื่อในวงกว้างแต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็มิได้ถูกแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรมจากรัฐบาล

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

1) การขยายบทบาททางด้านเกษตรกรรมของทุนจีนยังต่างประเทศมีสาเหตุสำคัญคือการ สร้างความเจริญเติบโตทางด้านการค้าและการลงทุนรวมถึงการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร ภายในประเทศ โดยใช้ยุทธศาสตร์ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป (Going Out Strategy) ยุทธศาสตร์เส้นทาง สายไหมแห่งศตวรรษที่ 21 (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้าน อาหาร” (Food Security) ในการส่งออกนักลงทุนไปยังต่างประเทศผ่านการสนับสนุนทางด้าน นโยบาย กฎหมาย และเงินทุนกู้ยืมในระดับรัฐบาลและในระดับมณฑล โดยมีเป้าหมายในการเข้าถึง ที่ดินในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนซึ่งมีพรมแดนติดกับจีนและมีความ สะดวกในการคมนาคมขนส่งอันได้แก่ พม่า เวียดนาม กัมพูชาหรือแม้แต่ประเทศไทยซึ่งเป็นแหล่ง อาหารและมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ จนอาจนำไปสู่การครอบงำโดยทุนจีนและส่งผลกระทบต่อความ มั่นคงและอธิปไตยในทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศเหล่านั้น

2) สปป.ลาว ต้องการสร้างการทางลัดในการพัฒนาผ่านการพึ่งพิงการลงทุนทางด้าน เกษตรกรรมของจีนโดยนำที่ดินเป็นทุนเพื่อสร้างมูลค่าจากการเช่าสัมปทานที่ดินเพื่อการเพาะปลูก โดย หวังว่าการลงทุนทางด้านเกษตรกรรมของทุนจีนจะสร้างการพัฒนา สร้างงานและรายได้ทั้งใน ระดับประเทศและในระดับชุมชน ดังเช่นการเข้ามาของเพาะปลูกสวนกล้วยโดยทุนจีนซึ่งในช่วงแรก นำมาซึ่งรายได้และความเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวกลับได้สร้างผลกระทบต่อชุมชน ในหลากหลายด้านไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความขัดแย้งกับชุมชน สวนกล้วยลาวโดยทุนจีนเป็น ภาพสะท้อนของความล้มเหลวของรัฐที่ไม่สามารถสร้างการพัฒนาเกษตรกรรมด้วยตนเองและจำต้อง พึ่งพิงทุนต่างชาติอันส่งผลกระทบต่ออธิปไตยทางอาหารและความยั่งยืนของระบบเกษตรกรรมภายในประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) พบว่าการขับเคลื่อนของทุนจีนใน สปป.ลาวเป็นไปตามแนวคิดทุนนิยมโดยรัฐ (State Capitalism) โดยที่รัฐจีนเป็นผู้มีบทบาทหลักใน

การจัดการเศรษฐกิจและสังคม ทั้งการสะสมทุน การควบคุมทุนรวมไปถึงการที่รัฐเข้าไปมีส่วนดำเนินการและการจัดทำนโยบายเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาประเทศ (Kruaechaipinit, 2021) ผ่านการขับเคลื่อนจากยุทธศาสตร์สำคัญ 3 ประการได้แก่ ยุทธศาสตร์ก้าวออกไป” (Going Out Strategy) “ยุทธศาสตร์เส้นทางสายไหมแห่งศตวรรษที่ 21” (Belt and Road Initiative: BRI) และ “ยุทธศาสตร์ความมั่นคงด้านอาหาร” (Food Security) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างเส้นทางการค้าและการลงทุนยังต่างประเทศเพื่อสร้างความมั่งคั่งให้กับตนเองขณะเดียวกันก็เป็นการส่งออกการลงทุนทั้งในระดับกลางและระดับเล็กไปตามพื้นที่ยุทธศาสตร์อันเปรียบเสมือนเป็นการขับเคลื่อนแนวคิดจักรวรรดินิยมแบบใหม่ (Neocolonialism) โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่อยู่ในเส้นทางการค้าการลงทุนของจีน ผ่านการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจในรูปแบบของเงินช่วยเหลือเพื่อการพัฒนา (Official Development Aid) และเงินจากรัฐในรูปแบบอื่น ๆ (Other Official Flows) ซึ่งมีลักษณะเงินกู้แบบให้เปล่าหรือเงินกูเดอกเบี้ยต่ำ (Siriphon, 2019) อันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะของการพึ่งพาหรือเกิดภาวะผูกพันทางการเงินของกลุ่มประเทศผู้ได้รับการช่วยเหลือ กระบวนการขับเคลื่อนของทุนจีนดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของสปป.ลาว ที่ต้องการนำประเทศออกจากสถานะการเป็นประเทศด้อยพัฒนาภายในปี 2020 โดยอาศัยการพึ่งพาการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การสนับสนุนทางการเงิน รวมถึงการนำทรัพยากรภายในรัฐมาเป็นทุนเพื่อสร้างการดึงดูดเงินทุนจากต่างชาติ ดังเช่นการเข้ามาของทุนจีนในการเพาะปลูกสวนกล้วยหอมซึ่งสปป.ลาวได้สร้างแนวทางที่เอื้อต่อการลงทุนผ่านการให้สัมปทานที่ดินเพื่อการเกษตรส่งผลให้กล้วยหอมกลายเป็นสินค้าส่งออกเกษตรที่ทำรายได้สูงสุดของสปป.ลาวระหว่างปี 2017 – 2019

อย่างไรก็ตามหากทำการวิเคราะห์ถึงผลประโยชน์ที่ได้รับอย่างแท้จริงแล้วพบว่า สวนกล้วยซึ่งดำเนินการโดยทุนจีนเป็นการเกษตรกรรมเพื่อการส่งออกซึ่งมีเป้าหมายเพื่อส่งผลผลิตทั้งหมดไปยังต่างประเทศแม้สามารถสร้างรายได้จากการส่งออก แต่ชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของพื้นที่กลับไม่มีสิทธิในการบริหารจัดการใด ๆ ทุนจีนได้ทำการผูกขาดตั้งแต่การควบคุมเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา สารเคมี การกำหนดค่าแรงและพื้นที่ในการเช่าสัมปทานตลอดถึงช่องทางการจัดจำหน่ายจนครบวงจร ส่งผลให้สวนกล้วยไม่สร้างการพัฒนาหรือสร้างงานให้แก่คนในชุมชนดังที่กล่าวอ้าง ผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับจึงมีเพียงค่าเช่าที่ดินซึ่งตกอยู่เฉพาะผู้เป็นเจ้าของที่ดินและอยู่ภายใต้สภาวะแห่งความไม่แน่นอนทั้งในระบบสัญญาและระยะเวลาในการเช่าที่ดิน ขณะเดียวกันสวนกล้วยกลับสร้างผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมหลากหลายประการไม่ว่าจะเป็นการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกอย่างไร้การควบคุม การขูดรีดแรงงานอย่างไม่เป็นธรรมหรือความขัดแย้งจากการสัมปทานที่ดินอันเป็นผลจากการที่ทุนจีนขาดหลักจริยธรรมและธรรมาภิบาล ขณะที่ชาวบ้านผู้ได้รับความเดือดร้อนกลับขาดอำนาจในการต่อรองและไม่สามารถ

พึงพิงหน่วยงานราชการซึ่งไม่ได้ให้ความสำคัญและสนใจในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระบบการเมืองการปกครองที่บทบาทของประชาชนมีอยู่อย่างจำกัดและผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจที่ดูจะมีความสำคัญกว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่น

สรุป

การศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรมของ สปป.ลาว: กรณีศึกษาสวนกล้วยขนาดใหญ่ (banana plantation) สามารถสรุปได้ว่ารัฐบาล สปป.ลาว เป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการสะสมทุน การผลิตซ้ำและการไหลเวียนของทุน เกษตรกรรมจีนโดยได้ลดบทบาทตนเองจากการเป็นรัฐผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนาประเทศ (Development State) ไปสู่การขับเคลื่อนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของทุนผ่านกระบวนการ จัดหาและควบคุมการใช้ที่ดินทั้งกลไกเชิงนโยบาย ระบบราชการ ตลอดจนการออกกฎหมายเพื่อทำการแปรรูปที่ดินให้กลายเป็นกรรมสิทธิของรัฐและเอกชนเพื่อถ่ายโอนที่ดินให้แก่นักลงทุนชาวจีนทำการเพาะปลูก โดยมีเป้าหมายเพื่อผลประโยชน์จากรายได้การเช่าที่ดินและเม็ดเงินจากนักลงทุนต่างชาติซึ่งเป็นเพียงผลประโยชน์ในระยะสั้น ขณะที่รูปแบบการลงทุนเพาะปลูกกล้วยโดยทุนจีนมีลักษณะที่เรียกว่าสวนกล้วยย้ายที่ (Banana Shifting Plantation) โดยเมื่อทำการเพาะปลูกจนอิ่มตัวจนทรัพยากรดินและน้ำเริ่มเสื่อมโทรม หรือประสบปัญหาจากความขัดแย้งในท้องถิ่น นายทุนจีนก็พร้อมจะย้ายพื้นที่ (Santasombat, 2019 as cited in Siriphon, 2019) ดังจะเห็นจากภายหลังช่วงปี 2017 เป็นต้นมาทุนจีนได้เคลื่อนย้ายการเพาะปลูกสวนกล้วยจาก สปป.ลาว ไปยังประเทศเมียนมาร์ กัมพูชา รวมถึงเวียดนามเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านขาดรายได้จากการเช่าที่ดิน และต้องรับผลกระทบทางด้านสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลจากการใช้สารเคมีที่เข้มข้นในการทำสวนกล้วย ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถใช้ผืนดินทำการเพาะปลูกพืชไร่ได้เช่นเดิมเนื่องจากคุณภาพของดินเสื่อมสภาพจากการตกค้างของสารเคมี ผลกระทบดังกล่าวจะกลายเป็นปัญหาสำคัญในการทำ เกษตรกรรมและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทบาทของทุนจีนในการขยายความสัมพันธ์แบบทุนนิยมในระบบเกษตรกรรม และการปรับตัวของชุมชนในเขตประเทศลาวมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. รัฐบาล สปป.ลาว จำต้องมีการควบคุมและจำกัดปริมาณพื้นที่ในการให้สัมปทานของทุนต่างชาติเพื่อชะลอการเข้ามาของทุนนิยมในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีความเชื่อมโยงกับอำนาจอธิปไตย

ของสปป.ลาว นอกจากนี้ในการให้สัมปทานที่ดินจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกฎหมายที่ครอบคลุม พร้อมทั้งมีกระบวนการตรวจสอบอย่างเข้มข้นเพื่อให้การใช้ที่ดินดังกล่าวเกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันการให้ชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการสัมปทานที่ดินตั้งแต่เริ่มต้น จะเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการกำกับดูแลการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและผลประโยชน์ตกแก่ชุมชนชาวบ้านไปพร้อมกัน

2. ในประเด็นเรื่องผลกระทบทางด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจากการใช้สารเคมีในสวนกล้วย ซึ่งถือเป็นประเด็นผลกระทบที่มีความสำคัญ แม้ทางรัฐบาลสปป.ลาวจะกำหนดให้นายทุนสวนกล้วย ทำการควบคุมทางด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามแนวทางปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practice: GAP) แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัตินั้นยังไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ดังนั้นจึงต้องมีมาตรการและการบังคับใช้อย่างเข้มงวดเพื่อเป็นการรับรองว่าสวนกล้วยของทุนจีนจะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

References

- Grimsditch, M. (2017). *Chinese Agriculture in Southeast Asia: Investment, Aid and Trade in Cambodia, Laos and Myanmar*. HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG Southeast Asia.
- Kosaikanont, R. (2010). *International Political Economy: The Greater Mekong Sub-region Project (GMS)*. The Tourism and Economic Development Research Project: Economic Quadrangle Concept and Obstacles in the Development of the Greater Mekong Subregion. The Thailand Research Fund (TRF).
- Kruaechaipinit, S. (2021). *Balancing State Capitalism and Digital Economy in China*. SAU Journal of Social Sciences & Humanities, 5(2), 53-67.
- Li, R. (2013). Food Security Policy of Chinese Government. *Journal of Social Development* (2), 101 - 112.
- Santasombat, Y. (2010). *The Greater Mekong Sub-Region within the Perspective of Economic Quadrangle*. The Greater Mekong Sub-region Project (GMS). The Tourism and Economic Development Research Project: Economic Quadrangle Concept and Obstacles in the Development of the Greater Mekong Subregion. The Thailand Research Fund (TRF).

- Siriphon, A. (2019). *Chinese Influence towards the Security of Tourism and Agricultural Industry of Northern Thailand*. Bangkok: The Thailand Research Fund (TRF).
- TFNET NEWS COMPILATION. (2017). *LAOS: Bananas topping list of agricultural export earners*. Retrieved 13 April 2019, from <https://www.itfnet.org/v1/2017/11/laos-bananas-topping-list-of-agricultural-export-earners/>
- Van der Ploeg, J. D. (2009). *The New Peasantries: Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization*. (Earthscan Food and Agriculture).

การขุดรีดแอบแฝงในระบบเกษตรพันธสัญญา

LATENT EXPLOITATION EMBEDDING IN CONTRACT FARMING

¹เกสรสิริ ลิลาลัย, ²โอฬาร ถิ่นบางเตียว และ ³รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

¹Gaysornsiri Lilalai, ²Olarin Thinbangtieo and ³Rungnapa Yanyongkasemsuk

¹คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

¹Faculty of Political Science and Law, Burapha University, Thailand

Received: 2022-03-21

¹Corresponding Author's Email: gaysornsiri.a@gmail.com

Revised: 2022-04-21

¹เบอร์โทร: 096-8892953

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

การศึกษาการขุดรีดแอบแฝงในระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นศึกษารูปแบบเกษตรพันธสัญญาในการเลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7 (สมุทรสาคร สมุทรสงคราม นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์) และการขุดรีดที่บริษัทคู่สัญญากระทำต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร รวมถึงผลกระทบจากการขุดรีดของบริษัทคู่สัญญาที่มีต่อเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มในพื้นที่เขต 7 โดยการศึกษาครั้งนี้ มีเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรในเขต 7, แรงงานรับจ้างในฟาร์มสุกร และตัวแทนบริษัทในระบบเกษตรพันธสัญญา เป็นกลุ่มตัวอย่าง ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์หารูปแบบของเกษตรพันธสัญญา ผลกระทบจากการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา และแนวทางการปรับตัวของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า ในพื้นที่เขต 7 มีรูปแบบเกษตรพันธสัญญาเป็นแบบสัญญาจ้างเลี้ยงและสัญญาประกันราคา ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการขุดรีดและความเข้มข้นของการขุดรีดของบริษัทที่มีต่อเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์ม เช่น สัญญาเป็นสัญญาสำเร็จรูป เกษตรกรไม่มีอำนาจในการกำหนดข้อตกลงในสัญญา, การที่บริษัทบังคับซื้อปัจจัยการผลิตจากบริษัทเท่านั้น หรือ การกำหนดราคาซื้อ-ขาย โดยบริษัท เป็นต้น นอกจากการขุดรีดที่ปรากฏในสัญญาแล้ว ยังมีการขุดรีดที่ไม่ปรากฏในข้อตกลงหรือเงื่อนไขตามสัญญา แต่เป็นการขุดรีดแอบแฝง เช่น การถูกบังคับให้ปรับปรุงโรงเรือน การจ่ายค่าน้ำร้อนน้ำชาให้แก่ตัวแทนบริษัท เป็นต้น นอกเหนือจากการขุดรีด เกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มยังได้รับผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น การบาดเจ็บจากการทำงาน การสูดดมฝุ่นละออง และสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการเลี้ยงสัตว์ หรือการพักผ่อนที่ไม่เป็นเวลา รวมถึงการที่แรงงานรับจ้าง

ในฟาร์มถูกทำร้ายร่างกายจากเกษตรกรหรือหัวหน้าแรงงาน เมื่อเป็นเช่นนี้ เกษตรกรจึงมีการปรับตัวเพื่อลดการพึ่งพาและการขูดรีดจากบริษัท เกษตรกรบางรายใช้วิธีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองหรือเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญาโดยเลือกบริษัทที่เห็นว่ามิมีข้อตกลงในสัญญาที่เป็นธรรมกว่าบริษัทเดิม ขณะที่เกษตรกรบางรายเลือกที่จะเข้าสู่ภาวะอิสระแบบเต็มตัว คือออกจากระบบเกษตรพันธสัญญาและเลี้ยงสุกรแบบอิสระขายผลผลิตให้แก่ผู้บริโภคโดยตรง

คำสำคัญ: เกษตรพันธสัญญา; การขูดรีดแอบแฝง; ภาวะอิสระ

Abstract

The study on latent exploitation embedding in contract farming investigated a structure of contract farming of swine feeding in provinces of the 7th area (Samut Sakhon, Samut Songkhram, Suphan Buri, Ratchaburi, Phetchaburi and Prachuap Khiri Khan), exploitation which was committed by contracting companies that exploited farmers feeding the swine as well as the effects of such exploitation on the farmers and labor employed to work on the farms in the 7th area. In this research, farmers feeding swine in the 7th area, labor on swine farms and representatives of companies in the system of contract farming were selected for samples. In-depth Interview and Non-participant Observation conducted by the researcher were governed so as to gather data. The collected data was then analyzed in order to discover structure of contract farming, effects of entering into the system of contract farming and guideline for the farmers to improve themselves.

The finding revealed that in the 7th area, there were structures of contract farming categorized into swine feeding contract and price guarantee contract which affected the exploitation and severity of the exploitation of the farmers and the labor by those companies; for example, in a completed contract the farmers were not allowed to determine any clauses; the farmers were forced to by factors of production from only such companies; or purchasing and selling price was set by the companies and so on. Apart from the exploitation existing in such contracts, there was exploitation disappearing in terms and conditions of the contracts which was

latent exploitation; for instance, farmers were required to renovate the swine's house and required to pay the companies' representatives extra money which was not required by the contracts and so on. Besides, health of the farmers and labor working on the farms was affected, such as, being wounded because of such working, breathing air contaminated by dust and toxic chemical used in the process of feeding and living with unscheduled rest. The workers on the farms were furthermore injured by farmers or chief of workers. As a result, the farmers adapted themselves in order to avoid depending on the companies and being exploited by the companies. Some of the farmers assembled in groups so that they could negotiate or change their contracting parties in order to enter into a contract with a company providing them more reasonable terms and conditions than their former contracting parties. Some of those farmers decided to run their farms with full independence which meant they terminated contract farming and independently ran their farms so as to directly sell to consumers.

Keywords: Contract Farming; Latent Exploitation; Independence

บทนำ

เกษตรพันธสัญญาปรากฏตัวขึ้นและเป็นที่รู้จักในประเทศไทยกว่าครึ่งศตวรรษ โดยเริ่มจากการทำสัญญาระหว่างบริษัทผู้รับซื้อผลผลิตทางการเกษตรและเกษตรกรผู้ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง มันฝรั่ง ถั่วเหลือง แล้วจึงพัฒนาเป็นการทำเกษตรพันธสัญญาในการเลี้ยงสัตว์ อย่างไรก็ตาม หากมองย้อนไปถึงนิยามของเกษตรพันธสัญญา ว่าเป็นการแบ่งผลประโยชน์ระหว่างเกษตรกรกับนายทุน เกษตรพันธสัญญาในประเทศไทย เริ่มต้นพร้อม ๆ กับระบบศักดินา (Sueb wattana and Phrut tinarakorn, 1988) ขุนนางคหบดีที่มีที่ดินจะให้เกษตรกรหรือไพร่เช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร และมีการเก็บค่าเช่าเป็นผลผลิตที่เกษตรกรเพาะปลูกได้ หรือที่เรียกว่า “นาฝากิ่ง” (Vimuktalob, 1988) ซึ่งเป็นการแบ่งผลผลิตที่ได้ระหว่างเจ้าของที่ดินและเกษตรกรคนละครึ่ง ซึ่งหากมองในแง่ของต้นทุนในการผลิต เกษตรกรย่อมเสียเปรียบจากการแบ่งปันผลผลิตในรูปแบบดังกล่าว เพราะเกษตรกรต้องลงแรง ลงทุนในด้านของปัจจัยการผลิต อาทิ ค่าแรง ค่าเมล็ดพันธุ์ และแบกรับความ

เสียงที่อาจเกิดขึ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ขณะที่เจ้าของที่ดินซึ่งส่วนใหญ่เป็นขุนนาง ไม่มีต้นทุนในการให้เช่าที่ดินแต่อย่างใด เพราะที่ดินในสมัยนั้นได้มาจากการพระราชทานให้ของกษัตริย์

นักวิชาการทั่วโลกได้ทำการศึกษาข้อดี-ข้อเสียของระบบเกษตรพันธสัญญาเพื่อนำมาปรับปรุงระบบให้มีความเหมาะสม เป็นธรรมแก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่าย ในงานวิจัยของ Little and Watts (1994) และ Singh (2002) มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แม้ว่าเกษตรพันธสัญญาจะถูกมองว่าเป็นการแก้ปัญหาสำหรับเกษตรกรที่ขาดข้อมูลด้านการตลาด ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน และลดความเสี่ยงด้านตลาดที่ และยังช่วยให้เกษตรกรรายย่อยเข้าสู่ตลาดขายผลผลิต ในทางกลับกัน Singh (2006) เห็นว่าระบบเกษตรพันธสัญญาเป็นช่องทางที่บริษัทใช้แสวงหาผลประโยชน์จากเกษตรกร โดยจ่ายค่าตอบแทนต่ำเมื่อเทียบกับค่าแรงขั้นต่ำที่เกษตรกรควรได้รับ มีการรวบรวมเกษตรกรรายย่อยเข้าสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์ ควบคุมการผลิตของเกษตรกรให้เป็นไปตามที่บริษัทต้องการ การกระทำเช่นนี้ จึงถูกมองว่าเป็นข้อเสียของระบบเกษตรพันธสัญญาที่ทำให้เกษตรกรถูกขูดรีดมากกว่าการทำเกษตรแบบอิสระ ขณะเดียวกันเกษตรกรก็ต้องพึ่งพาบริษัทจนไม่สามารถสร้างความเป็นอิสระให้แก่ตนเองได้

สำหรับเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทย ความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นระหว่างเกษตรกรและนายทุนปรากฏให้เห็นมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าภาครัฐได้มีความพยายามในการแก้ปัญหาดังกล่าว แต่ระบบเกษตรพันธสัญญายังคงเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างความไม่เท่าเทียมกันในสังคม Ouyyanont and Wanaset (n.d.) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับเกษตรพันธสัญญาพบว่า เกษตรพันธสัญญาสร้างความเหลื่อมล้ำ 4 ประการ ได้แก่ (1) ความไม่เท่าเทียมกันในการรับรู้รายละเอียดของสัญญา เกษตรกรไม่เข้าใจในสัญญาที่ได้ลงนามไป (2) บริษัทมีอำนาจเหนือตลาดในทุกกระบวนการ (3) ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการแบ่งปันผลประโยชน์ แม้ดูเหมือนว่าเกษตรกรจะมีรายได้สูงกว่าเกษตรกรทั่วไป แต่ในความเป็นจริงแล้ว เกษตรกรในระบบเกษตรพันธสัญญา มีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า และ (4) ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องการรับความเสี่ยง จากเงื่อนไขในสัญญา เกษตรกรจะต้องแบกรับความเสี่ยงในเกือบทุกขั้นตอนตั้งแต่การเลี้ยงไปจนถึงความเสี่ยงด้านราคา ที่ดูเหมือนจะมีการบูรณาการซื้อขายที่แน่นอน แต่ในความเป็นจริงบริษัทจะหักค่าความเสียหายที่เกษตรกรไม่อาจห้วงดึงได้ ผลจากความไม่เท่าเทียมนี้เอง ทำให้เกษตรกรจำนวนหนึ่งออกจากระบบเกษตรพันธสัญญา แต่ในรายที่ยังคงอยู่ในระบบเกษตรพันธสัญญา เกษตรกรล้นหาวิธีที่จะพ้นจากถูกขูดรีดจากระบบเกษตรพันธสัญญาและลดการพึ่งพาบริษัท ขณะเดียวกันก็สร้างอำนาจต่อรองกับบริษัทเพื่อลดความไม่เท่าเทียมกัน การขูดรีดนั้นจะมีความเข้มข้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญคือประเภทของเกษตรพันธสัญญา และเงื่อนไขในสัญญา

จากผลที่เกิดจากระบบเกษตรพันธสัญญาตัวเอง ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า เพราะเหตุใดเกษตรกรจึงเลือกเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา และการทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทยมีรูปแบบอย่างไร และเมื่อเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาแล้ว เกษตรกรได้รับผลกระทบจากการทำสัญญาอย่างไร โดยเฉพาะการทุจริตที่เกิดจากสัญญาและการทุจริตแอบแฝง และเกษตรกรมีการปรับตัวอย่างไรเพื่อรับมือกับการทุจริตที่เกิดขึ้น ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เลือกเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7 (สมุทรสงคราม นครปฐม สุพรรณบุรี ราชบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์) เป็นกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเป็นสัตว์ที่มีการทำเกษตรพันธสัญญาอย่างแพร่หลาย และจังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีการเลี้ยงสุกรมากที่สุดในประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7
2. เพื่อศึกษาการทุจริตแอบแฝงที่บริษัทคู่สัญญากระทำต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร และผลกระทบจากการทุจริตของบริษัทคู่สัญญาที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มในพื้นที่เขต 7
3. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรจากภาวะพึ่งพาสุภาวะอิสระ

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative method) โดยมีวิธีวิทยาการวิจัยแบบ Case Study Methodology ศึกษารูปแบบของเกษตรพันธสัญญาในการเลี้ยงสุกรและการถูกทุจริตของเกษตรกรจากบริษัทคู่สัญญา โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง (Critical Political Economy) เป็นฐานในการวิพากษ์ เพื่อให้เห็นถึงรูปแบบของสัญญาและการทุจริตที่แอบแฝงอยู่ในสัญญาระหว่างเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรและบริษัทคู่สัญญา

การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าข้อมูลจาก

1. เอกสารวิชาการ งานวิจัย บทความ สถิติ บันทึกราคาซื้อขายของเกษตรกร สัญญาระหว่างเกษตรกรและบริษัทคู่สัญญา
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกร แรงงานรับจ้างในฟาร์ม และตัวแทนบริษัทคู่สัญญา
3. ตลอดจนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมเพื่อเก็บข้อมูลในส่วนของคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์ม

การตรวจสอบข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและจากข้อมูลอื่น ๆ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบแบบสามเส้า จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลและแบ่งหัวข้อย่อยตามวัตถุประสงค์เพื่อให้ง่ายต่อการวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive Method) ถอดปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่าง และตีความปรากฏการณ์ จากนั้นจึงใช้การวิพากษ์ (Criticism) อธิบายผลกระทบที่เกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มได้รับการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา โดยเฉพาะการขูดรีดที่เกิดจากสัญญาและการขูดรีดแอบแฝง ตลาดจนวิเคราะห์การปรับตัวของเกษตรกรเพื่อการขูดรีดจากบริษัทคู่สัญญาอันนำไปสู่ภาวะอิสระ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์รูปแบบเกษตรพันธสัญญาของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7 ผลการวิจัยพบว่า การทำเกษตรพันธสัญญาในพื้นที่เขต 7 พบว่ามีรูปแบบของสัญญาที่สำคัญ 2 รูปแบบ ได้แก่

1. สัญญาจ้างเลี้ยง โดยสัญญาจ้างเลี้ยงจะแบ่งย่อยได้อีก 3 ประเภท คือ

สัญญาจ้างเลี้ยงสุกรขุน เมื่อเกษตรกรต้องการเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา บริษัทและเกษตรกรจะเจรจาตกลงเงื่อนไขในการเลี้ยง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสัญญาสำเร็จรูปที่บริษัทได้กำหนดไว้แล้ว แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามศักยภาพในกรเลี้ยงของเกษตรกรแต่ละราย โดยเกษตรกรต้องเตรียมโรงเรือนตามรูปแบบที่บริษัทกำหนดพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น รางสำหรับให้อาหารและน้ำ พัดลมดูดอากาศ ระบบไฟฟ้าสำรอง สถานที่สำหรับจัดเก็บอาหารสัตว์ เป็นต้น รวมถึงจัดหาแรงงานให้สอดคล้องกับปริมาณสุกรที่จะเลี้ยง โดยปริมาณสุกรที่เกษตรกรจะเลี้ยงขึ้นอยู่กับขนาดของโรงเรือนจำนวนแรงงาน และความต้องการของตลาด ซึ่งบริษัทจะเป็นผู้ตัดสินใจ เมื่อเตรียมโรงเรือนพร้อมแล้ว บริษัทจะเข้าตรวจสอบความพร้อม จากนั้นเกษตรกรต้องจ่ายค่าประกันความเสียหายหรือที่เรียกว่าค่าลูกพันธุ์ จากนั้นบริษัทจะส่งมอบลูกสุกรให้แก่เกษตรกร เกษตรกรมีหน้าที่เลี้ยงสุกรจนกว่าจะได้ครบกำหนดเวลาและได้น้ำหนักตามที่บริษัทกำหนด โดยบริษัทจะจัดหาอาหาร วิตามิน และวัคซีนให้แก่เกษตรกร

เมื่อถึงกำหนดตามสัญญา บริษัทจะส่งทีมจับสุกรมาจับสุกรไปยังโรงเชือด โดยบริษัทจะแจ้งให้เกษตรกรทราบล่วงหน้าประมาณหนึ่งสัปดาห์ จากนั้นเกษตรกรต้องดำเนินการยื่นแบบคำขออนุญาตนำหรือย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร ณ สำนักงานปศุสัตว์ในพื้นที่ เพื่อส่งมอบให้กับพนักงานขับรถขนส่งสุกรเป็นหลักฐานในการขนส่งสุกรข้ามเขตพื้นที่ ก่อนถึงกำหนดจับสุกรประมาณ 12 ชั่วโมง ต้องงดให้อาหารสุกร ให้ได้เพียงแค่น้ำ เพราะหากมีอาหารหลงเหลือในกระเพาะ

บริษัทจะหักเงินค่าความเสียหาย เมื่อเริ่มขนย้ายสุกร จะนับสุกรก่อนการขนขึ้นรถ ส่วนการชั่งน้ำหนัก นั้น อาจทำการชั่งน้ำหนักฟาร์มหรือชั่งน้ำหนักโรงเชือดขึ้นอยู่กับข้อตกลงในสัญญา เพื่อตรวจสอบน้ำหนักสุกรว่าอยู่ในเกณฑ์ที่บริษัทกำหนดหรือไม่ หลังจากจับสุกรแล้ว จะต้องมีการทำความสะอาดโรงเรือน และพักโรงเรือนตามระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาประมาณ 45 วัน ก่อนทำสัญญาและลงสุกรรอบใหม่ เพื่อป้องกันเชื้อโรคที่อาจตกค้าง

ภายหลังจากจับสุกร ตัวแทนบริษัทหรือ “เซลล์” จะ “สรุปรุ่น” คือ จัดทำเอกสารสำหรับการเบิกจ่ายเงินไปยังแผนกบัญชีของบริษัท โดยคำนวณค่าจ้างเลี้ยงจากยอดสุกรที่ส่งเข้าโรงชำแหละ และหักลบด้วยค่าอาหาร เวชภัณฑ์ เงินมัดจำที่ยังจ่ายไม่ครบ เงินกู้(กรณีเกษตรกรกู้ยืมเงินจากบริษัท) รวมถึงหักเงินค่าความเสียหายในกรณีที่พบว่าสุกรที่ส่งไปยังโรงชำแหละมีความพิการ มีรอยกัดทำให้ผิวหนังสลาย มีอาหารตกค้างในกระเพาะ จากนั้น 2 - 4 สัปดาห์จะนัดวันให้เกษตรกรเข้าไปรับค่าจ้างเลี้ยงที่สำนักงาน

สัญญาจ้างเลี้ยงสุกรพ่อพันธุ์แม่พันธุ์หรือสุกรป่วย จะมีลักษณะสัญญาคล้ายกับการจ้างเลี้ยงสุกรขุน แต่ไม่มีการกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน เกษตรกรมีหน้าที่จัดเตรียมโรงเรือนตามมาตรฐานของบริษัท เมื่อมีสุกรที่ปลดระวางหรือป่วยหรือเป็นพ่อพันธุ์แม่พันธุ์สุกรที่อยู่ระหว่างการพักเพื่อเตรียมการผสมพันธุ์ บริษัทจะส่งสุกรเหล่านี้ให้แก่เกษตรกรเลี้ยงดู ทั้งนี้ สัญญาจ้างเลี้ยงในลักษณะนี้ ปัจจุบันมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากบริษัทส่วนใหญ่มีฟาร์มสำหรับเพาะพันธุ์เอง

สัญญาจ้างเพาะพันธุ์ลูกสุกรหรือสัญญาจ้างเลี้ยงแม่พันธุ์สุกร ปัจจุบันจะพบได้เฉพาะในเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการเพาะพันธุ์สุกรสูงเท่านั้น เนื่องจากบริษัทส่วนใหญ่มีฟาร์มเพาะพันธุ์ลูกสุกรเอง สัญญารูปแบบนี้จึงมีน้อยลง โดยสัญญาการจ้างเพาะพันธุ์ลูกสุกรนั้น เกษตรกรมีหน้าที่เตรียมโรงเรือน อุปกรณ์ และวางระบบต่าง ๆ ตามที่บริษัทกำหนด ซึ่งจะมีความแตกต่างจากโรงเรือนที่ใช้ขุนสุกรทั่วไป ต้องมีคอกแยกสำหรับสุกรที่เพิ่งตกลูกและอยู่ระหว่างให้นม เมื่อเกษตรกรจ่ายเงินประกันให้กับบริษัทแล้ว บริษัทจะนำพ่อพันธุ์ และแม่พันธุ์สุกรมาลง เพื่อให้เกษตรกรทำการเพาะพันธุ์สุกรต่อไป

2. สัญญาประกันราคา เป็นที่นิยมของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรเพราะเมื่อคำนวณต้นทุน-กำไรแล้ว เกษตรกรจะได้ผลตอบแทนมากกว่าสัญญาแบบจ้างเลี้ยง ยิ่งถ้าขุนสุกรได้น้ำหนักมากโดยใช้อาหารน้อย ก็จะได้ผลตอบแทนสูง เพราะรายได้จะมาจากการน้ำหนักสุกรคูณราคารับซื้อ แต่ถ้าเป็นสัญญาจ้างเลี้ยงจะคำนวณรายได้จากจำนวนสุกรที่รอดชีวิตและส่งไปยังโรงชำแหละ ลักษณะทั่วไปของสัญญาประกันราคานี้ เป็นสัญญาที่บริษัททำกับเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุน โดยมีลักษณะคล้ายกับสัญญาจ้างเลี้ยงสุกรขุน อย่างไรก็ตาม เกษตรกรบางรายเห็นว่าสัญญาเช่นนี้มีใช้สัญญาประกันราคา

แท้จริง เป็นเพียงสัญญาประกันด้านการตลาด เพราะแม้ว่าจะมีการตกลงราคาซื้อขายในสัญญา แต่จากประสบการณ์พบว่า หากราคาตลาดตกต่ำลง บริษัทจะมีข้ออ้างในการหักราคาซื้อขาย กล่าวคือรับซื้อในราคาเดิมแต่มีการหักค่าความเสียหายสูง ซึ่งค่าความเสียหายนี้ เกษตรกรไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ส่งผลให้ในความเป็นจริงเกษตรกรจะไม่ได้รับเงินตามที่ตกลงกันได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า รูปแบบเกษตรพันธสัญญาในการเลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7 นั้น มีสองรูปแบบ คือ สัญญาแบบจ้างเลี้ยงและสัญญาประกันราคา โดยสัญญาแบบจ้างเลี้ยงปัจจุบันมีน้อยลง เกษตรกรและบริษัทเปลี่ยนมาทำสัญญาประกันราคามากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาการชดเชยตอบแทนที่บริษัทคู่สัญญากระทำต่อเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร และผลกระทบจากการชดเชยของบริษัทคู่สัญญาที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มในพื้นที่เขต 7

ผลการวิจัยพบว่า การทำเกษตรพันธสัญญานั้น เกษตรกรมีความจำเป็นต้องพึ่งพาบริษัทอยู่หลายประการ ได้แก่

1. เงินทุน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกษตรกรจำนวนมากเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา เพราะเมื่อเข้าทำสัญญากับบริษัท เกษตรกรสามารถกู้ยืมเงินจากบริษัทหรือจากสถาบันการเงินผ่านบริษัทภายใต้เงื่อนไขพิเศษ เพื่อใช้ในการลงทุนไม่ว่าจะเป็นการลงทุนเพื่อเริ่มต้นสร้างโรงเรือนหรือแม้แต่การกู้ยืมเงินจากบริษัทเพื่อชำระค่าไฟฟ้า-ประปาหรือค่าจ้างแรงงาน ซึ่งบริษัทจะให้เกษตรกรยืมเงินและชำระโดยหักจากค่าตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการเลี้ยงสุกร

2. จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่มีความรู้ด้านการตลาด หรือแม้แต่ในรายที่มีความรู้ด้านการตลาดก็เห็นว่า การทำการตลาดเองนั้นเป็นเรื่องยาก ไม่สามารถแข่งขันกับบริษัทขนาดใหญ่ได้ อีกทั้งไม่ต้องการเสี่ยงกับความผันผวนของราคาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้เมื่อเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาแล้ว เกษตรกรไม่สามารถนำสุกรที่เลี้ยงไปขายให้แก่บุคคลภายนอกได้ เพราะถือว่าสุกรเป็นทรัพย์สินของบริษัท เมื่อไม่สามารถขายสินค้าให้แก่บุคคลอื่นได้นั้น บริษัทจึงเป็นผู้ผูกขาดตลาดเพียงผู้เดียว ตลาดจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เกษตรกรต้องพึ่งพาบริษัทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. ปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์สุกร อาหาร เวชภัณฑ์ วัคซีน เป็นสิ่งที่ทุกบริษัทกำหนดเป็นเงื่อนไขในสัญญาว่าจะต้องใช้เฉพาะที่บริษัทจัดหาให้เท่านั้น สาเหตุหนึ่งมาจากการที่แต่ละบริษัทมีพันธุ์สุกรที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง เกษตรกรจึงไม่สามารถใช้สุกรจากแหล่งอื่นได้ ยิ่งไปกว่านั้น การที่สุกรมีลักษณะเฉพาะทำให้ไม่สามารถกินอาหารสูตรอื่นนอกเหนือจากที่บริษัทจัดหาให้ได้ โดยเกษตรกรบางรายได้ให้ข้อมูลว่า เคยมีการนำอาหารยี่ห้ออื่นให้สุกรกิน ปรากฏว่าสุกรมีอาการป่วยถ่ายเหลว จึงต้องหยุดให้อาหารยี่ห้ออื่น อย่างไรก็ตาม สำหรับบางบริษัทนั้น แม้ว่าจะมีข้อตกลงใน

เกษตรกรต้องใช้อาหารที่บริษัทจัดเตรียมให้ แต่ในทางปฏิบัติก็มีการผ่อนปรนให้เกษตรกรให้อาหารเสริม เช่น หยวกกล้วย รำข้าว แก่สุกร และเนื่องด้วยการเลี้ยงสุกรใช้ระยะเวลานาน ระหว่างการเลี้ยงจึงต้องมีการทำวัคซีน ซึ่งบริษัทจะเป็นผู้จัดหาให้เท่านั้น กรณีที่สุกรป่วยก็จะต้องให้สัตวแพทย์หรือสัตวบาลของบริษัทเป็นผู้รักษาและให้ยา เกษตรกรไม่สามารถทำการรักษาเองได้หรือให้สัตวแพทย์ภายนอกมาทำการรักษาเด็ดขาด ด้วยเหตุผลเหล่านี้เอง ทำให้เกษตรกรต้องพึ่งปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะพันธุ์สุกร อาหาร เวชภัณฑ์ วัคซีนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

4. องค์ความรู้และเทคโนโลยี จากการที่เกษตรกรจำนวนหนึ่งเป็นเกษตรกรหน้าใหม่ ไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงสุกร จึงต้องพึ่งพาองค์ความรู้ของที่บริษัทถ่ายทอดให้ แต่เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาองค์ความรู้จากบริษัท

สำหรับเทคโนโลยีนั้น เกษตรกรมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากข้อตกลงในสัญญา ระหว่างบริษัทและเกษตรกรมีความแตกต่างกัน บางบริษัทมีการนำเสนอให้เกษตรกรนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในกระบวนการเลี้ยงสุกร เช่น โรงเรือนอัจฉริยะที่มีการควบคุมภายในโรงเรือนด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าว แต่มีเกษตรกรบางรายให้ความสนใจในเรื่องของการบำบัดของเสียจากฟาร์มและนำมาผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า ทั้งนี้ ระบบต่าง ๆ ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูง มีต้นทุนสูง ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงไม่ได้ให้ความสนใจในเรื่องเทคโนโลยี ด้วยเหตุนี้เอง องค์ความรู้และเทคโนโลยีจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเพียงเกษตรกรรายใหม่เท่านั้น ที่ต้องพึ่งพาบริษัท

5. แรงงานรับจ้างในฟาร์ม แม้ว่าการจัดหาแรงงานรับจ้างในฟาร์มจะไม่ใช่อะไรในสัญญาที่บริษัทต้องจัดหาให้ แต่สำหรับเกษตรกรรายใหม่บางรายหรือในช่วงเวลาที่แรงงานรับจ้างในพื้นที่ขาดแคลน จำเป็นต้องพึ่งพาตัวแทนบริษัทในการจัดหาแรงงานรับจ้างในฟาร์ม ซึ่งการจัดหาแรงงานนี้เป็นข้อเสนอที่ตัวแทนบริษัทนำเสนอให้แก่เกษตรกร โดยไม่เกี่ยวข้องกับบริษัทแต่อย่างใด โดยเกษตรกรอาจค่าตอบแทนให้แก่ตัวแทนบริษัทแล้วแต่ตกลง

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญที่เกษตรกรต้องพึ่งพาบริษัทก็คือ ปัจจัยการผลิต(ลูกพันธุ์ อาหาร เวชภัณฑ์ วัคซีน) ตลาด และเงินทุน ส่วนองค์ความรู้และเทคโนโลยีนั้นจะพบเฉพาะในเกษตรกรรายใหม่ และสำหรับแรงงานรับจ้างในฟาร์มจะพบในเกษตรกรรายใหม่หรือในช่วงที่แรงงานในพื้นที่ขาดแคลนเท่านั้น เกษตรกรจึงจะพึ่งพาตัวแทนของบริษัท ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับบริษัทแต่อย่างใด

สำหรับประเด็นเรื่องการชู้ตริตนั้น จากการที่เกษตรกรต้องพึ่งพาบริษัทในหัวข้อที่ 1 ส่งผลให้เกิดการชู้ตริตทั้งทางตรงที่ปรากฏในสัญญาและที่ไม่มีปรากฏในสัญญาหรือ “การชู้ตริตแอบแฝง” โดยการชู้ตริตที่เกิดจากการทำเกษตรพันธสัญญา สามารถแบ่งได้เป็นสองส่วน คือ

1. การชู้ตริตที่เกิดกับเกษตรกร

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้ว เมื่อเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญา เกษตรกรต้องทำตามเงื่อนไขในสัญญาที่ทำไว้กับบริษัท ซึ่งข้อตกลงในสัญญาเป็นข้อตกลงหรือเงื่อนไขที่บริษัทกำหนดเองฝ่ายเดียว เกษตรกรไม่มีส่วนในการกำหนดข้อตกลงในสัญญาแต่อย่างใด ซึ่งหากมองในแง่ของคู่สัญญา ย่อมไม่เป็นธรรมกับเกษตรกรตั้งแต่เริ่มเข้าทำสัญญา และเมื่อเข้าทำสัญญาแล้วหากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข บริษัทมีสิทธิยกเลิกสัญญาและเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นได้ ด้วยเหตุนี้เกษตรกรจึงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และจากการปฏิบัติตามเงื่อนไขที่มีในสัญญาและไม่ปรากฏในสัญญา เกษตรกรถูกขูดรีดจากบริษัท สรุปเป็นประเด็นดังนี้

เกษตรกรไม่มีสิทธิใช้ปัจจัยการจากภายนอก ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าไม่เป็นธรรมแก่เกษตรกร เพราะปัจจัยการผลิตที่บริษัทจัดหาให้นั้นใช้ว่าจะมีคุณภาพประกอบการผลิต โดยเฉพาะลูกพันธุ์สุกรที่แม้ว่าจะมีการระบุจำนวนในสัญญาแต่ก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงจำนวนในแต่ละรอบ ขึ้นอยู่กับปริมาณความต้องการสุกรฆ่าแต่ละของตลาด ยิ่งไปกว่านั้น ในสัญญายังไม่มีการระบุเกรดของลูกพันธุ์ว่าในแต่ละรอบเกษตรกรจะได้ลูกพันธุ์เกรดใด หากประกอบการเลี้ยงได้ลูกพันธุ์เกรด A เกษตรกรก็จะได้กำไรมาก เพราะลูกพันธุ์เกรด A จะมีความแข็งแรง อัตราการตายต่ำ เจริญเติบโตดี ได้น้ำหนักมาก แต่หากเป็นสุกรเกรดต่ำลงมา ก็จะส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร เพราะลูกสุกรจะมีอัตราการตายสูง น้ำหนักน้อย ไม่ทนโรค นอกจากนี้อาหาร เวชภัณฑ์และวัคซีนก็เป็นปัจจัยการผลิตที่คุณภาพของสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อรายได้ของเกษตรกร หากบริษัทจัดหาอาหารและเวชภัณฑ์ที่ไม่มีคุณภาพสุกรก็จะมีน้ำหนักน้อย เกษตรกรก็จะมีรายได้น้อยตามไปด้วย นอกจากนี้ ปริมาณของอาหารนั้น เกษตรกรจะถูกบังคับให้ซื้อตามปริมาณที่บริษัทกำหนด และหากอาหารเหลือบริษัทก็จะไม่รับซื้อคืน แม้ว่าจะเก็บอาหารไว้ใช้ในรอบการเลี้ยงถัดไปได้ แต่คุณภาพก็จะลดลงตามระยะเวลา การกระทำเช่นนี้จึงเป็นการเพิ่มต้นทุนให้แก่เกษตรกรปัญหาเรื่องปริมาณและคุณภาพของปัจจัยการผลิตจึงเป็นสิ่งที่เกษตรกรถูกขูดรีดจากบริษัทมากที่สุด

เกษตรกรจะต้องปรับปรุงโรงเรือนและระบบภายในโรงเรือนอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนในการเลี้ยงสุกร และการปรับปรุงโรงเรือนนั้น มิได้มีการกำหนดไว้ในสัญญาอย่างชัดเจน เพียงแต่ระบุว่าเกษตรกรต้องปรับปรุงโรงเรือนตามที่บริษัทกำหนดหรือบางบริษัทไม่ได้มีการกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในสัญญาแต่อย่างใด ทั้งนี้ หากเกษตรกรไม่ดำเนินการก็อาจไม่ได้รับการต่อสัญญา นอกจากนี้ ตัวแทนบริษัทบางรายบังคับให้เกษตรกรต้องซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ จากบริษัท เพราะตัวแทนบริษัทจะได้ส่วนแบ่งจากการขาย หากเกษตรกรไม่ดำเนินการก็จะกลั่นแกล้งด้วยการลงสุกรน้อยกว่าปกติหรือลงช้า ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ต่ำลง เนื่องจากต้องยืดระยะเวลาในการเลี้ยงในแต่ละรอบออกไป

แม้ว่าจะมีการระบุงราคารับซื้อสุกรและค่าความเสียหายไว้ในสัญญา อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง การชั่งน้ำหนักสุกรนั้นอาจกระทำหน้าโรงเชือดทำให้อาจมีความคาดเคลื่อนที่เกษตรกรไม่สามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ บริษัทยังสามารถหักค่าความเสียหาย เช่น ในกรณีที่สุกรผิวไม่สวย มีแผล พิการ ซึ่งเกษตรกรไม่มีสิทธิตรวจสอบว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริงหรือไม่ ในประเด็นนี้ เกษตรกรให้ความเห็นตรงกันว่า ในช่วงที่ราคาสุกรในท้องตลาดต่ำกว่าช่วงที่มีการเริ่มทำสัญญา บริษัทมักจะหักค่าความเสียหายสูง ทำให้การทำสัญญาไม่ได้เป็นการรับประกันว่าบริษัทจะรับซื้อสุกรในราคาที่ตกลงกันไว้แต่อย่างใด ยิ่งไปกว่านั้น บริษัทส่วนใหญ่ไม่ได้จ่ายเงินค่าตอบแทนตรงตามระยะเวลาที่กำหนด ส่งผลต่อการบริหารจัดการรายได้ของเกษตรกร โดยเฉพาะรายจ่ายประจำของเกษตรกร เช่น การชำระเงินกู้ ค่าจ้างแรงงาน ค่าไฟฟ้า-ประปา ทำให้เกษตรกรบางรายต้องกู้เงินนอกระบบเพื่อมาใช้จ่ายระหว่างรอเงินจากบริษัท

ระยะเวลาในการเลี้ยงเป็นอีกข้อกำหนดหนึ่งในสัญญาที่ส่งผลต่อรายได้ของบริษัท โดยทั่วไป การเลี้ยงสุกรขุนจะมีระยะเวลาประมาณ 4 เดือน ซึ่งจะเป็นช่วงที่สุกรมีน้ำหนักดีที่สุด แต่บริษัทอาจมีการจับสุกรก่อนหรือหลังจากระยะเวลาที่กำหนดในสัญญาขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด หากตลาดต้องการสุกรชำแหละปริมาณมาก บริษัทก็จะจับสุกรก่อนกำหนด ซึ่งเป็นช่วงที่สุกรยังไม่ได้น้ำหนักเท่าที่ควร เกษตรกรก็จะมีรายได้น้อยลงตามน้ำหนักของสุกร แต่หากปริมาณสุกรชำแหละสั้นตลาด บริษัทก็จะเลื่อนระยะเวลาในการจับสุกรออกไป ส่งผลต่อต้นทุนด้านอาหาร ค่าไฟฟ้า-ประปา ค่าจ้างแรงงานของเกษตรกรที่สูงขึ้น ขณะที่น้ำหนักของสุกรไม่เพิ่มตาม การผิดสัญญาเช่นนี้แม้ว่าจะมีความผิดของบริษัทแต่เกษตรกรก็ไม่สามารถเรียกร้องค่าเสียหายหรือค่าขาดโอกาสได้ เพราะหากมีการฟ้องร้องบริษัท บริษัทก็จะไม่ต่อสัญญากับเกษตรกร

ในการเลี้ยงสุกรจะต้องมีคนเฝ้าฟาร์มตลอด 24 ชั่วโมง หากตัวแทนบริษัทเข้าตรวจสอบแล้วไม่พบคนเฝ้า บริษัทอาจไม่ต่อสัญญาเพราะเกษตรกรทำผิดข้อตกลง ซึ่งการที่มีข้อตกลงเช่นนี้ ทำให้เกษตรกรที่ใช้แรงงานในครัวเรือนไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ จะต้องมีสมาชิกในครอบครัวเฝ้าฟาร์มตลอดเวลา ส่งผลกระทบกับความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมรอบข้าง สำหรับเกษตรกรที่ใช้แรงงานรับจ้างในฟาร์ม เกษตรกรอาจไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง แต่ผลดังกล่าวเกิดกับแรงงานรับจ้างในฟาร์มดังกล่าวในหัวข้อถัดไป

นอกจากการขูดรีดที่ปรากฏจากเงื่อนไขหรือข้อตกลงในสัญญาแล้ว ยังมีการขูดรีดที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรในประเด็นต่อไปนี้

เกษตรกรมีต้นทุนในการผลิตที่ต้องรับภาระนอกเหนือจากเงินค่าประกันและค่าปัจจัยการผลิตที่ต้องจ่ายให้กับบริษัทตามสัญญา ได้แก่ ค่าไฟฟ้า-ประปา ค่าจ้างแรงงาน ค่าเสียโอกาส และ

ค่าแรงของเกษตรกรและแรงงานในครอบครัวที่เกษตรกรทุกรายไม่ได้นำมาคำนวณเป็นค่าใช้จ่าย ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ยังไม่รวมถึง “ค่าน้ำร้อนน้ำชา” ที่เกษตรกรต้องจ่ายให้กับตัวแทนบริษัทเพื่อให้ได้รับการบริการที่ดีและทีมจับสุกรที่จะไม่ลักลอบนำสุกรไม่ขายระหว่างการขนส่ง

การทำเกษตรพันธสัญญาส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร อาทิ ปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากกระบวนการเลี้ยงสุกรโดยเฉพาะในรายที่ใช้แรงงานตนเอง เกษตรกรต้องอยู่กับกลิ่นเหม็นจากสิ่งปฏิกูล ฝุ่นละอองจากอาหารสัตว์ และสารเคมีที่ใช้ในโรงเรือน หรือการบาดเจ็บจากการทำงาน รวมถึงการพักผ่อนที่ไม่เพียงพอจากการที่ต้องตรวจตราโรงเรือนทุกชั่วโมง เป็นต้น

2. การขูดรีดที่เกิดกับแรงงานรับจ้างในฟาร์ม

เมื่อเกษตรกรถูกขูดรีดจากบริษัท ย่อมส่งผลให้เกษตรกรต้องหาทางออกเพื่อลดต้นทุนที่ถูกบริษัทขูดรีดไป และเมื่อไม่สามารถลดต้นทุนด้วยวิธีการอื่นได้ เนื่องจากปัจจัยการผลิตเกือบทั้งหมดอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัท เกษตรกรจึงต้องขูดรีดเอาจากแรงงานรับจ้างในฟาร์ม เริ่มจากการจ้างแรงงานรับจ้างในฟาร์มทั้งหมดไม่มีสัญญาจ้าง แรงงานจึงไม่เข้าสู่ระบบแรงงานตามกฎหมาย ค่าแรงของแรงงานอยู่ที่ 9,000 – 15,000 บาทต่อเดือน ซึ่งการที่แรงงานได้รับค่าแรงเพียง 9,000 บาท นั้นถือว่าต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดให้ไม่ต่ำกว่า 310 บาท/วัน (ค่าแรงขั้นต่ำของจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นจังหวัดที่ค่าแรงต่ำสุดในเขต 7) เพราะแรงงานต้องทำงานทุกวันไม่มีวันหยุด แรงงานอาจได้รับค่าตอบแทนพิเศษบ้างในช่วงที่มีการจับสุกร ซึ่งต้องดำเนินการในช่วงเวลากลางวัน หรือมีเงินโบนัสในกรณีที่เกษตรกรขายสุกรได้กำไรดี อย่างไรก็ตาม เกษตรกรให้เหตุผลว่าแม้ว่าจะไม่ได้ให้ค่าตอบแทนพิเศษ แต่ก็ดูแลเรื่องที่พัก อาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคขั้นพื้นฐานของแรงงาน เนื่องจากตลอดรอบการเลี้ยงหากไม่จำเป็นจะไม่อนุญาตให้แรงงานรับจ้างในฟาร์มมออกนอกฟาร์มเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค นอกจากนี้ หากแรงงานรับจ้างในฟาร์มเจ็บป่วยก็จะจัดหาพาไปรักษาในสถานพยาบาลในพื้นที่โดยเกษตรกรเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย รวมถึงค่าใช้จ่ายในการต่อใบอนุญาตทำงานด้วย เกษตรกรจึงเห็นว่าการที่ให้ค่าแรงเพียง 9,000 บาทนั้น ไม่เป็นการเอาเปรียบแรงงานรับจ้างในฟาร์มแต่อย่างใด ในทัศนะของแรงงานรับจ้างในฟาร์ม นั้น แม้เงินค่าจ้างจะน้อยแต่แรงงานรับจ้างส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าว จึงเห็นว่าค่าแรงที่ได้รับนั้น เพียงพอที่จะส่งเสียให้ครอบครัว อีกทั้งการทำงานในฟาร์ม ไม่มีค่าใช้จ่ายใดๆ ที่พัก อาหาร เกษตรกรจะเป็นผู้จัดหาให้ ประเด็นด้านรายได้ แม้จะเป็นที่บุคคลภายนอกเห็นว่าเกษตรกรขูดรีดจากแรงงานรับจ้างในฟาร์ม แต่ทั้งเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์มต่างพอใจกับข้อตกลงนี้

ในส่วนของสวัสดิการอื่น ๆ นั้น แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานอย่างถูกกฎหมายจะมีสิทธิดีกว่าแรงงานที่เข้ามาทำงานผิดกฎหมายตรงที่มีประกันสุขภาพที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำ แต่สำหรับ

แรงงานต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมายและแรงงานคนไทยจะไม่ได้รับสวัสดิการในส่วนนี้ เว้นแต่เป็นแรงงานไทยที่มีสิทธิ “บัตรทอง” ที่สามารถเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลของรัฐได้ แต่ก็ต้องเป็นโรงพยาบาลที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น จึงเป็นอุปสรรคกับแรงงานไทยที่จะเข้ารับการรักษาพยาบาลหากเจ็บป่วย สิ่งที่สำคัญที่สุดที่แรงงานรับจ้างในฟาร์มไม่ได้รับคือ สวัสดิการเมื่อเกษียณหรือออกจากงาน ซึ่งยังเป็นปัญหาที่แก้ไม่ได้ เว้นแต่ให้แรงงานรับจ้างเข้าสู่ระบบประกันสังคมซึ่งจะส่งผลให้เกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และแรงงานรับจ้างเองก็ต้องส่งเงินสมทบในส่วนของแรงงานด้วย

สำหรับเวลาในการทำงานแต่ละวันนั้น แรงงานทุกรายต้องทำงานทุกวันไม่มี เวลาพักผ่อนของแรงงานไม่มีความแน่นอน และยังต้องมีแรงงานสลับกันเฝ้าโรงเรือนตลอด 24 ชั่วโมงตามเงื่อนไขในสัญญาอีกด้วย นอกจากนี้ การทำงานในฟาร์มสุกรมีความเสี่ยงที่จะได้รับอันตรายจากการทำงาน เช่น ปัญหาทางเดินหายใจจากการสูดฝุ่นจากอาหารสุกรหรือสารเคมีที่ใช้ในการทำความสะดวก ฯลฯ

นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องการใช้ความรุนแรงในฟาร์มก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่แรงงานต่างด้าวได้รับสาเหตุหลักมาจากการถูกลงโทษจากเกษตรกรหรือหัวหน้าคนงาน ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวจึงไม่กล้าที่จะแจ้งความดำเนินคดี ประเด็นนี้เกษตรกรให้เหตุผลว่าสาเหตุที่ต้องใช้ความรุนแรงส่วนหนึ่งมาจากการที่แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานชาย หากไม่มีการลงโทษที่เด็ดขาดจะไม่สามารถควบคุมแรงงานได้ และที่ต้องมีการลงโทษเกิดจากแรงงานลักขโมยสุกรหรืออาหารสุกรไปขายให้เกษตรกรรายอื่น หากไม่ลงโทษก็จะเป็นเยี่ยงอย่างให้แรงงานรายอื่นๆ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรจากภาวะพึ่งพาสู่ภาวะอิสระ

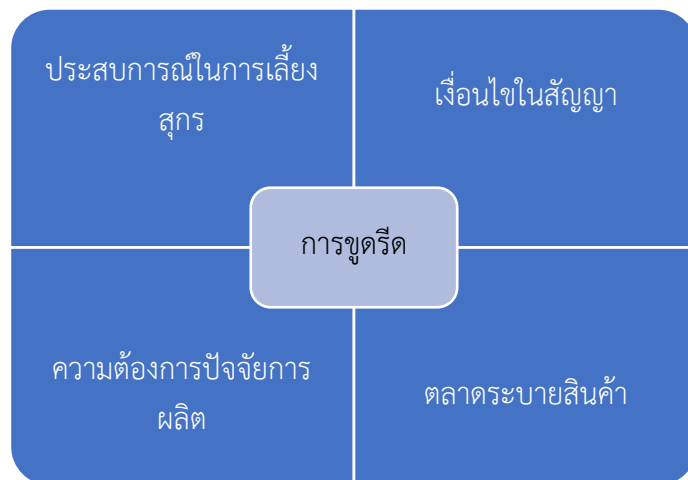
ผลการวิจัยพบว่า การเข้าสู่ระบบเกษตรพันธสัญญาทำให้เกษตรกรถูกขูดรีดเอาเปรียบจากบริษัท เกษตรกรจึงต้องหาวิถีทางที่จะลดการพึ่งพาและหาทางไปสู่ภาวะอิสระที่ไม่ต้องอยู่ภายใต้การขูดรีดจากบริษัท สำหรับเกษตรกรที่ไม่สามารถปรับตัวได้ต้องเลิกเลี้ยงสุกร แต่เกษตรกรจำนวนไม่น้อยที่สามารถหาวิธีการในการปรับตัวจนประสบความสำเร็จในการเลี้ยงสุกร ซึ่งการปรับตัวของเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรในพื้นที่เขต 7 มีจากภาวะพึ่งพาสู่ภาวะอิสระมีดังต่อไปนี้

1. สำหรับเกษตรกรที่ไม่ต้องการอยู่ในระบบเกษตรพันธสัญญาต่อไป เกษตรกรจะเปลี่ยนมาเลี้ยงสุกรแบบอิสระ โดยขายผลผลิตให้เลี้ยงสุกรในพื้นที่หรือแปรรูปสินค้าจำหน่ายให้ห้างสรรพสินค้า
2. เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงสุกรและประสบความสำเร็จในการเลี้ยงสุกรสูงนั้นเป็นที่ต้องการของบริษัท เกษตรกรจึงมีอำนาจต่อรอง โดยหากบริษัทไม่แก้ไขข้อตกลงในสัญญาตามที่เกษตรกรต้องการ เช่น บริษัทไม่เพิ่มปริมาณสุกรในแต่ละรอบ เกษตรกรก็จะเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญา บริษัทจึงต้องทำตามที่เกษตรกรต้องการ

3. เกษตรกรบางรายใช้วิธีการเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญา หากบริษัทใดมีข้อตกลงที่ดี พันธุ์สุกรมี่คุณภาพ ให้ราคารับซื้อสูง มีตัวแทนบริษัทที่ดี เกษตรกรก็จะทำสัญญากับบริษัทนั้นต่อไป แต่หากบริษัทใดมีข้อตกลงที่เกษตรกรเห็นว่ามีการเอาเปรียบเกษตรกรจนเกินไป เกษตรกรก็จะเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเจอบริษัทที่เป็นที่พอใจ

4. สำหรับรายที่ไม่ประสงค์จะเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญา เกษตรกรจะหาวิธีการเลี้ยงที่ทำให้สุกรมี่น้ำหนักดี ลดต้นทุนการผลิต เช่น การปรับอุณหภูมิภายในโรงเรือนให้เหมาะสม หรือให้อาหารเสริมที่มีต้นทุนต่ำ ได้แก่ หยวกกล้วย น้ำหมักชีวภาพ รำข้าว ทั้งนี้ การให้อาหารเสริมเช่นนี้เป็นข้อห้ามที่ถูกกำหนดไว้ในสัญญา เพราะบริษัทต้องการขายอาหารเสริมที่บริษัทผลิตเอง เกษตรกรจึงต้องทำโดยไม่ให้บริษัททราบ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพประกอบที่ 1: องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพบว่า สาเหตุหลักที่ทำให้เกษตรกรถูกบริษัททุจริตเกิดจากปัจจัย 4 ประการ ได้แก่

1. เกษตรกรขาดประสบการณ์ในการเลี้ยงสุกร จึงต้องพึ่งพาองค์ความรู้และเทคโนโลยีจากบริษัท บริษัทจึงเข้ามามีบทบาทและอิทธิพลเหนือเกษตรกร

2. เงื่อนไขในสัญญาที่มีลักษณะเป็นสัญญาสำเร็จรูปที่เกษตรกรไม่มีอำนาจในการแก้ไข ข้อตกลงในสัญญา ซึ่งหมายความรวมถึงปริมาณสุกรที่จะเลี้ยงในแต่ละรอบและราคาซื้อขายสุกรและ ปัจจัยการผลิตอื่น ๆ

3. ความต้องการปัจจัยการผลิต เนื่องจากการเลี้ยงสุกรในระบบเกษตรพันธสัญญา เกษตรกร ไม่ต้องจัดหาปัจจัยการผลิตด้วยตนเอง แต่เป็นหน้าที่ของบริษัทในการจัดหาลูกพันธุ์ อาหาร วัคซีน แม้ว่าเกษตรกรเห็นว่าหน้าที่บริษัทจัดหาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ให้จะเป็นประโยชน์ เนื่องจากเกษตรกร ไม่ต้องเสียเวลาในการจัดหาปัจจัยในการผลิตด้วยตนเอง อีกทั้งยังไม่ต้องสำรองเงินสำหรับซื้อปัจจัย การผลิต เพราะบริษัทจะหักจากรายได้หลังขายผลผลิต อย่างไรก็ตาม เกษตรกรบางรายเห็นว่า การที่ บริษัทบังคับซื้อปัจจัยการผลิตจากบริษัทนั้น ทำให้เกษตรกรไม่มีโอกาสได้เลือกปัจจัยการผลิตที่มี คุณภาพและราคาที่เป็นธรรม หากบริษัทจัดหาปัจจัยการผลิตไม่มีคุณภาพ ก็จะส่งผลต่ออัตราการรอด และน้ำหนักของสุกรและกระทบต่อรายได้ของเกษตรกรตามมา

4. ตลาดเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เหตุเพราะเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรไม่มีความรู้ด้านการตลาด โดยเฉพาะการเลี้ยงในปริมาณมาก อีกทั้งไม่ต้องการเผชิญความผันผวนของราคา เมื่อเป็นเช่นนี้ เกษตรกรจึงต้องพึ่งพาบริษัทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ ในสัญญายังระบุว่าพันธุ์สุกรเป็น ทรัพย์สินของบริษัท เกษตรกรไม่สามารถขายให้บุคคลอื่นได้ ดังนั้น บริษัทจึงใช้เงื่อนไขนี้เป็นเครื่องมือ ในการขูดรีดจากเกษตรกร โดยเป็นผู้ผูกขาดตลาดทั้งตลาดรับซื้อสุกร และตลาดขายปัจจัยการผลิตแต่ เพียงผู้เดียว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า เกษตรพันธสัญญาในพื้นที่ เขต 7 มีรูปแบบเกษตรพันธ- สัญญาในการเลี้ยงสุกรสองรูปแบบหลัก คือ เกษตรพันธสัญญาแบบจ้างเลี้ยงและเกษตรพันธสัญญา แบบประกันราคา ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบตามหลักเกณฑ์ Product management contracts ของ Baumann (2000) และ Total Contract ของ Singh (2005) เนื่องจากสัญญาที่พบในพื้นที่เขต 7 เป็นสัญญาที่บริษัทมีบทบาทควบคุมกระบวนการผลิตในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดรูปแบบโรงเรือน วัสดุอุปกรณ์ การจัดหาปัจจัยการผลิตที่จำเป็น เช่น พันธุ์สุกร อาหาร อีกทั้งบริษัทยังเป็นผู้กำหนด ราคาซื้อ-ขาย ปัจจัยการผลิตและผลผลิตที่รับซื้อจากเกษตรกร นอกจากรูปแบบที่มีความสอดคล้อง กับรูปแบบ Product management contracts ของ Baumann ยังพบว่า บริษัทยังมี Embedded services ทำหน้าที่ในการจัดหาปัจจัยการผลิตทั้งที่เป็นตัวเงินหรือไม่ใช่เงินที่บริษัทจัดหาให้แก่ เกษตรกร สำหรับในพื้นที่เขต 7 นั้น บริษัทยังเป็นแหล่งเงินทุนให้กับเกษตรกร โดยคิดอัตราดอกเบี้ย

พิเศษหรือไม่คิดดอกเบี้ย หรือที่เรียกว่า Interest rates for pre-financing of input delivery และสำหรับบริษัทขนาดเล็กที่ไม่ได้มีการให้บริการดังกล่าว ก็จะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการจัดหาแหล่งเงินทุนให้แก่เกษตรกรหรือทำสัญญาสามฝ่ายระหว่างเกษตรกร บริษัท และสถาบันการเงิน ซึ่งบริษัทจะทำหน้าที่ในการหักเงินค่าตอบแทนของเกษตรกรให้แก่สถาบันการเงิน

แม้ว่ารูปแบบเกษตรพันธสัญญาในพื้นที่เขต 7 จะมีสองรูปแบบ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำสัญญาแบบประกันราคา เพราะได้ค่าตอบแทนสูงกว่า ทั้งนี้ การทำสัญญาแบบประกันราคาก็มีความเสี่ยงสูงเช่นกัน เนื่องจากหากเกิดความเสียหายใด ๆ ระหว่างการเลี้ยง เช่น สุกตาย เจ็บป่วย หรือแม้แต่การถูกลักขโมยระหว่างการขนส่ง เกษตรกรต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่ฝ่ายเดียว แม้ว่าความเสียหายจะเกิดบริษัท เช่น สุกไม่มีคุณภาพ ทีมจับสัตว์ลักสุกรไปขาย นอกจากนี้ การทำเกษตรพันธสัญญายังเป็นการบีบบังคับให้เกษตรกรต้องพึ่งพาบริษัทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และการที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการพึ่งพาได้เอง ส่งผลให้เกษตรกรถูกขูดรีดจากบริษัททั้งจากเงื่อนไขในสัญญาและการขูดรีดแอบแฝงที่บริษัทกระทำต่อเกษตรกรอันกระทบไปถึงแรงงานรับจ้างในฟาร์ม

การขูดรีดที่เกษตรกรถูกระทำนั้น เกิดขึ้นนั้นปรากฏทั้งในสัญญาและที่ไม่ปรากฏในสัญญาหรือการขูดรีดแบบแอบแฝง ซึ่งการขูดรีดที่เกิดขึ้นนั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ Little and Watts (1994) ที่ว่า การทำเกษตรพันธสัญญาเป็นการเอาเปรียบแรงงาน เห็นได้จากการที่เกษตรกรต้องอยู่เฝ้าฟาร์มตลอด 24 ชั่วโมง ซึ่งเป็นเงื่อนไขหนึ่งที่กำหนดไว้ในสัญญา หรือแม้ว่าเกษตรกรจะจ้างแรงงานเฝ้าฟาร์ม แต่เกษตรกรเองก็ไม่สามารถออกนอกพื้นที่ได้ไกล เพราะหากเกิดเหตุฉุกเฉิน เช่น ไฟฟ้าดับก็ต้องรีบดำเนินการแก้ไข นอกจากนี้เกษตรกรยังถูกเอาเปรียบจากเงื่อนไขในการเลี้ยง การรับซื้อผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิตและราคาผลผลิต โดยไม่เป็นธรรม หรือแม้ว่าจะมีการตกลงราคาซื้อขาย แต่ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้น บริษัทสามารถหักค่าความเสียหายโดยไม่มีหลักฐานยืนยันกับเกษตรกรว่าความเสียหายเหล่านั้นเกิดขึ้นจริงหรือไม่ มีเพียงเอกสารการเงินที่ระบุจำนวนเงินที่หักจากราคารับซื้อสุกรเท่านั้น ซึ่ง Pindyck and Rubinfeld (2013) ให้เหตุผลว่าปัญหาดังกล่าวเกิดจากลักษณะของตลาดในระบบเกษตรพันธสัญญาที่เป็นตลาดแข่งขันไม่สมบูรณ์ บริษัทมีอำนาจต่อรองสูงกว่าเกษตรกร ทำให้เกษตรกรต้องยอมรับข้อตกลงในสัญญาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สำหรับแรงงานรับจ้างในฟาร์มก็ถูกขูดรีดจากเกษตรกร ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากเงื่อนไขของสัญญาที่เกษตรกรทำกับบริษัท อีกส่วนหนึ่งมาจากเกษตรกรเจ้าของฟาร์มโดยเกษตรกรจะทำการจ้างแรงงานโดยไม่มีสัญญาจ้าง และจ่ายค่าตอบแทนให้แก่แรงงานรับจ้างในฟาร์มน้อยกว่าค่าแรงขั้นต่ำและทำงานโดยไม่มีวันหยุด ซึ่งเป็นการเอาเปรียบแรงงานอย่างมาก ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของอดัม สมิธ (อ้างถึงใน Brue and Grant, 2012) และคาร์ล มาร์กซ์ (อ้างถึงใน Cohen,

2011) ที่ว่า การที่นายจ้างจ่ายค่าแรงให้แก่แรงงานน้อยกว่ามูลค่าที่แรงงานสร้างขึ้น นายจ้างก็จะเป็นผู้ดูดซับเอามูลค่าส่วนเกินของแรงงานไปในรูปของกำไร สิ่งเหล่านี้ยังไม่รวมถึงการทำร้ายร่างกายที่แรงงานรับจ้างต้องประสบ

เมื่อถูกขูดรีดอย่างหนัก เกษตรกรจึงต้องหาทางเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพต่อไปได้ เกษตรกรจำนวนหนึ่งมีการรวมตัวเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับบริษัท หรือแม้แต่การออกจากระบบเกษตรพันธสัญญาและมีการรวมตัวกันเพื่อขายผลผลิต ทางออกดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Thongpanya (2018) และการสร้างเครือข่ายยังทำให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ประสบการณ์ในการเลี้ยง ทำให้เกษตรกรสามารถพัฒนาทักษะในการเลี้ยงสุกรเพื่อลดต้นทุนและเพิ่มกำไรได้ สำหรับเกษตรกรที่ยังต้องการอยู่ในระบบเกษตรพันธสัญญาแต่ไม่สามารถทนการขูดรีดจากบริษัทได้ ส่วนหนึ่งเลือกที่จะหาบริษัทคู่สัญญาใหม่ที่มีข้อตกลงที่เกษตรกรยอมรับได้ แต่บางส่วนก็ต้องออกจากระบบเกษตรพันธสัญญาทางเลือกเช่นนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกับผลการศึกษาของ Schulze, Spiller and Theuvsen (2006) ที่ว่า เกษตรกรบางรายเลือกที่จะออกจากระบบเกษตรพันธสัญญา ขณะที่บางรายเลือกที่จะต่อรองแก้ไขเงื่อนไขในสัญญา

สรุป

จากการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบของเกษตรพันธสัญญาในพื้นที่เขต 7 เหมือนกับรูปแบบของเกษตรพันธสัญญาที่ใช้กันทั่วไปทั้งในรูปแบบของสัญญาจ้างเลี้ยง และสัญญาประกันราคา แต่อาจมีความแตกต่างในประเด็นข้อตกลงหรือเงื่อนไขในสัญญาตามบริบทของพื้นที่ เช่น การจัดหาแรงงานรับจ้างในฟาร์ม และสัญญาทุกรูปแบบเกษตรกรก็ต้องพึ่งพาบริษัททั้งจากเงื่อนไขในสัญญาและเหตุผลอื่น ๆ นอกเหนือสัญญา ซึ่งการพึ่งพาตัวเองส่งผลให้เกษตรกรถูกขูดรีดจากบริษัททั้งทางตรง และการขูดรีดแอบแฝงที่บริษัทและตัวแทนบริษัทหาประโยชน์จากเกษตรกร และเมื่อเกษตรกรถูกขูดรีด ย่อมต้องหาวิถีทางในการลดการขูดรีด ซึ่งส่งผลให้เกิดการขูดรีดแรงงานรับจ้างในฟาร์มอีกทอดหนึ่ง และเมื่อถูกขูดรีดจนถึงจุดที่เกษตรกรไม่อาจทนต่อไปได้ เกษตรกรจึงหาทางปรับตัวเพื่อเข้าสู่ภาวะอิสระ โดยอาจใช้วิธีการเปลี่ยนบริษัทคู่สัญญาหรือการรวมกลุ่มเพื่อลดการขูดรีด และสร้างอำนาจต่อรองกับบริษัท ซึ่งวิธีการดังกล่าวแม้ว่าจะลดการขูดรีดลงได้ แต่ก็ยังไม่ทำให้เกษตรกรเข้าสู่ภาวะอิสระอย่างแท้จริง เกษตรกรจำนวนหนึ่งจึงเลือกที่จะออกจากระบบเกษตรพันธสัญญา และเปลี่ยนมาเป็นการเลี้ยงสุกรแบบอิสระ และหาตลาดรับซื้อผลผลิตด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาตัวแบบของสัญญาที่มีความเป็นธรรมแก่ทั้งเกษตรกร และสร้างกลไกในการยุติข้อพิพาทระหว่างเกษตรกร และบริษัทที่สามารถนำมาใช้ได้จริง
2. สนับสนุนให้มีการสร้างระบบประกันสังคม และสวัสดิการอื่น ๆ ให้แก่เกษตรกรและแรงงานรับจ้างในฟาร์ม
3. สนับสนุนระบบประกันภัยเพื่อลดความเสี่ยงภัยของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ ให้ครอบคลุมทุกภาคของประเทศไทย และครอบคลุมประเภทของสัตว์ที่มีการทำเกษตรพันธสัญญาในประเทศไทย
2. ควรมีการศึกษารูปแบบของเกษตรพันธสัญญาที่เป็นธรรมกับเกษตรกรและบริษัท

References

- Baumann, P. (2000). *Equity and Efficiency in Contract Farming Schemes: The Experience of Agricultural Tree Crops*. Working Paper 139. London: Overseas Development Institute.
- Brue, Stanley L. and Grant, Randy. (2013). *The Evolution of Economic Thought*. (8th ed.). Ohio: South-West Cengage Learning. (2007).
- Cohen, G.A. (2011). The Labor Theory of Value and the Concept of Exploitation. *Philosophy & Public Affairs*, 8(4). Retrieved May 11, 2020 from <https://e-tcs.org/wp-content/uploads/2014/03/cohen-exploitation-and-theory-of-value.pdf>
- Little, P.D. & Watts, M.J., (1994). *Living under contract: contract farming and agrarian transformation in sub-Saharan Africa*. Madison, University of Wisconsin Press. Retrieved from <https://uwpress.wisc.edu/books/0331.htm>
- Pindyck, R.S. and Rubinfeld, D.L.. (2013). *Microeconomics*. (8th ed.). New York: Pearson.(2001).
- The Secretariat Office of Contract Farming Promotion and Development Commission. (n.d.). *Entrepreneur Registration List*. Retrieved June 16, 2021 from

<https://contractfarming.moac.go.th/v2/index.php?module=biz&view=html&handle=listb&menutop=biz>

- Singh, S. (2002). Multi-National Corporations and Agricultural Development: A Study of Contract Farming in The Indian Punjab”, *Journal of International Development*. No 14, 181–194.
- Singh, S. (2005). Role of the state in contract farming in Thailand: experience and lessons. *ASEAN Economic Bulletin*. Retrieved May 5, 2020 from <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2012/08/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%B7%E0%B8%AD-contract-farming1.pdf>
- Singh, S. (2006). *Contract Farming and the State. (Experiences of Thailand and India)*. Delhi: Kalpaz Publications.
- Schulze, B., Spiller, A. & Theuvsen, L. (2006). More Trust Instead of More Vertical Integration in the German Pork Production? Empirical Evidence and Theoretical Considerations. *European Association of Agricultural Economist Seminar 99th*. Bonn, Germany.
- Sueb wattana, T., Phrut tinarakorn, P. (1988). *Rice: in Late Ayutthaya B.E.2199-2310”, Khao Prai-Khao Chao of Siameses*. Silapawattanatham Printing.
- Thongpanya, T. (2018). Process and conditions of the decision for an entrance into contract farming system of farmers in Nakhon Pathom Province. *Journal of Liberal Arts*. 10(1), 254-277.
- Vimuktalob, C. (1988). *Land Tenure and Land Rent Systems in the Chiang Mai Valley*. (Master’s thesis). Chiang Mai University. Chiang Mai.
- Ouyyanont, P. & Wanaset, A. (n.d.). *Contract Farming: Mechanism to create inequality and fairness?*. Nonthaburi: Sukhothai Thammathirat Open University.

การพัฒนารูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจ อุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ (New Normal)

DEVELOPMENT OF HR POTENTIALITY MODEL FOR INDUSTRIAL BUSINESS IN THE AGE OF NEW NORMAL

¹ชาติชาย จาดตานิม, ²ชุลีวรรณ โชติวงษ์ และ ³ปรีดา อัครวินิจตระการ
¹Chartchai Jadtanim, ²Chuleewan Chotiwong and ³Preeda Attavinijtrakarn

¹ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

¹ Department of Industrial Business Development and Human Resources Faculty of Business and
Industry Development King Mongkut's University of Technology North Bangkok

Received: 2022-03-30

¹Corresponding Author's Email: chartchai.j@outlook.com

Revised: 2022-04-21

¹เบอร์โทร: 0814287708

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบของศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ และ 3) เพื่อจัดทำคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสม เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน และการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ 15 ท่าน เชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารหน่วยงานทรัพยากรมนุษย์ นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ ผู้ปฏิบัติงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 421 คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่มีองค์ประกอบทั้งสิ้น 12 องค์ประกอบ แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะ

นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ทักษะการปรับตัว ความรู้ในการบริหารธุรกิจ และจริยธรรมในการทำงาน 2) ด้านเทคโนโลยีและการปรับปรุงระบบงาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ระบบรูปแบบการบริการ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และ 3) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ ระบบการประเมินและผลตอบแทน การพัฒนาบุคลากร สร้างความผูกพันต่อองค์กร กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสรรหาและจ้างงาน

คำสำคัญ: ศักยภาพ; นักบริหารทรัพยากรมนุษย์; ความปกติใหม่

Abstract

The Purposes of this research were: 1) to study the potential components of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal, 2) to develop a potential model of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal, and 3) to develop a potential development manual of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal. This study was integrated the method of qualitative and quantitative approaches. In-depth interview 10 experts and focus group discussion with 15 experts were used as qualitative tools, while questionnaires were used as quantitative ones. The participants were of HR Executive, HR Manager and HR Professional. The sample size were 421 persons. The qualitative data were analyzed by using content analysis, and the quantitative data analysis was done by using statistic, frequency, mean, percentage, standard deviation, and factor analysis.

The research found that there were 12 essential components of the potential HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal. The first dimension was characteristic of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal composed of 4 components which were Leadership, Adaptability, Business Acumen, and Ethics. The second dimension was technology and work improvement of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal composed of 3 components which were HR Technology, System and Service Model, and Continuous Work Improvement, The third dimension was Human Resource

Management of HR Professional for Industrial Business in the age of New Normal composed of 5 components which were Performance Management System and Rewarding, Learning and Development, Employee Engagement, Strategic Human Resource, and Recruitment and Employment.

Keywords: Potentiality; HR Professional; New Normal

บทนำ

จากความผันผวน(Volatility) ความไม่แน่นอน(Uncertainty) ความซับซ้อน(Complexity) และความคลุมเครือ(Ambiguity) หรือ VUCA ส่งผลให้องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมมีความยากลำบากในการบริหารจัดการ เนื่องจากไม่สามารถที่จะคาดการณ์ล่วงหน้าได้ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เมื่อปลายปี 2562 ซึ่งมีผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตจำนวนมาก ทำให้องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมต้องมีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดทั้งการดำเนินธุรกิจและการดูแลพนักงาน องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมจำเป็นต้องมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้ในการทำงานเนื่องจากผู้คนปรับตัวเข้าสู่ความปกติใหม่ (New Normal) อันเป็นผลมาจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยผู้คนเดินทางน้อยลง การค้าขายนิยมทำผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ผู้บริโภคให้ความใส่ใจดูแลสุขภาพอนามัยมากขึ้น มีการสวมใส่หน้ากากอนามัย มีการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ดังนั้นการที่องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมจะสามารถอยู่รอดได้ ต้องขึ้นกับความสามารถในการปรับตัว การปรับโครงสร้างองค์กร และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการกระบวนการทำงาน (MIT Management Sloan School, 2020) เพื่อตอบสนองความต้องการและปรับตัวตามลักษณะพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมจะต้องมีการยกระดับทักษะแรงงานที่ต้องทำควบคู่กันไปด้วย คนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงขององค์กรที่เกิดขึ้น (PwC Thailand, 2020)

การยกระดับทักษะแรงงานและการปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่เทคโนโลยีดิจิทัลจึงเป็นเรื่องที่จำเป็นและเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำให้เกิดขึ้น รวมทั้งเป็นหน้าที่ของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องช่วยเหลือและสนับสนุนผู้บริหารในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับตัวดังกล่าว สถาบัน Josh Bersin Academy (2020) ได้แนะนำนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องยกระดับความสามารถของตนเอง (Upskill) และปรับวิธีการทำงานการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้สอดคล้องกับธุรกิจอุตสาหกรรมโดยเน้น 3 ด้าน คือ การดูแลสุขภาพของพนักงานและครอบครัว

การปรับเปลี่ยนองค์กรและการขับเคลื่อนองค์กรด้วยความรวดเร็ว และการปรับตัวเพื่อการเปลี่ยนผ่าน (Adaptive Transformation)

ดังนั้น นักบริหารทรัพยากรมนุษย์จำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวโดยเฉพาะกระบวนการในการทำงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์และสมรรถนะของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทิศทางในการดำเนินธุรกิจขององค์กรที่ต้องปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาในยุค VUCA และความปกติใหม่ (New Normal) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสร้างและพัฒนา รูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมไทยได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่
2. เพื่อพัฒนารูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่
3. เพื่อสร้างคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

- ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ขั้นตอนที่ 2 จัดทำแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ตรวจสอบความครอบคลุมของเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์และนำไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 คน
- ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบสอบถาม และแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามวัตถุประสงค์หรือประเด็นการวิจัย (Item Objective Consistency: IOC) และนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำไปทดลองใช้กับนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน
- ขั้นตอนที่ 4 เก็บข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ จำนวน 500 คน ได้รับการตอบกลับจำนวน 421 คน

ขั้นตอนที่ 5 นำข้อมูลมาประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA)

ขั้นตอนที่ 6 จัดทำร่างรูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่และร่างคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่

ขั้นตอนที่ 7 นำร่างรูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่เข้าพิจารณาประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คนพิจารณา

ขั้นตอนที่ 8 แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน เพื่อตรวจประเมินคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าองค์ประกอบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ประกอบด้วย 9 องค์ประกอบ คือ 1) ความรู้เรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ 2) ทักษะในด้านการสื่อสาร 3) ความคิดเชิงบวก 4) นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ 5) กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ 6) การสรรหาและคัดเลือกพนักงาน 7) การพัฒนาทักษะพนักงานในอนาคต (Future Skill) 8) การประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ OKRs และการจ่ายผลตอบแทน และ 9) การสร้างประสบการณ์ที่ดีในการดูแลพนักงาน (Employee Experience)

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าเป็นเพศชาย มากที่สุดร้อยละ 60.3 มีช่วงอายุระหว่าง 45-55 ปี มากที่สุดร้อยละ 43.0 วุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท มากที่สุดร้อยละ 57.2 มีตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับกลาง มากที่สุดร้อยละ 35.9 มีประสบการณ์ในการทำงานมากกว่า 15 ปี มากที่สุดร้อยละ 61.3 ทำงานอยู่ในกลุ่มธุรกิจสินค้าอุตสาหกรรม มากที่สุดร้อยละ 33.7 มีพนักงานในสถานประกอบการมากกว่า 200 คน มากที่สุดร้อยละ 92.4 และมีระดับความคิดเห็นในเรื่องความสำคัญของตัวแปรศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ แสดงดังตารางที่ 1

ชื่อกลุ่มทฤษฎีและแนวคิด	ตัวแปรศักยภาพ	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความสำคัญ
ทฤษฎีสมรรถนะ KSA ของ David C. McClelland และ Scott B. Parry	1. ด้านความรู้	4.17	0.73	มาก
	2. ด้านทักษะ	4.25	0.69	มากที่สุด
	3. ด้านคุณลักษณะ	4.38	0.63	มากที่สุด
ทฤษฎีด้านนวัตกรรม 4'Ps of Innovation ของ Joe Tidd และ John Bessant	4. บริการของหน่วยงาน	3.96	0.91	มาก
	5. กระบวนการทำงาน	4.12	0.83	มาก
	6. การนำบริการอื่นๆมาปรับใช้	3.81	0.96	มาก
	7. แนวทางดำเนินงานของหน่วยงาน	4.15	0.76	มาก
ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคความปกติใหม่ ของ McKinsey	8. กลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการบริหารอัตรากำลังคน	4.35	0.78	มากที่สุด
	9. การสรรหาและคัดเลือกพนักงาน	4.15	0.85	มาก
	10. การพัฒนาพนักงาน	4.24	0.85	มากที่สุด
	11. การประเมินผลการปฏิบัติงานและการจ่ายผลตอบแทน	3.79	0.97	มาก
	12. การสร้างประสบการณ์ที่ดีในการดูแลพนักงาน	4.25	0.85	มากที่สุด

ตารางที่ 1: ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานขององค์ประกอบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์

ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญในเรื่องคุณลักษณะเป็นอันดับหนึ่งโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 อันดับสองให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์และการบริหารอัตรากำลังคนมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และอันดับสามให้ความสำคัญในด้านทักษะและด้านการสร้างประสบการณ์ที่ดีในการดูแลพนักงานมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25

3. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจของศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ พบว่าองค์ประกอบที่อยู่ในเกณฑ์มีค่าไอแกน (Eigen Values) ตั้งแต่ 1.00 ขึ้นไป มีจำนวน 12 องค์ประกอบ ผู้วิจัยได้ตั้งชื่อองค์ประกอบพร้อมปรับชื่อตามคณะผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus Group) จำนวน 15 คนพิจารณา ดังแสดงตามตารางที่ 2

กลุ่มศักยภาพ	องค์ประกอบ	ค่าไอเกน	ร้อยละ ความ แปรปรวน	ร้อยละสะสม ความ แปรปรวน
คุณลักษณะนัก บริหารทรัพยากร มนุษย์	1. ความเป็นผู้นำ	6.984	18.875	18.875
	2. ทักษะการปรับตัว	6.927	18.722	37.597
	3. ความรู้ในการบริหารธุรกิจ	5.581	15.085	52.683
	4. จริยธรรมในการทำงาน	3.767	10.180	62.862
เทคโนโลยีและ การปรับปรุง ระบบงาน	5. เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากร มนุษย์	6.531	32.656	32.656
	6. ระบบรูปแบบการบริการ	4.214	21.068	53.724
	7. การปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง	3.436	17.181	70.905
การบริหาร ทรัพยากรมนุษย์	8. ระบบการประเมินและผลตอบแทน	7.618	18.139	18.139
	9. การพัฒนาบุคลากร	6.732	16.029	34.168
	10. สร้างความผูกพันต่อองค์กร	5.609	13.355	47.523
	11. กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์	5.318	12.661	60.184
	12. การสรรหาและจ้างงาน	4.623	11.006	71.190

ตารางที่ 2: ผลการสกัดองค์ประกอบภายหลังหมุนแกน (Rotation Sums of Squared Loadings)

รายละเอียดของ 12 องค์ประกอบ มีดังนี้

3.1 ความเป็นผู้นำ ประกอบด้วย 13 ด้าน คือ มีมนุษยสัมพันธ์ในการทำงานที่ดี มีทักษะในการทำงานเป็นทีม มีความอดทนในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร มีความสามารถในการสนับสนุนช่วยเหลือเรื่องการเปลี่ยนแปลงขององค์กร มีทักษะในการแก้ไขปัญหาการทำงานอย่างเป็นระบบ เป็นคนที่รักษาคำมั่นสัญญา มีความสามารถในการคิดคาดการณ์เหตุการณ์ไว้ล่วงหน้า มีทักษะในการโน้มน้าวใจ มีทักษะในการให้คำปรึกษาแก่เพื่อนร่วมงานในองค์กร มีความรู้ความเข้าใจว่าลูกค้าขององค์กรมีความต้องการหรือมีปัญหาอะไรบ้าง มีทักษะในการโค้ช ความเป็นผู้นำ และมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายเพื่อความสำเร็จขององค์กร

3.2 ทักษะการปรับตัว ประกอบด้วย 10 ด้าน คือ มีความสามารถในการยืดหยุ่นปรับตัวไปสู่สิ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเข้มแข็ง (Resilience) มีทักษะในการสื่อสารเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูล มีทักษะในการใช้ความคิดเชิงออกแบบ มีวัฒนธรรมการทำงานที่มี

ความกระตือรือร้นคล่องแคล่วว่องไวในการทำงาน มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามารถในการลองผิด ลองถูก ทดลองสิ่งใหม่ๆ มีทักษะในการคิดเชิงระบบ มีความสามารถในด้านการวางแผนงาน และมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลในงานด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์

3.3 ความรู้ในการบริหารธุรกิจ ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการบนความไม่แน่นอน มีความรู้เรื่องการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงของโลก เศรษฐกิจ และสังคม มีความรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ขององค์กร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องการบริหารจัดการธุรกิจ มีความรู้เกี่ยวกับกลยุทธ์ขององค์กร และมีความรู้เกี่ยวกับระบบการบริการคุณภาพขององค์กร (TQM)

3.4 จริยธรรมในการทำงาน ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ มีความคิดเชิงบวกเพื่อการพัฒนาตนเอง มีจริยธรรมในการทำงาน เป็นคนที่ให้ความสำคัญกับลูกค้ามาเป็นอันดับหนึ่ง และมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่เสมอ

3.5 เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 11 ด้าน คือ มีการใช้โปรแกรม Chat bot บริการตอบคำถามพนักงาน มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลประเภท VR, AR และ MR ในการพัฒนาพนักงาน มีการนำซอฟต์แวร์ VDO Automated Screening มาใช้ในการประเมินผู้สมัครงาน มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลประเภทบล็อกเชน (Block chain) มาปรับใช้กับหน่วยงาน มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลประเภทระบบอัตโนมัติในงานสำนักงานมาใช้ในกระบวนการทำงาน (Robotic Process Automation) มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลประเภทการบริหารจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) มาปรับใช้กับหน่วยงาน มีการจัดทำรายงานข้อมูลด้าน HR เป็นแบบ Visualize board (HR Dashboard) มีการทำโมบายแอปพลิเคชันต่างๆ เพื่อให้บริการพนักงาน (Mobile Application) มีการใช้ซอฟต์แวร์ในด้านการควบคุมติดตามผลการปฏิบัติงานของพนักงาน มีแพลตฟอร์มในการดูแลบริหารคนเก่งเพื่อให้บริการแก่ Line Manager (Talent Management Platform) และมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลในงานด้านอื่น ๆ มาปรับใช้กับการทำงานของ HR

3.6 ระบุรูปแบบการบริการ ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ มีความเข้าใจแนวทางดำเนินงานของหน่วยงานเป็นอย่างดี มีการสื่อสารแนวทางดำเนินงานของหน่วยงานให้พนักงานได้ทราบ มีการพัฒนารูปแบบการบริการให้ตรงตามความต้องการของพนักงาน มีการปรับปรุง

กระบวนการทำงานของหน่วยงานให้เร็วขึ้น ดีขึ้น มีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลประเภทคลาวด์ (Cloud) มาใช้ในกระบวนการทำงาน และมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมกับกระบวนการทำงาน

3.7 การปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ มีการวิเคราะห์ข้อร้องเรียนของพนักงานเพื่อนำมาปรับปรุงแนวทางดำเนินงาน มีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมกับแนวทางดำเนินงานของหน่วยงาน มีการวิเคราะห์พฤติกรรมของพนักงานเพื่อนำมาปรับปรุงแนวทางดำเนินงาน

3.8 ระบบการประเมินและผลตอบแทน ประกอบด้วย 9 ด้าน คือ มีการใช้ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ OKRs มีการใช้ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ Real Time มีการจัดสวัสดิการแบบยืดหยุ่น (Flexible Benefit) มีการออกแบบระบบการจ่ายผลตอบแทนที่หลากหลายตามคัลส์เตอร์ลักษณะงานต่างๆ ขององค์กร มีการใช้ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานแบบ 360 องศา มีการสร้างระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับการทำงานแบบ Remote Work มีการตั้งเป้าหมายเพื่อการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นลักษณะยืดหยุ่นสามารถปรับตามทิศทางการดำเนินธุรกิจขององค์กรได้ มีการออกแบบระบบการจ่ายผลตอบแทนที่เน้นรายบุคคลเป็นหลัก และมีการบริหารต้นทุนด้านแรงงานเพื่อเพิ่มควมมีประสิทธิภาพขององค์กร (Labor Cost)

3.9 การพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย 11 ด้าน คือ มีการจัดทำแผนพัฒนาพนักงานเป็นรายบุคคล (IDP) มีการพัฒนาทักษะทางด้านดิจิทัลให้กับพนักงาน มีหลักสูตรการพัฒนาที่พนักงานสามารถเลือกเข้าถึงเนื้อหาความรู้ได้ตามความสนใจแบบเรียลไทม์ทุกที่ทุกเวลา (On-Demand Learning) มีการพัฒนาพนักงานในรูปแบบออนไลน์ มีการพัฒนาภาวะผู้นำให้กับพนักงานทุกระดับ มีการบริหารจัดการความรู้ขององค์กร (Knowledge Management) มีการพัฒนาพนักงานในรูปแบบ 70-20-10 มีการบริหารระบบสมรรถนะ (Competency Management) มีการสร้างวัฒนธรรมการทำงานแบบคล่องแคล่วว่องไวให้เกิดขึ้นในองค์กร (Agile Culture) มีการบริหารวัฒนธรรมองค์กรเพื่อช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จ และมีการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่องค์กรต้องการให้กับพนักงาน (Future Skill)

3.10 สร้างความผูกพันต่อองค์กร ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ มีการดูแลเรื่องสุขภาพอาชีวอนามัยของพนักงานเป็นอย่างดี (Health & Hygiene) มีการดูแลเรื่องสุขภาพกายสุขภาพใจของพนักงาน (Employee Wellbeing) มีการสร้างความรักความผูกพันให้เกิดขึ้นในองค์กร มีการจัด

กิจกรรมพนักงานต่าง ๆ เป็นอย่างดี มีกิจกรรมสร้างความรักความผูกพันแบบเสมือนจริง มีการบริหารความหลากหลายของพนักงานกลุ่มต่าง ๆ ในองค์กรเป็นอย่างดี (Diversity, Equity & Inclusion) มีการสื่อสารภายในองค์กรที่ชัดเจนสม่ำเสมอ และมีการทำสมาร์ทออฟฟิศเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน (Smart Office)

3.11 กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ มีการออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม มีการวางแผนอัตรากำลังคนเชิงกลยุทธ์ มีการออกแบบจัดกลุ่มงาน งานที่ต้องทำที่สำนักงาน โรงงานหรือทำที่บ้าน มีการกำหนดแผนกลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มีการบริหารจัดการรูปแบบการทำงานจากที่ห่างไกล (Remote Work) มีการคิดเครื่องมือด้าน HR เพื่อการขับเคลื่อนองค์กร (HR Intervention) และมีการปรับเปลี่ยนกฎระเบียบเพื่อให้ยืดหยุ่นตามสถานการณ์

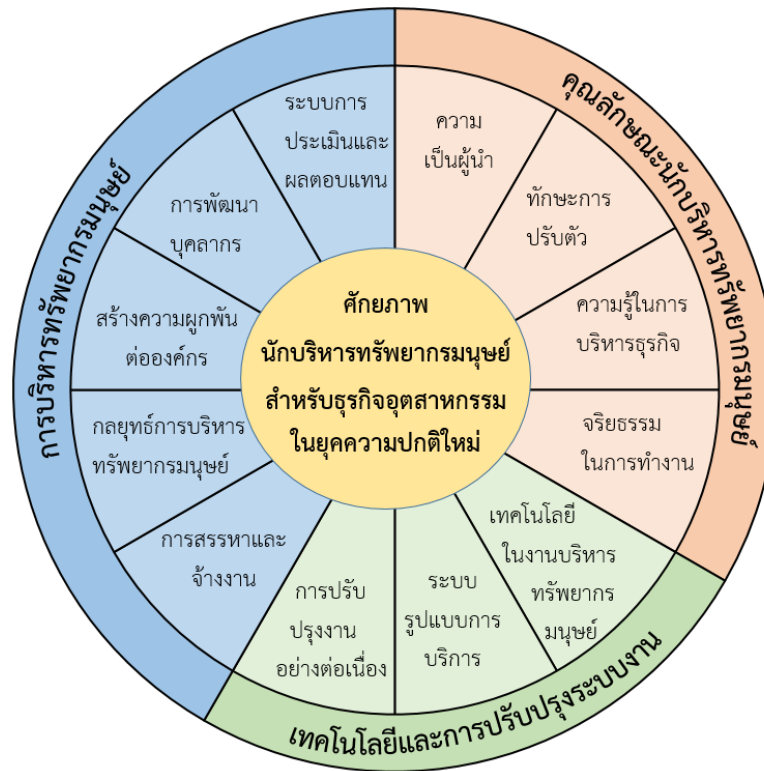
3.12 การสรรหาและจ้างงาน ประกอบด้วย 7 ด้าน คือ มีการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อเชื่อมต่อกับแหล่งของผู้สมัครงาน (Social Media) มีการใช้เครื่องมือเพื่อประเมินทักษะบุคลิกภาพของผู้สมัครงาน (Assessment Tools) มีการจ้างงานตามฐานทักษะ (Skill Base Hiring) มีการสรรหาและสัมภาษณ์ผู้สมัครงานผ่านระบบออนไลน์ มีการจ้างงานแบบยืดหยุ่น มีรูปแบบการจ้างพนักงานหลากหลายประเภท (Gig Worker) และมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครงานเรื่องความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัล

4. ผลการประเมินคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน ให้ความเห็นว่าคู่มือมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์อยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

องค์ประกอบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ มี 3 ด้าน 12 องค์ประกอบ คือ 1) ด้านคุณลักษณะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ มี 4 องค์ประกอบ คือ ความเป็นผู้นำ ทักษะการปรับตัว ความรู้ในการบริหารธุรกิจ และจริยธรรมในการทำงาน 2) ด้านเทคโนโลยีและการปรับปรุงระบบงาน มี 3 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ระบบรูปแบบการบริการ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มี 5 องค์ประกอบ คือ ระบบการประเมินและผลตอบแทน การพัฒนาบุคลากร สร้าง

ความผูกพันต่อองค์กร กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสรรหาและจ้างงาน โดยมีรูปแบบ ศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ ตามภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1: รูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ จำแนกตามรายละเอียด 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านคุณลักษณะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ ความเป็นผู้นำ ทักษะการปรับตัว ความรู้ในการบริหารธุรกิจ และจริยธรรมในการทำงาน สอดคล้องกับ Kelly and Rapp (2017) สมรรถนะที่สร้างความแตกต่างให้กับนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือ ความสามารถในการโน้มน้าวใจทุกภาคส่วนที่อยู่ภายในองค์กรในการให้การสนับสนุน ขับเคลื่อนระบบหรือแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้ประสบความสำเร็จ และความสามารถ

ในการบริหารความสัมพันธ์กับผู้มีส่วนได้เสียทั้งภายในและภายนอกองค์กรในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ สอดคล้องกับ Sakpal (2019) นักบริหารทรัพยากรมนุษย์จะต้องมีภาวะผู้นำและเป็นนักบริหารการเปลี่ยนแปลง ลักษณะนิสัยของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในยุคความปกติใหม่มี 6 เรื่อง คือ ความอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) ความฉลาดทางวัฒนธรรม (Cultural Intelligence) ความกล้า (Courage) การใช้สติสัมปชัญญะ (Cognizance of Bias) การสร้างความร่วมมือในการทำงาน (Collaborative) และการรักษาคำมั่นสัญญา (Commitment) และสอดคล้องกับ Berg, Marius and Leoni (2020) สมรรถนะสำหรับนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการเปลี่ยนผ่านองค์กรไปสู่ดิจิทัล ได้แก่ การมีวัฒนธรรมการทำงานแบบคล่องแคล่วว่องไว (Agile) การปรับตัวแบบยืดหยุ่น (Resilience) ความรู้เกี่ยวกับดิจิทัล ทักษะด้านดิจิทัลในการออกแบบติดตามการวิเคราะห์ผลและการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

2. ด้านเทคโนโลยีและการปรับปรุงระบบงาน มี 3 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ระบุรูปแบบการบริการ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ Meduri and Yadav (2021) เทคโนโลยีดิจิทัลที่นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องรู้และเข้าใจ ได้แก่ ระบบอัตโนมัติ (Automation) เช่น การใช้ RPA (Robotic Process Automation) การโต้ตอบอัตโนมัติ (chat bot) ปัญญาประดิษฐ์ (AI) และ การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) และสอดคล้องกับ Sukhonthachit (2019) เรื่องเทคโนโลยีสำหรับงานการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประเภท Cloud Technology เป็นระบบ Software ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานด้านการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้นนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ควรใช้ Cloud Based Computing ในการประมวลผล เพื่อความรวดเร็ว ถูกต้องประกอบการตัดสินใจขององค์กร

3. ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ มี 5 องค์ประกอบ คือ ระบบการประเมินและผลตอบแทน การพัฒนาบุคลากร สร้างความผูกพันต่อองค์กร กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสรรหาและจ้างงาน สอดคล้องกับ Bennett (2021) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ต้องปรับตัวเนื่องจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในเรื่องการปรับปรุงระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานและการจ่ายผลตอบแทนจะต้องมีลักษณะยืดหยุ่นและมีความสอดคล้องกันตามสภาพการทำงานที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การทำงานในลักษณะ Hybrid หรือ Remote Work การใช้เทคโนโลยีในการประชุมเพื่อการโต้ตอบมากกว่าที่จะต้องมาเจอกัน (Face to face) และการปรับตัวชี้วัดในการทำงาน (KPIs) ที่สอดคล้องกับการทำงานแบบออนไลน์มากขึ้น สอดคล้องกับ Su et al. (2021) องค์กรต้องมีการปรับตัวแบบยืดหยุ่นในเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงาน องค์กรต้องให้ความสำคัญกับระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า ต้องมีการ

ปรับเปลี่ยนกระบวนการวัดประเมินและองค์กรต้องมองเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงานเป็นเรื่อง การเรียนรู้พัฒนาคน เพื่อการสร้างความสามารถให้กับคนขององค์กร สอดคล้องกับ Revutska (2019) บทบาทนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในการปรับตัวเนื่องจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ต้องสามารถทำระบบรายงานผลการประเมินเป็นแบบออนไลน์ (Dashboard) การ กำหนดเป้าหมายที่ใช้ประเมินผลการปฏิบัติงานสามารถปรับเปลี่ยนได้และต้องนำวัฒนธรรมการทำงานแบบ Agile เข้ามาใช้ในการตั้งเป้าหมายการปฏิบัติงาน และสอดคล้องกับ Kaushik (2020) นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ต้องสร้างการเชื่อมต่อและสร้างความผูกพันกับพนักงาน ต้องสร้างโปรแกรม การพัฒนาด้านการสื่อสาร การจัดการความเครียดที่จะทำให้พนักงานได้เชื่อมถึงกันในการสนใจเรื่อง ของสุขภาพ การบริหารอารมณ์ การดูแลความเป็นอยู่ที่ดีของพนักงาน (Wellbeing) และการสร้างความผูกพันในระหว่างทำงานที่บ้าน

สรุป

จากปัญหาที่องค์กรธุรกิจอุตสาหกรรมต้องปรับตัวตามความปกติใหม่ที่เกิดขึ้นส่งผลให้นักบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีหน้าที่ในการดูแลพนักงานต้องปรับตัวตาม จึงเป็นที่มาของปัญหาในการทำวิจัยนี้ การวิจัยเป็นแบบผสม เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ใช้การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับองค์ประกอบและรูปแบบ ศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ ผลการวิจัยได้ องค์ประกอบและรูปแบบศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ 3 ด้าน 12 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านคุณลักษณะนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ทักษะการปรับตัว ความรู้ในการบริหารธุรกิจ และจริยธรรมในการทำงาน 2) ด้านเทคโนโลยีและการปรับปรุงระบบงาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ เทคโนโลยีในงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ ระบบรูปแบบการบริการ และการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง และ 3) ด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ ระบบการประเมินและผลตอบแทน การพัฒนาบุคลากร สร้างความผูกพันต่อองค์กร กลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการสรรหาและจ้างงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1.1 ควรนำรูปแบบและคู่มือแนวทางการพัฒนาศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมในยุคความปกติใหม่ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานักบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กร

1.2 ควรนำองค์ประกอบย่อยของการสร้างความผูกพันไปจัดทำแนวทางการสร้างความรักความผูกพันในองค์กร

1.3 ควรนำองค์ประกอบย่อยของเทคโนโลยีในงานการบริหารทรัพยากรมนุษย์ไปใช้ในการประเมินความพร้อมและจัดทำแผนเปลี่ยนแปลงระบบงานบริหารทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรเป็นระบบดิจิทัล (Digital Transformation)

1.4 ควรนำองค์ประกอบศักยภาพไปใช้ในเรื่องการประเมินผลการปฏิบัติงานของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์สำหรับธุรกิจอุตสาหกรรมอื่นๆเป็นการเฉพาะ

2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพนักบริหารทรัพยากรมนุษย์ในระดับผู้จัดการฝ่ายหรือนักบริหารระดับสูง

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของพนักงานในวิชาชีพอื่น ๆ ที่ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคความปกติใหม่

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นการเฉพาะ

References

- Bennett, A. M. (2021). *The Impact of the COVID-19 Crisis on the Future of Human Resource Management*. Journal of Human Resource Management. 2021. Vol.9 No.3: 58-63.
- Berg, M., Marius, S. & Leoni, V. (2020). *An exploration of key human resource practitioner competencies in a digitally transformed organisation*. SA Journal of Human Resource Management /SA Tydskrif vir Menslikehulpbronbestuur. 2020. 18(0), a1404 : 1-13.

- Josh Bersin Academy. (2020). *Responding To COVID-19. Ten Lessons From The World's HR Leaders*. Retrieved June 3, 2021, from:
<https://joshbersin.com/2020/04/responding-to-covid-19-ten-lessons-from-the-worlds-hr-leaders/>
- Kaushik, M. (2020). *Creating a conducive workplace environment during post COVID period*. A Quarterly Peer Reviewed/Refereed Multidisciplinary Journal. 2020. Vol.3 Issue.3 July-September: 19-27.
- Kelly, C. & Katie R. (2017). *The HR Function in 2021: Models & Competencies*. Retrieved June 1, 2021, from :
<https://ecommons.cornell.edu/handle/1813/73720>
- Meduri, Y. and Yadav, P. (2021). *Automation Invading Human Resource Digital Transformation and Impact of Automation in the Space of HR*. Delhi Business Review 2021. Vol.22 No.1 (January-June 2021) : 65-72.
- MIT Management Sloan School. (2020). *What happens to industry and employment after COVID-19?*. Retrieved June 1, 2021, from :
<https://mitsloan.mit.edu/ideas-made-to-matter/what-happens-to-industry-and-employment-after-covid-19>
- PwC Thailand. (2020). *5 keys to cope with the world after the Covid-19 crisis of the Banking and Capital Market*. Retrieved August 26, 2020, from :
<https://www.pwc.com/th/en/pwc-thailand-blogs/blog-20200826.html>
- Revutska, O. (2021). *Human Resource Management: a Shift Towards Agility due to a Pandemic of COVID-19*. the 15th International Conference: Liberec Economic Forum 2021. Liberec : Technical University of Liberec Studentská, 2021. 423-430.
- Sakpal, P. (2019). *Study of Smart HR Hybrid Competency in Industry 4.0*. Durgadevi Saraf Institute of Management Studies (DSIMS) The Management Quest. 2019. Vol.2 Issue 1 (April-September 2019) : 1-19.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

Su, N. et al. (2021). *Enhancing resilience in the Covid-19 crisis: lessons from human resource management practices in Vietnam*. *Current Issues in Tourism*. 2021. Vol.24 No.22 : 3189-3205.

Sukhonthachit, P. (2019). *Human resource age 4.0*. *NKRAFA Journal of Humanities and Social Sciences*. Year 7 December 2019. pp. 17-28.

คำเรียกสี: วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงตามช่วงอายุของภาษาจ้วงอู่หมิง
เมืองหนานนิง มณฑลกว่างสี

COLOR WORDS: A CULTURE THAT CHANGES WITH THE AGE
OF THE ZHUANG WUMING LANGUAGE NANNING CITY,
GUANGXI PROVINCE

¹Zhehui huang, ²Fanffang Huang, ³Siyu lin และ ⁴นพรัตน์ น้อยเจริญ
¹ Zhehui huang, ² Fanffang Huang, ³ Siyu lin and ⁴ Nopparat Noyjarean

¹สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

¹Department of Thai Language for Communication

Received: 2022-02-14

Faculty of Arts University of North Bangkok

Revised: 2022-04-22

¹Corresponding Author's Email: nopparat.no@northbkk.ac.th

Accepted: 2022-04-28

¹เบอร์โทร: 02-5331000

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบการใช้คำเรียกสีของคนสามช่วงอายุ ในภาษาจ้วงอู่หมิง เมืองหนานนิง มณฑลกว่างสี โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาจำนวน 30 คน เป็นชาวจ้วงโดยกำเนิด อยู่อู่หมิงหนานนิงกว่างสี แบ่งออกตามสามช่วงอายุเป็น 3 กลุ่มคือช่วง อายุที่ 1 อายุ 55-65 ปีช่วงอายุที่ 2 อายุ 35-45 ปี และช่วงอายุที่ 3 อายุ 15-25 ปี คำเรียกสีพื้นฐาน จำนวน 8 คำ ได้แก่ 1. สีดำ/daem/ 2. สีขาว/hao⁵/ 3. สีเหลือง/lw:ang⁵/ 5. สีเขียว/Luo/ 6. สีฟ้า/khra:m¹/ 7. ม่วง/sis/ 8. สีน้ำตาล /song/

ผลการวิจัยพบว่า ชาวจ้วงที่มีช่วงอายุต่างกัน ใช้คำเรียกสีภาษาจ้วงพื้นฐานแตกต่างกัน ช่วง อายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็น ร้อยละ 78.75 อายุที่ 35-45ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน ใช้คำเรียกสีพื้นฐาน ภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 60 และอายุที่ 15-25 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแทนของกลุ่มคนในอนาคต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 5 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคำเรียกสีของภาษาจ้วงอู่หมิงโดยมีตัวแปรที่สำคัญคือช่วงอายุที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเห็นความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลง

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ทางภาษาอย่างชัดเจน อนาคตคำเรียกสีของภาษาจ้วงอู๋หมิงจะถูกแทนที่ด้วยภาษาจีนกลาง อิทธิพลของภาษาจีนกลางเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน

คำสำคัญ: ภาษาจ้วง; คำเรียกสีพื้นฐาน

Abstract

The purpose of this study is to compare the use of color words in songka Province during the Ming Dynasty. Thirty villagers of Zhuang Nationality in Nanning, Guangxi Province were interviewed by interview method. Three are divided into three groups: one is 55-65, one is 35-45 and three are 15-25. The number of basic eight words, including 1. Black /daem/ 2. White /hao⁵/ 3. Yellow /lw:ang⁵/ 5. Green /Luo/ 6. Blue /khra:m¹/ 7. purple /sis/ 8. Brown /song/

The results of this study show that people of different age groups use different basic color words in 55-65 years. In the past, it was considered a representative of a group, and the basic color used was 78.75 percent in 35-45 years. It is considered to be the representative of the current group, using 60% of the basic Chinese vocabulary for 15-25 years. It is considered a branch of the future, using five percent of the basic appellation terms. The purpose of this study is to study the important factors of phonetic changes in song and Ming languages. The results clearly reflect the changes of language. The future color of zhuangming dialect has been replaced by Putonghua, and the influence of Putonghua plays an important role in daily life.

Keywords: Zhuang Language; basic color term.

บทนำ

คำเรียกสีเป็นสิ่งที่แสดงการรับรู้ หรือโลกทัศน์ของมนุษย์ ดังนั้นการที่ภาษาต่าง ๆ มีการใช้คำเรียกสี ที่แตกต่างกันไป อันเนื่องมาจากมูลเหตุทางวัฒนธรรม บางวัฒนธรรมอาจจะมีคำเรียกสีมาก บางวัฒนธรรมอาจจะมีคำเรียกสีน้อย แต่อย่างไรก็ตามคำเรียกสีสะท้อนมโนทัศน์อย่างน้อย 3

ประการ ได้แก่ ประการแรกสี่เป็นสิ่งที่มนุษย์รับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ตา จึงเป็นสิ่งที่เห็นได้ ศึกษาได้ และพิสูจน์ได้ง่ายกว่าสิ่งที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสอื่น ๆ ประการที่สองสี่เป็นสิ่งที่แสดงให้เราเห็นว่าชนชาติต่างๆในโลก แบ่งความจริงในโลกที่เขามองเห็นแตกต่างกันไปและประการสุดท้ายสี่แต่ละสี่ที่มนุษย์มองเห็นจะมีคำเรียกที่แตกต่างกันตามการรับรู้ของชนชาติที่พูดภาษาเหล่านั้น (Noybangyang, 2021)

Prasithrathsin (1995) กล่าวไว้ว่า ภาษาจ้วงจัดอยู่ในภาษาตระกูลไท และ Sodsongkrit (2016) ยังได้กล่าวถึงชาวจ้วงเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศจีนที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด มีถิ่นฐานอยู่ที่เขตปกครองตนเองเผ่าจ้วงมณฑลกว่างสีเขตปกครองตนเองเผ่าจ้วงและเผ่าเหมียวมณฑลยูนนาน และมีส่วนน้อยกระจายอยู่ในบริเวณต่าง ๆ ของมณฑลกว่างตงหูหนานกุยโจวและเสฉวนเหตุที่มีถิ่นฐานกระจายกันมากเช่นนี้เรียกชื่อชาวจ้วงจึงมีหลายคำแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับ Zheng (2005) กล่าวว่า นครหนานหนิงแม้ว่าจะไม่ได้เป็นเมืองหลวง แต่ก็ยังเป็นเมืองที่สำคัญทางใต้ของประเทศจีน และยังเป็นเมืองเอกของเขตปกครองตนเองกว่างสีจ้วงด้วย และแม้ว่านครหนานหนิงจะเป็นเมืองในเขตที่มีการใช้ภาษาหลากหลาย แต่ชาวหนานหนิงมี การใช้ภาษาจีนมาตรฐานเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร และมีการใช้ภาษาจีนมาตรฐานในระดับสูง โดยมีผู้ใช้ภาษาจีนมาตรฐานจำนวน 88.31% โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 45 ปี ซึ่งมีผู้ใช้ภาษา มาตรฐานมากกว่า 90%

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาคำเรียกสี่ของภาษาจ้วงโดย “อายุ” ถือเป็นปัจจัยทางสังคมที่สำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของภาษาจ้วงอู๋หมิง อายุเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งกำหนดให้ผู้ใช้ภาษามีสถานภาพทางสังคมต่างกันและอาจทำให้เกิดการแปรภาษาของคนรุ่นเก่าไปจนถึงภาษาของคนรุ่นใหม่ทำให้เห็นภาพรวมของภาษาที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตไปถึงอนาคตได้ ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำเรียกสี่ภาษาจ้วงอู๋หมิงโดยนำประเด็นเรื่อง “อายุ” มาเป็นเกณฑ์พิจารณาคำเรียกสี่ของผู้พูดภาษาจ้วงที่แตกต่างกันตามช่วงอายุ

การวิจัยการเปลี่ยนแปลงของคำเรียกสี่ของภาษาจ้วงอู๋หมิง ในมุมมองวัฒนธรรมภาษาจ้วงอู๋หมิงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่แตกต่างกันของคนในแต่ละช่วงวัย และยังเป็นผลิตผลของการผสมผสานวัฒนธรรมที่สั่งสมมาของคนในสังคม นอกจากนี้การวิจัยเรียกสี่ของภาษาจ้วงในครั้งนี้จะทำให้เห็นวิวัฒนาการคำเรียกสี่ของภาษาจ้วง ที่เปลี่ยนแปลงไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เปรียบเทียบการใช้คำเรียกสี่ของคนสามช่วงอายุในภาษาจ้วงอู๋หมิง เมืองหนานหนิง มณฑลกว่างสี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ แนวคิดการวิจัยภาษาเชิง รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำเรียกสีของชาวจ้วง มณฑลกว่างสี อีกทั้งยังศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจ้วงอู่หมิง
2. การวิจัยภาษาจ้วงสีที่ชาวจ้วงใช้ในเขตอู่หมิง หนานหนิง มณฑลกว่างสี ได้อ้างอิงสีที่แตกต่างกัน 8 สีในการวิจัยของ Jiang (2017) ซึ่งผู้ศึกษาใช้ 3 คำถามในการสัมภาษณ์ ผู้ใช้ภาษาเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายของผู้ให้ข้อมูลภาษาในสามช่วงวัย
3. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ตามเกณฑ์ที่กำหนดในขอบเขตของการวิจัย จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยแบ่งออกเป็นช่วงวัยละ 10 คน และกำหนดช่วงอายุออกเป็น 3 ช่วงอายุ ได้แก่
ช่วงอายุที่ 1 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต
ช่วงอายุที่ 2 35-45 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน
ช่วงอายุที่ 3 15-25 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแทนของกลุ่มคนในอนาคต
4. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาโดยใช้แบบสัมภาษณ์ พร้อมกับใช้แผ่นสี ให้ผู้ให้ข้อมูลออกเสียง แล้วจดบันทึกเสียงที่ได้ยิน
5. บันทึกข้อมูลลงในตารางคำเรียกสี โดยใช้สีตัวอักษร และวิเคราะห์เปรียบเทียบจากคำเรียกสีพื้นฐานในอดีต ปัจจุบัน และอนาคตที่เปลี่ยนแปลงไป
6. เรียบเรียง สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

เปรียบเทียบการใช้คำเรียกสีของคนสามช่วงอายุในภาษาจ้วงอู่หมิง เมืองหนานหนิง มณฑลกว่างสี ผลการวิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. สีดำ "黑色" ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น /daem/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 90 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 80 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 10
2. สีขาว "白" ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น /hao⁵/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 90 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 70 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 30

3. สีแดง ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น/dan/พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 90 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 80 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ไม่ใช่แล้ว ปัจจุบันใช้คำว่า Huong, 红

4. สีเหลือง ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น/lw:ang⁵/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 90 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 80 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ไม่ใช่แล้วปัจจุบันใช้คำว่า Huang

5. สีเขียว ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น/Luo/พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 70 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 30 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ไม่ใช่แล้ว ปัจจุบันใช้คำว่า heu

6. สีฟ้า ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น/khra:m¹/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 70 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 30 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ไม่ใช่แล้ว ปัจจุบันใช้คำว่า heu

7. สีม่วง ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น/sis/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 40 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 30 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ไม่ใช่แล้ว ปัจจุบันใช้คำว่า aeuj

8. สีนํ้าตาล ภาษาจ้วงออกเสียงเป็น /song/ พบว่า ชาวจ้วงแบ่งตามสามช่วงอายุ ช่วงอายุที่ 55-65 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 90 ช่วงอายุที่ 35-45 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 80 ช่วงอายุที่ 15-25 ปี ยังคงใช้คิดเป็นร้อยละ 30 ไม่ใช่แล้ว ปัจจุบันใช้คำว่า 棕 suong

คำเรียกสี	อายุที่55-65ปี	อายุที่35-45ปี	อายุที่15-25ปี	ปัจจุบันใช้
สีดำ /daem/	ร้อยละ 90	ร้อยละ 80	ร้อยละ 10	
สีขาว /hao ⁵ /	ร้อยละ 90	ร้อยละ 70	ร้อยละ 30	
สีแดง /dan/	ร้อยละ 90	ร้อยละ 80	ร้อยละ 00	Huong, 红
สีเหลือง /lw:ang ⁵ /	ร้อยละ 90	ร้อยละ 80	ร้อยละ 00	Huang
สีเขียว /Luo/	ร้อยละ 70	ร้อยละ 30	ร้อยละ 00	heu
สีฟ้า /khra:m ¹ /	ร้อยละ 70	ร้อยละ 30	ร้อยละ 00	lán
สีม่วง /sis/	ร้อยละ 40	ร้อยละ 30	ร้อยละ 00	aeuj
สีน้ำตาล /song/	ร้อยละ 90	ร้อยละ 80	ร้อยละ 00	棕 suong

รวม	ร้อยละ 78.75	ร้อยละ 60	ร้อยละ 5	
-----	--------------	-----------	----------	--

ตารางที่ 1: สรุปการเปรียบเทียบคำเรียกสีพื้นฐานของชาวจ้วง 3 ช่วงอายุ

จากตารางสรุปได้ว่า ชาวจ้วงที่มีช่วงอายุต่างกัน ใช้คำเรียกสีภาษาจ้วงพื้นฐานแตกต่างกัน ช่วงอายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 78.75 อายุที่ 35-45 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 60 และอายุที่ 15-25 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอนาคต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 5

องค์ความรู้ใหม่

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคำเรียกสีของชาวจ้วงพบว่า ภาษาจ้วงนั้นมีคำเรียกสีพื้นฐาน 7-10 คำ ได้แก่ คำที่แทนประเภทสีขาว ดำ แดง เหลือง เขียว และฟ้า/น้ำเงิน และอีก 3 ประเภทที่พบในเฉพาะจ้วงอีก 2 ถิ่น คือ สีเทา น้ำตาล และม่วง ส่วนคำเรียกสีไม่พื้นฐานนั้น ทั้ง 2 ภาษามีการสร้างคำเรียกสีพื้นฐานโดยนำคำเรียกสีพื้นฐาน 2 คำมาเรียงคำ ระดับอายุมีวิธีการสร้างคำเรียกสีไม่พื้นฐาน 3 วิธีเหมือนกัน ได้แก่ การประสมคำเรียกสีพื้นฐานเข้าด้วยกัน การประสมคำเรียกสีพื้นฐานกับคำขยายและการใช้คำเรียกสีของเฉพาะ แต่กลุ่มวัยรุ่นมีวิธีการสร้างคำเรียกสีโดยใช้คำเรียกสีของเฉพาะที่ต่างกับกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการมองโลกที่แตกต่าง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเปรียบเทียบการใช้คำเรียกสีของคนสามช่วงอายุในภาษาจ้วงอู๋หมิง เมืองหนามหนิง มณฑลกว่างซี โดยศึกษาเฉพาะคำเรียกสีพื้นฐานตามกรอบแนวคิดของ Berlin and Kay (1991) พบความแตกต่าง และคาดการณ์ภาษาจ้วงในอนาคตได้ ดังต่อไปนี้

ช่วงอายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 78.75 ยังคงใช้ภาษาจ้วงอยู่ แต่ได้รับอิทธิพลของภาษาจีน ทำให้ผู้บอกภาษาทั้ง 10 คนที่เป็นตัวแทนนั้น ไม่ได้ใช้คำภาษาจ้วงทั้งหมด แต่ยังคงใช้คำเรียกสีพื้นฐานทั้ง 8 คำ ในภาษาจ้วง ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Qin (2011) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาจ้วงอันเกิดจากภาวะสัมผัสภาษาจ้วงกับภาษาจีนกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในระดับ

เสียงระดับคำและระดับวากยสัมพันธ์ในภาษาจ้วงที่เกิดจากการสัมผัสภาษากับภาษาจีนกลาง วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของภาษาจ้วงที่เกิดจากการสัมผัสกับภาษาจีนกลางทั้งในระดับเสียง ระดับคำและระดับวากยสัมพันธ์จากผลการวิจัยพบว่าภาษาจ้วงมีการเปลี่ยนแปลงไปอันเกิดจากการสัมผัสภาษาจีนกลาง ซึ่งมีอิทธิพลต่อภาษาจ้วงเป็นอย่างยิ่ง

อายุที่ 35-45 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 60 ยังคงใช้ภาษาจ้วงอยู่ แต่ได้รับอิทธิพลของภาษาจีน ทำให้ผู้บอกภาษาทั้ง 10 คนที่เป็นตัวแทนนั้น ไม่ได้ใช้คำภาษาจ้วงทั้งหมด และใช้น้อยกว่าช่วงอายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีตอย่างเห็นได้ชัดเจน พบการใช้คำเรียกสีพื้นฐานทั้ง 8 คำ การเปลี่ยนแปลงของการใช้ภาษาจ้วงที่น้อยลงดังกล่าว สาเหตุมาจากการรับอิทธิพลของภาษาจีนกลาง และความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา

อายุที่ 15-25 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอนาคต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 5 จะเห็นได้ว่า ช่วงอายุนี้ใช้ภาษาจ้วงน้อยที่สุด และยังคงรู้จักหรือใช้คำเรียกสีพื้นฐานเพียง 2 สีในภาษาจ้วง คือ สีดำและสีขาว ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าในอนาคตภาษาจ้วงจะหายไปเพราะอิทธิพลของภาษาจีนกลาง และ ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีอันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภาษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Mei (2014) ศึกษาการสร้างคำเรียกสีของชาวจีนที่มีอายุต่างกัน พบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีวิธีการสร้างคำเรียกสีโดยใช้คำเรียกสีของเฉพาะที่ต่างกับกลุ่มวัยกลางคนและกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนให้เห็นการมองโลกที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ สอดคล้องกับ Zheng (2005) ที่กล่าวว่าชาวหนานหนิงมีการใช้ภาษาจีนมาตรฐานเป็นภาษาหลักในการสื่อสาร และมีการใช้ภาษาจีนมาตรฐานในระดับสูง โดยมีผู้ใช้ภาษาจีนมาตรฐานจำนวน 88.31% โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 45 ปี ซึ่งมีผู้ใช้ภาษามาตรฐานมากกว่า 90%

คำสีพื้นฐานได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ขนบธรรมเนียม สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สุนทรียศาสตร์และความเชื่อทางศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สำหรับคนต่างเชื้อชาติมีความแตกต่างบางประการในความหมายเชิงสัญลักษณ์ ความหมายเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ในการวิจัยเปรียบเทียบคำเรียกสีของภาษาจ้วงอยู่หมิงครั้งนี้ ใช้คำเรียกสีพื้นฐาน 8 สี ได้แก่ สีดำ สีขาว สีแดง สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า สีม่วง และสีน้ำตาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Prasithrathsin (1995) ศึกษา คำเรียกสีและการรับรู้ของชาวจ้วงและชาวไทย พบว่า คำเรียกสีพื้นฐานในภาษาไทยมีอยู่ประมาณ 10-12 คำ ได้แก่ สีขาว ดำ แดง เหลือง เขียว ฟ้า น้ำเงิน น้ำตาล เทา ม่วง ชมพู และส้ม ทั้งนี้สีฟ้า ในงานวิจัยนี้จัดเป็นสีพื้นฐาน เนื่องจากคำนี้ไม่ได้ใช้เพื่อเรียกสีของประเภทแคบ ๆ แต่ครอบคลุมทุกสิ่ง

และมีความหมายโดดเด่นแยกจากสีอื่น ๆ อย่างชัดเจน นอกจากนี้ ยังศึกษาการรับรู้สีของชาวจ้วงและชาวไทยพบว่า ชาวจ้วง 6 ถิ่น มีการรับรู้สีขาวและเหลืองได้ดีเป็นอันดับ 1 รับรู้สีแดงและเขียวได้ดีเป็นอันดับ 2 รับรู้สีดำและฟ้า/น้ำเงิน ได้ดีเป็นอันดับ 3 รับรู้สีเทาได้ดีเป็นอันดับ 4 และรับรู้สีน้ำตาลและม่วงเป็นอันดับ 5 ซึ่งเป็นอันดับสุดท้ายทั้งนี้ชาวจ้วงและชาวไทยมีความคงที่ในการรับรู้สีไม่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการวิจัยของ Wu and Noyjarean (2019) ศึกษาเปรียบเทียบคำเรียกสีในภาษาไทยและภาษาจ้วง พบว่า คำเรียกสีในภาษาไทยและภาษาจ้วงมีความสัมพันธ์กัน และมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม สภาพอากาศ คำเรียกสีในภาษาไทยและภาษาจ้วงที่ออกเสียงคล้ายกันคือ สีดำ สีขาว สีเหลือง สีเขียว สีฟ้า/สีคราม สีม่วงและสีแดง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sun (2006) วิเคราะห์ความหมายทางวัฒนธรรมของคำสีพื้นฐานในภาษามาโอจ้วง กรณีศึกษาภาษาจ้วงในหมู่บ้าน Quansu เมืองมาโอ เมืองอุ๋หมิงมณฑล กวางสีภาษาเป็นเครื่องมือของวัฒนธรรม คำศัพท์เป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทมากที่สุดในภาษาและคำเรียกสีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมนุษย์มาก สะท้อนถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของภูมิภาค

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยคำเรียกสีของภาษาจ้วงอุ๋หมิงโดยมีคำเรียกสีที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นมาจากช่วงอายุที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยเห็นความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลงทางภาษาอย่างชัดเจน อนาคตคำเรียกสีของภาษาจ้วงอุ๋หมิงจะถูกแทนที่ด้วยภาษาจีนกลาง อิทธิพลของภาษาจีนกลางเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน และความเป็นชาตินิยม ดังนั้นจึงเกิดปรากฏการณ์การไหลบ่าทางวัฒนธรรม จากวัฒนธรรมใหญ่สู่วัฒนธรรมย่อย วัฒนธรรมย่อยจะถูกกลืนไป ความรู้ซึ่งเป็นส่วนของวัฒนธรรม และความรู้ที่ถูกครอบงำโดยหลักการของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งมีพลังอำนาจมาก อิทธิพลทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นผลมาจากนโยบายของภาครัฐที่เน้นการรวมชาติ แต่อย่างไรก็ตามภาษาจ้วงอุ๋หมิงยังคงอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรม เพื่อให้ภาษายังคงอยู่สืบต่อไป

สรุป

ชาวจ้วงที่มีช่วงอายุต่างกัน ใช้คำเรียกสีภาษาจ้วงพื้นฐานแตกต่างกัน ช่วงอายุ ที่ 55-65 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในอดีต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 78.75 อายุที่ 35-45 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวแทนของกลุ่มคนในปัจจุบัน ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 60 และอายุที่ 15-25 ปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นต้นแทนของกลุ่มคนในอนาคต ใช้คำเรียกสีพื้นฐานภาษาจ้วงคิดเป็นร้อยละ 5

ข้อเสนอแนะ

ศึกษามโนทัศน์คำเรียกสีของภาษาจ้วง ที่เน้นหนักด้านวัฒนธรรม สืบค้นเชิงประวัติ เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมคำเรียกสีของภาษาจ้วงอุ๋หมิง

References

- Berlin, B., and Kay, P. (1969). *Basic color terms: their universality and evolution*. Berkeley: University of California Press.
- Jiang, Q. (2017). *A comparison about color terms and color perception between thai of bangkok people and chinese of hanpeople in nanning*. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.
- Key, P. "Synchronic variability and diachronic in basic color terms." *Language in Society* 4, 3 (Dec 1975), 257-270.
- Mei, C. (2014). *Color Terms Formation of the Chinese with Different Ages*. (Master's Thesis). Mahasarakham University. Mahasarakham.
- Noybangyang, K. (2021). *Color words in Thai Society Context*. *himoldhamma Research Institute Journal*, 8(1), 117-125.
- Prasithrathsin, A. (1995). *Zhuang and Thai color terms and color perception*. Chulalongkorn University. Bangkok.
- Qin, X. (2011). *Changes in Zhuang induced by a language contact with Mandarin Chinese*. (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University. Bangkok.
- Sodsongkrit, M. (2016). *Zhuang Language: ChineseScholars' Perspective on Tai language in China*. *Journal of Cultural Approach*, 15(2).
- Sun, J. (2006). *Ancient Color-favored Culture and the Chinese ColorWords*. *Journal of China YouthUniversity for Political Science*, 3.
- Wu, G., and Noyjarean, N. (2019). *Comparative study of basic color terms, taste-smell between Thai and Han languages* : Bangkok: The 9th BENJAMITRANetwork National & International Conference North Bangkok University, Bangkok,Thailand May 28th, 2019. p 218-217.
- Zheng, Z. (2005). *Gui bei ping hua yu tui guang pu tong hua yan jiu*. *Lingui Yining*

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

huayan jiu. Nanning Shi : Guangxi min zu chu ban she.

รูปแบบการพัฒนางองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์ เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

AN ORGAN DEVELOPMENT MODEL IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY TO SUPPORT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY

¹สุริยัน ทองพิกุล, ²ชูลีวรรณ โชติวงษ์ และ ³ปรีดา อัตวินิจตระการ

¹Suriyan Thongpikul, ²Chuleewan Chotiwong and ³Preeda Attavinijtrakarn

¹ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

¹Department of Industrial Business Development and Human Resources Faculty of Business and
Industry Development King Mongkut's University of Technology North Bangkok

¹Corresponding Author's Email: suriyanthongpikul@gmail.com

Received: 2022-04-10

Revised: 2022-04-24

Accepted: 2022-04-28

¹เบอร์โทร: 091-997-1717

บทคัดย่อ

การวิจัยรูปแบบการพัฒนางองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กร (2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนางองค์กร และ (3) เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนางองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ตามรูปแบบที่ได้จากการวิจัย โดยการวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและผู้จัดการองค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์ 10 ท่าน และการประชุมสนทนากลุ่มย่อยของผู้ทรงคุณวุฒิ 13 ท่าน โดยข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา ส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ การสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรจากองค์กรที่มีการติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์ 409 ท่าน และการประเมินคู่มือการพัฒนางองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ จากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์องค์ประกอบ ผลการวิจัยพบว่า

1. องค์ประกอบย่อยขององค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประกอบด้วย (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) ระบบการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (7) การพัฒนากระบวนการ (8) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (9) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ

2. รูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การจัดการองค์กร (2) การพัฒนานวัตกรรม และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง

3. คู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 บทนำ (1.1) หลักการและเหตุผลในการจัดทำคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (1.2) วัตถุประสงค์ของการใช้คู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (1.3) การพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (1.4) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ส่วนที่ 2 การจัดการองค์กร (2.1) รูปแบบการจัดการ (2.2) การจัดการบุคลากร (2.3) ระบบการปฏิบัติงาน (2.4) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (2.5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (2.6) การฝึกอบรมและการพัฒนา

ส่วนที่ 3 การพัฒนานวัตกรรม (3.1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (3.2) การพัฒนากระบวนการ (3.3) การฝึกอบรมและการพัฒนา

ส่วนที่ 4 การจัดการการเปลี่ยนแปลง (4.1) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ (4.2) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ (4.3) การฝึกอบรมและการพัฒนา

โดยได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเป็นไปได้สูงมากในการนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้

คำสำคัญ: รูปแบบการพัฒนา; อุตสาหกรรมยานยนต์; เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

Abstract

The proposes of this research were: (1) to analyze the core element and sub-element in an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology, (2) to make an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology, (3) and to make the

manual of an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology as the result of this research. The study was a mixed method of qualitative and quantitative approaches. The research tools for the qualitative study were in-depth interview of 10 managers and administrators from organs that are installing automation systems in the automotive industry, and focus group discussion of 13 experts. The qualitative data were analyzed and synthesis by mean of contents. The research tool for the quantitative study was questionnaire of 409 staffs from organs that are installing automation systems in the automotive industry. The quantitative data were analyzed by using SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) for the analysis of statistical data, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, factor analysis and 5 experts to evaluated the manual of an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology.

The results showed that

1. Sub-factors of an organ development model in the automotive industry to support of artificial intelligence technology which includes 9 sub-factors are (1) Management Style (2) Product Quality (3) Working Systems (4) Staff Management (5) New Model (6) Product Development (7) Process Development (8) Process Change (9) Product Change

2. Core-factors of an organ development model in the automotive industry to support of artificial intelligence technology which includes 3 core-factors are (1) Organ Management (2) Innovation Development (3) Change Management

3. The manual of an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology as the result of this research are:

- Part 1 Introduction (1.1) Principles and rationale for the preparation of the Organizational Development Manual in the Automotive Industry for Artificial Intelligence Technology (1.2) The Objective of the Application of the Organizational Development Manual in the Automotive Industry for Artificial Intelligence Technology

(1.3) Organizational Development in the Automotive Industry to Support Artificial Intelligence Technology (1.4) Expected Benefits

Part 2 Organ Management (2.1) Management Style (2.2) Product Quality (2.3) Working Systems (2.4) Staff Management (2.5) New Model Training and Development

Part 3 Innovation Development (3.1) Product Development (3.2) Process Development (3.3) Training and Development

Part 4 Change Management (4.1) Product Change (4.2) Process Change (4.3) Training and Development

It was concluded that it is highly probable that it can be used as an organ development model in the automotive industry to support artificial intelligence technology.

Keywords: An Organ Development model; the Automotive Industry; Artificial Intelligence Technology

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทรสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ณ อาคารใหม่สวนอัมพร เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2523 มีใจความตอนหนึ่งว่า “...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่าง ๆ นั้น ว่าโดยหลักการควรจะให้ผลมากในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัด และการทุ่มแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามก็คงจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นอันเป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเรา ประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรม และการลงแรงปฏิบัติงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมมีปัญหา เช่น อาจทำให้ต้องลงทุนมากมาย สิ้นเปลืองเกินกว่าเหตุหรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้น เป็นต้น ผลที่เกิดจะพลาดเป้าหมายไปทางไกลและกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้นจึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยีปฏิบัติงาน คือควรจะพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สภาวะของบ้านเมือง และการทำกินของราษฎรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วยความประหยัดอย่างแท้จริงด้วย...” (Library of Information, Library of Technology University King Mongkut's Institute of Technology Thonburi, n.d.)

ประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกาคนที่ 44, ค.ศ. 1999-2017 (พ.ศ. 2542-2560); ๗พณฯ บารัก โอบามา ได้กล่าวเปิดงาน “Education To Innovate” ณ The White House Office of the Press Secretary เมื่อเวลาโดยประมาณ 11:46-12:03 ของวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 2009 (พ.ศ. 2552) โดยมีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า ...As President, I believe that robotics can inspire young people to pursue science and engineering. And I also want to keep an eye on those robots, in case they try anything... (...ในนามของประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา ผมเชื่อว่าวิทยาการหุ่นยนต์สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้คนหนุ่มสาวสนใจในวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ แต่ผมก็เฝ้าดูหุ่นยนต์อย่างไม่คลาดสายตาเผื่อพวกมันคิดนอกกรอบ...คำแปลโดยผู้วิจัย) (Obama, 2009)

It is not the strongest of the species that survive, nor the most intelligent, but the one most responsive to change. (ความสามารถในการปรับตัวต่อการพัฒนาทำให้สิ่งมีชีวิตดำรงอยู่ หาใช่ความแข็งแกร่งหรือความฉลาดไม่...คำแปลโดยผู้วิจัย) (Charles Darwin, 1809-1882) นับแต่อดีตกาล โลกมนุษย์มีการพัฒนาต่อเนื่องและในอัตราที่เร็วขึ้น และไม่สามารถได้ข้อสรุปว่าการพัฒนานั้นจะไปหยุด ณ ที่ใด หรือสิ้นสุดเมื่อไหร่ เรารู้ได้แต่เพียงว่าการพัฒนานั้นเกิดขึ้นในมนุษย์ทุกเชื้อชาติ การพัฒนาเป็นสิ่งสร้างสรรค์ เป็นความยุ่งยากใจ และเป็นการทำลายไม่มีอำนาจใดหยุดการพัฒนาได้...ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสร้างปัญหาที่เราไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น เมื่อความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีมีมากขึ้น ปัญหาจากการใช้งานเทคโนโลยีก็มีมากตามไปด้วย...คนส่วนใหญ่มักคิดว่าเทคโนโลยีคือเครื่องจักร แต่ความจริงแล้ว เทคโนโลยีในความหมายกว้าง ๆ จะรวมถึงสิ่งที่เป็นวัสดุด้วย เช่น ข้อมูล ความรู้ ความรู้ที่ว่าฟิซอะไรเหมาะแก่การรับประทาน แมลงอะไรที่เป็นพาหนะของโรค โครงสร้างคำและไวยากรณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร และในความหมายที่กว้างที่สุดของคำว่าเทคโนโลยี อาจหมายถึงความสามารถที่จะสร้างสิ่งต่าง ๆ คำจำกัดความเช่นนี้อาจมองเห็นว่าเป็นคำจำกัดความที่ครอบจักรวาล แต่ก็ทำให้เกิดคำถามตามมาว่า เราต้องการที่จะทำอะไร นั่นคือคำถามเกี่ยวกับค่านิยมของเราเอง (Nataya, 2526) การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีเป็นสาเหตุหนึ่งในการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นถ้าศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างประดิษฐ์กรรมด้านเทคโนโลยีกับประดิษฐ์กรรมด้านสังคม ก็จะมองเห็นถึงความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันมากขึ้น (Yehezkel Dror, 1973 Ref. Nataya, 2526) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในบางครั้งก็ค่อยเป็นค่อยไปจนไม่รู้สึกรู้ว่า เป็นผลจากเทคโนโลยี โดยเทคโนโลยีใหม่ก่อให้เกิดการสูญเสียในหลายด้านอย่างเด่นชัด เช่น สภาพะ การปฏิบัติงาน สภาพบุคคลากร สภาพะสิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบต่อด้านการศึกษา การเมือง ครอบครั้ว ศาสนา และค่านิยม (Nataya, 2526)

อุตสาหกรรมยานยนต์เป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมหลักของประเทศไทยนับแต่ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการประกอบรถยนต์ในประเทศไทยเพื่อทดแทนการนำเข้า เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในด้านมูลค่าเพิ่ม การผลิต การส่งออก การลงทุน การจ้างงาน มีความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมต่อเนื่องจำนวนมาก ปัจจุบันประเทศไทยได้รับการยอมรับในระดับสากลว่าเป็นฐานการผลิตระดับโลกของรถยนต์ที่มีความเฉพาะใน 3 ผลิตภัณฑ์หลัก คือ (1) รถปิกอัพ 1 ตัน (2) รถจักรยานยนต์ขนาดเล็กคุณภาพสูง และ (3) รถยนต์ประหยัดพลังงาน นอกจากนี้ ผู้ผลิตชิ้นส่วนยานยนต์ไทยสามารถส่งออกไปยังตลาดที่เข้มงวดในเรื่องมาตรฐานผลิตภัณฑ์ เช่น ประเทศญี่ปุ่น สหภาพยุโรป และประเทศในอเมริกาใต้ (Office of Industrial Economics, 2556)

โดยนายสุรพงษ์ โฆษกสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย เปิดเผยว่าอุตสาหกรรมยานยนต์มีแรงงานรวมสิ้นประมาณ 750,000 คน (Thairath Online, 2563) องค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทย ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยี โดยสถาบันวิจัยหลายสถาบัน เช่น สภาเศรษฐกิจโลก (WEF) และองค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) แสดงความเห็นตรงกันว่าเทคโนโลยีหลักที่จะเพิ่มศักยภาพของอุตสาหกรรมเพื่อการพัฒนาในระดับโลกของช่วงปี พ.ศ. 2561-2573 คือ วิทยาการหุ่นยนต์ เทคโนโลยีการพิมพ์สามมิติ ปัญญาประดิษฐ์ ระบบอัตโนมัติ รถยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ ระบบเกษตรอัจฉริยะ นาโนเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ตสรรพสิ่ง และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยปัจจัยสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าอุตสาหกรรมรถยนต์ คือ ระบบการกักเก็บพลังงาน ระบบการผลิตอัตโนมัติ ปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีดิจิทัล (Rachot, 2561) 3 ใน 10 องค์กรที่มีบุคลากรมากที่สุดในโลกได้เริ่มมีการนำหุ่นยนต์แทนที่บุคลากร...การใช้ระบบอัตโนมัติได้ทำลายตำแหน่งงานเดิมในองค์กรในอุตสาหกรรมการผลิตไปแล้ว ส่วนการผงาดขึ้นมาของปัญญาประดิษฐ์ ก็คงจะทำลายตำแหน่งงานระดับหัวหน้าสาย และหัวหน้าแผนก ที่จะเหลือคงมีตำแหน่งด้านการดูแล ด้านสร้างสรรค์ และด้านจัดการ...จากข้อมูลทางสถิติพบว่าองค์กรในภาคอุตสาหกรรมการผลิตของประเทศไทยต้นตัวในการนำหุ่นยนต์มาใช้งานร่วม 10 ปีแล้ว ปัจจุบันจำนวนหุ่นยนต์ในภาคอุตสาหกรรมของไทยอยู่ในอันดับที่ 10 ของโลก โดยตัวเลขจำนวนหุ่นยนต์ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตของประเทศไทยเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าเมื่อเทียบช่วงปี พ.ศ. 2553-2558 กับช่วงปี พ.ศ. 2547-2552 และยังพบว่าองค์กรที่มีการใช้หุ่นยนต์ทั้งกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นจนจบ ส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่ลงทุนก่อสร้างใหม่ทั้งโรงงาน เนื่องจากต้องมีการวางแผนสายการผลิตทุกขั้นตอนให้ต่อเนื่อง ทำให้เห็นว่าการลงทุนในหุ่นยนต์เพิ่มขึ้นมากที่สุดในปี พ.ศ. 2555 หลังน้ำท่วมครั้งใหญ่ที่ทำให้องค์กรจำนวนมากจำเป็นต้องลงทุนเครื่องจักรใหม่เกือบทั้งหมด ประกอบกับค่าจ้างขั้นต่ำ 300 บาทที่ปรับขึ้น และการขาดแคลนบุคลากรระดับปฏิบัติงานเป็นปัจจัยผลักดันให้

องค์กรในอุตสาหกรรมชิ้นส่วนยานยนต์เริ่มนำหุ่นยนต์มาใช้มากขึ้น ตามหลังประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสาธารณรัฐอิตาลี ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส และประเทศราชอาณาจักรสเปน เปรียบเทียบช่วงก่อนและหลังวิกฤติการเงินโลกปี พ.ศ. 2550-2551 (ค.ศ. 2003-2004, Subprime Mortgage Crisis หรือวิกฤติสินเชื่ออสังหาริมทรัพย์) โดยเพิ่มขึ้นถึง 19,500 ตัว และจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่าในปี พ.ศ. 2559 มากกว่าครึ่งหนึ่งของการใช้หุ่นยนต์ในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยกระจุกตัวอยู่ใน 3 อุตสาหกรรมการผลิต คือ (1) อุตสาหกรรมยานยนต์ (2) อุตสาหกรรมยางและพลาสติก และ (3) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ ประกอบกับประเทศกำลังพัฒนามีการปลดบุคลากรในช่วงปีที่ผ่านมา เช่น บริษัท Foxconn ผู้ผลิตอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์รายใหญ่ของโลกได้ปลดบุคลากรในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนกว่า 60,000 คน เพื่อการใช้หุ่นยนต์ปฏิบัติงานแทน รวมถึงกรณีที่ขาดการเตรียมความพร้อมของบุคลากรต่อเทคโนโลยีใหม่ เช่น Infosys องค์กรด้านไอทีรายใหญ่ของประเทศสาธารณรัฐอินเดีย เลิกจ้างวิศวกรที่มีทักษะต่ำถึง 9,000 คนซึ่งเป็นลักษณะงานที่ทดแทนได้ด้วยระบบอัตโนมัติและคาดว่าบุคลากรระดับปฏิบัติงานของประเทศสาธารณรัฐอินเดียจะตกงานอีกไม่น้อยกว่า 200,000 คนในปี พ.ศ. 2563 จากการไม่เตรียมตัวฝึกทักษะใหม่ที่เป็นต่อการปฏิบัติงานในอนาคต (Patcharaporn and Nantanit, 2561) ในปัจจุบันองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทยกำลังเผชิญหน้ากับปัญหาใหญ่ เช่น (1) องค์กรขาดทิศทางที่ชัดเจน (Absence of Clear Direction) (2) ไม่สามารถผสมผสานความคิดหลากหลายของบุคลากรให้เป็นทีมเดียวกัน (Difficult Blending Multiple Personalities into a Cohesive and Unified Team) (3) ความล้มเหลวในการพัฒนาความสามารถและพฤติกรรมที่สำคัญของบุคลากร (Failure to Develop Key Competencies and Behaviors) (4) ขาดการสื่อสารภายในทีม และขาดข้อเสนอแนะจากการปฏิบัติงาน (Poor Communication and Feedback) (5) บุคลากรขาดความตระหนักถึงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในและนอกองค์กร (Lack of Awareness) (Stowell, n.d.) เป็นปัญหาที่ส่งผลให้องค์กรไม่มีความพร้อมเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเข้ามา ผู้วิจัยจึงมีความเชื่อว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้านนวัตกรรมและระบบอัตโนมัติกำลังส่งผลกระทบต่อองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์อย่างรุนแรงและกว้างขวาง จึงสนใจวิจัยในเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อการแก้ปัญหาและสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์รองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์รองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
3. เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ตามรูปแบบที่ได้จากการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาปัญหา ทฤษฎี แนวคิด หนังสือ รายงาน เว็บไซต์ บทความ และวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านอุตสาหกรรมยานยนต์ องค์กร นวัตกรรม ระบบอัตโนมัติ สถิติ และการวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อกำหนดหัวข้อและวิธีการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกตามกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยอุตสาหกรรมยานยนต์ องค์กร นวัตกรรม และระบบอัตโนมัติ โดยนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความครอบคลุมของแต่ละข้อคำถาม

ขั้นตอนวิธีที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและผู้จัดการองค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อการรวบรวม วิเคราะห์ (Analysis) และสังเคราะห์ (Synthesis) ความคิดเห็นของผู้บริหารและผู้จัดการองค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์

ขั้นตอนวิธีที่ 4 การสร้างแบบสอบถาม โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารองค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์มาพัฒนาแบบสอบถามที่สร้างจากประวัติ แนวคิด และทฤษฎีหลักของการวิจัยครั้งนี้ คือ อุตสาหกรรมยานยนต์ องค์กร นวัตกรรม และระบบอัตโนมัติ

ขั้นตอนวิธีที่ 5 การทดสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Index of Congruence: IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของคำถามกับกรอบแนวคิด

ขั้นตอนวิธีที่ 6 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงแล้ว ไปหาค่าความเชื่อมั่นโดยนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรจากองค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์ 30 ตัวอย่าง (Yut, 2558) เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธี Cronbach's Alpha ที่ระดับนัยสำคัญ .500 การทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธี Cronbach's alpha โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่น (α) ตั้งแต่ .700 ขึ้นไป โดยได้ผลลัพธ์เท่ากับ .927 ดังนั้นจึงสามารถ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ยอมรับแบบสอบถามนี้เพื่อการแจกจ่ายต่อกลุ่มตัวอย่างต่อไป อนึ่งค่าสัมประสิทธิ์แอลฟามีค่าระหว่าง $0 \leq \alpha \leq 1$ ค่าที่ใกล้เคียงกับ 1 แสดงว่ามีระดับความเชื่อมั่นสูง

ขั้นตอนวิธีที่ 7 การแจกจ่ายและรวบรวมแบบสอบถาม โดยกลุ่มประชากรในอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทยมีจำนวนมากกว่า 750,000 คน ที่ระดับความคลาดเคลื่อนที่สามารถรับได้ที่ 5% จำนวนแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลมีจำนวน 409 ตัวอย่าง

ขั้นตอนวิธีที่ 8 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ขั้นตอนวิธีที่ 8.1 การใช้หลักวิชาทางสถิติ เพื่อบรรยายลักษณะข้อมูล คือการคำนวณหาค่าร้อยละ (%) ของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง และการหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) กับส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เพื่อการแปลระดับความเห็นด้วยในข้อคำถามของกลุ่มตัวอย่างผ่านแบบสอบถาม

ขั้นตอนวิธีที่ 8.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อลดจำนวนตัวแปรที่มีจำนวนมาก โดยการจับกลุ่มของตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันทั้งทางบวกและทางลบไว้ในปัจจัยรองเดียวกัน โดยมี 4 ขั้นตอนหลักการวิเคราะห์องค์ประกอบ คือ (1) การหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร (Factor Correlation) (2) การหาองค์ประกอบเริ่มต้น (Factor Extraction) (3) การหมุนแกนองค์ประกอบ (Factor Rotation) และ (4) การสร้างและกำหนดชื่อปัจจัยร่วม (Interpretation and Naming Factor) โดยพิจารณาจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปร

ขั้นตอนวิธีที่ 9 การจัดทำร่างการพัฒนางานองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยการนำผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาจัดทำ (ร่าง) เพื่อนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 13 ท่าน ในการประชุมสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Description) เพื่อตรวจสอบ แก้ไข และพิจารณาเห็นชอบในช่วงเวลา 09:00-11:00 น. วันอาทิตย์ที่ 9 พฤษภาคม 2564 ผ่านช่องทาง On-line (Google Meet) รวมถึงการแก้ไขร่างคู่มือการพัฒนางานองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ตามข้อสรุปในการประชุมสนทนากลุ่มย่อย

ขั้นตอนวิธีที่ 10 การประเมินคู่มือการพัฒนางานองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยนำคู่มือที่แก้ไขตามข้อสรุปในการประชุมสนทนากลุ่มย่อย นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ของคู่มือการพัฒนางานองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ รวมถึงการแก้ไขตามการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประกอบด้วย (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) ระบบการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (7) การพัฒนากระบวนการ (8) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (9) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์รองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การจัดการองค์กร (2) การพัฒนานวัตกรรม และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ตามรูปแบบที่ได้จากการวิจัย ผลการจัดทำคู่มือฯ พบว่าคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเป็นไปได้สูงมากในการนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ พบว่ารูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก และ 9 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การจัดการองค์กรมี 5 องค์ประกอบย่อย คือ รูปแบบการจัดการ คุณภาพผลิตภัณฑ์ ระบบการปฏิบัติงาน การจัดการบุคลากร และผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (2) การพัฒนานวัตกรรมมี 2 องค์ประกอบย่อย คือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการพัฒนากระบวนการ และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง มี 2 องค์ประกอบย่อย คือ การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ รูปแบบดังกล่าวได้รับการรับรองจากการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิในการประชุมสนทนากลุ่มย่อย ดังแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 รูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

โดยองค์กรควรจัดการฝึกอบรมและการพัฒนา ดังนี้

องค์ประกอบด้านที่ 1: การจัดการองค์กร

1) รูปแบบการจัดการ (Puriphat, 2561)

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อ รูปแบบการจัดการ ควรเน้นที่ทุกส่วน ตั้งแต่ระดับผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย ผู้จัดการส่วน ผู้จัดการโรงงาน และกรรมการ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) แนวคิดและทฤษฎีองค์กร (2) แนวคิดและทฤษฎีการจัดการธุรกิจ (3) การวางแผน (4) การจัดองค์กร (5) ภาวะผู้นำ การติดต่อ และการจูงใจ (6) การควบคุม (7) พฤติกรรมองค์กร (8) การจัดการการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา (9) การจัดการเชิงกลยุทธ์ (10) การกลั่นกรองสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และ (11) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

2) การจัดการบุคลากร (Somkid, 2546)

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อการจัดการบุคลากรควรเน้นที่ (1) ส่วนบุคลากร (HR) ในทุกระดับ ตั้งแต่พนักงานอำนวยการ (Officer) หัวหน้าหน่วย (Leader) หัวหน้าแผนก (Supervisor) ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย ผู้จัดการส่วน และ (2) ส่วนอื่น ตั้งแต่ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย ผู้จัดการส่วน ผู้จัดการโรงงาน และกรรมการ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) ระบบการจัดการงานบุคลากร (2) การพยากรณ์ความต้องการบุคลากร (3) การประเมินสภาพการณ์

ปัจจุบันด้านบุคลากร (4) กระบวนการของการจัดการงานบุคลากร และ (5) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

3) ระบบการปฏิบัติงาน (Peters and Waterman, 1982 Ref. Wirachai, 2537)

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อระบบการปฏิบัติงานควรเน้นที่ทุกส่วนงาน ตั้งแต่ระดับผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย ผู้จัดการส่วน ผู้จัดการโรงงาน และกรรมการ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) การทำให้องค์กรคล่องตัว (Organization Fluidity) (2) การทดลองปฏิบัติ (Experimenting) (3) การทำระบบให้ง่าย (Simplifying Systems) (4) ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน (Occupational Safety and Health) (5) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

4) คุณภาพผลิตภัณฑ์

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อคุณภาพผลิตภัณฑ์ควรเน้นที่ 1) ส่วนคุณภาพ ในทุกระดับตั้งแต่พนักงานปฏิบัติการ (Operator) พนักงานอำนวยความสะดวก หัวหน้าหน่วยวิศวกร หัวหน้าแผนก และผู้จัดการแผนก และ 2) ส่วนผลิต ตั้งแต่หัวหน้าหน่วย วิศวกร หัวหน้าแผนก และผู้จัดการแผนก โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) การวิเคราะห์ระบบการวัด (MSA) (2) การยื่นขออนุมัติชิ้นส่วนการผลิต (PPAP) (3) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (SPC) (4) การเขียนแบบเครื่องกล (5) การใช้เครื่องมือวัดพื้นฐานได้แก่ Micrometer, Caliper, Height Gauge, Dial Gauge และ Dial Test Indicator และ (6) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นควรเน้นที่ (1) ส่วนวิศวกรรมและ/หรือส่วนวิจัยและพัฒนาเป็นส่วนที่รับผิดชอบผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ขององค์กร ตั้งแต่พนักงานอำนวยความสะดวก วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย และผู้จัดการส่วน (2) ผู้จัดการแผนกที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนกขาย แผนกจัดซื้อ แผนกวางแผน แผนกควบคุมคุณภาพ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) ข้อมูลด้านวิศวกรรมของผลิตภัณฑ์ (Engineering Information Sheet) (2) การวางแผนคุณภาพผลิตภัณฑ์ล่วงหน้า (APQP) (3) การยื่นขออนุมัติการผลิตชิ้นส่วน (4) การวิเคราะห์ความล้มเหลวและผลกระทบ (FMEA) (5) การบริหารโครงการ (6) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (7) การเขียนแบบเครื่องกล (8) การเขียนแบบด้วยคอมพิวเตอร์ (CAD) (9) การเคลื่อนไหวและเวลา (Motion and Time Study) (10) ความสามารถกระบวนการ (Process Capability) (11) ระยะเวลาในการรอผลิตภัณฑ์ของลูกค้า (Lead time) และ (12) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

องค์ประกอบด้านที่ 2 : การพัฒนานวัตกรรม

1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อการพัฒนาผลิตภัณฑ์นั้นควรเน้นที่ (1) ส่วนวิศวกรรม/ส่วนวิจัยและพัฒนาเป็นส่วนที่รับผิดชอบผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ขององค์กร ตั้งแต่ วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย และผู้จัดการส่วน (2) วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ในแผนกที่เกี่ยวข้อง เช่นแผนกขาย แผนกจัดซื้อ แผนกควบคุมคุณภาพ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) ข้อมูลด้านวิศวกรรมของผลิตภัณฑ์ (2) การวางแผนคุณภาพผลิตภัณฑ์ล่วงหน้า (3) การวิเคราะห์ความล้มเหลวและผลกระทบ (4) การบริหารโครงการ (5) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (6) การเขียนแบบเครื่องกล (7) การเขียนแบบด้วยคอมพิวเตอร์ (8) การเคลื่อนไหวและเวลา (9) ความสามารถของกระบวนการ (10) ระยะเวลาในการรอคอยผลิตภัณฑ์ของลูกค้า และ (11) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

2) การพัฒนากระบวนการ

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อการพัฒนากระบวนการนั้นควรเน้นที่ 1) ส่วนวิศวกรรมกระบวนการ (Process Engineering) ตั้งแต่ วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย และผู้จัดการส่วน 2) วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ในแผนกที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนกผลิต แผนกวิศวกรรม แผนกควบคุมคุณภาพ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) กระบวนการ (Production Process) (2) การทำงานของเครื่องจักร (Machine Function) (3) การวิเคราะห์ความล้มเหลวและผลกระทบ (4) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (5) การเขียนแบบเครื่องกล (6) การเคลื่อนไหวและเวลา (7) ความสามารถของกระบวนการ และ (8) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

องค์ประกอบด้านที่ 3 : การจัดการการเปลี่ยนแปลง

1) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์นั้นควรเน้นที่ 1) ส่วนวิศวกรรม/ส่วนวิจัยและพัฒนาเป็นส่วนที่รับผิดชอบผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ขององค์กร ตั้งแต่ วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย และผู้จัดการส่วน 2) วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ในแผนกที่เกี่ยวข้อง เช่นแผนกขาย แผนกจัดซื้อ แผนกควบคุมคุณภาพ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) การวางแผนคุณภาพผลิตภัณฑ์ล่วงหน้า (2) การวิเคราะห์ความล้มเหลวและผลกระทบ (3) การบริหารโครงการ (4) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (5) การเขียนแบบเครื่องกล (6) การเขียนแบบด้วยคอมพิวเตอร์ (7) การเคลื่อนไหวและเวลา (8) ความสามารถของกระบวนการ (9) ระยะเวลาในการรอคอยผลิตภัณฑ์ของลูกค้า และ (10) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

2) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ

การจัดการฝึกอบรมเพื่อการพัฒนาบุคลากรในหัวข้อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการนั้นควรเน้นที่ 1) ส่วนวิศวกรรมกระบวนการ (Process Engineering) ตั้งแต่ วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ผู้จัดการฝ่าย และผู้จัดการส่วน 2) วิศวกร หัวหน้าแผนก ผู้จัดการแผนก ในแผนกที่เกี่ยวข้อง เช่น แผนกผลิต แผนกวิศวกรรม แผนกควบคุมคุณภาพ โดยมีหัวข้อการฝึกอบรม ดังนี้ (1) กระบวนการ (2) การทำงานของเครื่องจักร (3) การวิเคราะห์ความล้มเหลวและผลกระทบ (4) การควบคุมกระบวนการทางสถิติ (5) การเขียนแบบเครื่องกล (6) การเคลื่อนไหวและเวลา (7) ความสามารถของกระบวนการ และ (8) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

วิธีการฝึกอบรม

คือวิธีการในการถ่ายทอด ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็นข้อเท็จจริง ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มพูนความรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่องค์กรที่ต้องการ ดังนี้ (1) การบรรยายเนื้อหา (2) การศึกษาและการวิเคราะห์จากการกรณีศึกษา (3) การมอบหมายกรณีศึกษารายกลุ่ม (4) การมอบหมายกรณีศึกษารายบุคคล (5) การศึกษาดูงาน และ (6) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

การประเมินผลการฝึกอบรม

คือกระบวนการพิจารณา วินิจฉัย เพื่อให้ทราบว่าผลการฝึกอบรมนั้น เกิดผลอย่างไร โดยการประเมินผลการอบรมเพื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่องค์กรหรือหน่วยงานกำหนด และเพื่อสรุปว่าควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหน อย่างไร ดังนี้ (1) การทดสอบความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม (2) การประเมินระหว่างการฝึกอบรม (3) การเสนอกรณีศึกษารายกลุ่ม (4) การเสนอกรณีศึกษารายบุคคล (5) การรายงานการศึกษาดูงาน และ (6) การประเมินผลรายบุคคลจากวิทยากร และ (7) อื่น ๆ ตามนโยบายองค์กร

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าองค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประกอบด้วย (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) ระบบการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (7) การพัฒนากระบวนการ (8) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (9) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ารูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การจัดการองค์กร (2) การพัฒนานวัตกรรม และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเป็นไปได้สูงมากในการนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้

สรุป

ผลจากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ความคิดเห็นในการสัมภาษณ์ผู้จัดการและผู้จัดการขององค์กรที่ติดตั้งระบบอัตโนมัติในอุตสาหกรรมยานยนต์ถึงทิศทางของอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทย พบว่าอุตสาหกรรมยานยนต์ของประเทศไทยจะยังคงก้าวไปข้างหน้าเมื่อเปรียบเทียบกับอดีตที่ผ่านมา โดยพิจารณาได้จากองค์ประกอบดังนี้ (1) การเปรียบเทียบคำสั่งซื้อของปีที่ผ่านมากับของ 3 ปีล่วงหน้าซึ่งมีคำสั่งซื้อเพิ่มขึ้นมาก (2) องค์กรประกอบยานยนต์ที่ย้ายฐานการผลิตออกมีจำนวนน้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับที่ย้ายฐานการผลิตเข้าประเทศไทย และองค์กรประกอบยานยนต์เกิดใหม่สัญชาติไทย (3) ประเทศไทยกำลังจะเป็นศูนย์กลางของการผลิตรถยนต์ไฟฟ้า โดยมียอดการผลิตในปี พ.ศ. 2568 จำนวน 250,000 คันต่อปี และ 750,000 คันในปี พ.ศ. 2573 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 ถึงปัจจุบันมีองค์กรประกอบยานยนต์ขอรับการส่งเสริมการลงทุนในส่วนของรถยนต์พลังงานไฟฟ้าเพิ่มขึ้นทุกปี ณ ปัจจุบันมีอยู่ทั้งหมด 16 องค์กร รวม 26 โครงการ ส่วนใหญ่เป็นองค์กรในภูมิภาคเอเชีย มียอดกำลังการผลิตรวมกันมากกว่า 560,000 คันต่อปี โดยมีการขอส่งเสริมการลงทุนการผลิตประเภทไฮบริด ปลั๊กอิน รถพลังงานไฟฟ้า และสถานีอัดประจุไฟฟ้า (4) คำสั่งซื้อของไตรมาสที่ 1-3 ของปี พ.ศ. 2563 ที่ตกลงเพราะโรคติดต่อไวรัสโคโรนา นั้น ขณะนี้คำสั่งซื้อของไตรมาสที่ 4/2563 ได้กลับมาปกติแล้ว (5) มีการนำระบบอัตโนมัติมาพัฒนาการผลิตในองค์กรผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง (6) องค์กรประกอบยานยนต์กำลังย้ายฐานการผลิตมาในประเทศไทย (7) การพัฒนาองค์กรด้านการผลิตเพื่อการแข่งขันจะทวีความรุนแรงขึ้น และ (8) การผลิตยานยนต์เพื่อการส่งออกจะสูงขึ้นในทุกปี และผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS) พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามประกอบด้วยพนักงานอำนวยการ วิศวกร หัวหน้าหน่วย และหัวหน้าแผนก จำนวนรวม 409 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศ

ชาย มีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี การศึกษาระดับปริญญาตรี ตำแหน่งพนักงานอำนวยการ และมีระยะเวลาปฏิบัติงานมากกว่า 10 ปี โดยผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) ของ 94 ตัวแปร ได้ผลลัพธ์ 9 องค์ประกอบย่อย โดยนำมาแบ่งเป็น 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 การจัดการองค์กรมี 5 องค์ประกอบย่อย คือ (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) วิธีการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร และ (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ องค์ประกอบหลักที่ 2 การพัฒนาองค์กรมี 2 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ (2) การพัฒนากระบวนการ และองค์ประกอบหลักที่ 3 การเปลี่ยนแปลงองค์กรมี 2 องค์ประกอบย่อย คือ (1) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (2) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่าองค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ประกอบด้วย (1) รูปแบบการจัดการ (2) คุณภาพผลิตภัณฑ์ (3) ระบบการปฏิบัติงาน (4) การจัดการบุคลากร (5) ผลิตภัณฑ์รุ่นใหม่ (6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (7) การพัฒนากระบวนการ (8) การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ และ (9) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการ ดังนั้น องค์การที่ต้องการนำ 9 องค์ประกอบองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปพัฒนาองค์กรของตน ควรดำเนินการ ดังนี้ (1) ผู้บริหาร (กรรมการ/กรรมการผู้จัดการ) ควรจัดให้ผู้จัดการในทุกระดับชั้นได้อ่านวิทยานิพนธ์เรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (An Organ Development model in the Automotive Industry to Support of Artificial Intelligence Technology) ฉบับสมบูรณ์ เพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจรายละเอียดของเนื้อหาขององค์ประกอบองค์กรทั้ง 9 องค์ประกอบ (2) ผู้บริหารควรแบ่งองค์ประกอบองค์กรทั้ง 9 องค์ประกอบ และมอบหมายให้แต่ละผู้จัดการ ศึกษาในองค์ประกอบที่ได้รับมอบหมายจนเชี่ยวชาญเพื่อเป็นวิทยากรขององค์กรสอนให้กับบุคลากรต่อไป (3) กำหนด PDCA วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-แก้ไขการปฏิบัติใน 9 องค์ประกอบองค์กร โดยมีผู้บริหารเป็นประธาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่ารูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มี 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) การจัดการองค์กร (2) การพัฒนานวัตกรรม และ (3) การจัดการการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นองค์การที่ต้องการนำรูปแบบการพัฒนา

องค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปพัฒนาองค์กรของตน ควรดำเนินการ ดังนี้ (1) ผู้บริหารจัดการให้ผู้จัดการในทุกระดับชั้นได้อ่านวิทยานิพนธ์เรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อเพิ่มความรู้และความเข้าใจถึงรายละเอียดของเนื้อหาขององค์ประกอบหลักทั้ง 3 องค์ประกอบ (2) ผู้บริหารควรแบ่งองค์ประกอบหลักทั้ง 9 องค์ประกอบ และมอบหมายให้แต่ละผู้จัดการ ศึกษาในองค์ประกอบที่ได้รับมอบหมายจนเชี่ยวชาญขององค์กรเพื่อเป็นวิทยากรสอนให้กับบุคลากรต่อไป (3) กำหนด PDCA วางแผน-ปฏิบัติ-ตรวจสอบ-แก้ไขการปฏิบัติใน 9 องค์ประกอบองค์กร โดยมีผู้บริหารเป็นประธาน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีความเป็นไปได้สูงมากในการนำไปใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้ ดังนั้นองค์กรที่ต้องการนำรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปพัฒนาองค์กรของตน ส่วนการฝึกอบรมควรดำเนินการจัดการฝึกอบรมให้กับบุคลากรตามระดับความรับผิดชอบ แผนก ฝ่าย และส่วนต่าง ๆ ในหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ในคู่มือการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1. ควรวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมการผลิตอื่น เช่น อุตสาหกรรมเครื่องจักร (Machinery Industry) อุตสาหกรรมไฟฟ้า (Electric Industry) อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ (Electronics Industry) อุตสาหกรรมยาง (Rubber Industry) อุตสาหกรรมพลาสติก (Plastic Industry) อุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ (Chemical Industry) อุตสาหกรรมปิโตรเคมี (Petrochemical Industry) อุตสาหกรรมเหล็ก (Steel Industry) อุตสาหกรรมสิ่งทอ (Textile Industry) อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์ (Cement Industry) เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

2.2. ควรวิจัยเชิงเปรียบเทียบเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับอุตสาหกรรมการผลิตอื่น เช่น อุตสาหกรรมเครื่องจักร อุตสาหกรรมไฟฟ้า อุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ อุตสาหกรรมยาง อุตสาหกรรมพลาสติก อุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์ อุตสาหกรรมปิโตรเคมี อุตสาหกรรมเหล็ก อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมปูนซีเมนต์

2.3. ควรวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีอื่น เช่น ยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ (Autonomous Vehicles : AV) ยานยนต์ที่มีการ

เชื่อมโยงสื่อสารกัน (Connected Vehicle) พลังงานไฟฟ้า (Electrification) ศูนย์กลางข้อมูลดิบและการวิเคราะห์ข้อมูลดิบ (Big Data & Data Analytics) ยานยนต์ไฟฟ้า (Electric Vehicle) การใช้ยานพาหนะร่วมกัน (Shared Mobility) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับเครื่องจักร (Human-Machine Interface : HMI) ผู้ช่วยเสมือนอัจฉริยะ (Smart Virtual Assistants) ห่วงโซ่ข้อมูล (Blockchain) การผลิตแบบเติมเข้า (Additive Manufacturing) พลาสติกชีวภาพเพื่อระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในอนาคต (Bioplastics for a Circular Economy) เพื่อนร่วมงานเป็นหุ่นยนต์ (Industrial Robot) และระบบกักเก็บพลังงาน (Utility-scale Storage of Renewable Energy)

2.4. ควรวิจัยเชิงเปรียบเทียบเรื่องรูปแบบการพัฒนาองค์กรในอุตสาหกรรมยานยนต์เพื่อรองรับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์กับกับเทคโนโลยีอื่น เช่น ยานยนต์ขับเคลื่อนอัตโนมัติ ยานยนต์ที่มีการเชื่อมโยงสื่อสารกัน พลังงานไฟฟ้า ศูนย์กลางข้อมูลดิบและการวิเคราะห์ข้อมูลดิบ ยานยนต์ไฟฟ้า การใช้ยานพาหนะร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับเครื่องจักร ผู้ช่วยเสมือนอัจฉริยะ ห่วงโซ่ข้อมูล การผลิตแบบเติมเข้า พลาสติกชีวภาพเพื่อระบบเศรษฐกิจหมุนเวียนในอนาคต เพื่อนร่วมงานเป็นหุ่นยนต์ และระบบกักเก็บพลังงาน

References

Library of Information, Library of King Mongkut's University of Technology Thonburi.

(n.d.). His Majesty's speech at the graduation ceremony of King Mongkut's Institute of Technology at New Building, Suan Amphon, Saturday, October 18, 1980. Retrieved March 24, 2020. from https://archive.lib.kmutt.ac.th/detail.php?ar_id=748.

Nataya Pihanthananon. (1983). *Futuristic Science*. n.p., n.d.

Obama Barack. (2009). *Remarks by the President on the "Education To Innovate" Campaign*. Retrieved June 18, 2020. from: URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-education-innovate-campaign>.

Office of Industrial Economics. (2013). *Document of basic knowledge about the automotive industry*. n.p., n.d.

Patcharaporn Leepipatpaiboon and Nanthanit Thongsri. (2018). *Industrial Robots AND ITS IMPACTS ON LABOR MARKET, Industrial Robots: A New Trend for Labor*

- to Really Worry?* Retrieved March 4, 2564. From <https://www.bot.or.th/Thai/MonetaryPolicy/EconomicConditions/AAA/3AutomationLobur16Aug2017.pd>.
- Peters, J. Thomas and Waterman, H. Robert Jr. (1982). *In Search of Excellence*. 2nd ed. USA: HarperCollins Publisher.
- Puriphat Chankit. (2018). *Organization and Management and Strategic Management: Concepts and Theory of Business Management*. (2nd ed.), Bangkok: SukhothaiThammathirat University Press.
- Rachot Liangchan. (2018). *The automotive industry of the future*. Retrieved March 24, 2563. from https://www.krungsri.com/bank/getmedia/ea01c4db-2f94-4299-83ec-89bb74161eab/RI_Automobile_180926_TH.aspx.
- Somkid Bangmo. (2003). *Organization and management*. (2nd ed.), Bangkok: Wittayapat Company Limited.
- Stowell, Steven. (n.d.). *The 5 Most Common Problems of Organizations*. Retrieved June 18, 2021 from: URL: <https://cmoe.com/blog/organizational-problem/>
- Thairath online. (2020). *Workers of 7.5 hundred thousand staffs in the automotive industry is poisonous. Covid-19 lay off the long-time people*. Retrieved March 4, 2564. from <https://www.thairath.co.th/business/economics/1844648>.
- Yuth Kraiwan. (2015). *Principles of research statistics and use of SPSS program*. Bangkok: Printing House of Chulalongkorn University.
- Wirachai Tantiwirawittaya. (1994). *The pursuit of excellence*. Bangkok: H.N. Group Company Limited.

อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ
ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

FOOD USED IN SPRING FESTIVAL RITUALS: COMPARING THE CASES OF
THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AND CHINESE THAI

¹Zixin Xiang, ²Siwen liu, ³Fuyu ma, ⁴Xuewei huang, นพรัตน์ น้อยเจริญ⁵,
ศุภิสรา เทียนสว่างชัย⁶ และปราง ศรีอรุณ⁷

¹Zixin Xiang, ²Siwen liu, ³Fuyu ma, ⁴Xuewei huang, ⁵Nopparat noyjarern,
⁶Supisara thiansawangchai and ⁷Prang sriarun

Received: 2022-02-14

¹มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

¹North Bangkok University, Thailand

Revised: 2022-04-23

¹Corresponding Author's Email: supisara.th@northbkk.ac.th

Accepted: 2022-04-28

¹เบอร์โทร : 080-9196995

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยศึกษาอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนภายในพื้นที่จังหวัดปทุมธานี กับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ผลการวิจัยพบว่า อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอาหาร แต่ยังคงยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติในการประกอบพิธีกรรมเช่นเดิม อย่างไรก็ตาม เมื่อความเจริญเพิ่มขึ้นและสังคมเปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมอาหารของทั้งสองประเทศในช่วงวันตรุษจีนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม และก่อให้เกิดความหมายทางวัฒนธรรมของตนเอง พร้อมทั้งยังคงแสดงบทบาททางวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

คำสำคัญ: อาหารวันตรุษจีน; ชาวไทยเชื้อสายจีน; ชาวจีน; พิธีกรรม

Abstract

The objectives of this research were to study food used in Chinese New Year rituals between Thais of Chinese descent and Chinese nationals in the People's Republic of China. by comparison between Thais who believe in Chinese in the area of Pathum Thani Province with Chinese people in the People's Republic of China

The results showed that The food used for Chinese New Year ceremonies between Thai Chinese and Chinese people in the People's Republic of China differs depending on the environment and food culture. but still adhere to the same ritual practices as before. However, as the civilization increases and the society changes The food culture of both countries during Chinese New Year also changes according to social conditions. and create their own cultural meaning while continuing to play the role of traditional culture both in theory and in practice

Keyword: Chinese New Year foods; Thai of Chinese descent; Chinese; Rite

บทนำ

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 5000 ปี ชาวจีนติดต่อกับชาวไทยมานานตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น โดยเริ่มจากการติดต่อค้าขาย และเข้ามาตั้งรกรากอยู่บนแผ่นดินไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย การติดต่อทางการค้าและการอพยพย้ายถิ่นของชาวจีน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างชาวไทยและชาวจีน จนกลายเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

ตรุษจีน เป็นหนึ่งการผสมผสานวัฒนธรรมระหว่างคนไทยและคนจีน เป็นพิธีกรรมสำคัญที่ชาวไทยเชื้อสายจีนปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีน วิถีปฏิบัติของพิธีกรรมวันตรุษจีน เป็นองค์ประกอบที่ให้เห็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและกาลเวลา

อาหารในพิธีกรรมตรุษจีน เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบในพิธีกรรมสำคัญของชาชาวไทยและชาวจีน ที่จะช่วยให้เราเข้าใจวิถีชีวิต ทศนคติ และค่านิยมของคนจีนได้อย่างถูกต้อง ดังที่ Phraya Ansang Rachathon (1971, as cited in Rattanadilok Na Phuket, 1995) กล่าวว่า “ชีวิตหรือวัฒนธรรมของชาติใด ๆ ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ชาติสร้างสรรค์หรือสร้างลักษณะของชาตินั้น ๆ ที่เห็นได้ชัด อาหารในงานเลี้ยงตรุษจีน” แสดงให้เห็นว่า อาหาร เป็นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับชาวจีน การให้ความสำคัญกับ

รายละเอียดบนโต๊ะอาหารถือเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และสะท้อนถึงค่านิยมความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิต ซึ่งสามารถสังเกตและศึกษาได้จากการใช้อาหารเป็นส่วนประกอบในพิธีกรรม โดยเฉพาะตรุษจีนที่ถือเป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับอาหาร

วันตรุษจีน วัฒนธรรมชาวจีนจะยึดวันตรุษจีนเป็นวันที่ครอบครัวที่จะได้พบปะ พุดคุยกัน โดยจะนำบุตรหลานไปเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ส่งมอบสิ่งดี ๆ ให้กันและกันในครอบครัว และแสดงความยินดีในฐานะที่เป็นวันเริ่มต้นปีใหม่อันเป็นมงคล คนในครอบครัวจะมีกิจกรรมหลัก ๆ ที่ต้องทำร่วมกัน หนึ่งในนั้นคือ การรับประทานอาหารร่วมกัน นอกจากนี้ อาหารแต่ละชนิดบนโต๊ะ ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับคนในครอบครัว เพราะทุกเมนูต้องมีความหมายที่ดี สื่อถึงความดีงาม และผสมไปด้วยความเชื่อว่าการทานแล้วชีวิตจะเจริญรุ่งเรือง ดังนั้น การศึกษาการเลือกใช้อาหารและความเชื่อเกี่ยวกับอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมตรุษจีน จึงสามารถสะท้อนวัฒนธรรมร่วมของชาวไทยและชาวจีนได้เป็นอย่างดี

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เลือกอาหารในพิธีกรรมวันตรุษจีนเพื่อศึกษาอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ผ่านอาหารที่ใช้พิธีกรรมตรุษจีนของศาลเจ้าวัดกวนอิม ในวันตรุษจีน เปรียบเทียบกับอาหารที่ใช้ในพิธีกรรมตรุษจีนในแผ่นดินใหญ่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้คนเข้าใจถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมอาหารระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ และสามารถสะท้อนให้เห็นว่าอาหารมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาศึกษาเปรียบเทียบอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีนระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. สืบค้นข้อมูลความเป็นมาของพิธีกรรม อาหารที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ธรรมเนียมปฏิบัติ และความหมายของอาหารแต่ละชนิดที่นำมาไหว้ในเทศกาลวันตรุษจีน ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

2. เก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ สังเกต ในพิธีกรรมวันตรุษจีน ที่ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่

คลองรังสิตในตลาดเก้ารังสิต และเก็บรวบรวมในวัดกวนอิม ภูเขา Qingxiu ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

3. วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เรื่องอาหาร ธรรมเนียมปฏิบัติ ความเหมือนและความแตกต่าง ตลอดจนพิธีการที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยน
4. เรียบเรียงผลการศึกษา พร้อมนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน สามารถสรุปได้ ดังนี้

เทศกาลตรุษจีนถือเป็นเทศกาลที่สำคัญมากของคนจีนแผ่นดินใหญ่ และคนไทยเชื้อสายจีนปัจจุบันเรามากจะคุ้นเคยกับภาพการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมที่มีพิธีกรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งของไหว้ และลำดับขั้นตอนการไหว้ก็ได้ถูกลดทอนลงไป ซึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและปัญหาด้านเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว บทความนี้ได้นำเอาข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับที่มาของวันตรุษจีน ความหมายของของไหว้ ประเพณีการไหว้ที่นิยมปฏิบัติในช่วงเทศกาลตรุษจีน ซึ่งจะรวบรวมไว้ทั้งประเพณีดั้งเดิมที่ได้สืบทอดมาจากจีนแผ่นดินใหญ่มาถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งแบ่งเป็นรูปแบบประเพณีการไหว้เจ้า ไหว้บรรพบุรุษทั้งในอดีตและในปัจจุบัน เพื่อเป็นการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงประเพณีการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีน

1. อาหารในพิธีกรรมวันตรุษจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน

ด้านการไหว้ ชาวไทยเชื้อสายจีนในวันตรุษจีนจะไปไหว้ที่วัดศาลเจ้า จะเตรียมอาหาร ผลไม้ และขนมมาไหว้เช่นเดียวกัน ซึ่งอาหารที่นำมาไหว้มีความหมาย และเป็นสิริมงคลในวันปีใหม่ รวมถึงอาหารยังนำอาหารไปบูชาเทพเจ้าเพื่อขอพร โดยอาหารที่เตรียมไปมีทั้งผลไม้และขนมหลากหลายชนิด เช่น เช่น กล้วย แอปเปิ้ล สาลี่ องุ่น สับปะรด ส้มสีทอง หรืออาหาร เช่น ไก่ เป็ด หมู ปลา ปลาหมึก และขนม เช่น ขนมเข่ง ขนมเทียน ขนมใส่ไส้ ขนมถ้วยฟู ขนมสาลี่ ซาลาเปา ขนมจัมอับ เป็นต้น ดังภาพประกอบต่อไปนี้

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ภาพประกอบที่ 1: ศาลเจ้าพ่อเจ้าแม่คลองรังสิต

ภาพประกอบที่ 2: จุดไหว้เทพพระเจ้าฟ้าดิน

ภาพประกอบที่ 3: จุดวางเครื่องเซ่นไหว้

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ภาพประกอบที่ 4: อาหารเครื่องเซ่นไหว้

ภาพประกอบที่ 5: ผลไม้และขนม

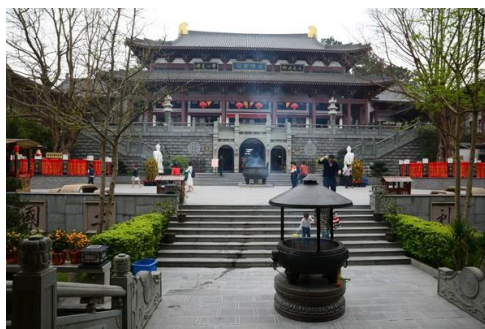
ภาพประกอบที่ 6: ผลไม้ ขนม เหล้าขาว น้ำชา และกระดาษเงิน กระดาษทอง

ภาพประกอบที่ 7: สถานที่เผากระดาษเงิน กระดาษทอง

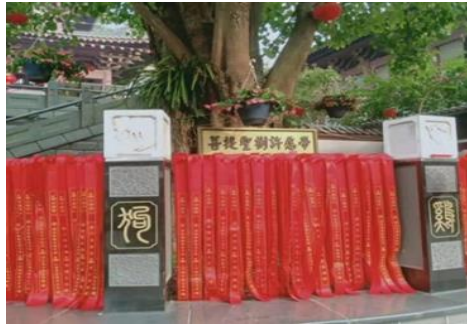
2. อาหารในพิธีกรรมวันตรุษจีนของชาวจีนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

พิธีกรรมตรุษจีนของชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มณฑลหนานหนิง จะมีอาหารหลัก ๆ ที่ใช้พิธี คือ ส้ม แอปเปิ้ล ลูกอม และคุกกี้ ความหมาย คือ ขอให้ปีใหม่มีความปลอดภัย และมีความเป็นสิริมงคลต่อชีวิต ซึ่งการประกอบพิธีตรุษจีนของชาวจีนในมณฑลหนานหนิงสามารถทำได้สองทางคือ จัดที่วัดและจัดที่บ้าน ซึ่งถ้าจัดพิธีกรรมที่วัดที่วัด ผู้คนจะเตรียมแค่ ส้ม แอปเปิ้ล ลูกอม และคุกกี้ ไม่มีเนื้อสัตว์ แต่ถ้าจัดพิธีที่บ้าน จะมีการไหว้บรรพบุรุษ ไหว้เทพเจ้าที่ก่ง และไหว้เทพเจ้าดอกไม้มือ จะต้องเตรียม ส้ม แอปเปิ้ลหรือผลไม้ตามฤดูกาล ลูกอม ปลา บ๊ะจ่าง เป็ด ไก่ หัวหมู หางหมู ข้าว และเหล้าขาว ดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบที่ 8: วัด Daxiongbaodian (大雄宝殿)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ภาพประกอบที่ 9: บทสวดมนต์

ภาพประกอบที่ 10: ตัวอย่างอาหาร

ภาพประกอบที่ 11: ตัวอย่างขนมและน้ำชา

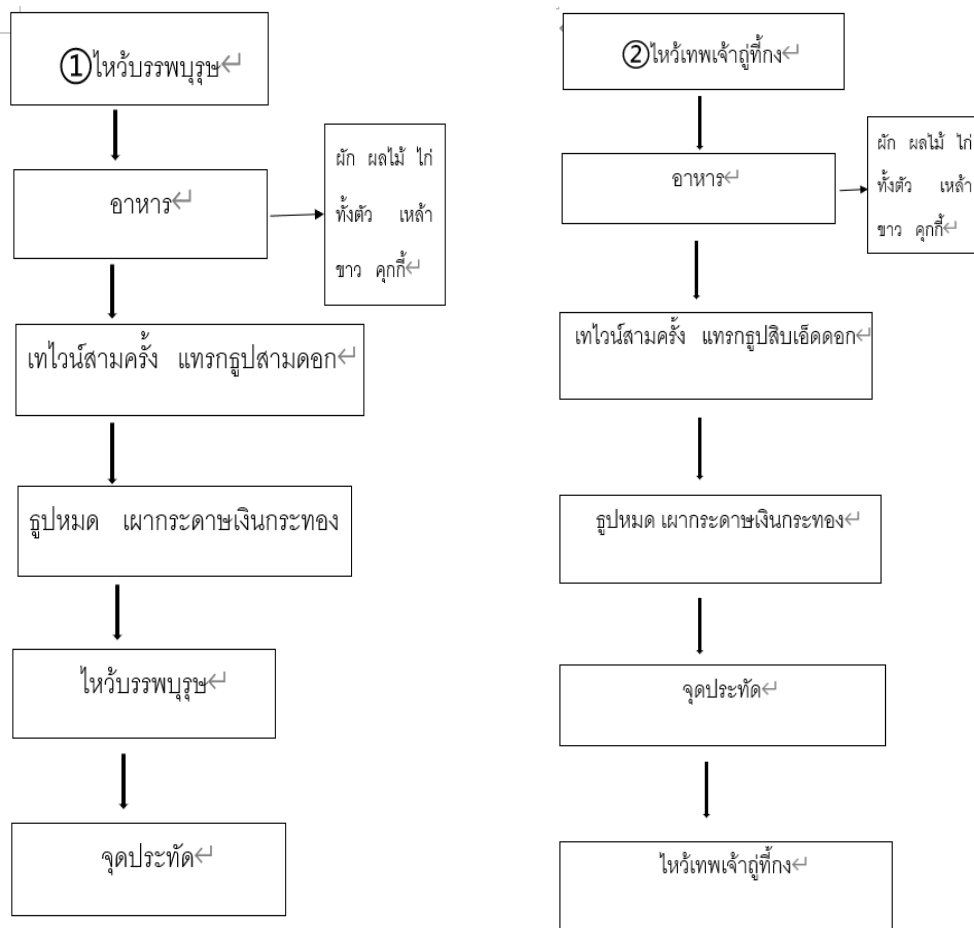

ภาพประกอบที่ 12: สถานที่จุดประทัด

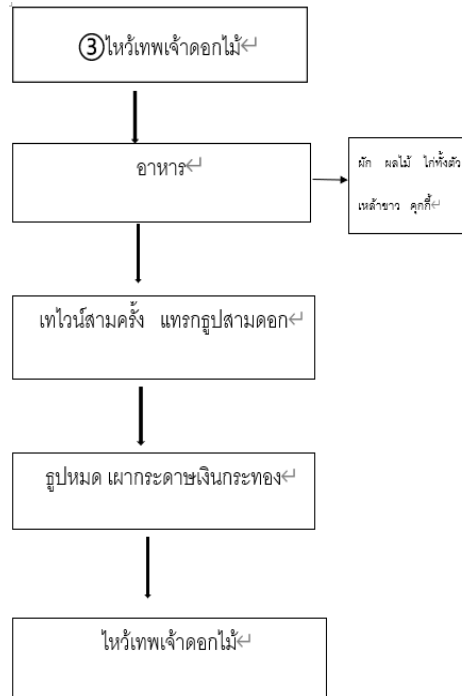
ภาพประกอบที่ 13: สถานที่เฝ้ารูป

แผนภาพแสดงขั้นตอนการไหว้

ภาพประกอบที่ 14: ไหว้บรรพบุรุษ

ภาพประกอบที่ 15: ไหว้เทพเจ้าภูตที่نگ

ภาพประกอบที่ 16: ไหว้เทพเจ้าดอกไม้ม้า

การเปรียบเทียบอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน

การเปรียบเทียบอาหาร ในส่วนของผลไม้ในการประกอบพิธีกรรมระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนมีแอปเปิ้ล ส้ม องุ่น แก้วมังกร มะม่วงเหมือนกัน แต่มีความหมายต่างกันตามตาราง

กล้วยกับสาลี่ ประเทศไทยใช้ในการไหว้ ส่วนประเทศจีนไม่ใช้กล้วยในความหมายของไทยใช้ในการกวักโชคลาภเข้ามา สาลี่แสดงถึงการมีโชคลาภ

อ้อยกับเซอรี ประเทศจีนใช้ในการไหว้แต่ประเทศไทยไม่ใช้ อ้อยแสดงถึงความคืบหน้า เซอรีแสดงถึงความมั่นคง

การเปรียบเทียบอาหาร ประเทศไทยกับประเทศจีนมี ไก่ หมู เป็ด ปลาเหมือนกัน แต่มีความหมายต่างกันตามตาราง

ประเทศไทยใช้ปลาหมึกในการไหว้ ประเทศจีนไม่ใช้ปลาหมึก ปลาหมึกมีความหมายว่า เหลือกินเหลือใช้

ประเทศจีนใช้หัวหมู หางหมู ข้าว บ๊ะจ่าง ในการไหว้ ประเทศไทยไม่ใช้ 3 อย่างนี้ แต่ประเทศไทยใช้เป็ดกับหมูสามชั้นแทนหัวหมู หัวหมู มีความหมายว่า ร่ำรวยเงินทอง หางหมูมีความหมายว่า มีความสมบูรณ์ เงินทองไหลมา บ๊ะจ่าง เกิดเกียรติให้บรรพบุรุษ

ส่วนขนม ประเทศไทยกับประเทศจีนต่างกันอย่างชัดเจน ไม่มีขนมที่ใช้เหมือนกัน

ประเทศไทยในการไหว้วันตรุษจีนจะใช้ขนมเซ่ง ขนมเทียน ขนมถ้วยฟู ขนมสาเลี ซาลาเปา ขนมจันอับ และขนมเซ่ง มีความหมายว่า หวานชื่น ขนมเทียนมีความหมายถึงความราบรื่น ขนมถ้วยฟูมีความหมายว่าเฟื่องฟู รุ่งเรือง ซาลาเปามีความหมายว่าโชคดี ขนมจันอับมีความหมายว่าความโชคดี

ประเทศจีนในการไหว้วันตรุษจีนจะใช้ลูกอมกับคุกกี้ ลูกอมมีความหมายว่าความสุข และชีวิตหวาน คุกกี้มีความหมายว่าสิริมงคล

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการศึกษาวิจัยเรื่อง อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน สะท้อนความคิด ความเชื่อผ่านเทศกาลตรุษจีน อาหารที่นำมาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความคล้ายคลึงกัน เน้นความหมายที่สื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ ความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ความร่ำรวย เพื่อที่จะได้มีสิ่งดี ๆ เข้าในชีวิต จึงนิยมเลือกใช้เนื้อสัตว์ 3 อย่าง ซึ่งเรียกว่า ซาแซ่ เหมือนกัน ในขณะเดียวกันบริทางสังคมมีอิทธิพลต่อการเลือกเครื่องเซ่นไหว้ในประเทศไทยใช้ขนมเทียน ขนมเซ่ง เป็นต้น แต่ชาวจีนที่อยู่ในประเทศมีจีน นำของไหว้แบบสมัยใหม่ เช่น ลูกอม คุกกี้ เป็นต้น อีกทั้งวัฒนธรรมการรับประทานอาหารชาวจีนไม่นิยมทานอาหารหวาน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าขนมที่ใช้เซ่นไหว้จึงแตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง อาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนกับชาวจีนในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน มีประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าควรจะนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ผลการศึกษาความหมายและความสำคัญของวันตรุษจีน พบว่า วันตรุษจีนเป็นเทศกาลที่สำคัญของชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีน วันตรุษจีนเป็นปีใหม่ของจีน หมายความว่า หนึ่งปีผ่านไป และปีใหม่ถึงแล้ว และความหมายของการเริ่มต้นปีใหม่ ในวันตรุษจีน มีกิจกรรมต่างๆเพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่ในทุกส่วนของประเทศจีน ยังมีการไหว้เจ้าที่ และไหว้บรรพบุรุษโดยมีเหตุผลหลัก ๆ ดังนี้

วันตรุษจีนเป็นเทศกาลสำคัญมาก ไม่ว่าจะเป็ชาวจีนหรือชาวไทยเชื้อสายจีน และในวันตรุษจีนจะมีพิธีกรรมสำหรับเทศกาลนี้ สอดคล้องกับที่ Lungsak Sri (2021) ได้กล่าวว่าเทศกาลตรุษจีนถือเป็น

เทศกาลที่สำคัญมากที่สุดเทศกาลหนึ่งของทั้งคนจีนแผ่นดินใหญ่ และคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งในปัจจุบันเรามักจะคุ้นเคยกับภาพการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมที่มีพิธีกรรมอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งของไหว้ต่าง ๆ และลำดับขั้นตอนในการไหว้นั้นก็ได้ถูกลดทอนลงไป ซึ่งปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นก็มาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและปัญหาด้านเศรษฐกิจของแต่ละครอบครัว ประเพณีการไหว้ที่นิยมปฏิบัติในช่วงเทศกาลตรุษจีน สืบทอดมาจากจีนแผ่นดินใหญ่ โพนทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งแบ่งเป็นรูปแบบประเพณีการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษในอดีตและในปัจจุบัน เพื่อเป็นการศึกษาและแสดงให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลถึงการเปลี่ยนแปลงประเพณีการไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษในเทศกาลตรุษจีนของคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ ในช่วงเทศกาลตรุษจีนนี้เอง ก็ถือเป็นช่วงเวลาสำคัญที่ทุกคนในครอบครัวจะได้กลับมาอยู่ด้วยกันแบบพร้อมหน้าพร้อมตา เนื่องจากในปี ค.ศ.1999 รัฐบาลจีนได้ประกาศให้ช่วงตรุษจีนเป็นช่วงวันหยุด (Lungsakri, 2021)

สรุปได้ว่าการเปรียบเทียบอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมวันตรุษจีน มีดังนี้

ด้านการไหว้ชาวไทยเชื้อสายจีนในวันตรุษจีนจะไปไหว้ที่วัดศาลเจ้า จะเตรียมอาหาร ผลไม้ และขนม ทุกอย่างมาไหว้ ของไหว้ทุกอย่างมีความหมาย เพื่อปีใหม่มีสิริมงคล และเอาของไหว้ไปไหว้เทพเพื่อขอพรในวันปีใหม่ ชาวจีนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนของมณฑลหนานหนิงในวันตรุษจีนจะเตรียมส้ม แอปเปิ้ล ลูกอม และคุกกี้ ความหมายคือขอให้ปีใหม่มีความปลอดภัยและมีความสิริมงคล

ด้านอาหารชาวไทยเชื้อสายจีนในวันตรุษจีน ถ้าไปไหว้ที่วัดศาลเจ้า จะเตรียมผลไม้ อาหาร และขนม มีผลไม้ เช่น กล้วย แอปเปิ้ล สาเลียงุ่น สับปะรด ส้มสีทอง มีอาหารเช่น ไก่ เป็ด หมู ปลา ปลาหมึก มีขนมเช่นขนมเข่ง ขนมเทียน ขนมใส่ไส้ ขนมถ้วยฟู ขนมสาเล่ ซาลาเปา ขนมจันอับ ชาวจีนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนของมณฑลหนานหนิงในวันตรุษจีน ถ้าไปไหว้ที่วัด จะเตรียมแค่ส้ม แอปเปิ้ล ลูกอม และคุกกี้ ไม่มีเนื้อต่าง ๆ แต่ถ้าไหว้ที่บ้าน จะไหว้บรรพบุรุษ ไหว้เทพเจ้าที่กึ่ง และไหว้เทพเจ้าดอกไม้ จะต้องเตรียม ผลส้ม แอปเปิ้ลหรือผลไม้ตามฤดูกาล ลูกอม ปลา บ๊ะจ่าง เป็ด ไก่ หัวหมู หางหมู ข้าว เหล้าขาว

ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของประเพณี และรูปแบบการประกอบพิธีกรรมในวันตรุษจีน
2. ศึกษาเปรียบเทียบคติความเชื่อที่ปรากฏในวันตรุษจีนของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีน

References

- Imurai, T., Upawanich, P., Hoomchaaim, A., and Limtrakul, A. (2016). *Migration route and livelihood of chinese – thai in yao wa rat and pak nam pho* (Research project). Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.
- Luengsakri, N. (2019). Worship Traditions in Chinese New Year: Origin, Meaning and Changes. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 6(1), 383-394.
- Ming, J. (2019). chinese new year culture in Thailand. *Maenakong*, (210), 63-64.
- Siripaisarn, S., and Karnjanadid, S. (2008). *Rituals and Beliefs of Chinese Thai in Songkhla Basin from Past to Present*. (master's thesis). Faculty of Humanities and Social Sciences Thaksin University.
- Sodsongkrit, M. (2013). A Survey of Chinese Religious Places in Southern Provinces in the Northeast Region of Thailand. *Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University journal*, 1(2013), 117-147.
- Suwanjinda, P. Lee L. (2016). The cultural adaptation of chinese-thai: case study of Chinese-thai at chinatown area. National Conference 2016, 323-335.
- Tanjareen, K. (2012). *The meaning of the lyrics, and purchasing behavior of Chinese-Thai at Yaowarat road*. (master's thesis). Faculty of Management Science Silpakorn University.

การศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุ
ในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ
THE STUDY STRESS OF THE ELDERLY
IN NAKHONRATCHASIMA AND CHAIYAPHUM

¹พิชิต ปุริมาต, ²ไพวรรณ ปุริมาต, ³เบญญาภา อัจฉฤกษ์ และ ⁴โสระยา ไทยอัฐวิถิ
¹Pichit Purimart, ²Paiwan Purimart, ³Benyapa Atcharoek
and ⁴Soraya Thiautwithee

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Ratchasima Campus

¹Corresponding Author's Email: Pichitputi2@hotmail.com

¹เบอร์โทร: 085-7786284

Received: 2021-11-17

Revised: 2022-04-25

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

การศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิมิมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการลดความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ 2) เพื่อประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 367 คน วิธิดำเนินการวิจัยแบบผสมผสานทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย พบว่า 1. ปัญหาสุขภาพจิตของคนไทยผู้ป่วยทางสุขภาพจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งผู้ป่วยโรคจิต โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า สถานการณ์ความเครียด ที่แสดงจากการตอบแบบประเมินภาวะความเครียด สาเหตุของความเครียดของผู้สูงอายุส่วนมากเกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจและภาระหนี้สิน พบว่า ผู้สูงอายุบางคนต้องหารายได้เลี้ยงตนเองและเลี้ยงลูกหลานเนื่องจากเห็นลูกหลานยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้ บางรายเข้าไปเกี่ยวข้องกับหนี้นอกระบบ ทำให้เกิดความรู้สึกเครียด เกี่ยวกับปัญหาหนี้สินไปพร้อมกับลูกหลาน 2. ผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่ มีความเครียดในระดับต่ำ จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 51.25 รองลงมา มีความเครียดในระดับปาน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

กลาง จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.50 และอันดับสุดท้าย มีความเครียดในระดับสูง จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.25 และผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่ มีความเครียดในระดับต่ำ จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 50.41 รองลงมา มีความเครียดในระดับปานกลาง จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 45.50 และอันดับสุดท้าย มีความเครียดในระดับสูง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.09

3. แนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ ได้รูปแบบการจัดการลดความเครียดผู้สูงอายุแบ่งตามลักษณะการประยุกต์ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิมี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการจัดการให้ผู้สูงอายุมีความสุขเพื่อลดความเครียด 2) รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อลดความเครียด

คำสำคัญ: การศึกษา; ความเครียด; ผู้สูงอายุ

Abstracts

The purposes of study stress of the elderly in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province were to 1) study of current issues, problems and requirement to reduce stress of the elderly in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province 2) evaluate stress of the elderly in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province and 3) study of guidelines for stress of the elderly in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province. The sampling was the elderly of Elderly Association of Nakhon Ratchasima of 400 people and the elderly of Elderly Association of Chaiyaphum of 367 people. The research methodology is mixed method to quantitative and qualitative. The results of the research showed that 1. Mental health of Thai people; the mental patient increased of mental disorder, anxiety disorder and depression. Stress circumstance is demonstrated by responded the evaluation of conditional. The reason of stress in the elderly caused by economic and debts obligation in the most, it is found that some elderly shall earn for living and feed their relatives because of they cannot rely on themselves, some involved the informal debt that make stress to them 2. The most of elderly in Nakhon Ratchasima Province was stressed in a minimum level of 250 people was accounted 51.25%, secondary is stress was in a medium level of 174 people was accounted 43.50% and last

ascending was stressed in a maximum level of 21 people was accounted 5.25% and The most of elderly in Chaiyaphum Province was stressed in a minimum level of 185 people was accounted 50.41%. Secondary, the stress was in a medium level of 167 people was accounted 45.50% and last ascending was stressed in a maximum level of 15 people was accounted 4.09% and 3. The method of stress guidelines of the elderly in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province reached the method for stress reducing in the elderly is divided by applying method in Nakhon Ratchasima and Chaiyaphum Province for 2 types such as 1) manage the entertainment to the elderly to reduce their stress, 2) follow dhamma principle, dhamma practice to reduce their stress

Keywords: To Study; Stress; Elderly.

บทนำ

ประชากรไทยได้เพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะประชากรที่กำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ในปี 2573 ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ประมาณ 17.6 ล้าน คิดเป็นร้อยละ 26.6 % ของประชากร 66.2 ล้านคน ผู้สูงอายุมีปัญหาทางสุขภาพทางด้านร่างกายและจิตใจ และโรคที่มีผลต่อผู้สูงอายุ โรคซึมเศร้าซึ่งเริ่มจากผู้สูงอายุที่มีภาวะเสี่ยง มีความเครียดสะสม รูปแบบของการบริการสาธารณสุขในอนาคตเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุเพื่อชะลอความเสื่อมของร่างกายและจิตใจ มีการเสนอแนวทางส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคให้กับผู้สูงอายุทั้งร่างกายและจิตใจ (Assantachai, 2011) ผู้สูงอายุมีปัญหาสุขภาพจิตที่พบบ่อย ได้แก่ ความวิตกกังวล มีความวิตกกังวลเรื่องต้องพึ่งพาลูกหลาน มักแสดงออกเด่นชัดเป็นความกลัว ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เช่นกลัวไม่มีคนดูแล กลัวว่าตนเองไร้ค่า กลัวถูกทอดทิ้ง กลัวนอนไม่หลับ กลัวตาย อาจแสดงออกทั้งทางอารมณ์ไม่สบายใจ และออกทางกาย เช่น ใจสั่น แน่นหน้าอก หายใจไม่อิ่ม การแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตผู้สูงอายุ ควรแก้ที่ความคิดของตนเอง พยายามมองในแง่ความเป็นจริง มากกว่าคิดไปล่วงหน้า ก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ คาดคะเนอนาคตในทางที่ดีมากกว่าจะจินตนาการแต่ในแง่ร้าย รู้สาเหตุเรื่องที่ทำให้กังวล (Charoensak, 2015) และสุขภาพจิตผู้สูงอายุที่มีความวิตกกังวล มีปัญหาทางจิตใจทำให้ไม่ยอมอาหารระบบการย่อยแปรปรวน ร่างกายได้รับอาหารไม่เพียงพอ (Tantipalachiva, 2013)

ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม ปัญหาครอบครัว ส่งผลให้มีคนไทยจำนวนมากที่ไม่สามารถแบกรับกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ ทำให้ป่วยเป็นโรคจิตเพิ่มมากขึ้น โดยจากสถิติของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ระบุว่าปัจจุบันประเทศไทยมีผู้ป่วยโรคจิตที่เข้ามารับการรักษา มีจำนวนกว่า 1,076,155 คน (Department of Emergency Medicine, 2015) ทางเลือกใหม่รักษาผู้ป่วยทางจิตหายขาดทุกวันนี้ภาวะกดดันจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และครอบครัว มีส่วนทำให้ประชาชนมีอาการทางจิต ทั้งเครียด ซึมเศร้า นอนไม่หลับเพิ่มมากขึ้น ที่ จ.นครราชสีมา รพ.จิตเวช นครราชสีมาราชนครินทร์ เป็นโรงพยาบาลที่เปิดบริการรักษาผู้ป่วยทางจิตในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการให้คำปรึกษาไปจนถึงการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน ล่าสุดได้เปิดให้บริการรูปแบบใหม่โดยใช้หลักสูตรแพทย์แผนไทย มีบริการแพทย์แผนไทย อาณาปานสติ โภชนาการทางเลือก เพื่อเพิ่มทางเลือกให้ผู้ป่วยอีกทางหนึ่ง (Bunyamalik, 2015)

การแก้ไขปัญหาทางสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามวิธีการทางพระพุทธศาสนาที่นิยมนำมาปฏิบัติ ใช้วิธีการผู้สูงอายุหมั่นศึกษาธรรมะ ไหว้พระ ฟังสมาธิ จะช่วยให้จิตใจสงบมากขึ้นการนำวิธีอาณาปานสติ กำหนดลมหายใจมาใช้กับผู้ที่ปัญหาทางจิต มีความเครียด ช่วยให้ผู้ป่วยจิตมีสมาธิ และช่วยรักษาโรคได้ (Triamchaisri, 2011) แต่วิธีการดังกล่าวเป็นการใช้สมาธิและปิติที่เกิดขึ้นกดทับความเครียดไว้ (สมณะกรรมฐาน) เมื่อสมาธิคลายความเครียดจะกลับมากมีอิทธิพลอีกครั้ง สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนาเป็นวิธีการให้ผู้ป่วยได้เผชิญกับภาวะเครียดอย่างเข้าใจ โดยอาศัยกลไกสำคัญ คือ การมีสติกำหนดรู้ภาวะปัจจุบัน การใช้สัมปชัญญะ ตัวปัญญาวิเคราะห์ถึงความ เป็นเหตุเป็นผลอย่างเข้าใจ ช่วยให้จิตคลายความเครียดอย่างสงบระงับ (นิพพาน)

วิธีการใช้วิปัสสนาจึงเป็นวิธีการที่เหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับผู้สูงอายุที่มีระดับความเครียดที่แตกต่างกัน และลักษณะของจิตหรือจิตใจของผู้มีภาวะความเครียดต้องอาศัยวิธีการทางวิปัสสนาที่สอดคล้องกับลักษณะของจิตจึงเหมาะสม ความเครียดเมื่อเกิดขึ้นเป็นภาวะทางจิตใจที่ผู้ป่วยมีการเข้าไปยึดถือสภาพแวดล้อมหรือปรากฏการณ์ทางจิต ก่อให้เกิดความเครียด การปล่อยความเครียดจึงต้องปล่อยโดยตัวของผู้ป่วยเอง ทำความเข้าใจ ฟังพาดตนเองตามหลักการทางพระพุทธศาสนา “อตตาทิ อตโนนาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน เป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เน้นให้ผู้สูงอายุได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองเข้าถึงและควบคุมพลังอำนาจที่มีในตน ซึ่งเป็นหัวใจของการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่

การศึกษาความเครียดในผู้สูงอายุและศึกษาลักษณะจิตของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิจะก่อให้เกิดฐานข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันระดับความเครียดที่มีอยู่ในผู้สูงอายุสามารถนำไปวางแผนการจัดการความเครียดได้อย่างเหมาะสม นำผลการใช้วิปัสสนาลดความเครียด

ผู้สูงอายุไปประยุกต์ใช้ให้เกิดการดูแลสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่มาจากฐานการวิจัยผลการวิจัยในพื้นที่และบูรณาการให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สูงอายุในมิติต่าง ๆ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ โดยจะศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการลดความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ ประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ และกำหนดแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในโครงการวิจัยย่อย อีกทั้งนำผลการวิจัยไปเผยแพร่และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมลดความเครียดของผู้สูงอายุในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการลดความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การศึกษาความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ด้านประชากร ได้แก่

ประชากร ได้แก่

- ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา 2,653 ชมรม จำนวน 297,053 คน (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2558)

- ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ 430 ชมรม จำนวน 72,450 คน (ข้อมูล ณ มิถุนายน 2558)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

- ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

- ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 382 คน

ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้ตารางทาโร ยามาเน่ (Yamane) ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling)

1.2 ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ

การประชุมกลุ่มย่อย ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง พระสงฆ์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสอนวิปัสสนา ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายจากภาครัฐ คณะกรรมการดำเนินกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุสมาชิกชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 40 รูป/คนใดแก่

1) พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ 3 รูป จำนวน 6 รูป

2) ประธานชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ 5 คน จำนวน 10 คน

3) สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ 10 คน จำนวน 20 คน

4) เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่เกี่ยวข้องกับการลดความเครียดผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ 2 คน จำนวน 4 คน

5) การสัมภาษณ์กอบบรม ผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดนครราชสีมา 40 คน และจังหวัดชัยภูมิ 40 คน รวมจำนวน 80 คน

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามประเมินความเครียดสวนปรุง จำนวน 60 ข้อ และใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างเชื่อมโยงความเครียดตามแนวสาธารณสุขและความเครียดตามแนวพระพุทธศาสนา

1) แบบสอบถาม เกี่ยวกับประเมินความเครียดผู้สูงอายุ โดยใช้แบบวัดความเครียดสวนปรุง ชุด 60 ข้อ (SPST 60) ซึ่งพัฒนาโดยนายแพทย์สุวัฒน์ มหันตนิรันดร์กุล และคณะโรงพยาบาลสวนปรุง กรมสุขภาพจิต

2) แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการประเมินความเครียดผู้สูงอายุ

3) แบบสังเกตพฤติกรรมความเครียดร่วมกับการประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

4) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ประเด็นการกำหนดแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวิธีดำเนินการใน 6 รูปแบบ คือ

1) การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม
2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมความเครียดร่วมกับการประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

3) การสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพสนับสนุนผลการประเมินความเครียดผู้สูงอายุ

4) การใช้แบบสอบถาม ประเมินความเครียดผู้สูงอายุ โดยใช้แบบวัดความเครียดสวนปรุง ชุด 60 ข้อ (SPST 60) ซึ่งพัฒนาโดยนายแพทย์สุวัฒน์ มหันตนิรันดร์กุล และคณะโรงพยาบาลสวนปรุง กรมสุขภาพจิต

5) การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

6) การนำเสนอแนวทางจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ และสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อลดความเครียดของผู้สูงอายุ

1.5) การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 400 คน ผู้สูงอายุที่อยู่ในชมรมผู้สูงอายุจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 367 คน โดยเลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science)

นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ และเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดข้อมูลกิจกรรม

และความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิการใช้คำร้อยละ ในการอธิบาย ข้อมูลทั่วไป

ผลการวิจัย

1) สภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการลดความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัด นครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

ปัจจุบันคนไทยเกิดความเครียดมากขึ้นจนน่าเป็นห่วง โดยจากรายงานของกรมสุขภาพจิต พบว่าสถานการณ์และแนวโน้มการเจ็บป่วยทางจิตตั้งแต่ปี 2550-2554 มีผู้ป่วยมาใช้บริการ สาธารณสุขทั่วประเทศเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยตัวเลขความเครียดของประชาชนที่เราสำรวจเมื่อปี 2552 อยู่ที่ประมาณ 9.5% แต่เมื่อปี 2554 ตัวเลขขึ้นมาประมาณ 20% ซึ่งตัวเลขที่ได้จะขึ้นอยู่กับช่วงเวลา ในการวัดด้วย อย่างไรก็ตาม ในปีนี้แม้จะยังไม่มีการสำรวจ แต่แนวโน้มก็ค่อนข้างลดลงหรือคงที่เพราะ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมก็เริ่มดีขึ้น ผมมั่นใจว่าปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นหากทุกฝ่ายร่วมมือ ช่วยกันแก้ไขแล้ว สถิติ และตัวเลขต่าง ๆ จะลดลงอย่างแน่นอน สำหรับไทยมีอัตราการฆ่าตัวตาย สูงสุดในปี พ.ศ. 2554 คิดเป็น 8.2 ต่อประชากรแสนคน และลดลงต่อเนื่อง โดยในปี 2557 เหลือ 6.08 ต่อประชากรแสนคน แม้ว่าจะอยู่ในเป้าหมายที่กำหนด คือไม่เกิน 6.5 ต่อประชากรแสนคน แต่ ยังมีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จปีละกว่า 3,900 คน เฉลี่ย 1 คนในทุก 2 ชั่วโมง โดยมีผู้ฆ่าตัวตายสูงกว่า ผู้หญิง 3 เท่า และเป็นกลุ่มอายุ 35-39 ปีมากที่สุด

จากสถิติการฆ่าตัวตายของจังหวัดชัยภูมิในปี 2559 จำนวน 75 คน และจังหวัดนครราชสีมา จำนวน 75 คน สะท้อนกลับไปถึงความเครียดซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ประชาชนทั้งสองจังหวัดได้รับ แรงกดดันและแสดงพฤติกรรมทนไม่ไหวต่อแรงกดดันนำไปสู่การฆ่าตัวตายทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ สำหรับผู้ที่กระทำการไม่สำเร็จอาจนำไปสู่ภาวะโรควิตกกังวล โรคซึมเศร้าหรือการใช้ชีวิตประจำวันไม่ มีความสุข

รายงานปัญหาสุขภาพจิตของคนไทยผู้ป่วยทางสุขภาพจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งผู้ป่วยโรคจิต โรควิตกกังวล และโรคซึมเศร้า จากข้อมูลการให้บริการสายด่วนปรึกษาสุขภาพจิต 1323 ใน ปีงบประมาณ 2559 พบว่า 5 อันดับปัญหาที่มีผู้ขอคำปรึกษามากที่สุดคือ ความเครียดหรือวิตกกังวล ทางจิตเวชความรัก เรื่องเพศ และครอบครัว ทั้งนี้ กรมสุขภาพจิตมีโครงการเพิ่มคุณภาพระบบบริการ โรควิตเวชที่สำคัญเพื่อเพิ่มการเข้าถึงบริการผู้ป่วยโรคจิตและโรคซึมเศร้าที่ครอบคลุมการส่งเสริม ป้องกัน การคัดกรองและการประเมินความรุนแรงของอาการ การบำบัดรักษาที่มีประสิทธิภาพ การ

ติดตามเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง ป้องกันการกลับเป็นซ้ำเพื่อให้กลุ่มประชาชนทั่วไป และกลุ่มเสี่ยงได้รับการป้องกันไม่ให้อันตราย

การจัดทำฐานข้อมูลความเครียดของประชาชนทั้ง 2 จังหวัด จากการสืบค้นไม่พบการรวบรวมสถานการณ์ความเครียดในพื้นที่รองรับการวางแผนป้องกันโรคและปัญหาปัญหาสุขภาพจิตของประชาชนที่มีสาเหตุความเครียดสะสมระลอกนี้ ทั้งนี้เพราะการจัดการฐานข้อมูล โดยการแบ่งปันเชื่อมโยงข้อมูลนำไปใช้จริงและมีการคืนข้อมูลกลับชุมชน เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นปัญหาและกระบวนการวางแผนเพื่อพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว กระบวนการดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินติดตามผลการดำเนินงานและปรับปรุงการดำเนินงานป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในชุมชนพบว่า ขาดแผนการดำเนินงานงานโดยชุมชน การใช้ฐานข้อมูลสถานการณ์ความเครียดในชุมชนวางแผนปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเป็นเครือข่าย โดยเฉพาะฐานข้อมูลความเครียดในสังคมผู้สูงอายุ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ความเครียดเกิดขึ้นในตัวบุคคลและเปลี่ยนแปลงเร็ว การแก้ไขปัญหาความเครียดจำเป็นต้องเริ่มต้นจากตัวบุคคล ฐานข้อมูลที่รวบรวมไว้ในชุมชนเพื่อให้เกิดการวางแผนจัดการกับความเครียดให้ทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

สถานการณ์ความเครียดที่แสดงจาก การตอบแบบประเมินภาวะความเครียด สาเหตุของความเครียดของผู้สูงอายุส่วนมากเกิดจากปัญหาด้านเศรษฐกิจและภาระหนี้สิน พบว่า ผู้สูงอายุบางคนต้องหารายได้เลี้ยงตนเองและเลี้ยงลูกหลานเนื่องจากเห็นลูกหลานยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้บางรายเข้าไปเกี่ยวข้องกับหนี้ในระบบ ทำให้เกิดความรู้สึกเครียด เกี่ยวกับปัญหาหนี้สินไปพร้อมกับลูกหลาน เงินมันเป็นเรื่องสำคัญช่วงนี้ลำบากลูกหลานเงินได้ไม่เพียงพอแล้วว่าจะมีรายได้จากเงินเดือนประจำแต่ก็ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายถ้าเป็นไปได้อยากมีรายได้ยามว่างมาช่วยเหลือนิดหน่อย เป็นคำบอกเล่าของผู้สูงอายุที่มีความเครียดจากการรับรู้สถานภาพเงินไม่เพียงพอในครอบครัวนำไปสู่ ความวิตกกังวล ในเรื่องอื่น ๆ ความวิตกกังวล เรื่องบุตรหลานยังไม่สามารถดูแลตนเองได้ดีพอเป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความเครียดให้แก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 ถึง 70 ปี กลุ่มนี้จะพบว่า มีส่วนร่วมในการดูแลรับผิดชอบหลาน หลานแต่ละรูป บางคนนี้ ยังไม่มีรายได้เพียงพอไม่มีเงินพอที่จะให้หลานใช้จะใช้จ่ายในชีวิต รายได้ของเราต้องเอาไปช่วยเลี้ยงหลาน

2) ประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

ประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมา

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 322 คน คิดเป็นร้อยละ 80.50 อายุระหว่าง 66-70 ปี จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 44.00 สถานภาพสมรส จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 53.25 ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 ไม่มีการประกอบอาชีพ 257

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

คน คิดเป็นร้อยละ 64.25 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 222 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 มีโรคประจำตัว จำนวน 366 คน คิดเป็นร้อยละ 91.50 มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จำนวน 347 คน คิดเป็นร้อยละ 86.75

ผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาส่วนใหญ่มีความเครียดในระดับต่ำ จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 51.25 รองลงมา มีความเครียดในระดับปานกลาง จำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.50 และอันดับสุดท้ายมีความเครียดในระดับสูง จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.25

ประเมินความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิ

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 304 คน คิดเป็น ร้อยละ 82.83 อายุระหว่าง 66-70 ปี จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 46.05 สถานภาพสมรส จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 61.85 ระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 192 คน คิดเป็นร้อยละ 52.32 ไม่มีการประกอบอาชีพ 241 คน คิดเป็นร้อยละ 65.67 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 53.95 มีโรคประจำตัว จำนวน 314 คน คิดเป็นร้อยละ 85.56 มีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จำนวน 331 คน คิดเป็นร้อยละ 90.19

ผู้สูงอายุในจังหวัดชัยภูมิส่วนใหญ่ มีความเครียดในระดับต่ำ จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 50.41 รองลงมา มีความเครียดในระดับปานกลาง จำนวน 167 คน คิดเป็นร้อยละ 45.50 และอันดับสุดท้ายมีความเครียดในระดับสูง จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 4.09

3) แนวทางการจัดการความเครียดของผู้สูงอายุในจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ

ผลการแสดงความคิดเห็นในการจัดการความเครียดผู้สูงอายุ ได้รูปแบบการจัดการลดความเครียดผู้สูงอายุแบ่งตามลักษณะการประยุกต์ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิมี 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. รูปแบบการจัดการให้ผู้สูงอายุมีความสุขเพื่อลดความเครียด 2. รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อลดความเครียด โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขปฏิบัติงานผู้สูงอายุประจำโรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเป็นผู้ดำเนินงานจัดกิจกรรมลดความเครียด ดังนี้

3.1) รูปแบบการจัดการให้ผู้สูงอายุมีความสุขเพื่อลดความเครียด

รูปแบบการจัดการให้ผู้สูงอายุมีความสุขเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุมีความสุข ลดความเครียด สร้างความรู้ดี ๆ พอใจต่อการดำรงชีวิต มุ่งเน้นการพัฒนาความสุขเชิงจิตวิทยาให้แก่ผู้สูงอายุ โดยดำเนินการตามกิจกรรม การสร้างสุข 5 มิติ ได้แก่

3.1.1) สุขสบาย เป็นการจัดกิจกรรมตามความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพร่างกาย ให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรง คล่องแคล่ว มีกำลัง สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่

3.1.2) สุขสนุกเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุรู้สึกสนุกสนานตามความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์สนุกสนานกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุขจิตใจสดชื่นแจ่มใส กระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งกิจกรรมที่เหล่านี้สามารถลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ เช่น กิจกรรมร้องเพลง การแสดงตามวิถีพื้นบ้าน เป็นต้น

3.1.3) สุขสง่าเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุรู้สึกพึงพอใจในชีวิต ภาวะภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเองให้กำลังใจตนเองได้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม เช่น การเป็นจิตอาสา กลุ่มอาสา สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ การมีส่วนร่วมกับชมรมดูแลสมาชิกชุมชน เป็นต้น

3.1.4) สุขสว่างเป็นการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุใช้ความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความคิดอย่างมีเหตุมีผลการสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหา ความสามารถในการคิดแบบนามธรรมรวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้ามารับใช้สังคม

3.1.5) สุขสงบเป็นกิจกรรมมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุรับรู้-เข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ ความต้องการในระดับพอดี เหมาะกับตนเอง และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถผ่อนคลาย ให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้ รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

3.2) รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรมเพื่อลดความเครียด

รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรมเป็นกิจกรรมลดความเครียดที่โรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นิยมจัดให้ผู้สูงอายุปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา สวดมนต์ นั่งสมาธิ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีจิตที่เป็นสุขควบคู่กับการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทางด้านจิตใจแก่ผู้สูงอายุของโรงพยาบาลโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จัดขึ้นเพื่อให้ผู้สูงอายุ ได้ใช้วิธีการฝึกสมาธิฝึกกำหนดลมหายใจลดความเครียดตนเอง ซึ่งการจัดการคลายเครียดด้วยวิธีการฝึกการหายใจผ่อนคลาย ฝึกจิตให้เกิดสมาธิ นิยมนำไปใช้ปฏิบัติที่บ้าน ซึ่งผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีการสวดมนต์และนั่งสมาธิที่บ้าน อย่างต่อเนื่องปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

การฝึกสมาธิ คือการทำใจให้ตั้งมั่น สงบนิ่ง ซึ่งจะทำให้ใจสบาย คลายทุกข์ อารมณ์แจ่มใส และเป็นวิธีบำบัดที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต จิตที่สงบแจ่มใสจะมีผลฟื้นฟูสภาพร่างกายให้ดีขึ้น ตรงกันข้ามจิตที่แปรปรวนบีบคั้นจะเป็นเหตุให้ร่างกายขาดสมดุล และก่อให้เกิดโรคต่างๆ หรือทำให้การเจ็บป่วยที่มีอยู่ทรุดลงได้ ซึ่งการทำสมาธิสามารถทำได้ในทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะ

อยู่ในท่านั่ง นอน ยืน หรือเดิน อาจทำโดยการกำหนดนับลมหายใจ และมีสติอยู่กับลมหายใจเข้า และออก ไม่วอกแวก หรือคิดฟุ้งซ่านไปกลับเรื่องใด และหากรู้ตัวรู้สึกตัวจิตฟุ้งซ่านออกไป ก็ให้ดึงกลับมาอยู่ที่การกำหนดนับลมหายใจ

รูปแบบการใช้หลักธรรมการปฏิบัติธรรม ผู้สูงอายุส่วนมากไม่สามารถอธิบายหลักการปฏิบัติวิปัสสนาที่นำมาใช้ลดความเครียด ส่วนมากอธิบายการนั่งสมาธิเป็นการปฏิบัติวิปัสสนา ตามหลักวิปัสสนาของพระพุทธศาสนา การนั่งสมาธิ การฟังธรรมอย่างมิใช่การปฏิบัติวิปัสสนา เป็นเพียงการปฏิบัติสมถกรรมฐานกำหนดจิตให้สงบจากกิเลสหรือความเครียดได้บางช่วงขณะที่เกิดสมาธิเท่านั้น การปฏิบัติวิปัสสนาเป็นรูปแบบการเผชิญความเป็นจริงธรรมชาติของชีวิต ธรรมชาติของความเครียดที่เกิดขึ้นแล้วปีบคั้นให้ผู้สูงอายุ รู้สึกอึดอัดสับสน และผู้สูงอายุกำหนดรู้ ทำความเข้าใจ ใช้สติรับรู้ความเครียดที่เกิดขึ้น ปัญญา (สัมปชัญญะ) วิเคราะห์สภาพความเครียดตามความเป็นจริง

วิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน คือ การนำรูปและนามมาเป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐานนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสติ สัมปชัญญะคอยกำหนดตามอิริยาบถใหญ่ทั้ง 4 คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน เช่น ขณะยืนอยู่ให้กำหนดรูปีนทั้งหมด ไม่ใช่ส่วนขา ส่วนหัว ส่วนตัว หรือ ส่วนแขนยืนอยู่ให้ภาวนาว่า ยืนหนอ ๆ” จนกว่าจะเปลี่ยนอิริยาบถใหม่ อย่าเผลอให้สติออกนอกกาย ให้สติจับอยู่ที่รูปและนาม ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้รูปและนามปรากฏชัด ซึ่งอาจต้องใช้เวลาานพอสมควร แม้ในอิริยาบถอื่น เช่น เดิน นั่ง นอน ก็ต้องมีสติ สัมปชัญญะอยู่กับอิริยาบถนั้น ๆ หากเผลอเมื่อไรก็เป็นอันสติสัมปชัญญะหลุดจากปัจจุบันอารมณ์ทันที 8 หากมีเวทนาไม่ว่าจะเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ ก็ให้มีสติ สัมปชัญญะอยู่กับเวทนาชนิดนั้น ๆ และเวทนาเหล่านี้จะปรากฏชัดในเวลาที่มีสมาธิมากเท่านั้น หากแต่ว่า ความรู้สึกวางเฉยไม่ปรากฏชัดเมื่อแรกเริ่มปฏิบัติ แต่ปรากฏชัดหลังจากที่บรรลุถึงวิปัสสนาญาณขั้นที่ห้า คือ ฌักขณแล้ว และมักเกิดในอิริยาบถนั่ง (กรรมฐาน) 9 เมื่อจิตมีราคะ โทสะ และโมหะเข้าครอบงำก็พึงกำหนดรู้ว่า จิตมีราคะ มีโทสะ และมีโมหะ เช่น “ ราคะหนอ ๆ ” เป็นต้น ที่เราต้องมีสติ สัมปชัญญะกำหนดรู้ให้ทันตามความเป็นจริงเมื่อจิตมีสมาธิ ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถจับความรู้สึก (จิต) มีราคะนั้นได้ และแล้วจิตมีราคะนั้นก็หายไปเอง หากจิตฟุ้งผู้ปฏิบัติควรกำหนดรู้อาการฟุ้งอย่างรวดเร็ว และทันทั่วทั้งที่มีความฟุ้งเกิดขึ้น พร้อมกับกำหนดรู้จิตฟุ้งนั้นว่า “ ฟุ้งหนอ ๆ ” การกำหนดนี้ช่วยให้รู้ตัวมากขึ้นจนสามารถรู้เท่าทันอาการฟุ้งได้อย่างทันทั่วทั้ง

ผลการปฏิบัติสมถกรรมฐาน ได้แก่การฝึกจิตให้มีสมาธิลดความเครียดแบบหยุดไม่รับรู้ความเครียด เมื่อสมาธิคลายลงผู้สูงอายุก็ตกอยู่ในอำนาจการบีบคั้น(เป็นไปตามอำนาจกิเลส) ส่วนผลการปฏิบัติวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติจะต้องมีสติ สัมปชัญญะ(สัมปชัญญะ=ปัญญา)คอยกำหนดตามให้ทันปัจจุบันอิริยาบถใหญ่ทั้ง 4 คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน หากจิตตามรู้ทันอารมณ์ ความเครียดจะไม่เกิด

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ตามทัน 1 ครั้ง ความเครียดลดการสะสม 1 ครั้ง ผลของการอธิบายนำไปสู่การร่วมวางแผนการปฏิบัติกรวิจัยการใช้วิปัสสนาลดความเครียดผู้สูงอายุระหว่างที่ทำงานวิจัยกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อีกทั้งกำหนดรูปแบบลดความเครียดรองรับการวิจัย 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบและกิจกรรมการจัดการความเครียด โรงพยาบาลและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนิยมจัดให้ผู้สูงอายุมีความสุข เป็นรูปแบบลดความเครียดปกติกับรูปแบบและกิจกรรมการจัดการความเครียด โดยการใช้วิปัสสนาลดความเครียดผู้สูงอายุสำหรับนำไปใช้ทดลองกับผู้สูงอายุต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

- 1) หน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ควรจัดทำแผนการประเมินความเครียดในพื้นที่
- 2) หน่วยงานในพื้นที่ควรจัดทำแผนงานและกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เครือข่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแผนงานลดความเครียดในมิติต่าง ๆ ร่วมกัน
- 3) สถาบันการศึกษาควรเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรมในการจัดการความเครียดของชุมชน นำไปสู่การเรียนการสอนเชิงประจักษ์ในชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

- 1) ควรทำวิจัยปฏิบัติการแผนงานการจัดการความเครียดของชุมชนระดับอำเภอ
- 2) การสร้างนวัตกรรมเครือข่ายในการจัดการความเครียดของชุมชนทุกช่วงวัย

References

- Assantachai, P. (2011). *Situation of elderly health problems*. Bangkok: Department of Preventive and Social Medicine Mahidol University.
- Bunyamalik, P. (2015). *Korat Psychiatric Hospital Opened a Thai traditional medicine center*. [Online]. Source: <http://www.khaokorat.com/index.php?option> September 22, 2015.
- Charoensak, S. (2015). *Elderly Mental Health Care*. [online]. Source: http://www.hiso.or.th/hiso5/healthy/news3_9.php?m=4 August 11, 2015.
- Department of Emergency Medicine. (2015). *Thai people are stressed and found to be sick*. manic [Online]. Source: <http://www.thaihealth.or.th/Content/14259> September 22, 2015.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

Tantipalachiva, K. (2013). *Self-Care Elderly Health*. Nonthaburi: Gold Power Printing
Triamchaisri, S. (2011). *SKT Meditation Therapy Self-Cure Various Diseases*. Bangkok:
Intellectual.

การปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์

ADAPTATION OF A NEW GENERATION OF MONKS IN THE ERA OF SOCIAL MEDIA

Received: 2022-04-09

Revised: 2022-04-25

Accepted: 2022-04-28

¹พระชลญาณมุนี,

¹Phrachonyanmuni

¹วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Chon buri Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author's Email: watutoknum@gmail. Com

¹เบอร์โทร : 081-4340807

บทคัดย่อ

บทความนี้เสนอถึงมุมมองของการปรับตัวของพระสงฆ์รุ่นใหม่ในยุคของสังคมออนไลน์ที่ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก สามารถติดต่อสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจของสารนั้น ภายในเสี้ยววินาทีทั้ง ภาพ เสียง และตัวอักษรได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และชัดเจน ประกอบกับสภาพปัจจุบันทั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ยิ่งทำให้เห็นถึงความสำคัญของสื่ออินเทอร์เน็ต ในการสื่อสาร พูดคุย การเรียน ประชุม ศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่นเดียวกับพระสงฆ์ยุคใหม่ต้องมีการปรับตัวตามยุคตามสมัย มีการประชุมคณะสงฆ์ผ่าน Zoom การเรียนการสอนผ่านระบบ google meet การแสดงธรรมะผ่านช่องทาง Youtube Facebook Fanpage Twitter หรือแม้แต่การ Liveสด พูดคุยสื่อสารกันเสมือนอยู่ในสังคมจริง ถึงแม้บทบาทพระสงฆ์มีหน้าที่ในด้านต่าง ๆ คือ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการก่อสร้างและการบูรณะ ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม รวมถึงด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม พระสงฆ์รุ่นใหม่ในปัจจุบัน จึงต้องปรับตัวเข้ากับคนยุคสมัยใหม่ที่มุ่งแสวงหาความรู้ทางปัญญาจากสื่อสารสนเทศ จากเดิมพระสงฆ์มีการเผยแผ่ธรรมะ เฉพาะภายในวัดโดยการเทศนา หากเมื่อเทียบกับปัจจุบัน การถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถเผยแผ่ในทุกมุมโลกได้ ในลักษณะการถ่ายทอดสด หรือคลิปการบรรยายด้วยภาษาและถ้อยคำที่มีความหลากหลายบนสื่อออนไลน์ให้น่าสนใจ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย การใช้ภาษา ถ้อยคำและการวางตัวที่เหมาะสม ก็นำมาสู่ประโยชน์แห่งความศรัทธาใน

พระพุทธศาสนา แต่หากพระสงฆ์รูปใดใช้สื่อออนไลน์ในทางที่ผิดวัตถุประสงค์ นำพาความเสียหายมาสู่พระพุทธศาสนา ก็จะทำให้สถาบันศาสนาเกิดความเสื่อมศรัทธาในที่สุด ดังนั้น สื่อออนไลน์จึงเสมือนมีดสองคมในการใช้ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ใช้จะใช้ไปในทิศทางใด เพราะเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เข้าถึงทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดแม้แต่พรหมแดน สถานที่และเวลา ดังนั้น การเผยแพร่ธรรมะ การใช้ประโยชน์จากสื่อออนไลน์เหล่านี้อย่างไรให้เหมาะสม ไม่กระทบต่อสถาบันศาสนาและหลักการสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้จึงเป็นเรื่องสำคัญ เมื่อพระสงฆ์เข้าใจบทบาทของตนเองแล้ว เทคโนโลยีสารสนเทศก็คือ เครื่องมือหนึ่งที่พระสงฆ์รุ่นใหม่ควรศึกษาและส่งเสริมให้พระได้มีโอกาสศึกษาให้มากขึ้น เป็นที่พึงทางจิตวิญญาณให้กับชาวโลกได้อย่างมีความสุขและสงบต่อไป

คำสำคัญ: การปรับตัว; พระสงฆ์; สื่อออนไลน์

Abstract

This article presents the perspective of the new monks' adaptation in the era of Social Media that plays an important role in human life and can communicate in order to understand the substance within a split second, both images, sounds, and characters are convenient, fast and clear, coupled with the current situation, including the epidemic of the Coronavirus Disease 2019 (Covid-19), it is even more important to consider the importance of Internet media in communication, talks, and communication, studying, meeting, studying various knowledge through the Internet, just like monks in the new era must adapt according to the modern era. There is a meeting of monks through Zoom, teaching through the google meet system, Dharma performances via Youtube, Facebook, Fanpage, Twitter, or even live, talk and communicate like in real society. Although the role of monks has duties in various fields, namely the administration of the Sangha, management education for monks, novices and people; construction and restoration of temples including the service of public benefit to society new monks today therefore have to adapt to modern people who seek intellectual knowledge from information media. From the past, monks have spread the Dharma only within the temple by preaching, if compared to the present conveying the teachings of the Buddha can be published in every corner

of the world in a live broadcast or clips of lectures in various languages and words on online media to be interesting by modifying the presentation of religious teachings for easy understanding, proper use of language, wording, and posture. It brings benefits of faith in Buddhism but if any monks use online media for the wrong purpose bring damage to Buddhism will cause religious institutions to lose faith in the end, so online media is like a double-edged knife to use which depends on which direction the user will use because it is an effective communication channel access to all groups, all genders, all ages, not even limited to borderlands place and time. Therefore, spreading the Dharma how to make the right use of these online media? It does not affect religious institutions and important principles laid down by the Buddha. Therefore, it is important when the monks understand their role Information technology is one tool that new monks should study and encourage monks to have more opportunities to study a spiritual refuge for the people of the world to be happy and peaceful.

Keywords: adaptation; monks; Social media

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยและทั่วโลกกำลังประสบกับภาวะวิกฤติอย่างหนัก จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ตั้งแต่ช่วงปลายปี 2019 ที่ผ่านมา ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทางสังคมและความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นจำนวนมาก ในส่วนของคณะสงฆ์นั้นย่อมแน่นอนว่า ได้รับผลกระทบจากโควิด-19 ไม่น้อย กิจของสงฆ์ หน้าที่ของชาวพุทธ ไหว้พระ ทำบุญ ตักบาตร ต้องงดเพื่อลดความเสี่ยงของการแพร่ระบาด ผู้คนต่างระมัดระวังและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง พฤติกรรมการเข้าวัดก็ลดน้อยลง วิธีแสวงหาธรรมะก็ได้ปรับเปลี่ยนไปด้วยเช่นเดียวกัน โดยใช้ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) มาปฏิบัติ ตามประกาศมาตรการสำหรับสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้า) ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวและปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ (Ministry of Public Health, 2022)

1) ให้ความรู้ คำแนะนำ หรือจัดหาสื่อประชาสัมพันธ์การป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรคแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เช่น โปสเตอร์ เสียงประชาสัมพันธ์การล้างมือที่ถูกต้อง และการสวมหน้ากากอนามัย

2) งดการมาประกอบพิธีกรรมและพักผ่อนอยู่ที่บ้าน หลีกเลี่ยงการสัมผัสใกล้ชิดกันระหว่างผู้มาร่วมงาน

3) จัดหาเจลล้างมือ แอลกอฮอล์ และหน้ากากอนามัย บริเวณภายในศาสนสถาน เช่น ประตูทางเข้าอาคาร หองส้วม จุดประชาสัมพันธ์จุดปฐมพยาบาล เป็นต้น

4) จัดให้มีการทำความสะอาดอุปกรณ์ และบริเวณที่มีผู้สัมผัสปริมาณมาก เช่น ราวบันได ลูกบิดประตู ไม้ตีระฆัง กระจบอกเชิยมซี หอน้ำ ด้วยน้ำผงซักฟอก น้ำยาทำความสะอาด แอลกอฮอล์ วันละอย่างน้อย 2 ครั้ง

5) งดให้บริการยืมหนังสือบสวด ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมจัดหามาเอง

6) จัดจุดปฐมพยาบาลให้การดูแลรักษาเบื้องต้นแก่ผู้ป่วย

7) ลดความแออัดของผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยอาจพิจารณากระจายสถานที่หรือมุมที่ประกอบพิธีได้หลาย ๆ แห่งในศาสนสถานนั้น ๆ

8) จัดที่นั่งให้ผู้ร่วมประกอบพิธีให้อยู่ห่างจากกันอย่างน้อย 1 เมตร

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่มีอายุยาวนานมากกว่าสองพันปี มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม แบบแผนการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สามารถนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาในทุกแง่มุมของชีวิต โดยมีพระสงฆ์ เป็นบุคคลที่พร้อมด้วยความรู้ในหลักศีลธรรมและจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่พุทธศาสนิกชนปฏิบัติตาม รวมถึงเป็นผู้นำทางศาสนาในการผลักดันกระบวนการพัฒนาสังคมควบคู่กันไป เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง สถาบันทางศาสนาทั้งวัดและพระสงฆ์ก็ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทเช่นกัน ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับตัวไม่ว่าจะเป็นเรื่องกิจของสงฆ์ การเผยแพร่พระธรรม คำสอนแก่ญาติโยม โดยการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ผ่านช่องทางต่าง ๆ พระพุทธศาสนามีความมั่นคงและยั่งยืนก็ด้วยพุทธศาสนิกชนผู้เป็นศาสนทายาทถือปฏิบัติและอนุรักษ์สืบทอดกันมา ทั้งด้านปริยัติธรรม โดยอาศัยพระธรรมวินัยจากพระไตรปิฎก เป็นแนวทางในการปฏิบัติ และการดำรงชีวิต จะเห็นได้ว่า วัดหรือสถาบันศาสนาเป็นสถาบันหลักและมีบทบาทสูงในระดับชนชั้นทางสังคมมาโดยตลอด เพราะวัดเป็นสถาบันศาสนาที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยได้เป็นอย่างดีโดยในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ซึ่งวันสำคัญเหล่านี้ ถือว่าเป็นวันสำคัญที่พุทธศาสนิกชนจะเข้าวัดทำบุญ ตักบาตร เวียนเทียน ฟังเทศน์ ฟังธรรม

โดยเฉพาะการเผยแพร่พระธรรมคำสอน พระสงฆ์รุ่นใหม่ จึงเห็นช่องทางของสื่อออนไลน์ในการเข้าถึงญาติโยม โดยที่ไม่ต้องพบปะ เกิดการรวมกลุ่มกัน เพื่อลดความเสี่ยงดังกล่าว จึงใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information Technology and Communication) มาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนในรูปแบบต่าง ๆ

พระสงฆ์ เป็นกลุ่มบุคคลหนึ่งที่ถูกกำหนดสถานภาพและบทบาทในสังคม โดยมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามพระวินัย และการเผยแพร่คำสอน ช่วยยกระดับจิตใจของประชาชนให้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันช่องทางการสื่อสารผ่าน “อินเทอร์เน็ต” (Internet) จึงเสมือนเป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารระหว่างมนุษย์ในพื้นที่ห่างไกลกัน ให้สามารถติดต่อสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว จากเดิมมีการส่งข้อมูลผ่านทางโทรเลข โทรสาร email, Messenger พัฒนามาถึงโปรแกรมติดต่อสื่อสารผ่านทาง Facebook โปรแกรม Line, Twitter, Tiktok เป็นต้น ซึ่งเป็นสื่อใหม่ในการติดต่อประสานงาน ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในขณะนี้ รวมถึงการแชร์ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และเข้าถึงประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง เรียกได้ว่า สังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) หรือยุคที่การสื่อสารไร้พรมแดนอย่างแท้จริง รวมถึงการนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ในรูปแบบ Live สด การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีและการสื่อสารได้ก้าวสู่ยุคการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) นี้ ทำให้วงการพระพุทธศาสนา ได้พยายามใช้อินเทอร์เน็ต เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ธรรมะ โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอหลักธรรมคำสอนทางศาสนา ให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย ทุกเพศ ทุกวัยเข้าถึง มีความสนุก น่าสนใจ อย่างเช่น พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เป็นพระนักวิชาการ ยังอุทิศตนทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบ “ธรรมประยุกต์” (Applied Buddhism) จนเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางด้วยผลงานธรรมนิพนธ์ในชุด “ธรรมะติดปีก พระมหาไพรวัลย์ วรวณฺโณ พระนักเทศน์ชื่อดัง ขวัญใจเด็กรุ่นใหม่และชาวโซเชียล เคยไลฟ์สดแสดงธรรมแนวเข้มข้น ร่วมกับ พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต มีรูปแบบการนำเสนอ การเทศน์แบบเดลิเวอรี่ ซึ่งท่านกล่าวไว้ว่า “การเทศน์แบบนี้ไม่ใช่สิ่งใหม่ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เคยเผยแผ่ธรรมะแบบเดลิเวอรี่ คือ หลังจากที่พระองค์ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วก็ได้เสด็จไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อเทศน์สอนผู้คนโดยอันดับแรก ได้เสด็จไปตามหาปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 ซึ่งหนีพระองค์ไปเพราะหมดศรัทธาที่พระองค์เลิกบำเพ็ญทุกรกิริยา เพื่อแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ ส่วนเหล่าปัญจวัคคีย์ เมื่อฟังคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็ได้แยกย้ายกันไปสั่งสอนชาวบ้าน ต่อมาเมื่อบรรดาพระสงฆ์ได้ฟังธรรมจากพระพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจนแจ่มแจ้งแล้ว ก็แยกกันไปเผยแผ่ธรรมะเช่นกัน เพราะพุทธองค์ทรงบัญญัติให้การเผยแผ่ธรรมะเป็นกิจอย่างหนึ่งของพระสงฆ์” (Foundation of Science and Technology Council of Thailand, 2022)

เช่นเดียวกับ เหตุการณ์ที่ผ่านมาพระมหาไพโรวัลย์ วรวัฒนโธ กับพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ทั้งสอง ท่านได้ปรับตัวเองเข้ากับยุคสมัย ในการใช้เทคโนโลยี การใช้โซเชียลมีเดีย และการใช้กระแสสังคมที่กำลังได้รับความสนใจจากคนในโลกออนไลน์เป็นสื่อกลางในการนำเสนอธรรมะ สร้างแรงดึงดูดให้กับผู้คนเข้ามาฟังธรรมะกันอย่างไม่เคยเห็นมาก่อน เป็นการนำเสนอธรรมะแบบเข้าใจง่าย เข้าถึงทุกกลุ่ม ดูแล้วไม่น่าเบื่อ เพลิดเพลิน โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น เข้าถึงได้อย่างรวดเร็ว ด้วยเทคนิคลีลาการพูด สอดแทรกธรรมะข้อคิด ซึ่งบางกลุ่มมองว่านี่คือ การทลายกรอบความเป็นพระสงฆ์แบบไทย ๆ แต่ในทางกลับกันก็มีคนที่วิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างรุนแรง กล่าวว่า ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะที่ไม่เหมาะสมต่อพระพุทธศาสนา โดยในโลกสื่อออนไลน์ทั้ง เฟสบุ๊ก Twitter ต่างใช้ตัวย่อ "พส" เป็นสื่อในการถูกใช้แทนคำว่าพระสงฆ์ ซึ่งพ้องกับ พศ. ตัวย่อ ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตลอดจนการสนทนาด้วยถ้อยคำภาษาอย่างง่ายและกันเองที่ถูกใจชาวโซเชียล ทำให้เกิดเสียงตอบรับบางส่วนว่าไม่เหมาะสม (BBC NEWS, 2022) จนกระทั่งทั้ง 2 ท่านต้องลาสิกขา ออกจากการเป็นพระสงฆ์ ขณะเดียวกัน สื่อออนไลน์เหล่านี้ก็เหมือนมีดสองคมในการทำลายสถาบันทางศาสนา การเกิดคำถาม ความไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการปฏิบัติ ทำลายภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ ในโลกยุคสมัยใหม่ (Modern world) โดยเฉพาะสังคมที่พัฒนาเป็น “สังคมข่าวสาร” (Information society) สถาบันที่ก้าวสู่ตำแหน่งศูนย์กลางของสารสนเทศ นั่นคือ สื่อมวลชน ฉะนั้น หากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นไปโดยธรรมชาติ รูปแบบความสัมพันธ์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ น่าจะเป็นรูปแบบที่สถาบันใหม่ (สื่อมวลชน) เข้าไปแทนที่ (Substitution) สถาบันเดิม (ศาสนา) เช่น คนรุ่นใหม่จะใช้เวลาไปวัด น้อยลงอย่างมาก สำหรับการใช้อินเทอร์เน็ต ได้มีมุมมองประชาชนบางส่วนต่อภาพพระสงฆ์ที่ใช้ อินเทอร์เน็ต ในทางที่น่าสงสัยว่าอาจไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อกิจการทางพระพุทธศาสนาอย่าง เดียว เพราะไม่ได้มีข้อบังคับ และไม่ได้กำหนดขอบเขต หรือกฎระเบียบการใช้อินเทอร์เน็ตสำหรับ พระสงฆ์และสามเณร ก่อให้เกิดความวิตกกังวลเสียหายในภาพลักษณ์และกิจการพระพุทธศาสนาได้ ง่าย อาจส่งผลต่อการเป็นผู้นำทางศาสนา สังคม และทางปัญญาของพระสงฆ์ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ อินเทอร์เน็ตของพระสงฆ์ยังอาจเป็นพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคมไทย ก่อให้เกิดความอคติต่อบทบาทของพระสงฆ์ เนื่องจากการเผชิญหน้ากันระหว่างวัฒนธรรมกับ เทคโนโลยีที่ไม่อาจผสมกลมกลืนกันได้อย่างลงตัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกันขึ้นมาในสังคม (Lapthananon, Buamai, 2014)

สำหรับกรณีของสถาบันศาสนา ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งสถาบันในสังคมไทย มุ่งเน้นการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาอย่างไร ให้เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้อย่างทั่วถึง ประกอบกับปัจจุบัน เทคโนโลยี สารสนเทศหรือสื่อออนไลน์บนโลกอินเทอร์เน็ต เข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก พระสงฆ์รุ่นใหม่จึงเริ่ม

หันมาสนใจใช้สื่อออนไลน์ให้ก่อประโยชน์มากขึ้น ทั้งการศึกษาหาความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และการพูดคุยในเรื่องราวธรรมะที่เป็นประโยชน์ เพราะพระสงฆ์ยุคใหม่ส่วนใหญ่แล้วก็มักจะเข้าศึกษาเรียนในระดับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และการศึกษาระดับอุดมศึกษาสองสถาบันหลักที่เปิดสอน คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ฝ่ายมหานิกาย) และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฝ่ายธรรมยุต) จึงจำเป็นที่สื่ออินเทอร์เน็ตมีความสำคัญต่อท่านเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการสื่อสาร หากเป็นประชาชนทั่วไปใช้สื่อในการเผยแพร่ข้อมูล แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ย่อมไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด แต่เมื่อพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้ละแล้วซึ่งกิเลสทั้งปวง ได้ให้ความสนใจมาใช้สื่อใหม่ดังกล่าว ความเชื่อที่ว่าการวิเคราะห์เรื่องการรับสารนั้น ไม่อาจจะแยกการวิเคราะห์สารกับการวิเคราะห์ผู้รับสารออกจากกันได้ หากแต่ต้องวิเคราะห์ร่วมกันและแนวทางในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสารและผู้รับด้านหนึ่งในตัวบท (Text) จะต้องมีการวางกรอบความหมายอันหลากหลายไว้ชุดหนึ่ง (Structured Polysemy) โดยที่ตัวบทหนึ่งไม่สามารถจะเลือกบรรจุความหมายไว้เพียงความหมายเดียวเท่านั้น หรือไม่สามารถจะปิดกั้นความหมายอื่น ๆ ที่ อาจจะแตกต่างออกไปบ้างได้อย่างแน่นอน สำหรับผู้อ่านเอง ก็มีอิสระในการจะเลือกตีความหมายได้ อย่างไรก็ตาม อิสระในการตีความของผู้อ่านก็มีข้อจำกัด แต่ทว่าจะต้องอยู่ภายใต้กรอบแห่งความหมายอันหลากหลายที่ปรากฏอยู่ในตัวบทนั้น ๆ (Kaewthep, 1998) ตามหลักการของ Morley การรับเนื้อหาสารคงไม่แตกต่าง หรือมีอิสระในการคิด ตีความ ที่จะเลือกรับสารตรงตามความสนใจของพระสงฆ์รูปนั้น ๆ แต่เมื่อสภาพสังคมความเป็นจริง เนื้อหา สารผ่านเพสบุ๊คไม่ได้มีเพียงสารที่เกี่ยวกับธรรมะเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเนื้อหาบันเทิง เนื้อหาแสดงความก้าวร้าว เรื่องราวสื่อทางล่อแหลมด้วย ดังนั้น สื่อออนไลน์จึงเสมือนมีดสองคมในการใช้ ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้ใช้จะไปในทิศทางแบบใด เพราะเป็นช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ไม่จำกัดพรหมแดน ไม่จำกัดสถานที่และไม่จำกัดเวลา

บทบาทพระสงฆ์ในทางสังคม

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีที่วิวัฒนาการมาจากแนวคิดทฤษฎีการปฏิสังสรรค์เชิงสัญลักษณ์ ที่กล่าวว่า มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมหรือการกระทำต่อกัน มนุษย์จะแสดงพฤติกรรมบทบาทความคิดเห็นหรือทัศนคติที่ได้ผลมาจากความคาดหวังทางสังคม ตำแหน่งสถานภาพของบุคคลนั้น กระทั่งปัจจุบัน (Sirikanjana, 2012) กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ไทยสืบเนื่องมาจากการที่พระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่โดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะเรื่อง การสั่งสอนศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุ การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต รวมทั้ง

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

การเป็นผู้นำของชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่อง โดยมีบทบาทในด้านการปกครองคณะสงฆ์ งานด้านการบริหารพระภิกษุสามเณร ด้านการจัดการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและประชาชนทั่วไป ได้แก่ งานบริหารและเป็นอาจารย์สอนตามสถาบันการศึกษาของสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การสอน การอบรม การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม และการเขียนตำรา และการปฏิบัติธรรมโดยเผยแผ่ ผ่านสื่อต่าง ๆ ด้านการก่อสร้าง และการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม หมายถึง การเป็นผู้ดูแลการสร้างวัดวาอาราม และรักษาบูรณะซ่อมแซม รวมถึงด้านการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่สังคม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์แก่สังคมด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาสการต่อต้านยาเสพติด การบริจาคเงินทุนแก่หน่วยงานต่าง ๆ และการส่งเสริมวิชาชีพต่าง ๆ (Susiwa, 2022)

ตามที่ Phra Theppariyatsuthi (Worawit), 2002) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมที่คณะสงฆ์จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่เพราะเป็นการของคณะสงฆ์ โดยมี 6 ฝ่าย คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ การศึกษาสงเคราะห์ และการสาธารณสงเคราะห์ เพื่อความเรียบร้อยดีงาม เช่นเดียวกับ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (Wanapok, 2006) ได้กล่าวว่า ภารกิจที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ คือ การอบรมสั่งสอนชาวบ้านในทางที่ถูกที่ควร ชาวบ้านได้ให้การอุปการะปัจจัย 4 แก่พระสงฆ์ ให้มีกำลังศึกษาปฏิบัติธรรมธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ก็ควรอนุเคราะห์ชาวบ้านเป็นการตอบแทน ด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคม พระสงฆ์ในยุคดิจิทัล องค์กรสงฆ์จึงควรจะต้องมีพระสงฆ์ที่ศึกษาและพัฒนาในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศให้มากขึ้น จะได้นำไปเผยแผ่ให้กับคนรุ่นใหม่ได้ เพราะพูดภาษาเดียวกัน หากไม่เดินทางไปด้วยกายก็สามารถอาศัยความเจริญทางเทคโนโลยีเผยแผ่ธรรมผ่าน อินเทอร์เน็ตหรือช่องทางอื่น ๆ เช่นเดียวกับ ปุณณนุช ชุตติมา (Chutima, 2000) มองว่า ท่านพุทธทาส มองความจริงใน 2 ลักษณะ คือ ความจริงแท้ หมายถึง ธรรมะซึ่งเป็นสากล และความจริงสมมติ อันหมายถึง ความจริงที่สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน การสื่อสารของท่านจึงมี 2 ระดับ คือ 1) ระดับมนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับตนเอง ซึ่งใช้ภาษาธรรมในการสื่อสาร 2) ระดับมนุษย์กับมนุษย์ ใช้ภาษาคนในการสื่อสารเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คือ ศีลธรรมและสันติภาพ ท่านพุทธทาสจึงใช้ การสื่อสารในระดับที่สองในการสื่อสารกับพุทธศาสนิกชน โดยเน้นการสื่อสารที่เป็นประโยชน์ และส่งธรรมสารผ่านสื่อที่หลากหลาย เพื่อมุ่งให้เกิดความรู้ที่นำไปสู่หนทางปฏิบัติ ท่านพุทธทาสใช้นวัตกรรมการสื่อสารศาสนาผ่าน “นวัตกรรมสาร” คือ มีความรู้ (การสื่อสารขาเข้า) ในแนวทางประจักษ์นิยมแบบเฉพาะตนซึ่งเป็นองค์ความรู้ทางโลก โดยเฉพาะการยอมรับข้อมูลเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ไปจนถึงการรับความคิดและ

อารมณ์ผ่านประสามสัมพันธ์ทางธรรม คือ ใจ การสื่อสารขาออก จึงเกี่ยวข้องกับการทำความเข้าใจของมนุษย์ระหว่างภายในตนเองและภายนอก เพื่อให้เข้าถึงเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ความจริงแท้ ธรรมะ และนิพพาน นับว่าเป็นพระสงฆ์ยุคใหม่ที่เข้าถึงคำวาทกรรมทางการสื่อสารศาสนา

สภาพสื่อใหม่ในปัจจุบัน

ด้วยสื่อออนไลน์หลายประเภท เปิดโอกาสให้ผู้ใช้สามารถสมัครเป็นสมาชิกฟรี เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในสังคมเสมือนจริง เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนชุดข้อมูลหนึ่ง ๆ ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน โดยสื่อสารผ่านรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ด้วยรูปแบบเครื่องมือที่หลากหลาย แม้แต่การถ่ายทอดสดกิจกรรมของผู้ใช้สมาชิกในสังคมเสมือนจริงได้รับรู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นบ้าง สื่อเหล่านี้จึงกลายเป็นที่นิยมของคนไทยทั่วไปในทุกชนชั้นรายได้ อายุ เพศ หรือแม้แต่วัฒนธรรมการศึกษา ซึ่งเข้าถึงได้อย่างง่ายดายผ่านช่องทางต่าง ๆ ดังนี้

1) เว็บไซต์ หน้าเว็บเพจที่จัดทำขึ้น เพื่อนำเสนอข้อมูลต่างๆ ผ่านทางคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต โดยจะมีหน้าเว็บเพจหลายๆ หน้าที่เกี่ยวข้องเข้ากับไฮเปอร์ลิงค์ เพื่อให้สามารถเปิดไปยังหน้าเพจต่าง ๆ ได้อย่างง่ายดายและถูกจัดเก็บไว้ใน www. (เว็ลด์ไวด์เว็บ) โดยเว็บไซต์ส่วนใหญ่ก็มีทั้งเว็บไซต์ที่เปิดให้เข้าชมได้ฟรี และเว็บไซต์ที่ต้องสมัครสมาชิกและเสียค่าบริการ จึงจะเข้าใช้งานเว็บได้ ซึ่งข้อมูลในเว็บก็จะมีหลากหลายแบบ ขึ้นอยู่กับความต้องการนำเสนอของเจ้าของเว็บไซต์ การเรียกดูเว็บไซต์จะเรียกดูผ่านทางซอฟต์แวร์ในลักษณะของเบราว์เซอร์

2) Weblogs เป็นรูปแบบเว็บไซต์ประเภทหนึ่ง ซึ่งถูกเขียนขึ้นในลำดับที่เรียงตามเวลาในการเขียน ซึ่งจะแสดงข้อมูลที่เขียนล่าสุดไว้แรกสุด บล็อกโดยปกติจะประกอบด้วย ข้อความ ภาพ ลิงค์ ซึ่งบางครั้งจะรวมสื่อต่าง ๆ ให้ผู้เข้าชมได้ทราบถึงเรื่องราวนั้น ๆ โดยในอดีตรูปแบบเก่าของการทำ Blog มักจะอยู่ในรูปแบบของการเขียนเรื่องราวอยู่บน Blog ส่วนตัว บนเว็บไซต์ ที่เปิดให้ผู้ใช้มาสร้าง Blog ของตน ซึ่งในปัจจุบันผู้ใช้หรือบล็อกเกอร์หันมานิยมทำ Blog ในรูปแบบของวิดีโอบน YouTube หรือที่เรียกว่า Vlog Video และเน้นการเขียน Content บน Facebook แทนการเขียนบนเว็บบล็อกต่าง ๆ

3) Zoom แพลตฟอร์มการประชุมออนไลน์ (Video Conference Platform) ที่ได้รับความนิยมหลังจากที่เกิดการระบาดของเชื้อไวรัส COVID-19 โดย Zoom Meeting นั้นมีฟังก์ชันการใช้งานทั้งการประชุมออนไลน์ แชทผ่านข้อความ และยังมีลูกเล่นอื่น ๆ อย่างเช่น การแชร์หน้าจอจาก

อุปกรณ์นั้น ๆ (Share Screen), การเปลี่ยนภาพพื้นหลังขณะประชุมได้ (Change Background), การอัดวิดีโอขณะประชุมได้ (Record Video) ฯลฯ

4) Youtube ยูทูปเป็นเว็บไซต์คลังคลิปวิดีโอที่มีจำนวนมากกว่าล้านคลิปจากผู้ใช้งานที่อัปโหลดทั่วโลก ภายใต้การให้บริการฟรีและมีหลากหลายหมวดหมวดให้เลือกชม เช่น สารคดี กีฬา ภาพยนตร์ การ์ตูน รายการทีวี/วิดีโอเพลง เป็นต้น จึงเป็นที่นิยมของคนทุกเพศ ทุกวัย และนอกจาก Youtube ยังสนับสนุนให้ผู้ใช้งานสามารถเป็น Creator นักสร้างสรรค์วิดีโอบน Youtube หรือที่นิยมเรียกกันว่า “ยูทูปเบอร์ (Youtuber)” เพื่อสร้างช่อง (Channel) อัปโหลดวิดีโอให้ผู้คนได้เข้าชม ติดตาม และสร้างรายได้ให้กับผู้สร้างคลิปวิดีโอ

5) Facebook บริการบนอินเทอร์เน็ตบริการหนึ่ง ที่จะทำให้ผู้ใช้สามารถติดต่อสื่อสารและร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรม หนึ่งหรือหลาย ๆ กิจกรรมกับผู้ใช้ Facebook คนอื่น ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็น การตั้งประเด็น ถามตอบในเรื่องที่สนใจ โปสต์รูปภาพ โปสต์คลิปวิดีโอ เขียนบทความหรือบล็อก แลกคูกันแบบสด ๆ เล่นเกมส์แบบเป็นกลุ่ม (เป็นที่นิยมกันอย่างมาก) และยังสามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ ผ่านแอปพลิเคชันเสริม (Applications) ที่มีอยู่อย่างมากมาย ซึ่งแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ถูกพัฒนาเข้ามาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ

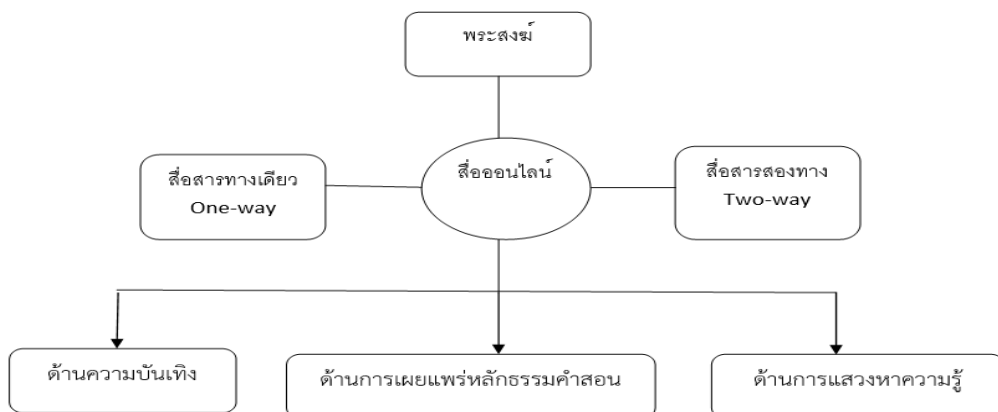
6) Twitter เป็นบริการเครือข่ายสังคมออนไลน์จำพวกไมโครบล็อก (Micro Blogging) โดยผู้ใช้สามารถส่งข้อความยาวไม่เกิน 140 ตัวอักษร ว่าตัวเองกำลังทำอะไรอยู่ ข่าวสารที่น่าสนใจของคนอื่น และข้อความที่ส่งถึงกันมีศัพท์เรียกว่า "Tweets" ด้วยประเภทสื่อต่าง ๆ ในปัจจุบันมีอย่างมากมาย โดยสื่อสังคมแต่ละประเภท มีบทบาทในการเป็นเครื่องมือที่เสริมเข้ามาในกระบวนการสื่อสาร กลายเป็นสื่อใหม่ ที่เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญยิ่งในยุคที่สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เมื่ออินเทอร์เน็ตเติบโตขึ้นและมีการใช้เป็นช่องทางในการสื่อสาร ทุกคนหันมาใช้เครื่องมือที่มีอยู่ในอินเทอร์เน็ตกันมากขึ้น รวมถึงพระภิกษุสงฆ์ ชาวพุทธนิยมการมีวิถีชีวิตใหม่ในสภาพแวดล้อมใหม่ นั่นคือ สังคมออนไลน์ที่เป็นโลกเสมือนจริง ซึ่งไม่ต่างกับสังคมออฟไลน์ ที่วัดยังต้องมีบทบาทสำคัญไม่เพียงแต่การเผยแผ่สารธรรม แต่วัดยังมีบทบาทอื่น อาทิ บทบาทด้านการส่งเสริมการศึกษา บทบาทด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ บทบาทด้านส่งเสริมเครื่องรางของขลัง บทบาทด้านการส่งเสริมเผยแผ่ธรรม บทบาทด้านการส่งเสริมศิลปะ ประเพณีและพิธีกรรม บทบาทด้านการท่องเที่ยว โดยการขับเคลื่อนร่วมกันทั้งพระสงฆ์และศรัทธาในชุมชนเป็นสำคัญ (Patipanamethee, Rangsing, 2019) วัดยังมีบทบาทในการอบรมสั่งสอน คุณธรรมจริยธรรม ความเข้มแข็งในสถาบันครอบครัว สร้างเสริมบทบาทที่พึงกระทำต่อกันในครอบครัว ชุมชน และสังคม จึงได้มีการการเผยแผ่ธรรมะเชิงรุกเพื่อให้

เข้าถึงพุทธศาสนิกชนได้อย่างทั่วถึง ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ประเภทต่าง ๆ ในรูปแบบของการสื่อสาร ซึ่งมีรูปแบบในลักษณะ

การสื่อสารทางเดียว (One-way Communication) การสื่อสารที่ผู้รับไม่สามารถโต้ตอบกับผู้ส่งในสื่อกลางเดียวกันได้ ผู้ส่งเป็นฝ่ายส่งข่าวสารเพียงอย่างเดียว ส่วนใหญ่มักอยู่ในรูปของสื่อสารสาธารณะ เช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ หรือบอร์ด ประกาศ เป็นต้น

การสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) หมายถึง การสื่อสารที่ผู้ส่งและผู้รับข่าวสาร สามารถโต้ตอบกันได้ ในสื่อกลางเดียวกัน

จากการสื่อสารดังกล่าวทำให้ผู้รับสาร สามารถเข้าใจในสารนั้น ๆ โดยมีการปรับเทคนิควิธี และประยุกต์หลักการสื่อสาร เพื่อให้คนไทยสามารถรับรู้ และเข้าใจในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา นับได้ว่าเป็นก้าวหนึ่งของการขยายวงกว้างในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงเครื่องมือการสื่อสารเหล่านี้ ยังสามารถเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ยุคใหม่ ใช้ในการศึกษาหาความรู้ ในรูปแบบของการศึกษา เพราะในปัจจุบันได้เกิดวิกฤตการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้พระภิกษุสามเณร ต้องจัดการเรียน ในรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านสื่อออนไลน์ แม้แต่พระเถระชั้นผู้ใหญ่ก็ต้องประชุมปกครองคณะสงฆ์ ผ่าน Zoom เป็นต้นโดยอาศัยเทคโนโลยีเหล่านี้ เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ และด้านความบันเทิง ที่มีปรากฏอย่างหลากหลายบนโลกอินเทอร์เน็ตนี้ ล้วนเป็นตัวแปรที่สำคัญในการส่งเสริมให้พระสงฆ์เกิดความสามารถในการฝึกทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ ข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึง การใช้เครื่องมือเหล่านี้ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน

ภาพประกอบที่ 1: เทคนิควิธีและหลักการสื่อสารของพระสงฆ์

จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์จัดว่าอยู่ในสังคมที่มีความเจริญรุ่งเรืองด้วยสิ่งเหล่านี้ จึงต้องใช้โอกาสในการสร้างสรรค์และพัฒนาการเรียนรู้ให้ทันยุคทันสมัยต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน รวมถึงข้อจำกัดทางสถานภาพและภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ เพราะการใช้เครื่องมือเหล่านี้มีทั้งส่วนที่สร้างสรรค์และส่วนที่ทำลาย หากพระสงฆ์ไม่คำนึงถึงพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงวางกำหนดกรอบเอาไว้ ก็อาจถูกตั้งข้อสังเกตจากพุทธศาสนิกชนว่าเหมาะสม ก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาลงนั่นเอง ตามที่ข่าว “คณะกรรมการมหาเถรสมาคม ออกหนังสือเรื่องการใช้สื่อสังคมออนไลน์ แจ้งไปยังเจ้าคณะเขตทุกเขตในกรุงเทพมหานคร ให้ทุกวัดกำชับพระสงฆ์ ประพฤติตามพระธรรมวินัย และใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสม หลังจากก่อนหน้านี้ มีข่าวเกี่ยวกับบ่วงการพระสงฆ์ สามเณร ประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสมตามพระธรรมวินัยในการใช้สื่อโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต ไลน์ เฟสบุ๊ก เป็นต้น ในทางที่ไม่เหมาะสม และก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาต่อผู้ที่พบเห็น เพื่อปกป้องพระพุทธศาสนา ให้เจ้าอาวาสทุกวัดในเขตปกครอง ได้ควบคุม ตักเตือน สอดส่อง กวดขันพระภิกษุสามเณร ให้ปฏิบัติอยู่ในสมณสาธูป เป็นไปอย่างเหมาะสมถูกกาลเทศะ” (voice online, 2022) สอดคล้องกับการศึกษาของ ฟินิจ ลากธนานนท์ และ แทนพันธ์ เสนะพันธุ์บัวใหม่ (Lapthananon, Buamai, 2014) ซึ่งได้ศึกษาพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตที่อาจนำไปสู่การอาบัติ ความเหมาะสม และรูปแบบการใช้ประโยชน์อินเทอร์เน็ต เพื่อกิจการพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ โดยมี เรื่องการใช้เฟสบุ๊กของพระสงฆ์เป็นหนึ่งในประเด็นที่ศึกษาจากหัวข้อพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ต พบว่า พฤติกรรมและลักษณะการใช้งานเฟสบุ๊กของพระสงฆ์ เป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส่วนใหญ่พระสงฆ์กลุ่มนี้อยู่ในวินยิสิต นักศึกษา ที่เรียนรู้หรือมีประสบการณ์ด้านคอมพิวเตอร์มาก่อนบวชเรียนเป็นพระสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาไม่มากนัก 2) พระสงฆ์ที่โดดเด่นการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อเผยแพร่ธรรม พบว่า พระสงฆ์ที่บวชมาหลายพรรษาเป็นพระสงฆ์นักสอน หรือนักเทศน์ที่พอเข้าใจระบบสารสนเทศได้บ้างจะเป็นผู้เผยแพร่หลักธรรมบนเฟสบุ๊กเป็นกิจวัตรเพื่อให้เพื่อนเฟสบุ๊กติดตามอ่านและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 3) พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านวิชาการ พระสงฆ์ลักษณะนี้ มักใช้เฟสบุ๊กเป็นช่องทางเพื่อสื่อสารผลงานที่ผ่านมา และเป็นช่องทางอย่างไม่เป็นทางการกับบุคคลต่าง ๆ ใช้เวลาอยู่บนเฟสบุ๊กไม่มากนัก 4) พระสงฆ์ที่โดดเด่นด้านการใช้เฟสบุ๊กเพื่อความบันเทิง มักจะสามารถพบพระสงฆ์ลักษณะนี้ได้ไม่ยาก โดยพระสงฆ์กลุ่มนี้จะใช้เวลาบนเฟสบุ๊กสูงในแต่ละสัปดาห์ ให้ความเป็นกันเอง ให้ความสนิทกับเพื่อนบนเฟสบุ๊กมากกว่าพระสงฆ์ลักษณะอื่น โต้ตอบสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอโดยสามารถแบ่งลักษณะการโต้ตอบได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกมักจะมีคำสอน คติเตือนใจต่าง ๆ อยู่มาก แต่ระยะหลังมักมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทั่วไปมากกว่า หรืออาจเป็นเรื่องส่วนตัว

ดังนั้น กระแสนิยมสื่อออนไลน์ เป็นเครื่องมือสื่อสารของสังคมทางโลก ก็กลายเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถเข้าไปมีอิทธิพลต่อสถาบันศาสนา โดยผ่านกลุ่มพระสงฆ์ที่ยอมรับ และใช้สื่อออนไลน์ เช่น facebook twitter tiktok ผ่านการโพสต์ข้อมูลความรู้ หลักธรรมคำสอน ข้อคิดต่าง ๆ รวมไปถึงการ Live สด แต่การใช้งานของพระสงฆ์แต่ละรูปจะมีลักษณะการใช้งานอย่างไร อยู่ในความเหมาะสมในระดับมากน้อยเพียงใดนั้นผู้ใช้งาน หรือพระสงฆ์เอง จะเป็นผู้ควบคุมเครื่องมือสื่อเหล่านี้ อาจสะท้อนให้เห็นว่า แม้วัฒนธรรมนิยมจะเข้าไปมีอำนาจต่อบุคลากรในสถาบันศาสนา แต่สุดท้ายแล้ว ลักษณะการใช้งานย่อมขึ้นอยู่กับตัวผู้ใช้

กลยุทธ์การเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนา

กลยุทธ์หลักซึ่งพระพุทธเจ้าใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อจูงใจและดึงดูดให้คนจำนวนมากสนใจพระพุทธศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา นั้นสามารถได้ประโยชน์หลาย ๆ ด้าน ทั้งจิตใจที่ทำให้เกิดความสงบ การรู้จักบาปบุญคุณโทษ รู้จักการเสียสละ ซึ่งในหลักของพุทธศาสนาสอนไว้ว่า ให้ทำความดี เพื่อที่จะให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสุขอย่างแท้จริง การยึดหลักพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ สามารถสอนให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวต่างชาติเกิดความสามัคคีกันได้ จึงทำให้เป็นสาเหตุให้มีพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวต่างชาติ หันมาสนใจเข้าวัดกันมากขึ้น โดยวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (Phra Phromkunaphorn (P.E. Payutto), 2016)

- 1) วิธีการที่ 1 อนุภาวโท ไม่ว่าจะร้ายใคร ไม่โจมตีใคร ไม่โจมตีศาสนาอื่น แต่ใช้ปัญญาบอกว่าพระพุทธศาสนาดีอย่างไร
- 2) วิธีการที่ 2 อนุปฆาโต ไม่ทำร้ายใคร ไม่ใช้กำลังเพื่อไปบังคับให้ใครเชื่อ ไม่ทำร้าย ยึดหลักอหิงสาธรรม คือ ไม่เบียดเบียน ใช้ปัญญาในการอ้างเหตุผล จนกระทั่งผู้ฟังอยากลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง
- 3) วิธีการที่ 3 ปาติโมกฺเข จ ส่วโร มีความสํารวมในศีลและมารยาทให้ดี
- 4) วิธีการที่ 4 มตฺตํ สุตา จ ภาตฺตสฺมึ รู้จักประมาณในการรับประทาน รวมไปถึงการใช้สอยปัจจัยสี่ จะได้เป็นทางมาแห่งความเคารพเลื่อมใสของผู้ได้พบเห็น
- 5) วิธีการที่ 5 ปนฺตญฺจ สยนาสนํ นั้งนอนในที่สงบ นักปฏิบัติธรรมต้องรักความ สงบ และรู้ในการอยู่ในที่สงบ
- 6) วิธีการที่ 6 อธิจิตเต จ อาโยโค ประกอบความเพียรในอธิจิต ต้องหมั่นฝึก สมาธิเพราะสมาธิ คือ แก่นของการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

นอกจากนี้ หัวใจสำคัญของการเผยแพร่ ตามที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวถึง การประกาศพระพุทธศาสนา โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงส่งให้ไปประกาศพรหมจรรย์ว่า “พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่ มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปร่วมทางเดียวกันสองรูป” จากพระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดว่า เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์ จะต้องเผยแผ่หลักคำสอนให้ทั่วถึง โดยหลักการก็คือให้เกิด ประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการคือ (Phra Phromkunaphorn (P.E. Payutto), 2016)

1) ทัศนคติที่ถูกต้องต่อประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์ในชาตินี้ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขในขั้นต้น เป็นหลักปฏิบัติในการสร้างเนื้อสร้างตัว สร้างฐานะที่มั่นคง

2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ 4 อย่าง ได้แก่ ประโยชน์ในชาติหน้า

2.1) สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ เชื่อว่าทำดี ได้ดี เป็นต้น

2.2) ศีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือรักษากาย วาจาเรียบร้อย

2.3) จาคะสัมปทา ถึงพร้อมด้วยจาคะ คือ เสียสละเอื้ออาทร

2.4) ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักบาปบุญคุณโทษ

3) ปรมัตถประโยชน์ ได้แก่ ประโยชน์อย่างยิ่ง ความมีใจเป็นอิสระ ความมีจิตหลุดพ้นจากการถูกบังคับบงการชีวิตด้วยอำนาจของความอยากได้อะไรก็ อยากเป็น จึงมีจิตใจปลอดโปร่งผ่องใส เบิกบานอยู่เป็นพื้นฐาน เพราะปราศจากกิเลส

ทำให้การเผยแผ่ การขยายพระสัทธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น ได้กระจายออกไปสู่สาธุชนอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องและสมบูรณ์ ทำให้เกิดรูปแบบการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามยุคตามสมัยเรื่อยมา เริ่มตั้งแต่ด้วยวิธีการท่องจำแบบดั้งเดิม จนมาถึงการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ต เครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อช่วยเผยแผ่ พระธรรมของพระพุทธศาสนาได้อย่างทั่วถึง และรวดเร็ว สามารถปรับตัวกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่เกิดขึ้น เนื่องจากไม่สามารถออกข้างนอกบริเวณวัดหรือนอกบ้านได้ ซึ่งลดความเสี่ยงในการกระจายแพร่เชื้อโรค ทำให้การเผยแผ่หลักธรรมคำสอน จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ทั้งการประพฤติปฏิบัติในการดำรงชีวิต การฝึกจิต สมาธิ ให้สามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับสถานการณ์รุนแรงนี้ได้อย่างไร ทำให้ปัจจุบันพระสงฆ์นักปฏิบัติจึงมีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล ในรูปแบบการสื่อสารพุทธธรรมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบไปด้วย รูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ รูปแบบโสตทัศน และรูปแบบออนไลน์ ด้วยองค์ประกอบของ

รูปแบบ การสื่อสารพุทธธรรม คือ เนื้อหาธรรมะ ถูกต้อง ถูกใจ ผ่านช่องทางต่าง ๆ โดยเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและพุทธประวัติการสอนหลักธรรม ธรรมะปฏิบัติ ผ่านการนำเสนอแบบมัลติมีเดีย ได้แก่ นำเสนอด้วยตัวอักษร (Text) นำเสนอด้วยภาพนิ่ง (Still Image) นำเสนอด้วยภาพเคลื่อนไหว (Animation) นำเสนอด้วยภาพวิดีโอ (Video) นำเสนอด้วยเสียง (Sound) ผ่านช่องทางต่าง ๆ ตัวอย่าง พระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต ท่านเป็นคนแรก ๆ ที่ออกมาเผยแพร่ธรรมะผ่านช่องทางออนไลน์ สื่อสาธารณะต่าง ๆ เช่น รายการธรรมะเดลิเวอรี่ โดยใช้วิธีการสื่อสารเชิงวิจนะ ผ่านการตั้งคำถาม การใช้คำศัพท์แปลกใหม่ ศัพท์ต่างประเทศและศัพท์วัยรุ่น ผสมผสานกับการใช้สัมผัสทางภาษา คำอุปมาอุปมัยให้เกิดความคล่องจอง น่าติดตามชม รวมถึงการใช้ภาพและเสียงร่วมกับอวัจนภาษา คือ การแสดงสีหน้ายิ้มแย้มและเสียงหัวเราะระหว่างการถ่ายทำรายการ ปรับเปลี่ยนอารมณ์ไปตามเหตุการณ์ที่เล่า พูดเสียงดัง ฟังชัด/น่าฟัง เพราะ ในปัจจุบันพระนักธรรมเผยแผ่ไม่ควรอยู่แต่ในวัดเพื่อรอรับโอกาสจากประชาชนอย่างเดียว แต่ต้องก้าวออกไปข้างนอกเมื่อมีโอกาส พระสงฆ์รุ่นใหม่จึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ส่งสารที่มีอิทธิพลอย่างมากในการนำพุทธศาสนิกชนเข้าหาธรรม โดยการทำหน้าที่ผลักดันและขับเคลื่อนพุทธศาสนาเชิงรุกให้เข้าถึงตัวบุคคลและสังคมให้มากขึ้น

ผลกระทบการเผยแพร่คำสอนพระพุทธศาสนาผ่านสื่อสังคมออนไลน์

ในยุคสมัยของโลกาภิวัตน์ที่ทุกประเทศต่างติดต่อสื่อสารด้วยเทคโนโลยีและระบบโทรคมนาคมอันทันสมัย คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องรับเอาไว้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้เข้าครอบงำชีวิตชาวพุทธที่ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก อันกระทบต่อความเลื่อมใสศรัทธาที่ชาวพุทธมีต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุทำให้พุทธศาสนิกชนปฏิบัติธรรมลดน้อยถอยลง และจะกัดกร่อนและทำลายวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธจนสูญสิ้นไป ถึงแม้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตเข้าถึงคนได้เป็นจำนวนมาก และในวงกว้าง แต่ประชาชนบางกลุ่มยังมองพระสงฆ์ที่มีหน้าที่ การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในพื้นที่สาธารณะ ยังไม่เหมาะสม เช่น การโพสต์ข้อความ การนำเสนอรูปภาพต่าง การพูดคุยผ่านสื่อ ทำให้เกิดความเสื่อมเสียภาพลักษณ์ ดังนั้น ควรตระหนักถึงสถานภาพของสมณเพศที่มีกรอบวัดความประพฤติตามหลักการพุทธบัญญัติมหาเถรสมาคมและบรรทัดฐานของสังคมไทยจึงควรวางบทบาทของตนเองให้เหมาะสม

โดยการใช้การสื่อสารผ่านเครือข่ายออนไลน์ จึงเป็นการนำพระพุทธศาสนาออกนอกวัด ไม่จำกัดอยู่แต่เพียงการสื่อสารผ่านในวัด หรือผ่านวัด (พระ) เท่านั้น แต่การสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ยังทำลายกำแพงวัดลง ทำให้การรับรู้ หรือแสวงหาความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาไม่ถูกจำกัดอยู่แค่คน

บางกลุ่ม เช่น เฉพาะคนกลุ่มวัด ซึ่งได้แก่ ภิกษุ และฆราวาสที่เข้าวัด หรือผู้ที่ติดต่อกับพระสงฆ์ แต่การเปิดกว้างด้านข้อมูลอย่างไร้ขีดจำกัดที่เกิดจากการสื่อสารผ่านระบบออนไลน์ ทำให้ข้อมูลทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและไม่เกี่ยวข้องกันไหลเข้าไปในวัดไปด้วยกัน นับเป็นอันตรายต่อพระพุทธศาสนา หากภิกษุ ไม่รู้เท่าทัน หรือปล่อยใจ ปล่อยวาจา และปล่อยกายไปตามข้อมูลที่ภิกษุไม่พึงเสพ (Eawsriwong, 2000)

สรุป

จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ยุคใหม่อย่างท่านว.วชิรเมธี และพระมหาสมปอง ตาลปุตฺโต มีการศึกษาทัศนคติของผู้รับสาร ที่มีต่อนวัตกรรมการสื่อสารธรรมะที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบการสื่อสารของพระสงฆ์ที่ เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องทางโลกยังไม่เป็นที่ยอมรับมากนักในหมู่ผู้รับสาร โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ “ความเป็นสงฆ์” ที่ผู้รับสารมองว่า พระสงฆ์ต้องเป็นผู้ที่สุขุมเรียบร้อย รมัถระวังกิริยาวาจา และไม่เข้าไปข้องเกี่ยวกับประเด็นที่ไม่ใช่กิจของสงฆ์ แต่อีกแง่มุมหนึ่งก็เป็นการขับเคลื่อนพุทธศาสนาเชิงรุกให้เข้าถึงตัวบุคคลและสังคมผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ให้พระพุทธศาสนาขยายวงกว้างออกไปอย่างแพร่หลาย เข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่เพียงแต่การเทศน์ธรรมเท่านั้น แต่เป็นการแสดงออกให้เห็นถึงคำสอน หรือข้อคิดปฏิบัติในการดำเนินชีวิต โดยที่ไม่ต้องเดินทางเข้าวัดเพื่อไปฟังเทศน์ ฟังธรรม ซึ่งสอดคล้องกับยุคปัจจุบันที่สถานการณ์ของสังคมเจอวิกฤติทางการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้คนส่วนใหญ่ต้องอยู่บ้าน จำกัดพื้นที่ การรวมกลุ่มกันในพื้นที่สาธารณะ ทำให้จำนวนคนเข้าวัดลดลง ประกอบกับสังคมไทยส่วนใหญ่ จากสถิติแล้วเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ มักเข้าวัดน้อยกว่าผู้สูงอายุ เนื่องจากการทำงาน การเรียน ทำให้ไม่มีเวลาในการเข้าวัด ทำบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม ทำให้สื่อออนไลน์ต่าง ๆ จึงเป็นช่องทางหนึ่งในการเผยแผ่ธรรมะได้เป็นอย่างดีเพราะสามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ไม่มีค่าใช้จ่าย ลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ดังกล่าวทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยน้อมนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ แต่ก็เหมือนมีดสองคมที่เกิดขึ้น ทำลายสถาบันทางศาสนาเกิดคำถามความไม่เหมาะสมของพระสงฆ์ในการปฏิบัติทำลายภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ อย่างพระมหาสมปองและพระมหาไพฑูริย์ วรวิณโณ เป็นพระรุ่นใหม่ที่เน้นทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก เพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงสังคมโดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ปัจจุบันมีความห่างเหินจากพระพุทธศาสนา ตามความเจริญก้าวหน้าของสังคมและเทคโนโลยีที่มีมากขึ้น ทำให้รู้สึกว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไม่ใช่เรื่องยากและ น่าเบื่ออีกต่อไป อีกทั้งยังส่งผลดีต่อพระพุทธศาสนาในการเผย

แม่และสร้างศาสนทายาทให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม พัฒนาคุณภาพชีวิต ตลอดจนสร้างความสุขในการดำเนินชีวิตให้เกิดขึ้น

ถ้ามองถึงบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยจะเห็นว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นมีบทบาทในสังคมมาตั้งแต่อดีต พระสงฆ์ถือว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญของสังคมและได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน ทุกวันนี้พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่ในการสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังได้ทำหน้าที่ในการช่วยเหลือสงเคราะห์สังคมในด้านต่าง ๆ ด้วย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระสงฆ์จะต้องปรับและเพิ่มบทบาทให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและการเมือง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมพระสงฆ์ย่อมได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงต้องปรับบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อการสงเคราะห์ทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน การประพฤติปฏิบัติตนให้มีประสิทธิภาพ เพื่อพระพุทธศาสนาจะได้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป โดยคุณแจสำคัญที่ทำให้ธรรมะกลายเป็นเรื่องอินเทรนด์ จนกลายมาเป็นจุดเปลี่ยนที่สามารถปลุกเร้าให้พุทธศาสนาได้รับความสนใจขึ้นมาได้นั้น ถูกทำขึ้นด้วยวิธิต่าง ๆ ที่เรียกว่าเป็นการปฏิบัติทั้งเนื้อหาและรูปแบบแบบเดิม จากที่เคยออกแบบเซ็กซี่ ธรรมดาๆ ก็เปลี่ยนให้มีสีสันสดใส รูปเล่มน่าหยิบ น่าจับ และการใช้ภาษาและสำนวนให้มีความทันสมัย อย่างพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เจ้าของนามปากกา ว.วชิรเมธี พระนักปราชญ์ผู้ร้อยเรียงตัวหนังสือออกมาเพื่อใช้เป็นคติสอนใจชาวพุทธ ให้ใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท และยังมีคำคมแฝงความรู้ให้ชาวพุทธได้นำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตมากมาย โดยท่าน ว.วชิรเมธี จะใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนเพื่อให้เข้าถึงคนทุกวัย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนเรื่องธรรมะให้น่าสนใจ ด้วยการใส่ถ้อยคำที่เรียบง่ายใกล้ตัว คนทั่วไปสามารถจับต้องได้ น่าอ่าน น่าฟัง น่าศึกษา เช่น ธรรมะติดปีก การแสดงธรรมะผ่าน Youtube ใช้ชีวิต..ตั้งแต่วันสุดท้าย โดย ท่าน ว.วชิรเมธี (พระมหาวุฒิชัย - พระเมธีวชิโรดม) เมื่อถึงคราวเผชิญหน้ากับการสูญเสีย หรืออยู่ให้ห้วงเวลาของการจะอำลาจากโลกนี้ หากคนใกล้ตัวหรือสิ่งที่เรารักต้องมอันพลัดพรากจากไป ก็พึงตระหนักไว้ ว่าเป็นธรรมดาของชีวิต มีพบ มีพราก มีจาก มีเจอ ความตาย ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องปกติ เกิดขึ้นเป็นธรรมดา เป็นบทเรียนชีวิตที่เราจะต้องเรียนรู้และต้องข้ามพ้นไปให้ได้ ไม่วันนี้ก็วันไหนที่จะเป็นวันสุดท้ายของเรา หรือคนใกล้ตัวของเรา จะทำอย่างไรให้ชีวิตนี้ดีที่สุดในคุณค่าที่เกิดมาบนโลกใบนี้ และที่สำคัญเราได้ทำดีกับคนที่เรารักเพียงพอหรือยัง แสดงให้เห็นถึงการพูดคุย สอดแทรกในการบรรยายธรรมะ แฝงด้วยแนวคิดและสาระดี ๆ ในแง่มุมทางศาสนาผ่านสื่อออนไลน์นี้ได้อย่างชัดเจน แยกย่อยลงใจ เพื่อนำไปปฏิบัติสอดคล้องกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ดังนั้น การที่พระสงฆ์ใช้โซเชียลมีเดียในการเผยแผ่พุทธศาสนา จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ฆราวาสได้ศึกษาธรรมะไปได้ทุกที่ทุกเวลาโดยไม่ต้องทำเฉพาะเวลาเข้าวัดเท่านั้น

References

- BBC News. (2022). *Phra Maha Praiwan: A Look Back at the Sangha Role in Society, Politics, New Generation and LGBT*, Retrieved February 2. From <https://www.bbc.com/thai/thailand-58455025>.
- Chutima, P. (2000). Communication Philosophy in Dharma Messages of Buddhadasa Phikkhu. *Master of Communication Arts thesis*. Chulalongkorn University.
- Eawsriwong, N. (2000). *Buddhism in Changing Thai Society*. Bangkok: Komolkeemthong Foundation Publishing House.
- Foundation of Science and Technology Council of Thailand. (2022). *NSUT*. Social Person of the Year 2020. Retrieved February 1, 2022. from <http://www.thaifstt.org/index2/index.php/38-2016-06-25->.
- Kaewthep, K. (1998), *Mass Media Studies with Critical Theory: Concepts and For example*. Bangkok: Parbpim Printing.
- Lapthananon, P., Buamai, T. (2014). *Proper Internet Use Behavior of Monks*. Bangkok: Charansanitwong Publishing.
- Ministry of Public Health. (2022). *Coronavirus Disease Prevention and Control Guideline 2019 for religious ceremonies*. accessed February 1, 2022, from https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/measure/mea_religious_040363.pdf.
- Phra Mahaphanuwat Patipanamethee and Sasiwimon Rangsing. (2019). The Role and Importance of Wat Ming Muang Mun: in the Current Social Context. *Journal of Graduate Studies Perspectives College of Sangha Nakhon Sawan*.
- Phra Phromkunaphorn (P.E. Payutto). (2016). Compiled Buddhist Dictionary, (34th Edition), Bangkok: Foundation for Education for Peace.
- Phra Theppariyatsuthi (Worawit). (2002). *Sangha and Religion*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing Press.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

Sirikanjana, P. (2012). *duties of monks according to the Buddhist law Concepts and roles of Suwanno's writings in community development*. Bangkok :
Thammasat University.

Susiwa, P. (2022). *roles and roles of monks*. retrieved February 5, 2022, from
<https://sites.google.com/site/class23102/home>.

Voice online. (2022). *Kum Keng Phra-Nen Inappropriate online media playback*.
Retrieved February 2, 2022, from <https://voicetv.co.th/read/SyCmlmxem>.

Wanapok, S. (2006). *Comparative Religion*. Bangkok: Librarian.

การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

COMMUNITY-BASED KNOWLEDGE MANAGEMENT

TO IMPROVE QUALITY OF LIFE

¹พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิกุล (สุเทพ ดีเยี่ยม)

¹Phrakrupaladsuwattanabuddhikun (Suthep Deeyiam)

¹วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

¹Buddhachinaraj Buddhist College's

¹suthepdeey@gmail.com

¹เบอร์โทร: 081-9712385

Received: 2022-09-09

Revised: 2022-04-24

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอการจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการยกระดับคุณภาพชีวิต และเสนอความรู้หลักที่เป็นเป้าหมายของการจัดการความรู้คือ ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่จับต้องยากหรือไม่ได้เลย การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ความสามารถที่ได้รับการสั่งสมถ่ายทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีการนำความรู้และประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ไม่ว่าจะภูมิปัญญาด้านอาชีพ ด้านการรักษาโรค ภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ ส่วนใหญ่มักจะเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit Knowledge) ซึ่งมาจากการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การบันทึกไว้ในคู่มือ หรือจากการเรียนรู้ศึกษา นั่นเอง การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนที่มีประสิทธิภาพนั้น จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้น เช่น การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทอผ้า ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น ให้ออกมาสวยงามสดดงาม ตอบโจทย์กลุ่มผู้บริโภค โดยการพัฒนาต่อยอดความรู้ที่มีให้มีความหลากหลาย ทั้งวัสดุที่ใช้ ลวดลาย เทรนด์สีของผ้า เพื่อตอบสนองกลุ่มผู้บริโภคและผู้สนใจทุกเพศ ทุกวัยเข้ามาสนใจหรือจับจ่ายซื้อขายได้เป็นอย่างดี การทอผ้าถือเป็นงานหัตถศิลป์หัตถกรรมที่มีคุณค่า สร้างเอกลักษณ์ของคนประจำถิ่น อีกทั้งยังสามารถสร้างงานสร้างรายได้แก่ชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนที่ดี จะเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของพี่น้องประชาชนให้ดีขึ้นอย่างแน่นอน การจัดการความรู้ของชุมชน จึงเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ของ

ชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในชุมชนและนอกชุมชน เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืน ตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการความรู้; ชุมชน; คุณภาพชีวิต

Abstract

This article aims to propose community-based knowledge management to improve quality of life and proposed the main knowledge that is the goal of knowledge management is tacit knowledge, which is knowledge that is difficult to tangible or not at all. The knowledge management based on community capital especially local wisdom. It is a knowledge that has been accumulated from ancient times to the present. They have applied their own knowledge and experience to benefit the development of their own quality of life whether professional wisdom, disease treatment, wisdom of the arts, language and literature, traditions, etc., which this wisdom most of them are tacit knowledge which is passed down from generation to generation, recording in the manual or from learning and education. Knowledge management based on community capital is effective that will be able to improve the quality of life of people in the community, such as using traditional wisdom in weaving to patterns that are unique to the local area to come out beautiful to the needs of consumers by further developing the knowledge that is available in diversity both the material used, the pattern, the color trend of the fabric to cater to consumers and people of all genders and all ages are interested in or shopping as well, weaving is a valuable handicraft, create the identity of the local people. It can also create jobs and generate income for the community continuously. Therefore, the knowledge management based on good community capital. It will definitely help improve the quality of life of the people's brothers and sisters. Community Knowledge Management therefore collecting the knowledge of

the community to be a treasury of knowledge and a treasury of wisdom in order to be conveyed to people in the community and outside the community. It is an important foundation for building sustainability at the family, community and nation levels in the future.

Keywords: Community-based knowledge; community; quality of life

บทนำ

โลกในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางวิวัฒนาการด้านต่าง ๆ ไปมาก ให้พร้อมก้าวทันโลก และก้าวทันเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge Based Economy) ปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ ที่เข้มแข็งต้องขับเคลื่อนด้วย “ความรู้” ความรู้จึงมีอำนาจ และมีพลังอยู่ในตัวเอง สถานการณ์ความรู้ที่มีอยู่ในสังคมไทยพบว่า ความรู้มีอยู่มากมายแต่กลับนำมาใช้ประโยชน์ได้น้อย เพราะ ไม่เอื้อต่อการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลเชิงรูปธรรม หรืออีกด้านหนึ่ง ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นคนเก่ง คนมีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญกลับไม่มีโอกาสในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้

การจัดการความรู้ของชุมชน จึงเป็นการรวบรวม องค์ความรู้ของชุมชน เพื่อเป็นคลังแห่งความรู้และคลังแห่งปัญญา ในการที่จะนำไปถ่ายทอดแก่ผู้คนในชุมชนและนอกชุมชน ด้วยองค์ความรู้นี้เองจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความยั่งยืนตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ซึ่งอาจเกิดจากการเรียนรู้ประสบการณ์ที่ผ่านมา หรือจากการถ่ายทอด ศึกษาต่าง ๆ “ความรู้” จึงเป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ และบูรณาการร่วมกับความรู้อื่น ๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้เหนือคู่แข่ง ประกอบกับกระแสทุนนิยม ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า ชุมชนที่มีทุนมากกว่านั้นจะมีความได้เปรียบเหนือกว่าชุมชนอื่น สามารถรักษาสมรรถนะทางการแข่งขัน และความรู้ก็สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรม และผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้แก่ชุมชน การจัดการความรู้ จึงเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลสำคัญต่อการบริหารจัดการในทุกภาคส่วนในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐกิจ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการ หรือแม้แต่สถาบันการศึกษา จนต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการของตนเองเพื่อให้สามารถแข่งขันและสร้างการเติบโตอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแนวคิดเรื่อง ทุน ในการดำเนินงานในปัจจุบันได้ถูกตีความมากกว่าเรื่องของการเงิน ทรัพยากร การบริหารจัดการ และเทคโนโลยี ซึ่งคำว่า “ทุน” ไม่ว่าจะเป็น ทุนการเงิน และ ทุนที่ไม่ใช่

การเงิน (สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือคุณค่าที่มีใช้เงินตรา แต่หมายถึง สิ่งที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน รวมถึง ทักษะสังคม วัฒนธรรมประเพณี ทักษะมนุษย์ ทักษะสังคม ทักษะกายภาพ และทุนธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่เป็นทุนสำคัญขององค์กรในการสร้างความได้เปรียบในการดำเนินงาน

ดังนั้น การพัฒนาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง การทำงานในระดับครัวเรือนและชุมชนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นหน่วยระดับเล็กที่สุดของสังคมที่ต้องการการพัฒนา เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ในประเทศไทยได้มีความพยายามในการพัฒนาชุมชนมาเป็นเวลาหลายสิบปี โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ให้ประชาชนคนในพื้นที่ร่วมคิดร่วมทำ สาบพลังให้เกิดการเรียนรู้ ในลักษณะการทำงานชุมชนในรูปแบบ “ระเบิดจากข้างใน” ตามพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็น มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้คนในชุมชนมองว่า เป็นสิ่งที่ตนต้องช่วยกันแก้ไขและพัฒนาชุมชนของตัวเอง ทำให้คนในชุมชน เข้าใจและตระหนักถึงศักยภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นและลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักการที่ทำให้เกิดความยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนบนฐานทุนชุมชน จึงเป็นกระบวนการและวิธีการพัฒนาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคีกันและเป็นการสร้าง “จิตสำนึกในชุมชน” ให้เกิดขึ้นแก่สมาชิกทุกคนในชุมชน แต่กระแสการพัฒนาในปัจจุบันมักจะให้ความสำคัญแก่ปัจจัยภายนอก ทำให้คนในชุมชนเกิดความไม่เข้มแข็ง ดังนั้น การส่งเสริมพัฒนาการจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน จึงเป็นส่วนหนึ่งในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นการเล่าเรื่องราวในแต่ละยุคสมัยผ่านวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในแต่ละยุคสมัยก็มีปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกัน ประเทศไทยมีประวัติศาสตร์มายาวนาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสมสืบทอดกันมา อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่มีในการแก้ไขปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิต ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์ จนตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ได้รับการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นหลัง (Wongsasan, 2009) จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับเข้าสู่สภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาต่าง ๆ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชน การจัดการความรู้บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกิดจากความคิด ประสบการณ์ ความเชื่อ ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมในการดำรงชีพของคนในแต่ละลำดับ มีการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญ แนวคิดซึ่งกันและกัน ถึงแม้ว่าภูมิปัญญา

ท้องถิ่น ในแต่ละท้องถิ่นยังขาดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบก็ตาม ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์

ดังนั้น ผู้นำชุมชน จึงต้องเป็นแกนนำในการที่จะขับเคลื่อนพัฒนาชุมชน โดยใช้ทุนชุมชนที่มีมาแปรรูปให้เกิดประโยชน์สูงสุด จากความรู้ ความสามารถของคนในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการตั้งถิ่นฐาน การประกอบอาชีพ การปรับตัวในการดำเนินชีวิตจนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคมที่อาศัยอยู่ ก่อให้เกิดความสุข ภูมิปัญญาท้องถิ่น เหล่านี้จึงเป็นผลผลิตทางปัญญาของผู้คนในชุมชนและท้องถิ่นที่เกิดจากประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประกอบกับแนวคิดวิเคราะห์ ปัญหา การแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตนเอง จนหล่อหลอมรวมเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะของตนเอง สามารถพัฒนาความรู้มาประยุกต์ใช้เหมาะสม ซึ่งความรู้เหล่านี้อาจเกิดมาจากประสบการณ์ หรือการทดลองด้วยตนเอง หรือได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญขึ้น โดยลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งจำแนกประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นตามอรรถประโยชน์ได้ดังนี้

- 1) ภูมิปัญญาเพื่อการยังชีพ เป็นภูมิปัญญาเพื่อการอยู่รอดของชีวิตตามปัจจัยในการดำรงชีพ 4 ประการ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
- 2) ภูมิปัญญาส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ จากทรัพยากรในชุมชน
- 3) ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์เป็นภูมิปัญญาที่สร้างประโยชน์ร่วมกัน เช่น การสร้างศาลาริมถนน เครื่องเล่นออกกำลังกายในสวนสาธารณะ เป็นต้น

โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นความคิดทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยาวนาน และยังเป็นเครื่องชี้วัดพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเกิดจากปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์ และปัจจัยภายนอกที่ทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ ทดลอง สังเกตการณ์ จนสะสมสืบทอดเป็นภูมิปัญญา ดังนี้ (Tantayanubut, 2007)

1) ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการเรียนรู้ของมนุษย์และชุมชนมีหลายวิธีการ เช่น การลองผิดลอง ถูกถ่ายทอดประสบการณ์แก่ลูกหลาน เมื่อนานเข้าก็สั่งสมจนเกิดเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตน จารีตประเพณีของกลุ่มคน หรือแม้แต่การลงมือปฏิบัติ รวมถึง การสาธิตวิธีการ และการบอกเล่า การถ่ายทอดความรู้และความสามารถผ่านการทดลองปฏิบัติ และพัฒนาต่อเนื่องจนเป็นองค์ความรู้ส่งต่อคนรุ่นหลัง หรือผ่านการสั่งสอนด้วยคำบอกเล่าในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ เพลง คำพังเพย หรือสุภาษิต หลักธรรม คำสอน ศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรม สามารถสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลาย

ลักษณะ ซึ่งมีความสอดคล้องตามวัฒนธรรมในพื้นที่จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในชีวิตประจำวันสืบต่อกันมา

2) ปัจจัยภายนอก

เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อการเกิดการเรียนรู้จนก่อเกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นปัจจัยที่กำหนดให้คนในพื้นที่นั้น ๆ ควรตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอย่างไร ประกอบอาชีพใด ด้วยสภาพเช่นนี้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภูเขามักจะมีลักษณะพิเศษ เช่น การเดินบนที่สูงชันได้อย่างคล่องแคล่วว่องไว แม้แต่การปลูกพืช ทำไร่เชิงเขา และการทำไร่เลื่อนลอยเพราะที่ดินมีน้อยไม่สามารถเพาะปลูกครวละมาก ๆ ได้ เกิดภูมิปัญญาการเพาะปลูกแบบขั้นบันได เป็นต้น ส่วนบริเวณที่ราบลุ่มมีลำน้ำไหลผ่าน ซึ่งเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม มีลำน้ำไหลผ่าน รวมถึงบริเวณชายทะเล แม้จะมีดินที่เป็นกรดสูงไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก แต่ก็มีแหล่งอาหารที่สำคัญ การทำประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ อีกทั้งสะดวกในการติดต่อกับสังคมภายนอก

จะเห็นได้ว่า ในแต่ละปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรทุนชุมชน ให้เกิดความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลได้เป็นอย่างดี โดยขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่จะนำเอาความรู้หรือภูมิปัญญาเหล่านี้มาปรับใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างไร โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ (globalization) ทำให้สังคมก้าวไปข้างหน้าอย่างรวดเร็วโดยไม่ตระหนักถึงความพร้อมอย่างจริงจัง วัฒนธรรมใหม่ที่มีบทบาทในปัจจุบัน เช่น การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจแบบยังชีพเป็นทุนนิยมและเสรีนิยม กระแสวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีข่าวสาร เป็นต้น วัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาผลักดันให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น จึงคลายความสำคัญลง และหันมาน้อมรับวัฒนธรรมผ่านกลไกของระบบราชการและระบบการศึกษา แบบแผนการผลิตและการบริโภคสมัยใหม่ จากเดิมเป็นสังคมเกษตรเพื่อยังชีพ เกิดการปลูกข้าวเพื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงินตรามาใช้จ่ายการพึ่งพากันในชุมชนลดลง เป็นต้น แต่ถึงอย่างไร การส่งเสริมในการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ก็ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ สร้างงาน สร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เกิดความยั่งยืน เช่น การนำพืชสมุนไพรมาใช้ผลิตยาแผนโบราณหรือยาสมุนไพรที่เก็บได้ในท้องถิ่น ส่งเสริมความประหยัดและแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างคนกับชุมชน สังคม เศรษฐกิจ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ดังนั้น รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นนวัตกรรมหนึ่งในการนำมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยการนำทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางปัญญา มาจัดการความรู้เพื่อ

สร้างคุณค่าทางสังคม เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจนำไปสู่ทักษะอาชีพการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงเป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะสามารถอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนทางสังคมตลอดไป

เป้าหมายของการจัดการความรู้

ถึงแม้ว่าปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลง ทุกหน่วยงานจึงต้องมีการพัฒนาเพื่อพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระแสของความต้องการพัฒนาองค์ความรู้มีอิทธิพลเป็นอย่างมาก การที่เราจะสามารถนำเอาองค์ความรู้ที่มีกระจัดกระจายในชุมชนนำมาพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพ สร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ตามมา ตามที่ Chakpitak, 2009 การจัดการความรู้ ได้ให้ความหมายถึง การบริหารจัดการองค์การโดยเน้นการใช้ความรู้และประสบการณ์ของคนทำงาน รวมทั้งสารสนเทศที่จำเป็น ต้องใช้ในการทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตแก่องค์กร และชีวิตครอบครัวของพนักงานร่วมกันอย่าง Wasi, 2002 มองว่า การจัดการให้รับรู้ความเป็นจริง สร้างความรู้ สังเคราะห์ความรู้ ให้เหมาะสมกับการใช้งาน นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติเรียนรู้ และสร้างความรู้จากการปฏิบัติ และเอาผลการประเมินมาสู่การเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อยกระดับปัญญาของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เอาปัญญากระดับกลับมาใช้ในการปฏิบัติอีก

เป้าหมายของการจัดการความรู้ นั้น ประกอบไปด้วยการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่

1) พัฒนางาน ด้วยการจัดการความรู้ ทำให้เราสามารถนำประสบการณ์ความรู้ที่สั่งสมมาใช้เพื่อพัฒนาการทำงานที่มีอยู่ในปัจจุบันให้ดีขึ้นได้

2) พัฒนาคณะ ทั้งนี้เนื่องจากองค์ความรู้ที่สร้างนั้น สามารถนำไปถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไป ทั้งที่คุ้นเคยกับองค์ความรู้ นั้น ๆ หรือไม่เคยรู้จักมาเลยก็ตาม ทำให้บุคคลนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาให้เติบโตขึ้นมีความรู้ รอบด้าน สามารถพัฒนาตนเอง ในการใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีคุณภาพ

3) พัฒนางานองค์กร สิ่งนี้เห็นได้ชัดเจน ดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้ว่า องค์กรทุกแห่งมีความรู้มากมายกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป การจัดการความรู้ คือ การนำเอาสิ่งเหล่านั้นมาเรียบเรียงให้เป็นระเบียบเข้าใจง่าย สามารถนำกลับมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น หรือสร้างสรรค์ สิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น องค์กรใดที่มีการจัดการความรู้ก็จะสามารถปฏิบัติภารกิจ ได้โดยง่ายไม่จำเป็นต้องมาวางแผนซ้ำเดิมอีกครั้ง การทำงานก็จะเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้น ซึ่งกระบวนการจัดการองค์ความรู้นั้นมีหลากหลาย ทั้งการจดบันทึก การจำ การเผยแพร่ อธิบายให้แก่ผู้อื่นได้รับรู้ ก็เป็นกระบวนการหนึ่งใน

การจัดการองค์ความรู้ที่ตนมีให้เกิดประโยชน์ จะช่วยให้ชุมชนเข้าใจถึงขั้นตอนที่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ หรือพัฒนาการของความรู้ที่จะเกิดขึ้น เช่นเดียวกับ

Wichian, 2016 ได้กล่าวถึง กระบวนการจัดการองค์ความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1) Define ในการกำหนดชนิดของทุนทางปัญญา หรือองค์ความรู้ที่ต้องการ เพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กรหรือการปฏิบัติงาน หรือการหาว่า องค์ความรู้หลักขององค์กรคืออะไร (Core Competency) และสามารถสร้างความได้เปรียบขององค์กรได้

2) Create การสร้างทุนทางปัญญา หรือค้นหาจะประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ภายในองค์กร เช่น การสอนงานภายในองค์กร การศึกษาองค์ความรู้ใหม่จากที่ปรึกษา การเทียบเคียงจากความสำเร็จของผู้อื่น (Benchmarking)

3) Capture การเสาะหาและจัดการความรู้ในองค์กรให้เป็นรับทออยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ (Explicit Knowledge) และจากประสบการณ์ ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ให้เป็นความรู้ ด้านโครงสร้าง และขยายความรู้ได้โดยง่ายต่อไป

4) Share การแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เผยแพร่กระจายถ่ายโอนความรู้หลายรูปแบบและช่องทางเช่น การจัดประชุม สัมมนาการถ่ายโอนความรู้รูปแบบเสมือน (Virtual) ผ่าน E-learning E-Book คลังสื่อต่าง ๆ เป็นต้น

5) Use การใช้ประโยชน์การนำไปประยุกต์ใช้งาน ก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ ขยายผลให้องค์กรมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น

ประเภทความรู้

หากเรามองชุมชนซึ่งมีฐานทรัพยากร บุคลากร เครือข่าย และองค์ความรู้ ต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งมีอยู่กระจัดกระจาย เป็นพลังที่นำความเข้มแข็งมาสู่ชุมชน การจัดการตนเองนั้น เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตนเองได้ ทั้งแง่ประสบการณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่ชุมชน ให้เกิดเศรษฐกิจฐานรากที่มีความมั่นคง ผ่านองค์ความรู้ต่าง ๆ โดยมีความเชื่อที่ว่าคนในพื้นที่จะสามารถช่วยเหลือตนเอง ด้วยตนเองได้เป็นอย่างดี การจัดการตนเอง โดยพัฒนาเอาพื้นที่ของชุมชนเป็นตัวตั้ง เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ โดยใช้การมีส่วนร่วมให้คนในพื้นที่ร่วมคิด ร่วมทำและสานพลังให้เกิดการแก้ไขปัญหา โดยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ โดยใช้ทรัพยากรในชุมชนที่มีสร้างคุณค่าแก่ทรัพยากรนั้นผ่านกระบวนการจัดความรู้บนฐานทุนชุมชนที่อยู่อย่างมากมาย โดยแบ่งประเภทความรู้ ดังนี้

การแบ่งประเภทของความรู้ มองได้หลายมิติ แต่มิติที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ มองในด้านรูปแบบที่มองเห็น" ซึ่ง Choo, 2000 ได้แบ่งความรู้เป็น 3 ประเภท คือ

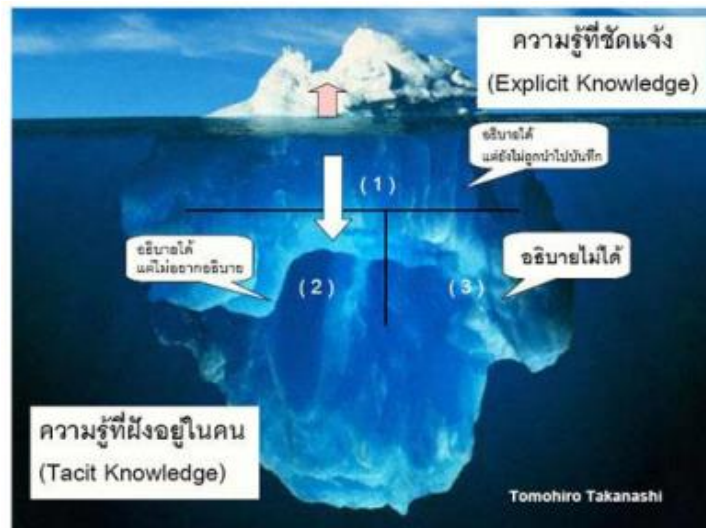
1) ความรู้โดยนัย (Tacit หรือ Implicit Knowledge) หมายความว่า เป็นความรู้เฉพาะตัวที่เกิดจากประสบการณ์ การศึกษา การสนทนา การฝึกอบรม ความเชื่อ เจตคติของแต่ละบุคคล เป็นความรู้บวกรับกับสติปัญญา และประสบการณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นองค์รวมของความรู้ของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่อยู่นิ่ง จะปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของการใช้ความรู้ของแต่ละคน ซึ่งก็คือความรู้ที่ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งถือว่าเมื่อคนปฏิบัติงานนาน ๆ จนเกิดความชำนาญ ความรู้ประเภทนี้ถือเป็นความรู้ไม่เป็นทางการจัดระบบหรือจัดหมวดหมู่ไม่ได้ แต่สามารถแลกเปลี่ยนหรือนำมาเล่าสู่กันฟัง สามารถถ่ายทอดแบ่งปันความรู้นี้ได้ และสามารถสังเกตและเลียนแบบได้ ซึ่งต้องพยายามปรับเปลี่ยนความรู้โดยนัย ให้เป็นความรู้ที่ปรากฏเพื่อเป็นความรู้ที่ฝังกับองค์กร (Embedded Knowledge) ไม่ยึดติดกับบุคคล

2) ความรู้ที่ปรากฏ (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ให้การถ่ายทอดจากบุคคลออกมาในรูปของบันทึกในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งก็คือ สารสนเทศนั่นเอง เช่น หนังสือ บทความ เอกสาร มาตรฐาน ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า รายงานประจำปี สื่อโสตทัศน์ เช่น วีดีโอ ซีดี สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น E-Book ความรู้ที่ปรากฏ ถือได้ว่ามีการใช้สัญลักษณ์ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาพูด ภาษาเขียนเพื่อบันทึกความรู้นั้น ทำให้คนเข้าใจได้กว้างขวาง และสะดวกยิ่งขึ้นความรู้ที่มีการสะสมกันมานานเป็นความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการตรวจสอบอย่างเป็นระบบแล้วก็คือ

2.1) ความรู้ที่มีเป้าหมาย (Object -Based) เป็นความรู้ที่สร้างขึ้นเช่น ข้อกำหนด คู่มือ สิทธิบัตร โปรแกรมสำเร็จรูป ฐานข้อมูล การบันทึกเสียง เป็นต้น

2.2) ความรู้ที่เป็นกฎเกณฑ์ (Rule-Based) เป็นความรู้ที่มีการประมวลเป็นกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติ หรืองานประจำ ความรู้ที่ปรากฏนี้ บรรณารักษ์ได้มีการจัดระบบสารสนเทศของบรรณารักษ์ พยายามจะจัดระบบองค์ความรู้ทั้งจักรวาลหรือความรู้ที่มีการผลิต เนื่องจากการขาดความรู้ว่ามีทรัพยากรเรื่องนั้น ๆ อยู่ และหรือมีบุคลากรและงบประมาณจำกัด แต่ถ้าเป็นองค์กรทางธุรกิจ ซึ่งมีเป้าหมายเฉพาะด้าน ซึ่งห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศก็มีศักยภาพในการเติมเต็มความรู้ให้กับองค์กร โดยเฉพาะความรู้ใหม่ที่จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับองค์กร ถ้าจะหวังเพียงความรู้ที่เกิดจากทักษะ ของบุคคลที่ถือว่ามีคุณค่า และเป็นความรู้โดยนัยเพียงอย่างเดียวเท่านั้นก็ไม่

เพียงพอ เพราะกระบวนการโลกาภิวัตน์ทำให้โลกเปลี่ยนแปลงเร็วมาก เช่นเดียวกับความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป ไม่ขึ้นอยู่กับบริบทใดโดยเฉพาะ สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ได้ และความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจอยู่ในใจ (ความเชื่อ ค่านิยม) อยู่ในสมอง (เหตุผล) อยู่ในมือและส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย (ทักษะ) เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทใดบริบทหนึ่งโดยเฉพาะ สื่อสารหรือถ่ายทอดในรูปแบบของตัวเลขหรือลายลักษณ์อักษรได้ยาก พัฒนาและแบ่งปันกันได้ เป็นความรู้ที่ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Ministry of Public Health, 2022)

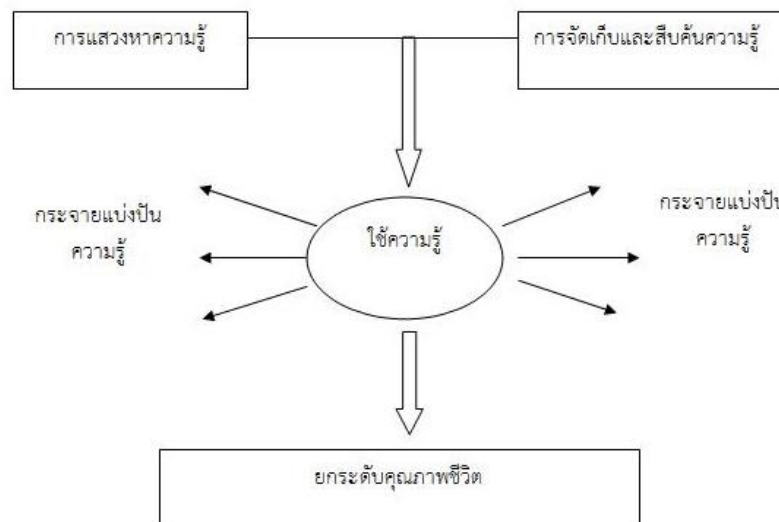
ภาพประกอบที่ 1: ความรู้ที่ชัดเจนกับความรู้ที่ฝังอยู่ในคน

ในชีวิตจริง ความรู้ 2 ประเภทนี้จะเปลี่ยนสถานภาพ สลับปรับเปลี่ยนไปตลอดเวลา ดังนั้นความสามารถของบุคลากร อาจจะต้องพัฒนาขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลงห้องสมุดหรือศูนย์สารสนเทศจะมีส่วนเติมเต็มความรู้ใหม่ให้กับบุคลากร ซึ่งจะเป็นการสร้างศักยภาพในการแข่งขัน (Competency) ให้กับองค์กร โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกองค์กร และการก้าวทันการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจของโลก การแสวงหาความรู้ใหม่มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง นอกจากการแลกเปลี่ยนความรู้กับทั้งภายนอก และภายในองค์กรแล้ว ทักษะสารสนเทศ น่าจะเป็นทักษะที่สำคัญสำหรับคนในยุคโลกาภิวัตน์อย่างแน่นอน

กระบวนการจัดการความรู้

ในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ทั้งความรู้ในตัวตน หรือผู้ที่มีภูมิปัญญาของชุมชน การลุ่มสริมกระบวนการจัดการความรู้ เป็นการส่งเสริมชุมชนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ และที่สังสมสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เป็นลักษณะของการจัดการความรู้ (Knowledge management) ซึ่งกระบวนการของการจัดการความรู้ ส่งเสริมให้ชุมชนสามารถนำความรู้ที่มีอยู่ทั้งความรู้ในตัวตน หรือผู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน และจากแหล่งต่าง ๆ ภายในชุมชน มาสร้างมูลค่าเพิ่มหรือเพิ่มคุณค่าให้กับความรู้ที่มีอยู่ให้เกิดผล สามารถตอบสนองความต้องการและ แก้ไขปัญหาของคนในชุมชนได้ โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ ที่สำคัญ

- 1) การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition)
- 2) การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval)
- 3) การใช้ความรู้ (Knowledge Usage)
- 4) การเคลื่อนย้าย กระจายแบ่งปันความรู้ (Knowledge Transfer Distribution)
- 5) ยกระดับคุณภาพชีวิต

ภาพประกอบที่ 2: กระบวนการจัดการความรู้

ความรู้มักจะปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชน ทักษะในการทำงาน งานฝีมือ แต่ส่วนใหญ่ยังไม่มี การนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ไม่มีการกระจายความรู้ ไม่มีการแบ่งปัน แลกเปลี่ยน "ความรู้" ระหว่างกัน ทำให้ความรู้ที่มีในชุมชน ไม่สามารถนำมาใช้ให้เกิดคุณค่า จึงไม่ถูก นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์และมีมูลค่าเพิ่มได้ ซึ่งความรู้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชุมชนเป็นปัจจัยหลักที่ใช้ใน การกระทำกิจกรรม เพราะวัฒนธรรมการดำเนินชีวิต ระบบและขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำงานมีพื้นฐาน มาจากความรู้และความชำนาญทั้งสิ้น การจัดการความรู้ เพื่อเห็นความสามารถของคนในชุมชน สามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรที่มีให้เกิดความคุ้มค่า จากความรู้ที่มีภายในและภายนอก นำไปสู่การจัดการเก็บความรู้ เช่น การทำเป็นคู่มือ เอกสารต่าง ๆ เพื่อนำไปเผยแพร่ หรือการถ่ายทอด ประสบการณ์ และนำไปเผยแพร่แบ่งปันความรู้แก่ผู้อื่น เช่น ความรู้ในด้านการแกะสลัก ซึ่งมีเทคนิค การแกะสลักยังไง ให้สวยงาม หรือการแปรรูปอาหารต่าง ๆ ให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้ ปฏิบัติ ตาม เกิดการแบ่งปันองค์ความรู้ ให้เกิดขึ้นในชุมชน เมื่อเกิดองค์ความรู้ จากองค์ประกอบของ กระบวนการจัดการความรู้ แสวงหาความรู้ ซึ่งสามารถหาได้จากการรวบรวมความรู้จากคนในชุมชน และจากภายนอกชุมชน ความรู้ที่ต้นทางและรวบรวมจากภายในชุมชนด้วยตนเอง ทำให้เกิดการ พัฒนาต่อยอดนำไปสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ลวดลายใหม่ ๆ หรือแม้แต่องค์ความรู้ใหม่ จากการต่อยอดองค์ ความรู้เดิมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนได้เป็นอย่างดี

ทุนชุมชน

“ชุมชน” มีนัยและความหมายที่อยู่บนฐานของการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวไปตาม กระแสของสังคมเพราะชุมชนไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่ง แต่ชุมชนในที่นี้หมายถึง ชุมชนที่มีชีวิต (Community Life) แนวคิดชุมชนเข้มแข็งเป็นแนวคิดหนึ่งที่ใช้การระเบิดจากภายใน โดยมีพลังความสามารถ ศักยภาพภายในชุมชนเป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน แม้ว่า แนวคิดชุมชนเข้มแข็งจะเป็นแนวคิดหนึ่งที่พยายามตักศักยภาพภายในชุมชนให้แสดงออกมาได้อย่าง โดดเด่น บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง เพื่อจะใช้ในงานพัฒนาชุมชนนั้น ในมิติการพัฒนาชุมชน สามารถสรุปองค์ประกอบและลักษณะของชุมชนได้ (Phuangngam, 2010)

1) คนในชุมชนต้องมีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของ ตนเอง ความเป็นผู้นำชุมชน ต้องมุ่งศึกษาเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว อาจเกิดจาประสบการณ์ของ ตนเอง หรือแม้แต่การเข้ารับการอบรม ทำให้คนในชุมชนมีความรู้ในการขับเคลื่อนชุมชน

2) ต้องเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ ความรู้ นวัตกรรม ซึ่งอยู่นอกชุมชนและความรู้เกี่ยวกับชุมชน ความรู้เกิดขึ้นจึงเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิด ร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

3) ชุมชนสงบสุข (Solidarity) ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีมีงาน มีอาชีพ มีรายได้ สร้างคุณธรรมในตนเองก่อให้เกิดความสุขในชีวิต ไม่มีหนี้สินในครัวเรือน ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น

4) ชุมชนเข้มแข็งที่มีลักษณะที่ยั่งยืน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไป อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง แสดงให้เห็นการปรับตัวของชุมชนเพื่อกำหนดชีวิตและความสุขของชุมชนภายใต้สิ่งที่พวกเขามีอยู่และเชื่อมโยงกับภายนอก สร้างทุนชุมชนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทุนธรรมชาติ ทุนความรู้ ทุนทางสังคมและทุนมนุษย์ ทุนชุมชน การจะสร้างทุนให้กับชุมชน จึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของความรู้ สามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

ทุนชุมชน จึงเป็นต้นทุนหลักของกระบวนการพัฒนาในการจัดการตนเอง เพื่อเป็นชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยต้องมีปัจจัยนำเข้าที่มีศักยภาพ เป็นต้นทุนให้กับชุมชน

ทุนบุคคล โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นทุนชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกันของกลุ่มสตรี ภายใต้กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

ทุนทรัพยากร จากประเทศไทยใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยในแต่ละพื้นที่มักจะมี ความโดดเด่น ไม่ว่าจะเป็นการมีแหล่งน้ำ ดิน ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ รวมถึงการมีทรัพยากรที่โดดเด่นในแต่ละพื้นที่ เช่น สมุทรปราการ มีความโดดเด่นในเรื่องของ การเลี้ยงปลาสด ปลาสดในอำเภอบาง ป้อมมีตัวโต และเนื้อแน่นนั้น อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณี-วิถีชุมชนที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงความรู้และภูมิหลังของบุคคลซึ่งมาจาก ตระกูล เผ่าพันธุ์ สถานภาพทางสังคม

การมีทุนทางสังคมในชุมชนนั้น ถือเป็นชุมชนทรัพย์ที่มีค่าในชุมชน ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นอย่างมาก ทำให้สร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนโดยการพัฒนาจากระดับรากฐานเพื่อสร้างความมั่นคงและในการพัฒนาชุมชน เพื่อที่จะให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนได้นั้นเรา จำเป็นต้องพัฒนาชุมชนโดยอาศัยสินทรัพย์ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย

1) พัฒนาคณะ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองและสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการคือ 1) ซื่อสัตย์ 2) โปร่งใส 3) มีส่วนร่วม 4) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 5) ร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน

2) พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยการระดมเงินออมเพื่อจัดตั้งกองทุนกลางของชุมชนทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมไปประกอบอาชีพและใช้ตามความจำเป็นของครอบครัว อีกทั้งสมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้การจัดการกิจกรรมเชิงธุรกิจและสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

3) พัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ เพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก การเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นความร่วมมือร่วมใจ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน

ในการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมเพื่อดำเนินการพัฒนาชุมชนในการจัดการชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้เอง สร้างพฤติกรรมการดำเนินชีวิต เพื่อส่วนรวม นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนที่มีการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

การจัดการความรู้พื้นฐานชุมชน

การจัดการความรู้พื้นฐานชุมชน เริ่มจากคนในชุมชนท้องถิ่นได้มีการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพ ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาศักยภาพคุณภาพชีวิต เมื่อเราศึกษาคำว่า “นวัตกรรม” ซึ่งมีนัยยะเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาแนวคิดใหม่ กระบวนการใหม่ที่คิดค้นขึ้นมาให้เกิดการพัฒนาในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ ต้องผ่านการคิด วิเคราะห์ หรือทดลอง จนได้รูปแบบแนวทางที่มีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดการดำเนินงานการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริม สนับสนุนชุมชนให้มีศักยภาพ สามารถเคลื่อนไหวชุมชนด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้มีความกลมเกลียว เหนียวแน่น เห็นความสำคัญของการพึ่งพากันในกระบวนการคิด ทักษะความเชี่ยวชาญต่าง ๆ บางชุมชนสามารถจัดรูปแบบการบริหารจัดการชุมชนด้วยองค์กรชุมชน คือ มีคณะกรรมการบริหารชุมชนเป็นผู้กำกับการทำงานของเครือข่ายองค์กร เครือข่ายบุคคล ให้เครือข่ายองค์กรจัดการ ให้การสอนแนะ สนับสนุน กลุ่มกิจกรรมในเครือข่าย แต่ละกลุ่มหรือองค์กรดำเนินตามวัตถุประสงค์ พร้อมเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ให้กับคนทำงานเป็นลำดับขั้น กระบวนการและเครื่องมือในการจัดการความรู้เป็นการช่วยให้การค้นหา เข้าถึง ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้สะดวกเร็วขึ้น เช่น การประชุม หนังสือเวียน บอร์ดประชาสัมพันธ์ เสียงตามสาย การอบรม Line การพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นต้นโดยเฉพาะการจัดเก็บความรู้และวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ในรูปของเอกสารเป็นการจัดเก็บความรู้หรือข้อมูลขององค์กรในรูปแบบง่าย ๆ เพื่อความสะดวกในการค้นหา

และนำไปใช้ เช่น คู่มือการฝึกอบรม เอกสารต่าง ๆ E-book การจัดการความรู้ ด้วยการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นวัตกรรมจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อย่างมีประสิทธิภาพอาจเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบ เป็นนวัตกรรมที่ใช้สติปัญญา ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ที่ผ่านการสั่งสมและการรับรู้ของคนในสังคมร่วมกันทั้งสังคม ในกระบวนการเกิดจากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมสร้างของคนในสังคมหรือชุมชน ที่ไม่ใช่เกิดจากการสั่งการจากภายนอกจิตสำนึกร่วมต่อสาธารณะ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน มุ่งเน้นการหาวิธีการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนหลายคน

โดยชุมชนแต่ละชุมชน มีข้อมูลที่เกิดจากการประมวลผล ดีความ และไม่ดีความ จากประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการเชื่อมโยงความรู้ จนเกิดความเข้าใจ และนำไปใช้ประโยชน์ จนนำไปสู่การเกิดปัญญา ในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาความรู้ จนเกิดเป็นแนวคิด แนวทางปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ตามที่ ดาเวนพอร์ท (Davenport, 2009) ให้ความเห็นว่าความรู้ คือ กรอบของการประสมประสานระหว่างประสบการณ์ ค่านิยม ความรอบรู้ เป็นการประสมประสานที่ให้กรอบสำหรับการประเมินค่า นำเอาประสบการณ์กับสารสนเทศใหม่ ๆ มาผสมรวมเข้าด้วยกัน ถูกนำไปประยุกต์ในใจของคนที่มี สำหรับในแง่องค์กรนั้น ความรู้มักจะสั่งสมอยู่ในรูปของเอกสาร หรือแฟ้มเก็บเอกสารต่าง ๆ โดยใช้สารสนเทศเข้ามาช่วยในการจัดเก็บข้อมูล ประมวลผล และการวิเคราะห์ ดีความ เมื่อมีการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เกิดขึ้น นำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลงานที่ดียิ่งขึ้น เปรียบเสมือนการเป็นวัฏจักรการจัดการองค์ความรู้ชุมชนบนฐานทุนชุมชนที่มี เพื่อการพัฒนาและก่อให้เกิดปัญญาตามมานั่นเอง

สรุป

การจัดการความรู้บนฐานทุนชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยความรู้ คือ สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้าหรือประสบการณ์ รวมทั้ง ความสามารถเชิงปฏิบัติและทักษะ ความเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ รวมถึง สิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิดหรือการปฏิบัติ ความรู้สามารถเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ผ่านการวิเคราะห์สังเคราะห์จนเป็นหลักทั่วไป และความรู้ที่ฝังในตัวคน (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวของแต่ละบุคคล อาจ เกิดจากประสบการณ์การเรียนรู้ หรือพรสวรรค์ต่าง ๆ เมื่อชุมชนมีองค์ความรู้ที่มากมาย ประกอบกับมีทรัพยากรทุนชุมชนที่มีคุณค่า มาสร้างประโยชน์ให้เกิดแก่ชุมชน โดยการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการนำความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยน

เคล็ดลับ เทคนิคการทำงาน หรือปรับปรุงคู่มือการปฏิบัติงาน สำหรับความรู้ที่ชัดเจน Explicit Knowledge อาจจัดทำเป็น เอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ E-book เป็นต้น ส่วนความรู้ที่ฝังในตัวคน Tacit Knowledge อาจจัดทำเป็นระบบที่ซับซ้อนสาขายาน เพื่อช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ต่อคนในชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมให้ดีขึ้น บนฐานชุมชนที่มีให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน เสมือนรากฐานความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความรอบรู้ รวมทั้งการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และที่ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่ออกมาใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน จากทรัพยากรที่มีในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Chakpitak, N. (2009). *Theory of Knowledge Management*. (1st printing), Bangkok: Thana Press Company Limited.
- Choo,Chum.W. (2000). *Working knowledge : How Organizations Manage What They Community Development Department, Community Management System and Community Processes in Community Planning*. Retrieved 1. http://www.kmddc.go.th/uploads/file/km/manual/manual_KM2557.pdf
- Davenport, Thomas H. (2009). *Knowledge Management*. Bangkok: AR Business Press. February 2022,from <https://online.anyflip.com/ruxye/ipmh/mobile/index.html>. For example. Bangkok: Prints.
- Kaewthep, K. (1998), *The Media Studies by Critical Theory: Concepts and Know*. Paper presented at the 11 th Congresses of Southeast Asian Librarians,Singapore, (April).
- Ministry of Public Health. (2022). *Coronavirus Disease Prevention and Control Guidelines 2019 for place of religious ceremonies*, Retrieved February 1. 2022, from

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/file/measure/mea_religious_040363.pdf.

Phuanggam, K. (2010), *Community and Local Self-Management*. Bangkok: Publishing House.

Tantayanubut, P. (2007). *Thai wisdom*. Bangkok: Dhurakij Pundit University.

Wasi, P. (2002). *The 21st Century Human Way to a New World of Development*. Bangkok: Sodsrisaritwong Foundation.

Wichian, B. (2016). *Knowledge Management to practical wisdom*. (2nd edition), Bangkok: Thammakamol printing.

Wongsasan, K. et al., (2009). *Thai way of life*. Bangkok: Third Wave Education.

สัญลักษณ์เทียนในวิถีชุมชนล้านนา

THE SYMBOLIC OF YANTANTRA CANDLES IN LANNA COMMUNITY LIFE

¹สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, ²พระมหาสุพัตร์ Wachiravudho และ ³ปาณิสรา เทพรักษ์

¹Somchan Sripraschayanon, ²Phramaha Supat Wachiravudho and

³Panisara Theprak

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakornlampang Buddhist College

²Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Ratchasima Campus,

¹Corresponding Author, Email: sartsirin@gmail.com

Received: 2022-02-14

Revised: 2022-04-20

Accepted: 2022-04-28

¹เบอร์โทร: 089-5531558

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อและสัญลักษณ์ของยันต์เทียนที่มีต่อวิถีชุมชนในล้านนา ที่เปรียบเสมือนเครื่องมือที่สร้างขวัญ กำลังใจ การส่งเสริม สนับสนุน และการบรรเทาความทุกข์ที่เกิดจากวิถีความเป็นอยู่ ซึ่งเป็นพุทธวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนในชุมชนได้พึ่งพาอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เป็นการจรรโลงไว้ซึ่งความดีงามให้อยู่ในท้องถิ่น โดยผู้ยันต์เทียนจะต้องตั้งมั่นด้วยหลักบุญไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญาเพื่อให้ยันต์เทียนเกิดพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพปกป้องรักษา ดูแล คุ้มครอง และช่วยให้ยันต์เทียนได้เกิดความคิดดีสิริที่ดีที่เป็นมงคลตามแรงอธิษฐานของผู้ที่ได้ทำกรบูชาให้อยู่ดี มีสุข ปลอดภัย แคล้วคลาด และเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ การงาน มีโชคลาภตามหลักความเชื่อในชุมชนล้านนาอย่างแท้จริง ซึ่งยันต์เทียนมีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ทางด้านจิตใจ สัญลักษณ์ทางด้านความเป็นสิริมงคล สัญลักษณ์ทางด้านศาสนา และพิธีกรรม และสัญลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมที่แสดงอัตลักษณ์ของวัฒนธรรมล้านนา เพื่อให้ตนเองและครอบครัวอยู่ด้วยความสุข เสริมสร้างกำลังใจเมื่อประสบความทุกข์ ช่วยลดเคราะห์ สืบชะตา และรับโชคลาภตามความเชื่อที่ยึดถือและปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: สัญลักษณ์; ยันต์เทียน; วิถีชีวิตชุมชนล้านนา

Abstract

This academic article aims to study the beliefs and symbolic of candle yantra in the Lanna community life. It is a tool for building morale, encourage, support and alleviate suffering in living. This is a Buddhist method that helps Buddhists to encourage on Buddhist teachings and to preserve the goodness in the local area. The maker of candle yantra must be performed on the principles of merit-making as precepts, concentration, and wisdom for Puttanupap, Dhammanupap, and Sanghanupap to protect and make the candle be sacred and magical according to the prayers of those who have worshiped. Not only that, it will be well, happy, safe, and prosperous work according to Lanna community belief. The candle yantra is the symbol of spiritual, the symbol of auspiciousness, the symbol of Religious and rituals and the symbol of cultural. It shows the identity of Lanna to help and live happily, to be strengthen morale, to reduce bad luck, to be destiny and to receive the good fortune according to the beliefs and practiced until now.

Keywords: Symbol; Yantra Candles; Lanna Community Life

บทนำ

ความเชื่อเป็นแบบแผนตามขนบธรรมเนียมและประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายมีหลักคิดและความเชื่อที่แตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งความเชื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติจนเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรม ทั้งความเชื่อสิ่งที่มองเห็นเชิงประจักษ์ พยานและความเชื่อที่มีอาจจะสัมผัสด้วยตาเปล่าได้ รวมถึงความเชื่อสิ่งที่สามารถบันทึกลงความสุขจากอำนาจเทวดา พระเจ้า ภูตผีปีศาจที่ยากเกินกว่าที่จะป้องกันได้ ซึ่งเหตุการณ์บางอย่างเป็นอันตรายต่อชีวิต ทำให้มนุษย์ได้แสวงหาหนทางที่จะป้องกันและคุ้มครองภัยร้ายต่าง ๆ จนเป็นหลักปฏิบัติและพิธีกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น ทำให้สังคมล้านนามีพิธีกรรมตามความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างศาสนาเดิมในท้องถิ่นกับความเชื่อพระพุทธศาสนาที่แฝงด้วยความเชื่อทางไสยเวทและโหราศาสตร์ เป็นต้น

เตียนบูชาหรือยันต์เขียนเป็นพิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมล้านนาและยึดถือเป็นจารีตประเพณีสืบต่อกันมา โดยเชื่อว่ายันต์เขียนเกิดจากการปลุกเสกและลงด้วยอักขระเลขยันต์ตามสรรพคุณที่ผู้บูชาจะนำไปใช้ให้สมปรารถนา ส่งผลดีต่อตนเองและครอบครัว เช่น ช่วยให้หายเจ็บหายไข้ ได้โชคลาภ สะเดาะเคราะห์ เสริมดวง เสริมทรัพย์ ต่ออายุหรือใช้สำหรับกรณีผิวเมื่อยทะเลาะกันให้กลับมาคืนดี ป้องกันการบงการร้าย ฯลฯ ซึ่งการจุดยันต์เขียนนิยมกระทำกันและใช้ตามจารีตประเพณีในท้องถิ่น เช่น การจุดในเทศกาลปีใหม่เมือง (สงกรานต์) การจุดในงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่หรือการจุดบูชาเมื่อมีเหตุการณ์ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทุกขใจก็นิยมจุดบูชายันต์เขียนเพื่อช่วยบรรเทาความทุกข์ ลดเคราะห์ร้าย และช่วยสืบชะตาราศีแก่ตนเอง นอกจากนี้ ยันต์เขียนยังเป็นเครื่องมือตามความเชื่อที่ใช้ให้เกิดการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ภูตผี ปีศาจ วิญญาณร้าย และเป็นเครื่องป้องกันภัยมิให้เข้ามาทำร้ายผู้ที่บูชาได้ ทำให้ผู้บูชาเกิดความเป็นสิริมงคล แคล้วคลาดปลอดภัยเกิดโชคลาภ โภคทรัพย์ มั่งมี เงินทองไม่ขัดสน ธุรกิจการงานราบรื่น เจริญก้าวหน้า ฯลฯ

ดังนั้น ยันต์เขียนในล้านนาถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตในล้านนา และเป็นการบ่งบอกถึงความเชื่อ จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่นในประเทศ ด้วยยันต์เขียนนอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ที่จะช่วยจรรโลงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาจากผู้ที่ยันต์เขียนส่วนมากจะเป็นพระเถระานุเถระผู้ที่บวชและศึกษาหลักธรรมมานาน ตลอดถึงยันต์เขียนเป็นกุศโลบายเพื่อส่งเสริมผู้ที่ยันต์เขียนได้ปฏิบัติตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา และให้ยันต์เขียนที่กระทำได้เกิดผลมากยิ่งขึ้น ทำให้ยันต์เขียนเห็นการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ที่เป็นสัญลักษณ์แห่งความงดงามทางวัฒนธรรมและเป็นมรดกที่ได้รับสืบทอดจากบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันนี้

ความเชื่อยันต์เขียนในสังคมล้านนา

ความเชื่อถือได้ว่าเป็นหลักการทางธรรมชาติที่ติดตัวมนุษย์และเป็นวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การเกิดความเชื่อของมนุษย์เกิดจากการเคารพและศรัทธาต่ออำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติและมองไม่เห็น เช่น เทพเจ้า เทวดาฟ้าดิน ภูตผีปีศาจหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ อาทิเช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัย ที่ล้วนมีอิทธิพลต่อชีวิตที่มนุษย์ยากเกินที่จะป้องกันได้ด้วยตัวเอง บางครั้ง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอาจจะป็นภัยต่อมนุษย์ทำให้ต้องหาวิธีการที่จะช่วยบรรเทาทุกข์และส่งผลให้เกิดสิ่งที่ดีจนเกิดเป็นการสร้างพิธีกรรมและศาสนาเพื่อช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจและสร้างความมั่นใจไว้ใจ (Royal Academy, 2003)

Department of Religious Affairs (2009) ได้อธิบายความเชื่อว่าเป็นความรู้สึกที่คล้อยตามด้วยความเชื่อที่อื่นเกิดจากเกิดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งมีอาจจะสามารถค้นพบได้หรือตอบคำถามที่เกิดในธรรมชาติได้ ส่งผลให้มนุษย์เกิดความรู้สึกหวาดหวั่น เกรงกลัวต่อธรรมชาติ โดยเพียรพยายามจินตนาการและสร้างเรื่องยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำรงชีวิตและยอมรับที่ปราศจากเหตุผล เพื่อเป็นแนวทางแก่การตัดสินใจที่จะปฏิบัติและมีอิทธิพลเหนื่อจิตใจที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเป็นวัฒนธรรมทางสังคม โดยความเชื่อเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ไว้วางใจและเป็นความจริง ความไว้วางใจหรือความจริงไม่จำเป็นว่าต้องเป็นเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่น คนที่เชื่อในหลักฤกษ์ยามย่อมถือว่าการโคจรของดวงดาวจะส่งผลกระทบต่อชะตาชีวิตของมนุษย์แต่ละคนหรือบุคคลที่เชื่อในเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่าเครื่องรางของขลังให้คุณและโทษแก่ตนได้จริง ซึ่งความเชื่ออาจจะเป็นไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ เครื่องรางของขลัง ผีสงฆ์ นางไม้ความเชื่อ สิ่งลี้ลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นต้น (Sriprachayanon, 2020)

สังคมล้านนาเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องในเรื่องโชคชะตาของแต่ละบุคคล โดยเชื่อว่าเมื่อชะตาตกย่อมจะเกิดสิ่งชั่วร้ายหรือเคราะห์ที่มีอาจจะหลีกเลี่ยง ซึ่งโหราจารย์จะเป็นผู้ที่มิบเทาทำนายโชคชะตา (Kanchanaphan and Ramitanon, 1990) ซึ่งความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ ได้แก่ ฤกษ์ยามหรือมีอัมวันดีที่มีการคำนวณทิศทางโคจรของดวงดาวที่ส่งผลต่อชีวิตในช่วงเวลาที่กระทำการที่เป็นมงคล การออกเดินทาง เพื่อให้เกิดความเป็นสุขมงคล ปราศจากภัย ประกอบด้วยโชคกลาง ขณะโชคชะตาแต่ละบุคคลตามความเชื่อจะขึ้นอยู่กับชะตาชีวิต โดยโหราจารย์หรือพ่อหมอจะเป็นผู้ทำนาย เพื่อหาฤกษ์ยามที่เหมาะสมในการส่งเสริมดวงชะตา ความมีสง่าราศี และความเป็นสิริมงคลของแต่ละบุคคลเสมอ (Inthanon, 2011)

การจุดยันต์เทียนเป็นความเชื่อในล้านนาที่ช่วยในการส่งเสริมและหนุนส่งดวงชะตาแก่ผู้ที่บูชา โดยการจุดยันต์เทียนเป็นการแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ในล้านนาที่เชื่อว่ายันต์เทียนมีพละนาภาพในการช่วยเหลือผู้ที่จุดให้ปราศจากเคราะห์ร้าย ก่อให้เกิดความสุขสวัสดิ์ ความเป็นสิริมงคล และช่วยปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่เป็นเสนียดจัญไรแก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งโดยทั่วไปยันต์เทียนจะผ่านพิธีกรรมของอาจารย์วัด (ปู่จ่าน) หรือพระสงฆ์ที่ได้ลงอักขระศาสตร์ยันต์ไว้แล้ว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ประสบความทุกข์ เคราะห์ร้าย ดวงชะตาตก ให้พ้นจากความทุกข์ลำบาก และเป็นการหนุนส่งให้เกิดความโชคดี เสริมดวงเวลาดวงตก เสริมทรัพย์ ช่วยปัดเป่าโรคาพยาธิหรือพ้นจากการต้องโทษที่เขาปองร้าย ฯลฯ ทำให้การบูชายันต์เทียนเป็นหนึ่งพิธีกรรมที่ชุมชนในล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกัน

ความหมายของยันต์เทียน

ยันต์เทียนเป็นหนึ่งในพิธีกรรมในวิถีชีวิตในล้านนาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แม้ชุมชนล้านนาจะนับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจ แต่ความจริงแนวทางและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาอาจจะยากเกินกว่าปุถุชนทั่วไปจะเข้าถึงได้ เพราะคำสอนทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นความจริงแห่งชีวิตและหนทางแห่งการดับทุกข์ทั้งปวง แต่กระนั้นก็ตาม การใช้พิธีกรรมในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ง่ายแก่การเข้าถึงและการนิยมปฏิบัติสืบทอดกันมา ยันต์เทียนแม้มิใช่หลักพุทธธรรมอันแท้จริง แต่ก็ เป็นกุศโลบายที่ชักนำให้ชุมชนได้หันมาสนใจและเคารพพระพุทธศาสนา กอปรกับการแข่งขันกับศาสนาตั้งเดิมที่มุ่งเน้นพิธีกรรมที่สามารถปฏิบัติและเข้าถึงได้ง่ายกว่าหลักแนวทางของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นปรัชญาชีวิตที่ลึกซึ้ง ยากจะสัมผัสให้เห็นความจริงที่เป็นนามธรรมมากเกินไป และแตกต่างพราหมณ์อินเดียที่ให้ศาสนิกผู้นับถือได้ทำการบูชาด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ โดยคาดหวังให้ชีวิตประสบความสุข ความสำเร็จ ความเจริญในหน้าที่ การงานและพ้นจากความทุกข์ จนกระทั่งเป็นพัฒนาการเป็นนิยาย “พุทธตันตระ” ซึ่งถือว่าเป็นการเริ่มต้นของ “ยุคเครื่องรางของขลัง” ที่อาศัยเวทมนตร์ คาถา การบริกรรมเพื่อป้องกัน สร้างความมั่นใจแก่ผู้นับถือได้รู้สึกปลอดภัย เกิดโชคลาภ และเป็นหลักการเชิงอุดมคติตามความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีความชาญฉลาดไม่เท่ากัน จำเป็นต้องพึ่งพาเวทมนตร์ คาถา จนเกิดเป็นมนตรา เลขยันต์ เครื่องรางของขลัง และเป็นการท่องสวดมนต์ตราต่าง ๆ เพื่อเป็นการบูชาเทวรูปหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อที่ยึดถือกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งยันต์เทียนได้นักวิชาการและนักคิดได้ให้ความหมาย ดังนี้

Institute of Language, Arts and Culture Chiang Mai Rajabhat University (2007) ได้ให้ความหมายยันต์เทียนว่า เป็นการลงหรือเขียนอักขระ หลักธรรมลงบนแผ่นกระดาษ และนิยมมีการจารึกชื่อผู้บูชากำกับลงในเทียนด้วย โดยผู้ทำยันต์เทียนจะต้องเป็นผู้ที่ทรงวิทยาคม เพื่อให้ยันต์เทียนเกิดผลานุภาพแก่ผู้บูชาให้ได้รับผลดีตามประเภทของยันต์ที่ เช่น สืบชาติตา ลดเคราะห์ รับโชค

Chaichomphu (2009) ได้กล่าวถึงยันต์เทียนว่าเป็นพิธีกรรมการปลุกเสก การลงคาถาอาคมจากผู้ที่มีอาคมโดยจะเริ่มจากการทำไส้เทียน ซึ่งทำจากกระดาษที่มีการลง อักขระ เลขยันต์ต่าง ๆ ตามประเภทของเทียนที่จะนำไปพันเข้ากับขี้ผึ้งอีกทีเพื่อทำเป็นเทียนยันต์ต่าง ๆ

Suwannarupo (2011) ได้ให้ความหมายของยันต์เทียนล้านนาว่า เป็นพิธีกรรมทางความเชื่อของคนล้านนาที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นหนึ่งในพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่แฝงไปด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยทั่วไปยันต์เทียนที่บูชามีทั้งฝ่ายขาวและฝ่ายดำที่ได้รับการสืบทอดจากลัทธิพราหมณ์ในอินเดียโบราณที่มีความเชื่อทางไสยศาสตร์จนกลายมาเป็นอักขระเลขยันต์โดยลำดับ

Muangmun (2021) ได้กล่าวว่า ความเป็นมายันต์เขียนไม่มีใครสามารถบอกความแน่ชัดได้ ว่ากำเนิดเมื่อไร ใครเป็นผู้คิดค้น แต่เกิดขึ้นมาพร้อมกับความคิดของมนุษย์ที่กลัวต่อสิ่งที่มองไม่เห็นที่เรียกว่า อำนาจเร้นลับ เพราะมนุษย์เกิดความกังวลความกลัวและเกิดความทุกข์ โดยเสาะแสวงหาที่พึ่งพาทางด้านจิตใจ โดยยันต์เขียนได้รับอิทธิพลจากลัทธิพระเวทในศาสนาพราหมณ์ได้ถ่ายทอดสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการช่วยเหลือตามความเชื่อในท้องถิ่นในการขับไล่เสนียด จัญไร ลดเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ ป้องกันเคราะห์ร้าย สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ เพื่อให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

Rungruengsri (1991) ได้อธิบายความหมายของยันต์เขียนไว้ว่า เป็นลายที่เขียนบนลำเทียน ประกอบด้วยอักขระ ลวดลายลงในกระดาษหรือใช้เขียนยันต์หุ้มด้ายใส่เทียนก็มี โดยเชื่อกันว่าเทียนที่ผู้ทรงวิทยาคมทำให้นั้นจะช่วยให้ผู้บูชาเทียนได้รับผลดีตามประเภทของยันต์ที่ลงไว้ เช่น สืบชาติตา ลดเคราะห์ รับโชค เป็นต้น

Wangombat (2020) ได้อธิบายว่า ยันต์เขียนเป็นที่นิยมตามความเชื่อชาวล้านนาที่เชื่อว่าการจุดเทียนบูชาจะช่วยลดเคราะห์หรือสะเดาะเคราะห์ โดยผ่านพิธีกรรมจากพระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวชมา แล้วนำเทียนมาจุดบูชาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการป้องกันภัยและสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ เช่น เสนียดจัญไร ทุกข์โศกโรคภัย ฯลฯ ซึ่งยันต์เขียนจะมีลักษณะแตกต่างจากเทียนทั่วไปที่ใช้กราบไหว้บูชา โดยยันต์เขียนเป็นไสยเวทอีกสายหนึ่งที่มุ่งให้เห็นผลและกระทำกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเชื่อว่ายันต์เขียนจะทำให้เกิดเสน่ห์ มีพลังอำนาจ มีคุณวิเศษที่มากมายที่ช่วยให้ได้ผลแม้สิ่งที่ไม่น่าเชื่อก็สามารถเกิดขึ้นได้ตามแรงศรัทธาและการอธิษฐานจิต

Office for the Promotion of Arts and Culture Chiang Mai University (2020) ได้ให้ความหมายว่า ยันต์เขียนเป็นการนำเทียนขี้ผึ้งที่พันหรือหล่อด้วยขี้ผึ้ง มีไส้อยู่ตรงใจกลาง มีลักษณะเป็นแท่ง เทียนขี้ผึ้งจะสีขึ้นรูปด้วยขี้ผึ้งมีด้ายดิบเป็นไส้ แบ่งตามน้ำหนักและเรียกชื่อตามประโยชน์ เช่น เทียนเหล้มบาท เทียนเหล้มเฟื้อง เทียนค่าตึง เทียนเงิน เทียนคำ เทียนส่งเคราะห์-รับโชค เป็นต้น และนิยมนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อและศาสนาในท้องถิ่น

Thai Cultural Encyclopedia Foundation Siam Commercial Bank (1999) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ยันต์เขียนเป็นพิธีบูชาเทียนที่ทำขึ้นเป็นพิเศษ โดยมีไส้เทียนที่ทำด้วยกระดาษที่ลงอักขระ เลข ยันต์ตามที่อาจารย์ผู้ทำมีความประสงค์ที่จะทำเพื่อให้แก่ผู้บูชา โดยทั่วไปแล้วนิยมบูชาเทียนเพื่อสืบชะตา ลดเคราะห์และรับโชค

จากความหมายข้างต้น ยันต์เขียนเปรียบเสมือนเครื่องมือสร้างขวัญและกำลังใจที่สำคัญต่อวิถีความเป็นอยู่ในชุมชนล้านนา โดยยันต์เขียนเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากการนำเทียนขี้ผึ้งมาใช้หุ้มอักขระคาถา อาคม เลขยันต์ที่เขียนลงบนกระดาษและบางประเภทจะนำชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด

ของผู้บูชาพันเข้ากับไส้เทียนที่ทำด้วยเส้นด้ายดิบ โดยเส้นด้ายดิบที่เป็นไส้เทียนจะมีจำนวนเส้นที่แตกต่างกันตามลักษณะของแต่ละยันต์เทียน ซึ่งการทำยันต์เทียนนั้นผู้ทำจะต้องเป็นผู้ทรงวิทยาคมเกี่ยวกับยันต์เทียน ซึ่งส่วนใหญ่จะพระสงฆ์ที่ทรงความรู้หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาก่อน และเชื่อว่ายันต์เทียนมีพลังงานในการเกื้อหนุน ส่งเสริม ช่วยปกป้องรักษา ค้ำครองและบรรเทาความทุกข์ เป็นเวทมนต์คาถาที่ช่วยให้เกิดความอยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัย ไข้เจ็บ ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ การงาน ชีวิต และเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็นสิริมงคล ไร้เสนียดจัญไร และอันตรายต่าง ๆ ตามความเชื่อจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชาวล้านนาสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประเภทของยันต์เทียนในล้านนา

จากการศึกษาทั้งในหนังสือตำราพัสสา เอกสารต่าง ๆ รวมถึงการลงพื้นที่สัมภาษณ์ท่านผู้รู้หลายท่านเกี่ยวกับยันต์เทียนล้านนาต่าง ๆ ได้พบว่ายันต์เทียนล้านนาที่ใช้กันนั้น ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกันกับที่ใช้ในจังหวัดต่าง ๆ ในเขตล้านนา แต่ก็มีต่างกันอยู่บ้างในส่วนของคำกล่าวบูชาเทียนเป็นส่วนใหญ่ เพราะคำกล่าวบูชาเทียนนั้นจะขึ้นอยู่กับว่าครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่สืบทอดกันมา โดยทั่วไปชุมชนในล้านนาจะนิยมทำการจุดบูชายันต์เทียนตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1. การจุดบูชาเพื่อให้รอดพ้นจากเคราะห์ภัยและอันตรายทั้งปวง 2. การจุดบูชาเพื่อส่งเสริมดวงชะตา ความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและครอบครัว 3. การจุดบูชาเพื่อให้เกิดโชคลาภ

จากเป้าหมายการจุดยันต์เทียนตามความเชื่อทำให้การบูชาเทียนในล้านนาจะมุ่งเน้นยันต์เทียนจำพวกหลักเคราะห์ ส่งเสริมโชคชะตา โดยพิธีกรรมจะมีการไหว้พระเจริญพุทธมนต์ และแผ่เมตตาน้อมระลึกจิตใจให้สงบ อธิษฐานจิตตามความปรารถนา และระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยหรือพระแก้วเจ้าสามประการ (ดวง) เพื่อให้ยันต์เทียนเกิดพุทธานุภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพ ทำให้การดำรงชีวิตเกิดความร่มเย็นเป็นสุข และลำดับต่อมาจะสวดบูชาคาถายันต์เทียนก่อนทำการจุดบูชาทุกครั้ง อย่างไรก็ตาม ยันต์เทียนในล้านนามีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามลักษณะและเป้าหมายของการบูชา แต่โดยรวมยันต์เทียนสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ ยันต์เทียนประเภทหวังผลทางดี และยันต์เทียนประเภทหวังผลทางร้าย ซึ่งแต่ละประเภทสามารถแบ่งออกได้หลายอย่าง ดังนี้

1. ประเภทหวังผลทางดี โดยทั่วไปเป็นที่นิยมจุดบูชาในล้านนาปัจจุบัน ได้แก่ 1) ยันต์เทียนเพื่อช่วยลดเคราะห์หรือปาลเคราะห์ทั้งหลาย เพื่อลดเคราะห์จะทำให้สิ่งเลวร้ายลดลงหรือหายไปได้ หรือเกิดกรณีที่สร้างความเดือนร้อน ขึ้นโรงขึ้นศาล และสิ่งอัปมงคล (ชืด) ในครอบครัว ฯลฯ เช่น ยันต์เทียนสะเดาะเคราะห์ ยันต์เทียนหัวใจนักขัตตฤกษ์ ยันต์เทียนแคล้วคลาด เป็นต้น 2) ยันต์เทียนเพื่อส่งเสริมดวงชะตา (สืบชาติ) สืบท่ออายุ เช่น ยันต์เทียนหัวใจพระเจ้า เป็นต้น 3) ยันต์เทียนเพื่อหนุน

ส่งผลให้เกิดโศกนาฏกรรม เพื่อหวังผลให้ผู้บูชาได้เกิดโศกนาฏกรรมจากการค้าขาย การเสี่ยงโชค เช่น ยันต์เทียน มหานิยม ยันต์เทียนฉิมพลีเดินดง ยันต์เทียนนกคุ้ม ยันต์เทียนพระสิวลี เป็นต้น

2. ประเภทหวังผลทางร้าย เพื่อหวังผลทางร้าย ได้แก่ 1) ยันต์เทียนผ่าจัน เพื่อให้เกิดการ เลิกราหรือแตกแยก 2) ยันต์เทียนแข่ง เพื่อใช้สำหรับการแข่งบุคคลที่ไม่ชอบพอหรือทำให้บุคคลนั้น เกิดความทุกข์ ชีวิตจะต้องเปื้อนด้วยคราบน้ำตา และ 3) ยันต์เทียนเสน่ห์ เพื่อใช้สำหรับผิวเมีย ทะเลาะกัน ชัดใจกัน ทะเลาะกันให้กลับมาคืนดีกัน ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า ประเภทของยันต์เทียนในล้านนามีเป้าหมายเพื่อให้ผู้บูชาได้สมดังความปรารถนา ทั้งความปรารถนาที่เป็นในทางสร้างสรรค์และการทำลาย ซึ่งยันต์เทียนที่สร้างสรรค์จะมีลักษณะที่ก่อให้เกิดคุณประโยชน์ ช่วยเหลือ เกื้อกูล ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชีวิตประสบแต่ความสุข ปราศจากความทุกข์และสิ่งอัปมงคลทั้งหลาย และยันเทียนเพื่อทำลายที่มุ่งปองร้าย ทำลายผู้อื่นที่ตนไม่ชอบให้เกิดความวิบัติ ฉิบหาย เต็มไปด้วยความทุกข์ ซึ่งการใช้ยันต์เทียนขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้และในแต่ละยันต์เทียนย่อมมีอักขระ เลข ยันต์ ตารางที่แตกต่างกันไปพลาณภาพหรือสรรพคุณของยันต์เทียนนั้น ๆ โดยปกติจะมีการใส่ชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปี ของผู้ที่ต้องการลงในช่องหรือตารางยันต์ เพื่อให้เกิดพลาณภาพโดยตรงแก่บุคคลนั้น ๆ ที่ตรงปรารถนาจะทำให้เกิดตามสรรพคุณของยันต์เทียนที่บูชา

อักขระและลักษณะโครงสร้างยันต์เทียน

วัฒนธรรมล้านนามีหลักความเชื่อทางไสยศาสตร์บนพื้นฐานที่ปฏิบัติกันมา เมื่อพิจารณาจะเห็นว่ายันต์เทียนเป็นหนึ่งในไสยเวทย์ที่คอยกระตุ้นย้ำเตือนจิตใจ และยึดเหนี่ยวจิตใจชุมชน และเป็นวิธีการเผยแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้ทำยันต์เทียนและผู้ใช้ ให้รู้จักการสำรวมระวังข้อห้ามและข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ยันต์เทียนเกิดพลาณภาพตามความปรารถนา ตามประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรมได้แสดงให้เห็นว่ายันต์เทียนในล้านนาได้รับอิทธิพลจากการด้านไสยศาสตร์สายมอญพม่าที่ความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะชนเผ่าพื้นเมืองในล้านนาของยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมืองหรือยุคฟื้นฟูเชียงใหม่โดยพญากาวิละได้ออกรวบรวมผู้คนในเมืองหลายกลุ่มให้กลับมาอยู่เชียงใหม่อันประกอบด้วยชนหลายกลุ่ม มีไทยใหญ่ ไทเขิน ไทลื้อด้วยเป็นต้น มีคำกล่าวจากเจ้าส่วยต่อวิชา วัดกองมูคำเชียงตุงว่า “คาถายวน ยาไต อังมาน” ที่แสดงให้เห็นว่าคาถา (เก่ง) นั้นต้องคนยวน (ล้านนา) คนไตเก่งยา คนพม่าเก่งอาง (ยันต์) ในตำรายันต์ได้บันทึกอิทธิพลยันต์พม่าต่อเลขยันต์ล้านนาว่า สมัยหนึ่งเจ้าราชครูแห่งเมืองอังวะได้มอบตำรายันต์เทียนสามเล่มให้แก่ราชครูวัดสวนดอก ได้แก่ เทียนมหารัตนะจีปอม มหารัตนะย่านอ่อง ซึ่งยันต์ล้านนามีความ

หลากหลายทั้งรูปแบบยันต์ แนวคิดในการผูกยันต์ และแฝงด้วยแนวคิดทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การเขียนยันต์สามารถจำแนกได้หลากหลายตามความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น Nakornthap (2017) ได้จำแนกลักษณะการเขียนอักขระ เลขยันต์ในล้านนาที่ไว้ 4 แห่ง ได้แก่

1. เลขยันต์ลงด้วยอักษรธรรมล้านนา การลงเลขยันต์ในล้านนาจะใช้อักษรในการลงยันต์ ได้แก่ อักษรไทหนัก (ขอมเมือง) นิยมใช้บันทึกกวีนิพนธ์ประเภทโคลงอักษรฝักขาม อักษรที่ปรับปรุงมาจากอักษรสุโขทัย มักพบในศิลาจารึก อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง อักษรขอมเมืองนิยมใช้จารคัมภีร์พุทธศาสนา (Bunsiricharungrat, 2011)

2. เลขยันต์ลงในยันต์เทียน เลขยันต์ในเอกสารพวกปี่สาที่บันทึกตำราเลขยันต์ในทางล้านนา พบว่า ยันต์ส่วนใหญ่ที่ใช้ทำเทียน “ปูจา” เพื่อจุดบูชาแก่พระพุทธรูปหรือจุดในลักษณะอื่น เพื่อให้เกิดผลทางไสยศาสตร์แก่ผู้จุด เช่น จุดแล้วจะเกิดลาภ ชายของดี มีคนรัก พันคดีความ เป็นต้น

3. เลขยันต์ลงในกระดาษปี่สาล้านนา การลงอักขระนิยมเป็นการสักยันต์ที่รับอิทธิพลและแพร่หลายจากชนชาติใกล้เคียงมาสู่ล้านนาก่อนจะมานิยมในภาคกลาง จึงไม่พบยันต์สักแบบดั้งเดิมในตำราสมุดไทยภาคกลาง ในทางตรงข้ามกลับพบยันต์สักจำนวนมากในปี่สาเลขยันต์ล้านนา

4. เลขยันต์จารึกหรือเขียนในผ้ายันต์ มีขนาดใหญ่กว่าขนาดผ้ายันต์ปกติทุกภาค พบว่า มีตำราในการสร้างผ้ายันต์เหล่านี้อย่างพิสดารได้มีประกอบเฉพาะ ได้แก่ 1) ยันต์พระสิหิงค์ 2) ยันต์มหาสะทูป 3) ยันต์โขงชะตา 4) ยันต์ยักษ์ถือดอกบัวหรือพระควัม 5) ยันต์นาคบัวงบาทค์ 6) ยันต์ตัวเพ็ง-ตัวชน เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น ผ้ายันต์พระสิหิงค์หลวงที่จำหน่ายในวัดพระสิหิงค์ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี 2558 มีขนาดใหญ่ถึง 120 ซม. คูณ 90 ซม. จึงทำให้ผ้ายันต์พระสิหิงค์หรือผ้ายันต์พระสิงห์นี้เป็นผ้ายันต์ที่เด่นมาก เพราะมีขนาดใหญ่และวาดรูปลงสีอย่างสวยงาม ผ้ายันต์นี้ว่าขึ้นตามนัยแห่งคัมภีร์ตรีนิสิงเห ต่อมานักวิชาการไทยค้นพบภาพวาดลักษณะยันต์พระสิหิงค์ที่ถ้ำเมืองม่อนยั่ว ประเทศเมียนมาซึ่งมีความสำคัญมากทีเดียว (Nakornthap, 2017)

การลงอักขระเลขยันต์ในล้านนาได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของพม่าที่มีความสัมพันธ์ระหว่างล้านนาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ปรากฏในตำนานหรือพงศาวดารที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองที่มีความสำคัญในอาณาจักรล้านนาที่เต็มเปี่ยมไปด้วยจารีตขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่ประชากรจะสืบเชื้อสายจากไทยยวนหรือโยนกที่มีวัฒนธรรมประเพณี ระบบการนับวันเดือนปี ภาษาพูด และภาษาเขียนตลอดจนค่านิยมต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยการยันต์เทียนจะมีลักษณะความคล้ายคลึงและถูกเขียนด้วยอักขระล้านนาหรืออักษรธรรมเพื่อใช้แทนภาษาบาลี ซึ่งในตัวยันต์เทียนจะลงอักขระย่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงได้แสดงธรรมแก่เหล่าสาวกทั้งหลาย ซึ่งลักษณะโครง

เรือนของยันต์เทียนส่วนมากจำแนกออก 5 ลักษณะ ได้แก่ 1. รูปเรือนบ้าน เช่น ยันต์เทียนสะเดาะเคราะห์ 2. รูปใบไม้ เช่น ยันต์เทียนสืบชะตา 3. รูปสี่เหลี่ยม เช่น ยันต์เทียนสะเดาะเคราะห์ 4. ฐานกลม ปลายเหลี่ยม เช่น ยันต์เทียนสืบชะตา และ 5. รูป พระ เทวดา คน ยักษ์ สัตว์ เช่น ยันต์เทียนพระสิมพลี ยันต์เทียนเมตตา

การเขียนยันต์มีการบันทึกไว้ที่กระดาษสา (บับสา) เพื่อเป็นการสืบทอดให้แก่ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะศิษยานุศิษย์ได้สานต่อและยึดปฏิบัติกัน ซึ่งยันต์เทียนจะถูกเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา และการเขียนลงในเทียนจะนิยมบูชาคุณพระรัตนตรัย ขณะที่การเขียนลงผ้ายันต์ใช้เป็นเครื่องรางของขลัง เช่นเดียวกับการจุดยันต์เทียนบูชา ซึ่งการนำอักษรท่องถิ่นมาจารึกลงในใบลาน บับสา ผ่า และเทียน เป็นการแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์แห่งความงดงามทางด้านภาษาศาสตร์ในท้องถิ่น ซึ่งการลงอักขรเลขยันต์จะมีโครงสร้างที่บ่งบอกถึงสรรพคุณของยันต์เทียน เช่น การจะใช้สะเดาะ ปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย โครงสร้างยันต์จะมีลักษณะเป็นเรือนบ้านรูปสี่เหลี่ยมหรือลักษณะรูปร่างเป็นใบไม้มีฐาน ทรงกลม ปลายเหลี่ยม ก็จะแสดงให้เห็นถึงการสืบชะตาแก่บุคคลให้มีอายุยืนยาว ปราศจากโรคภัยและสิ่งเลวร้ายที่จะเข้ามาทำลายได้ ซึ่งจะเป็นได้ว่ายันต์เทียนในชุมชนล้านนาได้แสดงให้เห็นถึงความเด่นชัดทางด้านจารีตประเพณี และวิถีปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และบอกกล่าวโดยการจารึกลงในใบลาน บับสา เพื่อให้อนุชนได้รับการศึกษาถ่ายทอดสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักปฏิบัติของผู้ทำยันต์เทียน

ประเพณีและวัฒนธรรมล้านนาได้แสดงให้เห็นถึงแบบแผน ประเพณี วัฒนธรรม และสิ่งที่ถูกใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจแก่ชุมชน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึก ความคิด และความเชื่อที่ได้สั่งสมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนเกิดความเคยชินที่เรียกว่า นิสัยสังคม (Koset, 1965) ซึ่งชุมชนล้านนาถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และเพียบพร้อมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณีที่งามมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ภายหลังที่ประเทศไทยได้รวบตัวกันเป็นหนึ่งเดียว แต่กระนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนก็ไม่เคยจืดจาง (Anurak and Sakunphat, 2008) และความเจริญรุ่งเรืองทางด้านพระพุทธศาสนาที่มีพระสงฆ์ผู้ทรงความรู้ทั้งทางด้านภาษา ท้องถิ่นและภาษาบาลีที่ได้ทำการรจนาแต่งวรรณกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และเป็นการจารึกความเชื่อในท้องถิ่น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับศาสตร์เลนลับและความเชื่อเกี่ยวกับคาถาอาคม อักษร เลขยันต์ เครื่องรางของขลัง

ความเชื่อที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ การบูชายันต์เทียนเพื่อจุดในการส่งเสริมดวงชะตา ลดเคราะห์ รับโชคหรือบรรเทาความทุกข์ที่เป็นภัยวิบัติที่เกิดขึ้น ณ

ขณะนั้น โดยการทำยันต์เขียนในลำนนาเป็นอุบายอย่างหนึ่งที่พระสงฆ์และผู้ทรงวิทยาคมได้นำหลักคำสอนทางศาสนาเข้ามาประยุกต์ใช้กับชุมชน โดยการทำยันต์เขียนที่เหมาะสมผู้กระทำต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรมที่เคร่งครัดตามหลักพระพุทธศาสนา จะต้องเป็นผู้ที่ถึงพร้อมด้วยการบำเพ็ญบุญ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน ศีล และภาวนา ด้วยเหตุแห่งความเชื่อในลำนนาผู้ที่ทรงคุณธรรมจริยธรรมจะสามารถแผ่จิตหรืออธิษฐานจิตให้เขียนที่ทำได้เกิดผลในทางที่ดีและเพิ่มพูนประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แม้ขั้นตอนการปฏิบัติจะเป็นข้อวัตรเบื้องต้น แต่ผู้กระทำยันต์เขียนก็ต้องเป็นผู้ที่เต็มเปี่ยมด้วยศีล 5 เพื่อมุ่งหวังให้ได้ผลในทางที่ดี ช่วยในการสะเดาะเคราะห์ สืบชะตา และรับโชคตามความเชื่อของท้องถิ่น และผู้ทำการเขียนยันต์เขียนจะต้องตั้งตนอยู่ในหลักบุญกิริยาวัตถุเพื่อให้เกิดความขลังของคาถาอาคมที่ลงในยันต์ ตั้งตนให้อยู่ในศีลาจารวัตรตามหลักศีล ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างด้วยความดีงามอยู่เสมอ ขณะที่ผู้นำเขียนไปจุดบูชาก็เช่นเดียวกัน จะต้องรักษาศีล ให้ทาน และหมั่นเจริญสติภาวนาอยู่เสมอ เพื่อให้เขียนที่จุดเป็นการเกื้อหนุน ส่งเสริมทางด้านโชคชะตา ราศี และพ้นจากเคราะห์ภัยทั้งหลาย ตามหลักการทั่วไปยันต์เขียนไม่ได้เขียนเป็นอักขระลงในยันต์เขียน แต่ก็เป็นเชิงสัญลักษณ์ที่ควรพึงกระทำสำหรับผู้เขียนยันต์และผู้นำไปจุดบูชาที่จะต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของผู้ทำให้ปฏิบัติตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ดังนี้

1. ทาน การทำความดีด้วยการให้ รู้จักการ สละ เผื่อแผ่ แบ่งปัน ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุที่เป็นอามิสทาน เช่น เงินทอง ข้าวของ เครื่องใช้ ปัจจัย 4 หรือการให้ทานด้วยวิชาความรู้เป็นวิทยาทานที่เรียกว่าธรรมทานที่สามารถช่วยคนอื่นให้รอดพ้นจากความทุกข์ รู้จักการใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหา และการให้อภัยแก่บุคคลที่เผลอทำผิดด้วยการยกโทษให้ที่เรียกว่าอภัยทาน โดยรู้จักการให้ออกาสแก่ผู้กระทำความผิดได้รู้จักการปรับปรุงตัว แก้ไขข้อบกพร่องที่ได้กระทำลงไปและให้หันกลับมากระทำใหม่ในทางที่ถูกที่เหมาะสม ผู้ทำยันต์เขียนจึงเป็นการช่วยเหลือ อนุเคราะห์ คำชุมนชนให้สำรวจระวังกาย วาจา และจิตใจ โดยยันต์เขียนจะเป็นเครื่องมือที่เปรียบเสมือนธรรมทานในการสั่งสอน อบรม คอยย้ำเตือนสติ และคอยเป็นเครื่องประคับประคองชีวิตแก่ชุมชนในลำนนา นอกจากนี้ ผู้ทำยันต์เขียนจะต้องเป็นผู้ลดความเห็นแก่ตัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวหรือมีจิตใจคับแคบ ไม่ควรยึดติดในวัตถุสิ่งของ รู้จักการบริจาคที่จะช่วยบรรเทาความเดือดร้อน เป็นประโยชน์ต่อผู้รับและสังคมโดยรวม

2. ศีล การสำรวจระวังทางด้านกาย วาจา และจิตใจให้เป็นปกติ ไม่ก่อความเดือดร้อน ความเสื่อมเสีย และละเมิดกฏบัญญัติทางธรรมและสังคม ผู้เขียนยันต์เขียนจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยศีลาจารวัตรที่เหมาะสมแก่ผู้คนที่ทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีแนวปฏิบัติทางกายและวาจา ใจตามหลักพระพุทธศาสนา ได้แก่ การรู้จักสังวรระวังเกี่ยวกับศีล 5 หรือศีล 8 เพื่อเป็นการฝึกฝนตนเองมิให้ไปเบียดเบียนผู้อื่น รู้จักการใช้เหตุผลตามหลักความจริง รู้จักวิธีการลด ละ เลิกสิ่งอันนำไปสู่ความเสื่อม

ทั้งหลาย มุ่งกระทำความดีเพื่อพัฒนาชีวิตตนเองและผู้อื่นมิให้ตกต่ำ โดยศีลจะเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความมีเมตตากรุณาต่อมนุษย์และสรรพสัตว์ ผู้รักษาศีลเมื่อกระทำความดีโดยยอมทำให้สิ่งนั้นบรรลุนั้นและเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3. ภาวนา การเจริญสมาธิภาวนาให้เข้าใจถึงความจริงแห่งชีวิต ความจริงแห่งสังขะ และความเป็นไปแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นวิถีแห่งความดีตามแนวทางพระพุทธศาสนาและสังคมให้การยอมรับ โดยภาวนาจะช่วยปลูกฝังจิตใจให้รู้จักผิด ชอบ ชั่ว ดี และช่วยพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญาอันแท้จริง ก่อเกิดความสันติสุขทางด้านร่างกายและจิตใจ เข้าใจและเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งภาวนาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการทำย่นต์เทียบ โดยผู้กระทำจะต้องเป็นผู้มีความเพียร มีตบะ และตั้งจิตอธิษฐานบริกรรมคาถาให้ย่นต์เทียบได้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ซึ่งภาวนาเป็นสิ่งสำคัญในการทำย่นต์เทียบจากอิทธิฤทธิ์และอาคมของผู้กระทำตามความเชื่อในท้องถิ่น แต่อย่างน้อยภาวนาจะเป็นการน้อมรำลึกให้จิตใจได้สงบ ร่มเย็น เตือนสติตนเองให้เกิดสติปัญญา รู้จักคิดอย่างรอบคอบและก่อประโยชน์สุขแก่ตนเองและสังคม

หลักบุญกริยาวัตถุจึงเป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้นที่ผู้ทรงวิทยาคมหรือผู้ทำย่นต์เทียบจะพึงปฏิบัติ และถือว่าเป็นหลักเบื้องต้นของผู้ที่มีคุณสมบัติในการทำย่นต์เทียบให้เกิดอานุภาพตามความปรารถนาของผู้ใช้ เพราะความเชื่อในท้องถิ่นจะยึดมั่นพระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวิทยาคมที่ทำย่นต์เทียบจะต้องเต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม ข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อให้ย่นต์ที่ใช้เกิดประสิทธิภาพตามแรงอธิษฐานอย่างแท้จริง และเป็นการช่วยให้ผู้ใช้ได้พ้นจากความทุกข์ ความเจ็บป่วย ปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ได้โชคลาภ และหลีกเลี่ยงจากเสนียดจัญไรทั้งปวงได้อย่างแท้จริง

จุดประสงค์และเป้าหมายการเขียย่นต์เทียบ

การจุดบูชาย่นต์เทียบตามความเชื่อถือในล้านนาที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนากับศาสนาพราหมณ์ ที่ส่งผลต่อจิตใจได้และเป็นสิ่งที่แฝงด้วยความเร้นลับ โดยการบูชานิยมทำเองหรือให้ผู้อื่นกระทำตามโอกาสเทศกาลต่าง ซึ่งจะช่วยส่งเสริมราศี ปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย สะเดาะเคราะห์ รับโชค ฯลฯ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของการจุดเทียบไว้แตกต่างกัน ดังนี้

Payomyong and Asana (1995) ได้กล่าวเป้าหมายการจุดย่นต์เทียบว่า การบูชาเทียบเป็นการนำเทียบผ่านพิธีกรรมแล้วมาจุดบูชา เพื่อให้รอดพ้นจากเคราะห์ เมื่อบูชาเทียบแล้วจะทำให้ได้รับโชคที่อยู่เย็นเป็นสุข ไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว ซึ่งย่นต์เทียบใช้เพื่อจุดประสงค์หลัก 3 อย่าง ได้แก่

1. บูชาเทียบหลักเคราะห์ ถือว่าทุกคนมีทั้งเคราะห์ดีและเคราะห์ร้าย เคราะห์ดีเรียกว่า โสมะเคราะห์ร้ายเรียกว่า ปาปะ ปาปะให้ผลเป็นทุกข์ จึงต้องมีการบูชาเพื่อหลีกเลี่ยง ปาปะ การบูชาแบบนี้คือ

บูชาเทียนหลักเคราะห์ ดังข้อความ “เคราะห์เจ็บ เคราะห์ใหม่ เคราะห์ไข้ เคราะห์หนาว เคราะห์เมื่อ ยืนเมื่อเดียว”

2. บูชาเทียนรับโชค ถือกันว่าเคราะห์กับโชคเป็นของคู่กัน เมื่อคนประสบเคราะห์กรรมแล้ว มักจะมีโชค หรือคนได้รับโชคมาก ๆ มักจะมีเคราะห์ คนโบราณท่านจึงทำเทียนไว้เพื่อบูชาพระเคราะห์ของตน คือ พระอาทิตย์พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระพฤหัสบดี พระศุกร์ พระเสาร์ และ พระเกตุ รวมเรียกว่านพเคราะห์

3. บูชาเทียนอยู่จุดใจหรือต่ออายุ บางทีเรียกว่าเทียนสืบชะตา เทียนนี้มักจะทำด้วยขี้ผึ้ง แท้ สีสาย คือเส้นด้ายที่ทำเป็นไส้เทียนและจะไข้ไส้เทียนเท่ากับอายุของผู้บูชา

กล่าวโดยรวม ยันต์เทียนนิยมใช้และปฏิบัติสืบต่อมา โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อช่วยบรรเทา ความทุกข์ ขจัดสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากตนเองและครอบครัว นำสิริมงคลเข้ามาสู่ชีวิต หนุนดวงชะตาให้ อยู่ดีมีสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทำชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ และโชคลาภ ซึ่ง หากช่วงชีวิตเกิดเหตุการณ์ที่สร้างความทุกข์เดือดร้อนใจก็นิยมจุดบูชายันต์เทียน โดยพระสงฆ์หรือผู้ ทรงวิทยาคมเป็นผู้ทำให้แก่ผู้ไข้ เพื่อช่วยให้หายจากเคราะห์ร้าย ส่งเสริมชีวิตและรับโชค นอกจากนั้น ยันต์เทียนยังมีเป้าหมายเพื่อใช้ในเหตุการณ์ที่เกิดอุปสรรคในชีวิต เช่น การขึ้นโรงขึ้นศาล ผัวหนี เมีย หน่าย ของหาย เป็นต้น ทำยันต์เทียนมีความสำคัญต่อชีวิตของชุมชนมาจวบจนทุกวันนี้

สัญญายันต์เทียนต่อวิถีชีวิตชุมชน

ยันต์เทียนเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของล้านนาที่มีการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อ เรื่องจิตวิญญาณกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อแบบพราหมณ์ และความเชื่อทางพิธีกรรมที่ผสมกัน อย่างกลมกลืน และเชื่อมโยงคำสอนทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้ทำและผู้บูชา โดยคำสั่งสอนถือเป็น อุบายช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เกิดความมั่นคงและตั้งตนอยู่บนศีลธรรมอันดีงาม โดย อาศัยแรงศรัทธาพุทธานุภาพ ธรรมมานุภาพ สังฆานุภาพของยันต์เทียน เพื่อช่วยบรรเทาทุกข์และ เคราะห์ต่าง ๆ เจริญด้วยหน้าที่การงานที่ดี (The Office of the University of Lanna, 1995) การ ทำให้ยันต์เทียนถือได้ว่าเป็นสัญญาแห่งการใช้ชีวิตของชุมชนโดยสัญญาที่เกิดจากยันต์เทียน ได้แก่

สัญญาทางด้านจิตใจ ยันต์เทียนถูกนำมาใช้เพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ เมื่อ เกิดสภาวะหวั่นไหว เกิดความทุกข์ จิตใจขุ่นมัว ฯลฯ การใช้ยันต์เทียนเป็นเครื่องที่คอยขโลมจิตใจ ชุมชนให้เกิดความสงบ บรรเทาความทุกข์ร้อนที่เกิดภายในจิตใจ เมื่อชีวิตและโชคชะตาประสบความ ทุกข์ยากลำบาก โดยยันต์เทียนจะเป็นสัญญาส่งเสริมให้เกิดขวัญกำลังใจในการใช้ชีวิตต่อไป

สัญญาทางด้านความศักดิ์สิทธิ์/สิริมงคล ยันต์เขียนเปรียบเสมือนเครื่องรางของขลังที่ใช้ในการปกป้อง รักษา เป็นเกราะคุ้มกันภัยร้ายที่ช่วยขจัดสิ่งชั่วร้าย เสนียดจัญไร สิ่งอัปมงคลทั้งหลาย เพื่อให้ชีวิตได้พบเจอแต่สิ่งดีงาม เป็นมงคลแก่ชีวิต ทำให้ชีวิตอยู่ด้วยความราบรื่น และเป็นสัญญาแห่งการส่งเสริมโชคชะตาให้แก่ผู้ที่บูชาให้มีความเจริญรุ่งเรืองในกิจการงานต่าง ๆ

สัญญาทางด้านศาสนาและพิธีกรรม เทียนเป็นเครื่องสักการะชนิดหนึ่งเพื่อใช้ไหว้บูชาพระรัตนตรัย แต่ในล้านนាយันต์เขียนมีลักษณะที่แตกต่าง โดยการบรรจุชื่อ นามสกุล วัน เดือน ปีเกิด เพื่อให้พระรัตนตรัยและมนตราที่เป็นอักขระพันในไส้เทียนให้เกิดพลาณภาพช่วยเกื้อกูลผู้ที่ได้จารึก/เขียนชื่อนามสกุลในเทียนนั้น ทำให้ยันต์เขียนเป็นสัญลักษณ์แห่งพิธีกรรมทางด้านศาสนาและเวทมนต์ที่สังคมยึดถือปฏิบัติกันมา

สัญญาทางด้านวัฒนธรรม ยันต์เขียนแสดงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา วัฒนธรรม บ่อเกิดของวิถีชีวิต ที่มีความสัมพันธ์กับสังคม สภาพแวดล้อม และการดำรงอยู่ของมนุษย์ ซึ่งสัญญาเชิงวัฒนธรรมเป็นการแสดงให้เห็นถึงมิติทางด้านอารมณื ความรู้สึก และสภาพแวดล้อมในชุมชนที่เชื่อมโยงหลักปฏิบัติและความเชื่อที่ได้สืบต่อกันมา และเป็นรูปร่างสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงค่านิยม ความเชื่อ และวิถีการดำรงชีวิตในสังคมล้านนา ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคมที่มีอยู่จริง (Charoensin-oran, 2002)

ยันต์เขียนในล้านนาจึงเปรียบเสมือนมนต์ตราที่มีเสน่ห์ที่บรรพชนได้สร้างสรรค์และได้รับการสืบทอดในการปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และบางพื้นที่ในประเทศได้นำแนวคิดและการใช้ยันต์เขียนไปใช้ในพื้นที่ตนเอง แต่หาใช่ว่าจะมีลักษณะที่เด่นชัดเหมือนดังในล้านนาที่ยันต์เขียนเปรียบเสมือนสิ่งหล่อเลี้ยงจิตใจให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเป็นสิ่งช่วยเหลือ ชัดเกล้าจิตใจชุมชนให้ต่อสู้กับปัญหา และขโมยจิตใจให้ดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสแห่งอุปสรรคทั้งปวง ซึ่งยันต์เขียนเป็นสัญลักษณ์มีคุณค่าต่อวิถีความเป็นอยู่ในชุมชน แม้ชีวิตจะมีความสุขหรือทุกข์ก็นิยมที่จะใช้ยันต์เขียนในการจุดบูชาพระรัตนตรัยเพื่อหวังผลให้เกิดการเกื้อกูล อุดหนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือขจัดปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้ออกไปจากชีวิตตนเองและครอบครัว ซึ่งสัญญาแห่งยันต์เขียนจึงเป็นอัตลักษณ์ที่แสดงให้เห็นคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจ พิธีกรรม การส่งเสริม/ช่วยเหลือ การปัดเป่าสิ่งเลวร้าย และเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน

สรุป

สัญญาการใช้ยันต์เขียนในวิถีชุมชนล้านนาที่เกิดจากความเชื่อในการช่วยบรรเทาความทุกข์แก่ชุมชน โดยอาศัยอานุภาพของยันต์เขียนที่พระสงฆ์หรือผู้ทรงวิทยาคมได้ทำการลงอักขระ เลข

ยันต์ และชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิดในไส้เทียนและพันกับขี้ผึ้ง โดยหวังผลให้ยันต์เทียนช่วยในการ สะเดาะเคราะห์ รัปโชค สืบชะตาหรือใช้ในกรณีต่าง ๆ ตามความประสงค์ของผู้บูชาและตามสรรพคุณ ของยันต์เทียนที่ถูกเขียนหรือบรรจุลงไป โดยการทำยันต์เทียนผู้กระทำจะต้องเป็นผู้ประกอบด้วยหลัก บุญกิริยาวัตถุ 3 ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งการทำยันต์เทียนยังเป็นอุบายอีกประการหนึ่งในการ รักษาไว้ซึ่งหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้น ยันต์เทียนในล้านนา จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชุมชนที่สะท้อนให้เห็นเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ด้านจิตใจ ที่เชื่อว่า จะบรรเทาความทุกข์ร้อนแก่ชุมชน ช่วยป้องกันมิให้เกิดภัยอันตรายหรือความวิตกกังวลต่าง ๆ สัญลักษณ์แห่งความเป็นสิริมงคล เป็นการนำความมั่งมี ความมั่นคง ความเจริญก้าวหน้า และการขับไล่ สิ่งอัปมงคล เสนียดจัญไรต่าง ๆ สัญลักษณ์ทางด้านพิธีกรรมและศาสนา การนำชื่อ นามสกุล วันเดือนปี เกิดพันเข้ากับอักขระ เลข ยันต์ และสวดมนต์เพราะเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะส่งผลให้ยันต์เทียน เกื้อกูลส่งเสริมชะตาชีวิตตนเอง และสัญลักษณ์ด้านวัฒนธรรมในล้านนาที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าทาง วัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นสัญลักษณ์ที่ถ่ายทอดความรู้สึก นึกคิด อารมณ์และ สภาพแวดล้อมชีวิตในสังคมล้านนา ทำให้การบูชายันต์เทียนเป็นจารีต ประเพณีและอัตลักษณ์ที่ดำรงมา และได้รับการสืบทอด ปฏิบัติกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

References

- Anurak, S and Sakunphat, P. (2008). *Lanna Heritage, Traditions and Way of Life*. Bangkok: C&N.
- Bunsiricharungrat, P. (2011). *The Great Sacred Mantra*. (2nd ed.). Bangkok: Na Phet Publisher.
- Chaichomphu, I. (2009). *Yantras and spells of the Northern*. Lamphun: Pinyo.
- Charoensin-oran, C. (2002). *Semiotics, Structuralism after Structuralism and the Study of Political Science*. Bangkok: Viphasa.
- Department of Religious Affairs. (2009). *Rituals and traditions*. Bangkok: The Agricultural Cooperative Association of Thailand Co., Ltd.
- Institute of Language, Arts and Culture Chiang Mai Rajabhat University (2007). *Lanna language dictionary*. (2nd ed). Chiang Mai: Chiang Mai Sangsil partnership Printing.

- Inthanon, W. (2011). *Lanna Thoughts*. Chiang Mai: Philosophy and Religion Program Department of Humanities Faculty of Humanities Chiang Mai University.
- Kanchanaphan, A. and Rami anon, C. (1990). *Rites and beliefs in northern folk medical treatment*. in health behavior Collection of articles from the 1st Health Behavior Symposium: Nakhon Pathom: Health Behavior Research Network. Medical and Public Health Coordination Center, Ministry of Public Health.
- Koset, S. (1965). *Miscellaneous Traditions*. Bangkok: The Social Sciences Association of Thailand Press.
- Muangmun, K. (2021). *An Analytical Study of Beliefs and the Inheritance of Yan Thien (Pong Thien/Candle Yantra) in Lanna*. Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Nakornthap, E. (2017). *A Study of the Doctrine of Buddhism as Appeared in Thai Yantra*. (Master Degree). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Office for the Promotion of Arts and Culture Chiang Mai University. (2020). Meaning and types of Lanna candles. Retrieved September 27, 2021, From <http://art-culture.cmu.ac.th/Lanna/articleDetail/1815>.
- Payomyong, M. and Asana, S. (1995). *Worship in Lanna Thai*. Chiang Mai: S. Printing property.
- Royal Academy. (2003). *Dictionary of the Royal Institute, 1999*. Bangkok: Nanmeebooks Publication Company.
- Rungruengsri, U. (1991). *Lanna-Thai Dictionary Mae Fah Luang edition*. Chiang Mai: Ming Muang Printing.
- Sriprachayanon, S. (2020). *Seminar on Buddhism*. Lampang: P.N. Paisai Design.
- Suwannarupo, P. *A study of Buddha Dhamma and Value as Appeared in Lanna Yuntian: A case Study of Amphur Muang, Lampang Province*. (Master Degree). Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

Thai Cultural Encyclopedia Foundation Siam Commercial Bank. (1999). *Northern Thai Cultural Encyclopedia*. Bangkok: Thai Cultural Encyclopedia Foundation Siam Commercial Bank.

The Office of the University of Lanna. (1995). *Northern Local Traditions*. Bangkok: Kitseree Printing.

Wangombat, C. (2020). *Worship candle or Tien Puja*. Retrieved September 27, 2021, From <https://wangsombatba.blogspot.com/>.

บทบาทพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ROLE OF MONKS AND PARTICIPATION IN FOREST AND WILDLIFE CONSERVATION

¹ณัฐนนท์ จิริกิจนิมิตร

¹Nadthanon Chirakitnimit

¹สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

¹Social Research Institute, Chiang Mai University, Thailand.

¹Corresponding Author, Email: nadthanon199@gmail.com

¹เบอร์โทร: 086-4414411

Received: 2022-04-09

Revised: 2021-04-25

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะเสนอบทบาทของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ซึ่งป่าเป็นแหล่งรวมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายต่าง ๆ จึงส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ป่าจึงเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์ไว้ในสภาพเดิม ซึ่งในปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อม เกิดจากการเพิ่มของประชากร (Population growth) เมื่อผู้คนมากขึ้นความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่ อาศัย พลังงาน และเกิดจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ความเจริญทางเศรษฐกิจนั้นทำให้มาตรฐานในการดำรงชีวิตสูงตามไปด้วย มีการบริโภคทรัพยากรจนเกินความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชีวิต มีความจำเป็นต้องใช้พลังงานมากขึ้น การให้ความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภัยพิบัติ แก่พุทธศาสนิกชนจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งปัญหาภัยแล้ง โลกร้อน อุทกภัย วาตภัย น้ำเน่าเสีย ขยะล้นเมือง พื้นที่ป่าลดลง เพื่อให้ประชาชนทราบและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาภัยแล้ง การจัดการขยะ น้ำเสีย การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว โดยเฉพาะพระสงฆ์ในสังคมไทย ได้มีการประยุกต์แนวความคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาดำเนินกิจกรรมทางสังคม เช่น การบวชป่า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน การกำหนดอภัยทาน เขตพุทธอุทยาน เป็นต้น เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นสังคมไทย

คำสำคัญ: พระสงฆ์; การมีส่วนร่วม; การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

Abstract

This article aims to present the role of monks in participating in forest and wildlife conservation which the forest is a collection of important natural resources. It is the origin of various rivers, thus affecting various environmental resources. The forest is a valuable resource to be preserved in its original state which at present environmental problems caused by population growth (Population growth) as more people, the need to consume more resources. Whether, it is food, housing, energy, and is caused by economic expansion and technological advances. Economic prosperity has also made living standards high and resources are consumed beyond the basic necessities of life. More energy is needed. It is therefore important to educate Buddhists about natural resources, environment and disasters including drought, global warming, floods, windstorms, polluted water, overflowing garbage, and reduced forest areas. In order for people to know and participate in solving drought problems, waste management, waste water, conservation of soil, water, forests and increasing green areas. especially monks in Thai society. The concept of conservation of natural resources and the environment has been applied to social activities such as forest ordination, watershed forest conservation, community forest, and forgiveness. Buddhist Park area, etc., and to join in solving environmental problems that occur in Thai society.

Keywords: the monks; participation; the forest and wildlife conservation

บทนำ

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต สิ่งที่ต้องได้และสัมผัสได้ สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น อากาศ ดิน หิน แร่ธาตุ น้ำ ต้นไม้ แสงแดด ลม ฯลฯ สิ่งแวดล้อมดังกล่าว จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะมนุษย์เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้สิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงในการเสริมสร้างและทำลาย ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่น ดิน น้ำ

อากาศ ป่าไม้ พืชพันธุ์ แร่ธาตุ จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ส่วนทรัพยากรธรรมชาติเน้นสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวมากกว่าสิ่งอื่น (Khung Kraben Bay Development Study Center As a result of the royal initiative, 2022) ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นสิ่งบ่งบอกความอุดมสมบูรณ์ของประเทศ และบ่งบอกถึงความผาสุกของคนในชาติโดยรวม ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากและมีคุณภาพดี ประชากรมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดจะก่อให้เกิดความผาสุกของคนในชาติ

พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยมีหน่วยงานหลักทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ได้แก่ กรมป่าไม้ ทำหน้าที่ดูแลพื้นที่ป่าไม้ของประเทศซึ่งเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีเนื้อที่ประมาณ 30 ล้านไร่ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ในฐานะหน่วยงานดูแลรับผิดชอบพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้สำรวจการถือครองพื้นที่ป่าอนุรักษ์พบว่า มีราษฎรถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นจำนวน 184,710 ราย พื้นที่ 2,225,540 ไร่ (Department of National Parks, 2022) แต่ในปัจจุบันสภาพความเสื่อมโทรมของป่าไม้ และสัตว์ป่าในประเทศเราจะถูกทำลายและลดลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดมหันตภัย ทั้งความแห้งแล้งและน้ำท่วมอย่างรุนแรง จากฝีมือของมนุษย์ ดังนั้นทรัพยากรธรรมชาติที่ยังเหลืออยู่จะต้องร่วมกันสงวนและอนุรักษ์อย่างเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ อาทิ การออกกฎหมายกำหนดเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ เป็นการใช้อกฎหมายควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าเป็นแหล่งอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ในป่าแต่ละประเภทมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่แตกต่างกัน สัตว์ป่าบางชนิดพบในป่าไม่พลัดใบ บางชนิดพบในป่าพลัดใบ และบางชนิดพบเฉพาะในที่แห่งใดแห่งหนึ่งเท่านั้น เขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า นอกจากจะเก็บรักษาป่าไว้แล้วยังเป็นแหล่งอนุรักษ์สัตว์ป่าที่สำคัญ เมื่อกล่าวถึง สัตว์ป่าผู้คนมักจะนึกถึงสัตว์ป่าขนาดใหญ่ ที่สามารถเห็นตัวได้โดยเฉพาะสัตว์ เลี้ยงลูกด้วยนม อย่างเช่น เสือ หมี กวางป่า กระต๊อง แต่ความเป็นจริงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่าทุกชนิด จะมีขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ก็ล้วนเป็นสัตว์ป่าทั้งสิ้น ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันทั้งสิ้นมีความสำคัญต่อระบบนิเวศและการดำรงอยู่ของป่า โดยเฉพาะประเทศไทยมีความหลากหลายของสัตว์ป่าสูงมาก เนื่องจากอยู่กลางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เปรียบได้กับเป็นชุมทางการกระจายพันธุ์ของสัตว์ป่าจากภูมิภาคต่าง ๆ รวมทั้งยังมีความหลากหลายของประเภทป่า ตั้งแต่ป่าชายเลนตามพื้นที่ชายฝั่งทะเล ป่าดงดิบชื้นบนพื้นที่ราบชื้น ไปจนถึงป่าดงดิบเขาบนยอดเขาสูง ตามภูมิประเทศที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ถ้าเขาหินปูน น้ำตก ลำห้วย หนอง บึง ยังเป็นถิ่นอาศัยเฉพาะของสัตว์บางประเภท หลายชนิดเป็นสัตว์หายากและเป็นสัตว์ที่พบเพียงแห่งเดียวในโลก ปัจจุบันเท่าที่มีการสำรวจ ประเทศไทยมีสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกไม่น้อยกว่า 107 ชนิด

สัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่า 298 ชนิด นกประมาณ 960 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 282 ชนิด ปลาน้ำจืด 600 ชนิด รวมไปถึงสัตว์ที่ไม่มีกระดูกสันหลัง เช่น แมลง หอย อี๊กน๊อบแสนชนิด พื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นพื้นที่ป่าที่สำคัญ เพราะได้ครอบคลุมภูมิประเทศและสภาพป่าประเภทต่าง ๆ ของประเทศไว้สำหรับ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เพราะมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายหลายชนิด โดยเฉพาะสัตว์ที่มีขนาดใหญ่หลายชนิดที่ต้องการพื้นที่หากินกว้างขวาง เช่น ช้างป่า เสือโคร่ง นอกจากนี้พื้นที่ขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับประชากรของสัตว์ป่าจำนวนมาก ซึ่งจะเพิ่มโอกาสในการคัดเลือกพันธุกรรมที่แข็งแรง อันเป็นหลักประกันในการดำรงเผ่าพันธุ์ของสัตว์ป่าต่อไปอย่างยั่งยืน (Santisuk, 2007) ถึงแม้รัฐบาลจะเห็นความสำคัญของทรัพยากรสัตว์ป่าโดยการประกาศพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2504 ก็ตาม สัตว์ป่าก็ยังถูกล่าทำลายทั้งโดยทางตรง คือ ล่าเพื่อเอาเนื้อมาเป็นอาหาร ล่าเพื่อเอาชิ้นส่วนของสัตว์ป่ามาใช้เป็นยาตามความเชื่อถือแบบเก่าต่อกันมา โดยไม่มีการพิสูจน์ว่าจริงเท็จหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีการซุกซ่อนส่งสัตว์ป่าออกนอกประเทศ โดยเลี้ยงกฎหมาย ทำให้สัตว์ป่าต้องได้รับการทรมานและเสียชีวิตไปในระหว่างการเดินทางอีกเป็นจำนวนมาก นอกจากสัตว์ป่าจะถูกล่าโดยทางตรงแล้ว สาเหตุที่ทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลงจนบางชนิดสูญพันธุ์ไปจากถิ่นกำเนิดดั้งเดิม เพราะป่าไม้ซึ่งเป็นเสมือนบ้านที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารถูกทำลายลงด้วยการให้สัมปทานป่าไม้ การบุกรุกขยายพื้นที่ทำกินของราษฎรที่เพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นทุก ๆ วัน การพัฒนาพลังงานไฟฟ้าด้วยการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ การเปลี่ยนสภาพป่าดั้งเดิมตามธรรมชาติให้เป็นแปลงปลูกต้นไม้โตเร็ว เป็นต้น สาเหตุเหล่านี้ทำให้ป่าไม้ธรรมชาติซึ่งเคยเป็นที่อยู่อาศัยและแหล่งหลบภัย สำหรับสัตว์ป่าเหลืออยู่น้อย พื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารสำคัญ ๆ ของประเทศเหลืออยู่ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ทำให้ขาดความสมดุลในทรัพยากรธรรมชาติ เพราะต้องอาศัยพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Wildlife Conservation Division, 2022)

แนวคิดสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรป่าไม้ เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่อำนวยประโยชน์ขึ้นพื้นฐานแก่มนุษย์ อีกทั้งสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในผืนป่าต่างได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันจนกลายเป็นความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น หากสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกทำลายไป ก็จะส่งผลกระทบต่ออีกสิ่งหนึ่ง หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ตามที่ Supasorn (2011) กล่าวว่า ทรัพยากรป่าไม้เป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไป ดังที่พระองค์ทรงบัญญัติ สิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุขุดดิน ตัดต้นไม้ ถวาย

อุจจาระ ปัสสาวะลงบนของเขียว สีเขียวเหล่านี้ได้สร้างจิตสำนึกให้แก่ภิกษุสามเณรและเป็นแบบอย่างให้กับผู้พบเห็นการที่ภิกษุไม่ตัดต้นไม้ ย่อมช่วยรักษาความสมดุลทางธรรมชาติได้มากมาย เพราะสิ่งมีชีวิตที่อาศัยต้นไม้ตั้งแต่รากถึงยอดมีอยู่อย่างชุกชุม เช่น สัตว์จำพวกแมลง หนอน ผีเสื้อ เป็นต้น ต่างก็อาศัยต้นไม้เป็นเสมือนบ้านของพวกมัน เป็นที่หลบภัย เป็นที่พักผ่อน ยิ่งต้นไม้ใหญ่เท่าไรก็ยังมีสัตว์อาศัยมากเท่านั้น ต้นไม้ จึงเปรียบเสมือนห่วงโซ่อาหารที่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิตทั้งของคนและสัตว์ (Supasorn, 2011) ดังนั้น พุทธบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ จึงเป็นสิ่งที่ใช้แล้วหมดไป จึงควรอย่างยิ่งที่จะอนุรักษ์รักษาไว้ ใช้อย่างรู้คุณค่า ไม่ใช่ทรัพยากรฟุ่มเฟือยทำให้ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ตลอดไป

การรักษาผืนป่าให้คงอยู่ได้ จำเป็นที่จะต้องเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชน ที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ป่า ให้เกิดความเข้าใจสร้างความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์ และสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างถูกวิธี ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด และส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด

ป่าไม้ จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่น ๆ เพราะป่าไม้มีประโยชน์ทั้งการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สำหรับมนุษย์ และยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม ถ้าป่าไม้ถูกทำลายไปมาก ๆ ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เช่น เมื่อป่าไม้ถูกทำลาย จะส่งผลไปถึงดินและแหล่งน้ำ เพราะ เมื่อเผ่าหรือถางป่าไปแล้ว พื้นดินจะโล่ง ชาติพืชปกคลุม เมื่อฝนตกลงมา ก็จะชะล้างหน้าดินและความอุดมสมบูรณ์ของดินไป นอกจากนั้น เมื่อดินขาดต้นไม้คอยดูดซับน้ำไว้ น้ำก็จะไหลท่วมบ้านเรือนและที่ลุ่มในฤดูน้ำหลาก พอถึงฤดูแล้งก็ไม่มีน้ำซึมให้ดินไว้หล่อเลี้ยงต้นน้ำลำธาร ทำให้แม่น้ำมีน้ำน้อย ส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีวิต ชาติแคลนน้ำในการชลประทาน ทำนาไม่ได้ผล ชาติน้ำผลิตกระแสไฟฟ้า ส่งผลกระทบในระดับมหภาคทางด้านเศรษฐกิจ ตามมา

เช่นเดียวกับ สิ่งแวดล้อม (environment) เป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) และนามธรรม (วัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี และความเชื่อ) โดยแบ่งเป็นลักษณะ 2 ส่วน ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ป่าไม้ ดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ชุมชนเมือง สิ่งก่อสร้างโบราณสถาน ศิลปกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม (Ruangpanich, 2010) การจัดการสิ่งแวดล้อม นักอนุรักษ์ โดยทั่วไปเข้าใจความหมายของ "การจัดการสิ่งแวดล้อม" (environment management) ก็คือ การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม" กล่าวแบบง่ายก็คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นการกำหนดถึงการทำ ซึ่งจะเป็นกิจกรรมใดก็ได้ และกิจกรรม

เหล่านั้น ต้องไม่ทำให้เกิดอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อดำเนินการไปแล้ว จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ แต่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่มวลมนุษย์ พืช สัตว์และสิ่งแวดล้อมอื่นได้อย่างยั่งยืนและถาวรต่อไป (Chankaew, 1998)

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม

หลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ดังนี้ (Chankaew, 1998)

หลักการที่ 1 การวางแผนการใช้ที่ดิน และ/หรือ การแบ่งเขตกลุ่มทรัพยากรภายในระบบสิ่งแวดล้อม เนื่องจาก พื้นดินที่ไม่สามารถขยาย หรือหดไปได้เท่าที่มีอยู่ในการใช้ที่ดิน อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การวางแผนการใช้ที่ดิน หรือ Land Use Planning จะต้องดำเนินการแบ่งที่ดิน คือ ลักษณะภูมิประเทศและความเหมาะสม และสภาพสังคม เศรษฐกิจ ควบคู่กับการสร้างกฎและมาตรการใช้ที่ดินนั้น

หลักการที่ 2 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์ การกำหนดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในแต่ละประเภทของทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ภายในเขตพื้นที่นั้น ต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ ตามกฎและมาตรการ ตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม ถือเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอน กำหนดขนาดและทิศทางใช้ทรัพยากรอย่างเป็นรูปธรรม

หลักการที่ 3 การควบคุมของเสียและมลพิษสิ่งแวดล้อม การนำเทคโนโลยีใดก็ตามมาใช้กับทรัพยากรธรรมชาติย่อมมีข้อเสียและมลพิษเกิดขึ้นเสมอ ดังนั้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในเขตพื้นที่ใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องมีการควบคุม บำบัด และกำจัดของเสีย และมลพิษให้หมดไป เพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

หลักการที่สำคัญของการจัดแบ่งพื้นที่ให้เป็นไปตามหลักการจัดการสิ่งแวดล้อม มุ่งการใช้ทรัพยากรให้ยั่งยืนยาวนานและรักษาจำนวนที่มีอยู่ คือ การอนุรักษ์ รู้จักการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสูญเสียประโยชน์น้อยที่สุด อย่างสมเหตุสมผล เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดคุณภาพสูงสุดตลอดไป

นอกจากนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นพบว่า Chankaew (1998) กล่าวว่า จากสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันนี้ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับทวีป และระดับโลก มีความคล้ายคลึงกันมาก นอกจากความรุนแรงของแต่ละปัญหาเท่านั้นที่มีความแตกต่างกัน เช่น การเพิ่มของประชาชน การลดพื้นที่ของป่าไม้ การสูญพันธุ์ของสัตว์ป่า การขาดแคลนน้ำ และการเสื่อมโทรมพังทลายของดิน หากคูสิกลงไป จะเห็นว่าพื้นที่บุกรุกป่าที่ยึดคืนมาได้เพิ่มขึ้นทุกปี แต่

พื้นที่ป่าไม้รวมทั้งประเทศกลับเพิ่มขึ้นบ้างลดลงบ้าง ไม่สอดคล้องกัน ซึ่งเห็นได้ชัดในช่วงนโยบายทวงคืนผืนป่า ในปี 2558 ประเทศไทยยึดคืนพื้นที่บุกรุกป่าได้มากที่สุดในรอบหลายปี รวม 1.98 แสนไร่ แต่ภาพรวมพื้นที่ป่าไม้ของไทยในปีนั้นกลับลดลง 4.4 หมื่นไร่

ไม่เพียงเท่านั้น ปัญหาความเสื่อมโทรมของป่าไม้ยังส่งผลกระทบต่อบริเวณต้นน้ำลำธารและวิธีจัดการที่เหมาะสมเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากการพังทลายของดิน ทำให้ประชาชนในชนบทที่ต้องอาศัยทรัพยากรดินและน้ำ เพื่อการเพาะปลูกทำให้มีรายได้น้อยลง ปัญหาดังกล่าวมีความรุนแรงมากในประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งส่วนใหญ่มีการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้การบุกรุกป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การทำลายป่าไม้ และการทำการเกษตรแบบการทำไร่เลื่อนลอย ยังสามารถทำให้เกิดการเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและน้ำรุนแรงรวดเร็วมากขึ้น เนื่องจาก พฤติกรรมของมนุษย์ (Nipawan, 2010)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่มนุษย์ได้นำมาใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความสะดวกสบาย ส่งผลให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และปัญหามลพิษตามมาอย่างมากมาย สถานการณ์สิ่งแวดล้อมในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบมากขึ้นอย่างชัดเจน ทำให้ในปัจจุบันประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นที่ถูกกล่าวถึงมากขึ้น เนื่องจากมีปรากฏการณ์ที่เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของมนุษย์ขึ้นบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการสูญเสียชีวิต และทรัพย์สินจำนวนมาก (Jarasombat, 2008)

โดยการจัดการของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจึงควรดำเนินการควบคู่กันไป โดยปกติปัญหาสิ่งแวดล้อมหากเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ก็จะมีการปรับฟื้นคืนสภาพได้เอง โดยมนุษย์ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง จะใช้เวลาค่อนข้างสั้น ซึ่งปัญหาสิ่งแวดล้อมหากเกิดขึ้นเพราะ การกระทำของมนุษย์มักจะเป็นสภาพปัญหาที่รุนแรง การบำบัดฟื้นฟูทำได้ยาก ต้องอาศัยระยะเวลายาวนาน เสียค่าใช้จ่ายในการจัดการกับมนุษย์เราต้องเน้นเรื่องของการมีจิตสำนึก ความตระหนัก ความรับผิดชอบต่อสมบัติสาธารณะและส่วนรวม หวงแหนคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการมีส่วนร่วมของทุกคน เพราะถือว่าทุกคนอยู่ภายใต้สิ่งแวดล้อมเดียวกันย่อมมีผลกระทบส่งต่อกันทั้งโลก

ดังนั้น การจัดการสิ่งแวดล้อมจึงเป็นกระบวนการ (processing) สร้างศักยภาพบรรดาสิ่งแวดล้อมทั้งหลายให้คุณต่อมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการใช้ทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืน สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ ต้องแสดงหรือมีศักยภาพที่คงสภาพที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อมนุษย์ได้อย่างมั่นคงตลอดไป

การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

ปัจจุบันสัตว์ป่าถูกคุกคามจากมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดเวลา ในขณะที่เดียวกันนักอนุรักษ์สัตว์ป่า ได้พยายามรณรงค์และเชิญชวนให้เห็นถึงความสำคัญของ สัตว์ป่า อย่างต่อเนื่อง แต่กลับพบว่า การฝ่าฝืนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ไม่สามารถหยุดยั้งพฤติกรรมนักล่าของมนุษย์ ได้เลย ซึ่งให้เห็นถึงความไม่เข้มงวดและความรัดกุมที่ไม่เพียงพอ ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2562 ก็ตาม ส่งผลให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมาย ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่มีความเหมาะสม ไม่มีความเด็ดขาดในการป้องกันและผู้กระทำผิด โดยที่สัตว์ป่าสามารถอำนวยความสะดวกขนานนาประการให้แก่มนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ มากมาย แต่มักจะเห็นประโยชน์ทางอ้อมมากกว่าทางตรง จึงทำให้มนุษย์ไม่ค่อยเห็นคุณค่าของสัตว์ป่าเท่าที่ควร เมื่อเทียบกับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ป่าไม้ น้ำ และแร่ธาตุ ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดกฎหมายและวิธีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ป่าเป็นแหล่งอาหารที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า เขตเพาะพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ ให้มีมากเพียงพอ การรณรงค์เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ให้เห็นความสำคัญในการอนุรักษ์สัตว์ป่าอย่างจริงจัง และการรณรงค์ไม่ล่าสัตว์ป่า ทั้งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครองเพราะ ปัจจุบันสัตว์ป่าทุกชนิดได้ลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก ทำให้ขาดความสมดุลทางธรรมชาติ

อย่างไรก็ตาม การลดจำนวนและการสูญพันธุ์อันเนื่องมาจาก ปัจจัยทางธรรมชาตินั้น ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เนื่องจาก มีกระบวนการควบคุมสมดุลทางธรรมชาติอยู่แล้ว แต่สาเหตุจากการกระทำของมนุษย์นั้นถือเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลาย และทำให้สัตว์ป่าลดจำนวนลง โดยไม่สามารถควบคุม โดยกลไกตามธรรมชาติได้ต่อไป จนทำให้สัตว์ป่าสูญพันธุ์และเกิดผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ โดยเฉพาะ การล่าสัตว์ป่า ถือเป็นกรกระทำ เพื่อนำไปค้าขาย หรือเพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงการค้าพาณิชย์ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว การลักลอบค้าสัตว์ป่าจึงเพิ่มมากขึ้นตามความต้องการของตลาด หรือแม้แต่ทางอ้อมคือ การทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ไม่ว่าจะเพื่อการเพาะปลูก ดำรงชีพ การบุกรุกพื้นที่ป่า รวมถึงการสร้างที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเห็นได้ตามข่าว ที่ช้างป่าออกจากป่าเพื่อมาหาอาหารของกินของชาวบ้าน ทำให้พืชไร่ของชาวบ้านเสียหาย นี่เป็นตัวอย่างหนึ่งของการรุกรานพื้นที่ป่าส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่าต้องออกมาภายนอกเพื่อดำรงชีพ และในที่สุดสัตว์ป่าเหล่านี้ก็จะไม่มีพื้นที่ในการอยู่อาศัย (Boonruang, 2014)

จึงทำให้ประเทศไทยเห็นความสำคัญกำหนดกฎหมายมาตรการต่าง ๆ ขึ้นมา เพื่อเป็นกรอบในการควบคุม รักษาไม่ให้สิ่งเหล่านี้สูญพันธุ์หรือถูกทำลาย ด้วยมาตรการต่าง ๆ ประกอบกันได้เข้ามาเป็นภาคีสมาชิกในข้อตกลงระหว่างประเทศ ด้านสัตว์ป่าและพืชป่า ทำให้ต้องปฏิบัติตามพันธกรณีภายใต้ข้อตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว โดยการควบคุมการครอบครองการค้า การนำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านซึ่งสัตว์ป่า ซากสัตว์ป่า และผลิตภัณฑ์จากซากสัตว์ป่า เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ตลอดจนการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพของ “สัตว์ป่า” ซึ่งหมายถึง สัตว์ทุกชนิด โดยทั่วไปย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติอย่างเป็นอิสระ และให้หมายความรวมถึงไข่และตัวอ่อนของสัตว์เหล่านั้นด้วย แต่ไม่หมายความรวมถึงสัตว์พาหนะตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ สัตว์ซึ่งได้รับการยอมรับในทางวิชาการว่าสายพันธุ์นั้น เป็นสัตว์บ้านไม่ใช่สัตว์ป่า และสัตว์ที่ได้มาจากการสืบพันธุ์ของสัตว์ดังกล่าว โดยมีมาตรการการคุ้มครองสัตว์ป่า ดังนี้ (กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.ออนไลน์)

- 1) ห้ามมิให้ผู้ใดล่าสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง ไม่ว่าจะอยู่ในหรือนอกเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า
- 2) ห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ทำอันตราย หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งรังของสัตว์ป่าสงวน เว้นแต่เป็นกรณีของผู้ที่มีสัตว์ป่าสงวนไว้ในครอบครองโดยถูกต้อง หรือรังของสัตว์ป่าคุ้มครอง เว้นแต่เป็นรังของสัตว์ป่าคุ้มครองตามชนิดที่รัฐมนตรีกำหนดและโดยได้รับใบอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่
- 3) ห้ามมิให้ผู้ใดทิ้งหรือปล่อยเป็นอิสระซึ่งสัตว์ป่าสงวน สัตว์ป่าคุ้มครอง หรือสัตว์ป่าควบคุมหรือกระทำการใด ๆ ให้สัตว์ป่านั้น พ้นจากการดูแลของตน เว้นแต่ได้จำหน่าย จ่าย หรือโอนสัตว์ป่านั้นให้แก่ผู้ที่สามารถครอบครองสัตว์ป่าดังกล่าวได้โดยชอบ

จะเห็นได้ว่า มาตรการการคุ้มครองสัตว์ป่าจะช่วยลดการล่าสัตว์ได้ สัตว์ป่าจะเป็นตัวช่วยให้เกิดการหมุนเวียนของพลังงานในระบบนิเวศของป่า จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการรักษาระบบความสมดุลทางธรรมชาติและทำให้ระบบนิเวศมีความมั่นคง ทำให้ สัตว์ป่า ถูกใช้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพของทรัพยากรป่า ในทางกลับกันสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ก็ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้นด้วยเช่นกัน เพราะระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่ามีการเกี่ยวเนื่องกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องดำเนินการจัดการควบคู่กันไป ซึ่งสังคมมนุษย์กำลังตระหนักต่อคุณค่าของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพมากขึ้น

การสูญเสียความหลากหลายของชนิดสัตว์ป่า มีสาเหตุมาจาก มนุษยชาติที่เป็นตัวทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ หากมนุษย์ทำลายธรรมชาติและปล่อยให้สัตว์ป่าดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ โอกาสในการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าก็จะลดลงได้มาก ระบบนิเวศต่าง ๆ ก็จะคงอยู่ใน

ภาวะสมดุลโดยตัวของมันเอง ฉะนั้นแนวทางการแก้ไขที่ดีที่สุดคือ การแก้ไขพฤติกรรมของมนุษย์นั่นเอง โดยการ 1) สร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า 2) การป้องกันรักษาสภาพถิ่นที่อยู่อาศัยของป่า และ 3) ส่งเสริมสนับสนุนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน

ความสำคัญการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าไม้มีความสัมพันธ์กับสังคมมนุษย์ตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ ป่านอกจากเป็นแหล่งปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรคแล้ว ยังเป็นแหล่งผลิตและบริการสิ่งบำรุงความสุขและการคุ้มกันภัยตามธรรมชาติอีกด้วย เมื่อก่อนยังมีพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าจำนวนมาก แต่เมื่อเทคโนโลยี ความต้องการของมนุษย์ที่มีมากขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติมีเท่าเดิม ทำให้เกิดการแย่งชิง เอาเปรียบ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างมาก ทั้งตัดไม้ ล่าสัตว์ ทำลายป่า ลักลอบครอบครองพื้นที่ทำการเกษตรมากขึ้น ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เกิดความสมดุลลดน้อยลง จากการพัฒนาของสังคม ทำให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ขยายแผ่กว้างออกไปมากขึ้น จึงเป็นบ่อเกิดของแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ให้ถูกทำลายไปมากกว่านี้

การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จึงเป็นผลดีโดยตรงต่อการสงวนป่าไม้ถิ่นที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติให้คงอยู่อย่างถาวร ป่าไม้ในพื้นที่ดังกล่าว เป็นป่าสงวนที่ห้ามการทำไม้หรือห้ามทำลายธรรมชาติ โดยวิธีต่าง ๆ อย่างเข้มงวด โดยสภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าป้องกันภัย เป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธาร ถ้าได้รับการรักษาไว้คงอยู่อย่างถาวรสืบไป ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ จะได้รับการรักไว้เป็นอย่างดี เท่ากับเป็นการสงวนและฟื้นฟูธรรมชาติให้คงอุดมสมบูรณ์ตามวัฏจักรของสิ่งแวดล้อม เป็นการป้องกันมิให้สัตว์ป่าที่มันน้อยเกิดการสูญพันธุ์ไป ซึ่งกระบวนการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ ก็คือ การคำนึงถึงกระบวนการวิธีการจัดการ การอนุรักษ์อย่างเป็นระบบ การบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน อย่างจริงจัง เพราะสิ่งแวดล้อมทุก ๆ อย่างในธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและเป็นระบบแทบทั้งสิ้น หากสภาพแวดล้อมเกิดความเสียหาย สัตว์ป่าทุกทำลาย เกิดการสูญพันธุ์ ต้นไม้ พืชพันธุ์ ต่าง ๆ ถูกทำลาย สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ตามมาอย่างแน่นอน ดังนั้น การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทุกคนควรเห็นความสำคัญของปัญหาในมิตินี้เป็นอย่างมาก

โดยเฉพาะการใช้บทบาทผู้นำของพระสงฆ์ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนในการกล่อมเกลาจิตใจของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้ความสำคัญและมีความเชื่อ ที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เนื่องจากพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์ และมีพระวินัยเป็นกฎระเบียบในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีสอดคล้องกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เช่น ในสมัยพุทธกาล การขุดดินถือว่าเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ เพราะประชาชนในสมัยนั้นมีความเชื่อว่าดินมีชีวิต มีอินทรีย์ จึงไม่ควรทำลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกนักบวชจะต้องงดเว้นไม่ทำลายเป็นอันขาด เมื่อพระสงฆ์พากันทำการก่อสร้าง ได้ขุดดินเพื่อนำไปก่อสร้างโบสถ์และทำศาลาโรงฉัน เป็นต้น ประชาชนจึงพากันดิ้นรน ประณามการกระทำนั้น พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องราว จึงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบทเพื่อห้ามไม่ให้ภิกษุทำเช่นนั้นอีก เพราะนอกจากประชาชนจะดิ้นรนแล้ว ยังเป็นการทำลายชีวิตสัตว์ที่อาศัยอยู่ในดินอีกด้วย พระองค์ทรงมองเห็นประโยชน์นี้แล้ว จึงได้ทรงบัญญัติห้ามไว้ดังกล่าว เป็นการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระวินัยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นการเน้นย้ำให้พระสงฆ์มองเห็นสาระสำคัญที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั่นเอง

บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า

เมื่อพิจารณาสาระสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อชีวิตของมวลมนุษย์ สัตว์และพืช การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ จะแยกจากกันไม่ได้ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ทำลายให้เสียความสมดุลทางระบบนิเวศวิทยา ในสมัยพุทธกาลจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวก ล้วนใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ทั้งยังบัญญัติพระวินัยให้เกื้อกูลต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแม้ประชาชนเองต่างก็มองเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถึงกับเชื่อว่าแผ่นดินและต้นไม้มีชีวิต ใครทำลายจะต้องถูกครหาหรือถูกลงโทษ ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างมาก จนเกิดวิกฤตการณ์สถานะแวดล้อมเป็นพิษทั่วโลก ทำให้กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติต้องรีบออกมารณรงค์เรื่องนี้เป็นการใหญ่ (Piampongsarn, 2008)

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงแต่จะศึกษาได้จากพุทธประวัติเท่านั้น แม้แต่ในคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ก็ทรงส่งเสริมให้ภิกษุใช้ชีวิตเรียบง่ายอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งหลักการนี้ได้กลายเป็นวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบัน ในทางพระพุทธศาสนา mong सरพสิ่งว่าเป็นอยู่หรือมีอยู่ ด้วยการพึ่งพานั้น

คือ ทศนะของพระพุทธศาสนา ไม่สนับสนุนการเอาชนะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มองสรรพสัตว์ว่าเป็นเหมือนเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ ทำให้มนุษย์มองเห็นคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต พุทธบริษัท ถือเป็นหลักร่วมกันว่าตนเองอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุขเกลียดทุกข์คนอื่นก็ฉันทันนั้นเหมือนกันอีกทั้งตามหลักปฏิจจสมุปบาท มุ่งถึงอาการที่ธรรมทั้งหลาย อาทิ อวิชา อาศัยกันและกันเกิดขึ้นร่วมกันโดยต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยของกันและกัน หลักปฏิจจสมุปบาท จึงมีฐานะและความสำคัญของการเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายโดยอาศัยซึ่งกันและกัน การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันๆ จึงเกิดมีขึ้น หรือการที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันมา โดยยึดหลักการรักษาศีล 5 หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ระเบียนความประพฤติความเป็นอยู่ทั้งส่วนตัวและที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางกาย วาจา ตลอดจนทำมาหาเลี้ยงชีพ ซึ่งได้กำหนดวางไว้เพื่อทำให้ความเป็นอยู่นั้น กลายเป็นสภาพอันเอื้ออำนวยแก่การเป็นอยู่และส่งผลต่อสภาพแวดล้อม

ตามที่ Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto, 2009) ได้แบ่งศีลเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับทั่วไป ได้แก่ ระดับธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอน หรือหลักความประพฤติที่แสดงออก และบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม ผู้ทำดี ทำชั่ว หรือรักษาศีล ละเมิดศีลย่อมได้รับผลดี ผลชั่วเอง ตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น 2) ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติ โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้น โดยเฉพาะผู้ละเมิดบทบัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้ มีความผิดตามอาญาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ ศีล 5 จึงเป็นกฎระเบียบอยู่คู่กับสังคมไทยมาก่อนที่จะมีการร่างกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ ซึ่งตัวศีล 5 เอง นอกจากจะเป็นพื้นฐานธรรมของปัจเจกบุคคลแล้ว ศีล 5 ยังถือได้ว่าเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย ดังนั้น ศีล 5 จึงครอบคลุมเรื่อง การจัดระเบียบชีวิตความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ที่ควรจัดได้ให้มีสถานะที่เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงาม ตามหลักศีล สมาธิ ปัญญา โดยเฉพาะ จะได้สามารถฝึกจิตและปัญญาให้เจริญเพื่อจะได้ประสบชีวิตที่มีความสุข การประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรม จึงเป็นการประพฤติปฏิบัติ เพื่อลดช่องว่างระหว่างชนชั้นในสังคมลงได้และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนรอบข้าง ตลอดจนสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ ด้วยศีลขั้นสูง คือ สัมมาวาจา สัมมาภังคะ และสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นองค์ของมรรคได้แก่การพูดการกระทำ การประกอบอาชีพที่มีเจตนาปราศจากความทุจริตหรือความคิดที่เบียดเบียน ฉะนั้น เพื่อควบคุมบุคคลในสังคมให้อยู่ในกฎระเบียบที่สังคมได้กำหนดขึ้น พระพุทธศาสนาจึงมุ่งสอนไปที่ให้มนุษย์ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติและสงบสุข ทั้งเพื่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2009)

ซึ่งพระสงฆ์ถือเป็นศาสนบุคคลที่มีบทบาทและแนบแน่นในสังคมไทย บทบาทหนึ่งก็คือว่า มีความสำคัญไม่น้อยกว่า การเป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรม นั่นคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีได้ชัดต่อปรัชญาหลักธรรมคำสอน และข้อปฏิบัติทางพุทธศาสนา หากกลับเกื้อกูลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตลอดจนส่งเสริมวัตรปฏิบัติ และการพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน มีส่วนช่วยสนับสนุนชุมชน และรัฐ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและจิตใจ โดยมุ่งเน้นการจัดการ การดูแล และการปรับปรุงสถานะต่าง ๆ ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้นำในเรื่อง การจัดการสิ่งแวดล้อม และการเผยแพร่ความรู้ แนวคิด ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งการเสริมศักยภาพในการปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชนและสังคม แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัดมีเป้าหมายเพื่อให้วัดและชุมชน มีความสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เหมาะสมกับกาเรียนรู้และการปฏิบัติธรรม โดยแนวทางการจัดการนั้น โดยมุ่งเน้นให้พระภิกษุสงฆ์และพุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติดูแลรักษาความสะอาด การปลูกต้นไม้ การคัดแยกขยะ การบำบัดน้ำเสีย และการดูแลสุขภาพอนามัยภายในวัด ควบคู่กับการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการตามหลักนิเวศวิทยาเชิงพุทธ

ดังเช่น สมัยพุทธกาลพระภิกษุทุกรูปจะเป็น พระป่า พระผู้มีพระภาคสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงกำชับให้ภิกษุสาวกของพระองค์ให้ออกไปสู่โคนไม้ เพื่อปฏิบัติสมาธิภาวนา ขณะเดียวกัน พุทธองค์ได้ทรงจาริกไปสั่งสอนเวไนยสัตว์ และเสด็จประทับอยู่ในป่า เมื่อมีผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาสร้างวัดถวาย ก็จะช่วยสร้างวัดในป่า เช่น เขตวัน เวฬุวัน อัมพวัน ลัญจิววัน ชิวกัมพวัน มัททกุจฉิมฤคทายวัน และนันทวัน เป็นต้น (Komchadluek, 2022) พระสงฆ์มีบทบาทเป็นอย่างมากสำหรับชุมชนแบบชนบท และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชนบทสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง (Chuniam, 2007) โดยปัจจุบันวัดป่า จึงเป็นเขตอภัยทานแก่ป่าไม้นานาพันธุ์ รวมทั้งสรรพชีวิตที่อาศัยป่าและเป็นดินแดนแห่งการปฏิบัติธรรมเพื่อสันติภาพ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ทุกคนสามารถเข้าไปสัมผัสได้ในวัดป่าสายปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน และพระป่าส่วนใหญ่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด รวมถึงทำหน้าที่รักษาป่าไม้ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งของโลก ความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า

จะช่วยรักษาความชุ่มชื้น ช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล และช่วยรักษาหน้าดินไม่ให้พังทลาย เป็นการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ก่อให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ การรักษาป่าจึงเป็นการพัฒนาทางกายภาพโดยตรง ดังนั้นคงไม่ผิดถ้าจะกล่าวว่า วัดป่าเป็นสถานที่ที่สร้างความสมดุลให้แก่สรรพชีวิตและแก่งโลกอย่างแท้จริง หรือแม้แต่ภายในวัดที่คนส่วนใหญ่พบเห็นคำว่า "เขตอภัยทาน" ปกติแล้วพุทธศาสนิกชนจะเห็นคำคำนี้ติดไว้ภายในวัดต่าง ๆ ให้ถือว่าเป็นพื้นที่ปลอดการทำร้ายทำอันตรายแก่ชีวิตคนและสัตว์ เพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ปีก ได้อาศัยความร่มเย็นเป็นสุขปราศจากการถูกเบียดเบียนหรือถูกรบกวนด้วยประการใดๆ ขณะเดียวกัน พระในวัดต้องมีหน้าที่แนะนำ ชักชวน ขอร้องประชาชนให้เห็นความสำคัญของเขตอภัยทาน แล้วให้การสนับสนุนโดยไม่รบกวนเบียดเบียนสัตว์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดเป็นเขตอภัยทาน

ตามที่ Suthiyano (2003) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เกี่ยวกับผลเสียของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มุ่งเอาแต่ผลประโยชน์มากกว่าจะคำนึงถึงโทษ ป่าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของโลกหมดไปปีละ 105 ล้านไร่ พื้นที่เพาะปลูกกลายเป็นทะเลทรายปีละ 36 ล้านไร่ พันธุ์สัตว์พันธุ์พืชสูญไปปีละประมาณห้าพันชนิด หรือ 5,000 species เพราะป่าถูกทำลายจึงเกิดอุทกภัยบ่อยและรุนแรงมากขึ้นพร้อมกับที่เกิดภาวะขาดแคลนน้ำบ่อยและรุนแรงมากขึ้นด้วย (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2013) ธรรมกับธรรมชาติจึงเป็นอันเดียวกัน กฎศาสนานอกจากกฎธรรมชาติ แต่กฎหมายบ้านเมืองออกมาจากกิเลสของคน เอากิเลสเป็นตัวกำหนด โลกมันเลยไหลไปไหลมาอยู่อย่างนี้ ทุกวันนี้อยู่อย่างโลกล้มได้ แต่ไม่เคยคิดที่จะล้มทำอะไรเพื่อโลก การที่จะบอกให้ใครทำตามเรานั้น เราต้องทำให้เป็นตัวอย่างก่อน อย่างกับคำพูดที่ว่า ตัวอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน เมื่อคนเห็นประโยชน์ คนก็ทำตามเอง ไม่ต้องไปเกณฑ์ ไม่ต้องไปจ้าง การทำงานด้วยใจ การทำงานด้วยความมุ่งมั่นย่อมสำเร็จด้วยดี พระแต่ละรูปต่างมีความถนัด และความชอบแตกต่างกันไป วัดทุกวัดที่สร้างต้นไม้ทุกต้นที่ปลูก ไม่ได้ปลูกเพื่อตัวเอง เพราะสุดท้ายแล้ว ตายไปก็นำติดตัวไปไม่ได้สักอย่าง แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ยังใช้ป่าเป็นที่ตรัสรู้ แสดงธรรม และปรินิพพาน เราจึงควรสืบทอดปณิธานของพระพุทธเจ้า โดยการร่วมกันอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าให้คงอยู่คู่โลกต่อไป (Suthiyano, 2003)

การพัฒนาการจัดการสิ่งแวดล้อมในวัด จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งทางกายและทางใจของพระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะท้องถิ่นและชุมชน สามารถพัฒนาให้เป็นตัวอย่างที่ดีด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับวัด หน่วยงานหรือผู้สนใจอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ธรรมะวิถีในการรักษาสิ่งแวดล้อม จัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยวิธีขุดดินไม้ เป็นการเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ซึ่งมีประเด็นร่วม คือ การอนุรักษ์ป่าไม้ของหมู่บ้าน โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วน

ร่วม เพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยเฉพาะป่าบริเวณต้นน้ำลำธาร และมีความเชื่อว่า พญาต้นไม้ที่ผ่านพิธีกรรมการบวชแล้ว จะคุ้มครองรักษาต้นไม้ต่าง ๆ ในบริเวณนั้น ซึ่งจะมีผลทำให้ต้นไม้แห้ง ฝนตกต้องตามฤดูกาล ถือเป็นภัยยับยั้งการทำลายธรรมชาติและช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งรักษาป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารให้อุดมสมบูรณ์ และที่สำคัญคือ สร้างความสำนึกให้แก่ชุมชน ในการดูแลรักษาสภาพธรรมชาติ การบวชต้นไม้ ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้น โดยพระสงฆ์ จะต้องช่วยกันปลูกป่าในวัด ต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในการอนุรักษ์ป่า การปลูกป่า และการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดไปสู่ประชาชน ขณะเดียวกันพระสงฆ์จะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการรุกป่าทำลายป่าในทุกมิติด้วย

จะเห็นได้ว่า ในพิธีการบวชป่า เป็นพิธีกรรมหนึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อพิชิตพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ จะกลับฟื้นตัวและเจริญเติบโต หลังจากถูกมนุษย์ทำลายและรบกวนมานาน อีกทั้งเป็นป่าต้นน้ำและเป็นแหล่งผลิตน้ำของหมู่บ้านชุมชน ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้นิเวศและสิ่งแวดล้อมปรับสู่สภาพเดิม ทั้งนี้เมื่อป่าเติบโตใหญ่ อุดมสมบูรณ์ จะเป็นที่หลบหรือที่พักอาศัยของสัตว์ป่าเล็กใหญ่ หรือสัตว์หายาก ให้มีความอุดมสมบูรณ์และระบบนิเวศมีความสมดุลอย่างยั่งยืน

สรุป

การร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการทำให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุล ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ โดยป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำลำธาร ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพต่าง ๆ และยังรักษาความสมดุลทางธรรมชาติและระบบนิเวศอันมีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หากสามารถจัดการป่าไม้ให้สอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ประกอบกับการเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์รักษาพันธุ์สัตว์ป่า จะทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ ทำให้สัตว์ป่าที่มีที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร และเป็นที่หลบภัย ป่าไม้ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ ป้องกันการกัดเซาะของน้ำ และช่วยทำให้น้ำไหลตลอดปี ถ้าหากขาดป่าไม้ไป ทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ก็ไม่สามารถอยู่ได้ เช่นเดียวกันหากการเคลื่อนย้ายทำลายสัตว์ป่าออกจากระบบนิเวศป่าธรรมชาติมาก ก็จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทั้งระบบ โดยสภาพปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ยิ่งถ้ามองไปในระดับโลกก็น่าเป็นห่วง ไม่ว่าจะเป็นการบุกรุกเข้าทำไร่เลื่อนลอย ไฟป่า การทำเขื่อน อ่างเก็บน้ำ การลักลอบตัดไม้ เมื่อป่าถูกทำลาย สัตว์ป่าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติย่อมเดือดร้อน บางชนิดกำลังสูญพันธุ์ บางชนิดก็สูญพันธุ์ไปแล้วและไม่สามารถหามาทดแทนได้ หากไม่มีป่าให้หลบภัยและอาศัยเลี้ยงชีวิตแล้ว ในที่สุดสัตว์ป่า

เหล่านี้ก็จะหมดไป วงจรห่วงโซ่อาหารก็ได้รับผลกระทบตามมา นี่คือสภาพปัญหาของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมกันแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังเช่น บทบาทของพระสงฆ์ในการเข้ามาชี้แนะ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยมีการใช้พิธีกรรม ความเชื่อต่าง ๆ ในการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในทุกมิติ โดยดึงชุมชนเข้ามาร่วมขับเคลื่อนไปด้วยกัน และพิธีกรรมที่นิยมทำนั่นก็คือ การบวชต้นไม้ โดยการนำผ้าเหลืองหรือจีวรมาพันรอบต้นไม้ โดยมีพระเป็นผู้ทำพิธี หรือแม้แต่กระตุ้นให้คนในชุมชนสำนึกรักและหวงแหนป่าไม้ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ โดยพระสงฆ์สามารถเสริมสร้างความสมดุลในธรรมชาติ เพื่อการวางแผนพัฒนาสร้างความสมดุล โดยอาศัยพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญา เป็นแนวทางในการพัฒนาอนุรักษ์ป่าไม้ ให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม เพราะเป็นการบูรณาการอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม มีการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดยยึดหลักธรรมการรักษาศีล 5 โดยเฉพาะการห้ามฆ่าสัตว์ การล่าสัตว์ทุกชนิด เพื่อการฆ่าหรือบูชาโยน และรวมไปถึงการไม่ทำลายพืชทุกชนิด หรือศีลธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ (Phra Dhammapitaka, (P.A. Payutto), 2009) โดยให้ชาวบ้านได้สมาทานศีล 5 ไม่ก้าวล่วงธรรมชาติให้รักษาธรรมชาติเหมือนกับการรักษาชีวิตตนเอง ทำพิธีปลุกป่า บวชป่า ทำเครื่องหมายประยุกต์พิธีกรรม ต่าง ๆ ร่วมกับความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อพระสงฆ์

จะเห็นได้ว่า เมื่อการดำเนินชีวิตมีการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแยกจากกันไม่ได้ พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงวางหลักพระธรรมวินัยให้พระสาวกศึกษาและปฏิบัติตามโดยใช้อุปกรณ์ที่หาได้ง่ายจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ศาสนา นอกจากจะเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพระสาวกแล้ว ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อม ผู้ที่มีศีลและวินัยอย่างเคร่งครัดย่อมไม่ทำลายชีวิต ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชาวพุทธตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ไม่ทำลายมนุษย์ สัตว์ และพืช อันเป็นสิ่งมีชีวิต (ภัทรพร สิริกาญจน, 2548:97) ด้วยการอนุรักษ์ฟื้นฟูส่งเสริมความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน

References

Boonruang, S. (2014). The role of the state and the people in the conservation and protection of wildlife in their natural habitat. *Research report*. Bangkok:

Executive Committee of the Research and Consulting Center Thammasat University.

Chankaew, K. (1998). *Environmental Science*. Bangkok: Siam Alphabet Printing.

Chuniam, A. (2007). Role of monks in community development According to the opinions of monks and community leaders in Uttaradit Province. *Master of Arts thesis Local*. Research and Development Branch Uttaradit Rajabhat University.

Department of National Parks. (2022). Wildlife and Plant Conservation. Office of Conservation Area Rehabilitation and Development Land and Community Management Section in Conserved Forest Areas. *Land and Community Resource Management Project in Conserved Forest Areas*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <http://www.dnp.go.th/pcmd/About/about1.html>.
https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20161208141955_file.pdf

Jarasombat, S. (2008). *Environmental Policy and Management*. Bangkok: Textbooks and Publications Project, Faculty of Political Science, Thammasat University.

Komchadluek. (2022). *Dharma... Nature conservation amulet*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <https://www.komchadluek.net/kom-lifestyle/15677>.

National Buddhism Office. (2022). *Dharma teachings in Buddhism and anti-corruption education courses*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: <http://www.stopcorruption.moph.go.th/application/editors/userfil.pdf>.

Nipawan, W. (2010). *Natural Resources Management and Management: The Role of Local Organizations*. Bangkok : Odeon Store Printing House.

Khung Kraben Bay Development Study Center As a result of the royal initiative. (2022). *Conservation of natural resources, forests and wildlife*. Online. Retrieved March 14, 2022. Source: https://www4.fisheries.go.th/local/file_document/20161208141955_file.pdf.

Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto). (2009). *Community way of life*. Bangkok: The Praeang Panya Book Fund. Srinakharinwirot University.

- Phra Dhammapitaka. (P.A. Payutto). (2013). *Sustainable Development*. (Print the 13). Bangkok: Komol Keemthong Foundation.
- Piampongarn, P. (2008). *eco-economics and political ecology*. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Ruangpanich, N. (2010). *Sociology*. Bangkok: Teachers Council of Thailand Printing House.
- Santisuk, T. (2007). *Department of National Parks*. Wildlife and Plant Conservation. Forests of Thailand. Bangkok.
- Sirikanjana, P. (2005). *Duties of the monks according to the Buddhist law*. Concepts and roles of Suwanno's writings in community development . Thammasat University.
- Supasorn, P. (2011). *Discipline and environmental conservation*. In *Phra Maha Hansa Thammadhammaso. Buddhism and social and economic development*. Bangkok: 21 Century Company Limited.
- Suthiyano, M. (2003). *Buddhism and the Environment*. Bangkok: Thammasat.
- Wildlife Conservation Division. (2022). Royal Forest Department. Relationship between people and wildlife. and the current state of wildlife. Online. Retrieved March 16, 2022. Source: <https://www.seub.or.th/seub/>.
- Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2562 Online. Retrieved March 14, 2022. Source. <http://115.31.166.198/DNP/FileSystem/download?.pdf>.

โคลงนิราศหริภุญชัย : การวิเคราะห์คุณค่าโคลงนิราศหริภุญชัย เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศ

HARI PUNCHI KLONG NIRAS : A VALUABLE ANALYTICAL HARI PUNCHAI
KLONG NIRAS FOR PROMOTING THE TOURISM ROUTE DEVELOPMENT
FOLLOWING NIRAS JOURNEY

¹นิตยา เอกบาง และ ²พิศาทิมพ์ จันทร์พรหม

¹Nittaya Ekbang and ²Phisaphim chanphom

¹มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

¹Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand

¹Corresponding Author's Email: thai_nittaya@hotmail.com

¹เบอร์โทร: 080 129 3454

Received: 2022-03-18

Revised: 2022-04-22

Accepted: 2022-04-28

บทคัดย่อ

โคลงนิราศหริภุญชัย เป็นโคลงนิราศเรื่องแรกในวรรณคดีไทยที่มีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ลักษณะคำประพันธ์เป็นแบบโคลงสี่สุภาพ (โคลงต้นโบราณ) มีภาษาต่าง ๆ ปะปนอยู่หลายภาษา อาทิ ภาษาบาลีสันสกฤต เขมร ภาษาล้านนาโบราณ โคลงนิราศหริภุญชัยสันนิษฐานว่าแต่งขึ้นในปีเม็งเป่าจุลศักราช 879 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2060 กวีผู้แต่งยังไม่ทราบชื่อแน่ชัด ทว่าเป็นชนชั้นสูงในราชสำนักขณะนั้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อแสดงถึงอารมณ์ของกวีในการพรรณนาบทร้อยกรองที่ไพเราะอันเนื่องจากการเดินทางพลัดพรากที่อยู่เดิมไปชั่วคราว เกิดความรู้สึกอาลัยรักคนใกล้ชิดที่อยู่เบื้องหลัง และเพื่อสะท้อนให้เห็นทัศนะของกวีในการบันทึกการเดินทางที่ได้ประสบพบเห็นระหว่างเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ไปนมัสการพระธาตุหริภุญชัยที่จังหวัดลำพูน สำหรับเส้นทางเดินทางจะเริ่มจากบพูนวาศพระรัตนตรัย บอกวันเวลาที่แต่ง แล้วกล่าวถึงการที่ต้องจากนางที่เชียงใหม่ไปบูชาพระธาตุหริภุญชัยที่เมืองหริภุญชัย ก่อนออกเดินทางได้นมัสการลาพระพุทธรูป หิ้งค์ ขอมพระมั่งราช หรือพระมั่งราย นมัสการลาพระแก้วมรกต เมื่อเดินทางพบสิ่งใดหรือตำบลใดก็พรรณนาคำครวญรำพันรักไปตลอดทางจนถึงเมืองหริภุญชัย ได้นมัสการพระธาตุสมความตั้งใจ บรรยายพระธาตุ งานสมโภชพระธาตุ ตอนสุดท้ายลาพระธาตุกลับเชียงใหม่ โดยได้เปรียบเทียบกับเส้นทางปัจจุบันได้ออกเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่มาถึงจังหวัดลำพูน ซึ่งเดินทางจากวัดพระสิงค์จนถึงวัดพระธาตุหริภุญชัย

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ระยะทางประมาณ 34.2 กิโลเมตร โคลงนิราศหริภุญชัย ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีในด้านอักษรศาสตร์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านโบราณคดี ด้านศาสนา และด้านวัฒนธรรม อีกทั้งยังถือว่า โคลงนิราศหริภุญชัยนี้เป็นคู่มือการท่องเที่ยวที่สำคัญ สามารถนำไปส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยนิราศ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: โคลงนิราศหริภุญชัย; วิเคราะห์คุณค่า; เส้นทางท่องเที่ยว

Abstract

Hari PUNCHAI Klong Niras is the first Klong Niras in Thai literature which is the valuable in the art created language, the characteristics of verse is the quatrain (ancient poetry), there are many languages being mixed such as Pali, Sanskrit, Khmer, ancient Lanna language. Hari PUNCHAI Klong Niras is assumed that it was written in the year of Maeng Phao, 879 in Thai Minor Era which was matched 2060 Buddhist Era (B.E.) and didn't know the poets exactly but he was an aristocracy in the royal court at that time. The objectives for writing were to perform the emotion of the poet for describing the beautiful verse because of the journey which was separated from the address temporarily and felt sad the lover behind and to reflect the view point of the poets for recording the journey that had met among the trip from Chiang Mai to Phra That Hari PUNCHAI, Lumphun for worshipping Phra That. From the route of journey started from the chanting script Rattana Tri (Three Gems), telling the date and time for writing and mentioned the separating from the beloved lady at Chiang Mai to worship Phra That at Muang Hari PUNCHAI, before the voyaging, he had taken leave of the Sihing Buddha Image and had made a wish Phra Mang Ratch (King Mang Rai), taken leave of the Emerald Buddha Image. When he had taken a trip to other places and found something, he would had described the love bewailing all the way till to Muang Hari PUNCHAI, he had paid respect to Phra That as his intention. He had described Phra That, celebrated Phra That, then had taken leave of Phra That and back to Chiang Mai.

The comparative route was from the past to present in Chiang Mai province to Lumphun province which the distance was from Wat Phra Sing to Wat Phra That Hari Puchai about 34.2 Kilometer long. Klong Niras Hari Puchai would reflect the appreciation I literature, history, archeology, religion and culture. It regarded as this Klong Niras Hari Puchai was an important guide book which was able to promote and develop tourism route following the trace of Niras and for developing the economic of the people in the community

Keywords: Hari Puchai Klong Niras; A Valuable Analytical; Tourism Route

บทนำ

โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ นับเป็นโคลงนิราศเรื่องแรกในวรรณคดีไทย ซึ่งโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์เป็นงานวรรณศิลป์ที่มีคุณค่าทางด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณ ฯลฯ นิราศ นับว่าเป็นวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นทั้งในแง่การบันทึกการเดินทาง บันทึกเรื่องราวความเป็นอยู่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม คติชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ตามเส้นทางและพื้นที่ที่ผู้ประพันธ์ได้เดินทางผ่านหรือพบเห็นระหว่างการเดินทาง

ความหมายของนิราศในทางวรรณคดีเป็นคำที่มีความหมายกว้างออกตามลักษณะความหลากหลายแขนงเนื้อหาที่กวีต่าง ๆ ได้สร้างสรรค์ขึ้นในสมัยต่อ ๆ มา ในระยะแรก ๆ นิราศมักแต่งเป็น “นิราศรัก” ในระยะหลัง ๆ ไม่จำเป็นต้องเป็นนิราศรัก แต่เป็นการจาก คน วัตถุ สถานที่ไปไกลก็ได้ บางเรื่องมิได้กล่าวถึงการเดินทางไปไหน ไม่มีบทคร่ำครวญถึงนาง ก็ยังอนุโลมเรียกชื่อว่า “นิราศ” ด้วย คำว่านิราศจึงเป็นคำที่มีความหมายกว้างออก หมายรวมไปถึงวรรณกรรมที่เป็นจดหมายเหตุ บันทึกการเดินทาง หรือสารคดีท่องเที่ยวบางเรื่องอีกด้วย (Kritmanorot, 2001)

สำหรับโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์นับว่าเป็นการบันทึกการเดินทางของผู้ประพันธ์ที่ได้เดินทางจากวัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่จนถึงวัดพระธาตุหรือกวีนิพนธ์จังหวัดลำพูน ซึ่งตลอดระยะเวลาการเดินทางจะพรรณนารำพึงรำพันถึงหญิงอันเป็นที่รักและสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งตลอดเส้นทางในการเดินทางสามารถส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มคุณค่าของงานวรรณคดีและเป็นนวัตกรรมใหม่ในด้านการท่องเที่ยวที่มีการบูรณาการระหว่างงานวรรณคดีและด้านการท่องเที่ยว

เนื้อเรื่อง

โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์: การวิเคราะห์คุณค่าโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์

การวิเคราะห์โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ในครั้งนี้เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในด้านการส่งเสริมและพัฒนาเกี่ยวกับเส้นทางด้านการท่องเที่ยว ได้แบ่งหัวข้อการวิเคราะห์เป็น 6 ประเด็น ได้แก่ 1. ความเป็นมาของต้นฉบับ 2. ผู้แต่ง 3. วัตถุประสงค์ในการแต่ง 4. ลักษณะคำประพันธ์ 5. เนื้อหา 6. คุณค่าของโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์

1. ความเป็นมาของต้นฉบับ

โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์มีต้นฉบับอยู่หลายฉบับแต่ละฉบับมีรายละเอียดแตกต่างกันซึ่งพบว่ามีอยู่ด้วยกัน 6 ฉบับ คือ (1) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ต้นฉบับมีเนื้อหาของโคลงไม่จบเรื่องคือมีเฉพาะตอนต้นเพียง 26 บท และแต่งเป็นโคลงกลบทเพิ่มเข้ามาอีก 9 บท รวมเป็นโคลงจำนวน 35 บท ส่วนปีที่จาร คือ จ.ศ. 1120 ตรงกับพ.ศ. 2301 (2) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับวัดแก้วพริก ต้นฉบับมีเนื้อหาจบเรื่องมีโคลงจำนวน 183 บท ปีที่จารคือ จ.ศ. 1218 ตรงกับ พ.ศ. 2399 (3) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับวัดฝายหิน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ต้นฉบับมีคำประพันธ์โคลงสี่สุภาพ โคลงสาม และโคลงสอง โคลงสี่สุภาพมีจำนวน 181 บท มีโคลงสลับท้ายโคลงสี่สุภาพด้วยโคลงสองมีจำนวน 126 บท และโคลงสามมีจำนวน 53 บท ปีที่จารคือ จ.ศ. 1239 ตรงกับ พ.ศ. 2420 (4) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับวัดเจดีย์หลวง ฉบับที่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้จารด้วยตัวอักษรล้านนา มีเนื้อหาของโคลงจบเรื่อง มีโคลงจำนวน 183 บท ไม่ปรากฏปีที่จาร ทราบแต่ผู้คัดลอกชื่ออาภิชัยหรืออภิชัย (5) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับวัดเจดีย์หลวง ฉบับที่ 2 อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนี้จารด้วยตัวอักษรไทยนิเทศ ต้นฉบับมีเนื้อหาของโคลงไม่จบเรื่อง มีโคลงจำนวน 149 บท ไม่ปรากฏปีที่จาร (6) โคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ฉบับที่สงวน โชติสุขรัตน์มอบให้แก่ ประเสริฐ ญ นคร ฉบับนี้จารด้วยตัวอักษรไทยนิเทศ มีเนื้อหาของโคลงจบเรื่อง มีโคลงจำนวน 180 บท ไม่ปรากฏปีที่จาร ต้นฉบับทั้ง 6 ฉบับดังกล่าว ลมูล จันทรนหอม พบว่าต้นฉบับโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดคือ ฉบับของวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งจารในปี พ.ศ. 2301 ส่วนต้นฉบับที่มีอายุน้อยที่สุดคือฉบับวัดฝายหิน อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งระบุว่าจารในปี พ.ศ. 2420 (Janhom, 1989)

ต้นฉบับโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ปรากฏชื่อผู้คัดลอกเนื้อหาชื่อ “อภิชัย” และฉบับที่คัดลอกเนื้อหาโดย “สุรินทร์” หรือ “แสนสุรินทร์” ปัจจุบันต้นฉบับโคลงนิราศหรือกวีนิพนธ์ที่มีมาตรฐานตรวจสอบชำระและจัดทำคำอธิบายทั้งคำศัพท์และถอดความเป็นฉบับคู่มือนักศึกษา คือฉบับที่ตรวจสอบชำระโดยประเสริฐ ญ นคร ซึ่งมีโคลงจำนวนทั้งสิ้น 181 บท

2. ผู้แต่ง และช่วงเวลาในการแต่ง

โคลงนิราศหริภุญชัย เป็นโคลงนิราศโบราณล้านนาที่มีความเก่าแก่มาก มีผู้รู้และนักวิชาการหลายท่านสันนิษฐานเรื่องการแต่งโคลงนิราศหริภุญชัย แต่ก็ไม่ทราบแน่ชัดว่าแต่งขึ้นในสมัยไหน บางท่านว่าแต่งในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ในราว พ.ศ. 2181 บางท่านว่าแต่งในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ในราวพ.ศ. 2060 นอกจากนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานช่วงเวลาในการแต่งโคลงนิราศหริภุญชัยไว้ว่า อาจแต่งประมาณ พ.ศ. 2180 หรือก่อนหน้านั้นขึ้นไป ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พระพุทธสิหิงค์ยังประดิษฐานอยู่ที่เชียงใหม่ราวรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และกวีทางใต้คงนำมาดัดแปลงราวรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร ได้ศึกษาโคลงเรื่องนี้ โดยเทียบกับต้นฉบับภาษาไทยเหนือที่เชียงใหม่ ปีที่แต่งโคลงนิราศหริภุญชัยปรากฏชัดเจนในตัวบทแรกที่ว่า “เมิงเป้า” หรือ “เมิงเปล้า” อธิบายความหมายได้ว่าปีฉลู นพศก คือ พ.ศ. 2060 หรือจุลศักราช 879 จึงลงความเห็นว่าน่าจะแต่งขึ้นใน พ.ศ. 2060 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 จากช่วงเวลาที่ยสันนิษฐานในการแต่งโคลงนิราศหริภุญชัย ประมาณปีพ.ศ. 2060 ซึ่งช่วงเวลาดังกล่าวยังตรงกับสมัยอาณาจักรล้านนาที่มี พระญาแก้ว (พระเมืองแก้ว) กษัตริย์ราชวงศ์มังราย ครองราชย์ ในช่วงพ.ศ. 2038-2068 (Auangsakun, 2018) อีกทั้งยังมีการสันนิษฐานที่สอดคล้องกับประเสริฐ ณ นคร โดยได้กล่าวถึงช่วงเวลาการแต่งโคลงนิราศหริภุญชัยไว้ว่า ในต้นพุทธศักราช 2060 มหาราชเมืองแก้วเสด็จไปหริภุญชัยด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ ประการแรก เมื่อจุลศักราช 874 (ตรงกับค.ศ. 1512 หรือพ.ศ. 2056) มีรับสั่งให้สร้างพระราชมณฑล (วัง) ขึ้นที่ตำบลศรีบุญยืนทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหริภุญชัยตรงที่แม่น้ำปิงและแม่น้ำกวมาประจบกัน ในปีถัดมา (พ.ศ. 2057) ได้เสด็จขึ้นพระราชมณฑลที่นั่น พร้อมทั้งมีรับสั่งให้สร้างมหาวิหารขึ้น ณ พระบรมสารีริกธาตุ ประการที่สอง มหาราชเมืองแก้วโปรดให้ก่อสร้างเมืองหริภุญชัยใหม่ การเสด็จหริภุญชัยจึงอาจเป็นพระราชประสงค์ที่จะไปประทับ ณ พระราชมณฑลใหม่ ตรวจดูกำแพงเมืองใหม่ เมื่อเสด็จไปนั้นได้ไปฉลองพระมหาวิหาร และนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ตามราชประเพณีด้วยในโอกาสเดียวกัน จากข้อสันนิษฐานดังกล่าวจึงสันนิษฐานได้ว่าช่วงเวลาในการแต่งโคลงนิราศหริภุญชัย ตรงกับปี พ.ศ. 2060 (Phongsriphean, 2019)

สำหรับกวีผู้แต่งโคลงนิราศหริภุญชัยยังไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง เนื่องจากว่าในสมัยโบราณนั้น ผู้แต่งไม่นิยมบอกชื่อตน กวีน่าจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและนางที่กวีครวญถึงนั้นก็น่าจะเป็นสตรีที่อยู่ในสถานภาพที่สูงดังที่กวีเรียกนางว่า “ศรีทิพ” “ทิพทอง” “ทิพดวงดอกฟ้า” หรือเรียกว่า “ทิพอาชญา” มีข้อสังเกตคือ ในโคลงบทที่ 12 และโคลงบทที่ 19 กวีใช้คำบางชี้ถึงนางอันเป็น

ที่เรียกว่า “ราช” แสดงให้เห็นว่านางที่กวีครวญถึงนี้สืบเชื้อสายราชวงศ์ โคลงบทที่ 164 กวีกล่าวถึง เทวดาให้สลักชื่อของน้องผู้เป็น “อัครา” หมายความว่านางนั้นจะต้องมีสถานะเป็นชายาของกวี อย่างแน่นอน อีกทั้งเนื้อหาในโคลงบทสุดท้ายกวีกล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งโคลงนิราศหรืออุคย เพื่อ “ถวายแด่บุษ” บ่งบอกสถานภาพของผู้รับสารว่าอยู่ในสถานภาพที่สูง กวีจึงมุ่งใช้คำว่า “ถวาย” (Yamdach, (2019) อีกทั้งยังมีข้อสันนิษฐานที่ว่า ผู้แต่งเป็นสามีนางศรีทิพ ถ้านางศรีทิพใน ประวัติศาสตร์คือ พระราชมารดาของพญาเมืองแก้ว ผู้แต่งจะเป็นใครจะเป็นไปได้ไหมว่า คือพญาอด เชียงรายซึ่งเป็นพระสวามีของพระนาง แต่ตามหลักฐานชินกาลมาลีปกรณ์นั้น พญาอดเชียงรายได้ถูก ขุนนางถอดถอนจากความเป็นกษัตริย์เมื่อ พ.ศ. 2038 และถูกส่งไปประทับที่เมืองชะมาศ ลีนพระชนม์ปี พ.ศ. 2050 ก่อนที่ผู้แต่งจะแต่งโคลงนิราศหรืออุคย 10 ปี ดังนั้นผู้แต่งจึงไม่ใช่พญา อดเชียงราย สันนิษฐานว่า พระนางอาจจะจะมีพระสวามีคนใหม่ ซึ่งเป็นราชินิกุลและอำมาตย์ใหญ่ชื่อ ศิริวาปีมหาอำมาตย์ อีกทั้งในโคลงนิราศหรืออุคยผู้แต่งได้บรรยายรายละเอียดการเดินทางของตน ไว้อย่างละเอียดว่า เดินทางล่องหน้ามาเมืองลำพูนด้วยขบวนเกวียนทอง ซึ่งประดับประดาหางนกยูง และตราหงส์ อย่างสวยงามเดินทางโดยขบวนเกวียนมีเกวียนร่วมร้อยเล่ม มาที่เมืองลำพูนเพื่อมาตรวจ ตราความพร้อมของงานเฉลิมฉลองที่วัดพระธาตุหรืออุคยก่อนที่พญาเมืองแก้วและพระราชมารดาจะ เดินทางตามมาภายหลัง นอกจากนั้นภูมิรู้ต่าง ๆ ของผู้แต่งมีมากคงได้มาจากระบบศึกษาของราช สำนัก ดังนั้นผู้แต่งคงต้องมีฐานะทางสังคมสูง และจากการสังเกตการใช้คำในโคลงนิราศแล้ว ทำให้คิด ว่าจะเป็นใครไม่ได้นอกจาก ศิริวาปีมหาอำมาตย์ผู้เป็นพระสวามี (Wichengkheaw, Jaisri, Yamdach, 2019) จากข้อสันนิษฐานข้างต้นแสดงให้เห็นว่า โคลงนิราศหรืออุคยได้แต่งขึ้นในปีเมื่ง เป้า จุลศักราช 879 ซึ่งตรงกับพุทธศักราช 2060 กวีผู้แต่งโคลงนิราศหรืออุคยยังไม่ทราบชื่อแน่ชัด ทว่าต้องเป็นชนชั้นสูงในราชสำนักขณะนั้น เนื่องจากลักษณะการใช้ภาษาและกลวิธีในการประพันธ์ที่ ยอดเยี่ยม

3. วัตถุประสงค์ในการแต่ง

โคลงนิราศหรืออุคยเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมคนชั้นสูงในราชสำนัก เวลาที่พระเจ้าแผ่นดิน เสด็จประพาสที่ใดที่หนึ่งด้วยพระราชกิจหรือการเปลี่ยนพระอิริยาบถเป็นโอกาสที่จะทรงแสดงพระ ปรีชาสามารถด้านวรรณศิลป์ โคลงบทที่ 159 กล่าวถึงพระราชโอรสของกษัตริย์ที่เสด็จมาในการพระ ราชพิธีที่พระมหาธาตุหรืออุคยหรือการเฉลิมฉลองพระวิหารหลวงที่มีรับสั่งให้สร้างใหม่ก่อนหน้านั้น ย้อนหลังไป 5 ปี ส่วนในโคลงบทสุดท้ายกวีกล่าวว่า ต้องการแต่งกวีนิพนธ์นี้เพื่อให้เป็นตำนานแห่ง ความรักไปเนิ่นนานและควรค่าแก่การสงวนรักษา กวีได้กล่าวว่าได้เริ่มแต่งตั้งแต่ออกเดินทางในวันพุธ ที่ 18 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1517 หรือพ.ศ. 2060 และแต่งเสร็จในวันอังคารที่ 13 เดือนตุลาคม ปีฉลู จ.ศ.

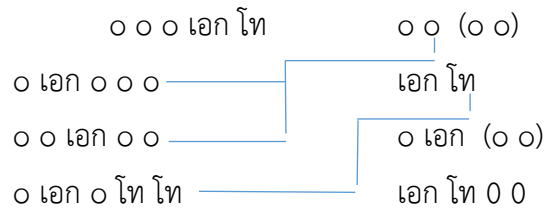
869/ค.ศ. 1517 หรือ พ.ศ. 2060 ด้วยขบวนการอักษรที่สวองาม การร้อยกรองกวีนิพนธ์ที่ยาวนานถึงเกือบ 8 เดือนเต็ม ดูเหมือนยาวนานมาก แต่ไม่ใช่เป็นเรื่องผิดปกติสำหรับพระราชนิพนธ์ของพระเจ้าแผ่นดิน นักปราชญ์ราชสำนักคงได้มีส่วนช่วยในการเกลาคำประพันธ์จนไร้ที่ติ อีกทั้งต้องทดลองขับลำนำจนราบรื่น เนื่องจากโคลงหรือกลอนช่วยเขียนขึ้นเพื่อการขับและการสดับให้ไพเราะหู (Phongsriphean, 2019) ซึ่งวัตถุประสงค์หลักในการแต่งโคลงนิราศหรือกลอนช่วยมีอยู่ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อแสดงถึงอารมณ์ของกวีในการพรรณนาบทร้อยกรองที่ไพเราะอันเนื่องจากการเดินทางพลัดพรากที่อยู่เดิมไปชั่วคราว เกิดความรู้สึกอาลัยรักคนใกล้ชิดที่อยู่เบื้องหลัง ประการที่สอง เพื่อสะท้อนให้เห็นทัศนะของกวี ในการบันทึกการเดินทางที่ได้ประสบพบเห็นระหว่างเดินทางไปจากจังหวัดเชียงใหม่ไปนมัสการพระธาตุหรือภูเขาศักดิ์สิทธิ์ที่จังหวัดลำพูน

4. ลักษณะคำประพันธ์

โคลงนิราศหรือกลอนช่วย เป็นวรรณคดีประเภทนิราศ ซึ่งประพันธ์ด้วยภาษาล้านนาโบราณจารึกด้วยอักษร 2 ชนิด คือ อักษรล้านนาและอักษรไทยนิเทศ โดยมีลักษณะคำประพันธ์เป็นโคลงสี่ห้องซึ่งเป็นโคลงสี่สุภาพล้านนาหรือเรียกว่า “กันโลง” และ “กันโลง” หรืออาจเรียกว่า “ครรโลง” “คะโลง” หรือ “กะโลง” โคลงล้านนามีหลายประเภท เช่น โคลง 2 โคลง 3 โคลง 4 และโคลงต้นรวมทั้งโคลงกลบท โคลงหรือกันโลง 4 สุภาพ โคลงต้นและกลบท มีลักษณะคล้ายกับของภาคกลาง แต่โคลง 2 โคลง 3 มีฉันทลักษณ์ต่างออกไป โคลงดังว่านี้มีเสน่ห์ที่เสียงโดยเฉพาะคำรูปวรรณยุกต์โท บางคำที่ปรากฏเสียงเฉพาะในล้านนา เช่น หน้อย เหล้น เจ้า หล้า คำเหล่านี้มีเสียงเอื้อต่อการแต่งโคลงล้านนาอย่างมาก โคลงนับเป็นคำประพันธ์เก่าแก่ของล้านนา เชื่อกันว่าวรรณกรรมประเภทโคลงนี้เกิดขึ้นในล้านนาก่อน แล้วจึงแพร่ขยายไปสู่เมืองอื่นอย่างอยุธยา ล้านช้าง ชาวล้านนา ใช้โคลงแต่งวรรณกรรมก่อนยุครัตนโกสินทร์ซึ่งโคลงหรือกันโลงนี้รุ่งเรืองในยุคหลังจากการรณาคัมภีร์เป็นภาษาบาลี และคงได้รับความนิยมมากในยุคประมาณปี พ.ศ. 2000-2200 (Sripasang, 2015)

คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่ห้องมีลักษณะดังนี้ โคลง 1 บทมี 4 บาท แต่ละบาทจะมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 2 คำ ยกเว้นบาทที่ 4 วรรคหลังจะมี 4 คำ คำสร้อยจะปรากฏที่บาทที่ 1 หรือบาทที่ 3 ก็ได้ ข้อกำหนดเรื่องวรรณยุกต์ในโคลงมีความยืดหยุ่น โดยมากปรากฏเอกเจ็ด โทห้า คือเพิ่มคำโทพิเศษตำแหน่งคำที่ 4 ในบาท 4 คำเอก ในโคลงนิราศหรือกลอนช่วยจะใช้คำตายอยู่บ่อยครั้ง การส่งสัมผัสนั้นคำสุดท้ายในบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายวรรคหน้าของบาทที่ 2 และบาทที่ 3 รวมทั้งคำสุดท้ายในบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายวรรคหน้าของบาทที่ 4 (Dokboukaew, 2000)

แผนผังโคลงสี่สุภาพ

ลักษณะโคลงสี่สุภาพ จากโคลงนิราศหริภุญชัย
(ฉบับเชียงใหม่)

นิสาสาวบ่าวพร้อม	สมสนุก สนั่นเอ่
เมี่ยงม่ายเผื่อผันทุก	แห่งหัน
สาวอร่ออนมาสุข	เกษมเช่น รักเอ่
หลอแต่เรียมร้างกัน	กลืนแก้วสาไลย

(Na Nakon, 2004)

5. เนื้อหา

สำหรับเนื้อหาในโคลงนิราศหริภุญชัยนี้ กวีได้เดินทางไปไหว้พระบรมธาตุ เมื่อเดือนสี่ภาคกลาง คือเดือนหกเหนือ หรือประมาณเดือนมีนาคม แต่กวีมาประพันธ์เรื่องนี้ในเดือนสิบเอ็ดของภาคกลาง คือ เดือนอ้ายของภาคเหนือ หรือประมาณเดือนตุลาคม รวมระยะเวลาห่างจากที่กวีเดินทางไปจริงราวเจ็ดเดือน (Janhom, 1989) สำหรับเส้นทางการเดินทางที่ระบุไว้ในโคลงนิราศหริภุญชัยจะเริ่มจากบพูนุชาพระรัตนตรัย บอกวันเวลาที่แต่ง แล้วกล่าวถึงการที่ต้องจากนางที่เชียงใหม่ไปบพูนุชาพระธาตุหริภุญชัยที่เมืองหริภุญชัย (ลำพูน) ก่อนออกเดินทางได้นมัสการลาพระพุทธรูปสังขีร์ ขอพรพระมั่งราชหรือพระมั่งรายซึ่งสถิต ณ ศาลเทพารักษ์ นมัสการลาพระแก้วมรกต เมื่อเดินทางพบสิ่งใดหรือตำบลใดก็พรรณนาคำครวญรำพันรักไปตลอดทางจนถึงเมืองหริภุญชัย ได้นมัสการพระธาตุสมความตั้งใจ บรรยายพระธาตุ งานสมโภชพระธาตุ ตอนสุดท้ายลาพระธาตุกลับเชียงใหม่กล่าวถึงการเดินทางของผู้แต่ง ซึ่งเดินทางไปในขบวนเกวียนจากจังหวัดเชียงใหม่เพื่อไปไหว้พระธาตุหริภุญชัย กล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เดินทางผ่าน พร้อมกับบรรยายความทุกข์เนื่องจากอาลัยหญิงคนรัก ระยะทางที่ผ่าน

ไปออกจากเชียงใหม่ไปยังลำพูน ผ่านวัดพระสิงห์เว้าไห้วพระพุทธสิหิงค์ วัดทุ่งยู วัดสิริเกิด วัดผาเกียร (ชัยพระเกียรติ) ผ่านช้างกุฎาราม (วัดเจดีย์หลวง) วัดอุโปแป้น (ร้างไปประมาณร้อยปีแล้ว) มาถึงสี่แยกกลางเวียงเชียงใหม่ ไหว้หอพระมิ่งรายของพระมิ่งราย (เหลือแต่ต้นโพธิ์) เว้าวัดเจดีย์หลวงไหว้พระอัสสราซึ่งเป็นพระประธานในปัจจุบันนี้ ไหว้พระแก้วมรกตและรูปยักษ์ราราชาภุมภัณฑ์คู่ (ไม่ใช่คู่ที่ปรากฏอยู่เดี๋ยวนี้ เพราะเพิ่งสร้างขึ้นใหม่ในสมัยเจ้ากาวิละ) ผ่านวัดพอนสร้อยและเชียงสง (วัดหรือตลาด) ออกประตูเมือง ชื่อประตูเชียงใหม่ ผ่านวัดพันง่อม (ร้างไปนานจนไม่มีใครรู้จัก) วัดกุฎีคำ (วัดธาตุคำ) วัดนางรั้ว ผ่านประตูชั้นที่สอง ผ่านอุทยานถึงเวียงกุมกาม วัดกู่คำ (วัดเจดีย์เหลี่ยม) ต่อจากนี้หาทางไม่ได้แน่ชัด บางทีจะผ่านพระนอนบ้านพิงด้วย ผ่านป่าผ่านยางหนุ่ม (วัดกองทราย) ถึงปิงเก่าหัวฝาย แม่น้ำปิงสมัยนี้ย้ายจากเดิมหลายกิโลเมตรแล้ว ดูหมายเหตุเวียงกุมกามท้ายเรื่อง ผ่านตลาดต้นไทร (คล้ายต้นไทร บางคนว่าต้นกร่าง) หยุดพักนอนหนึ่งคืน พอข้ามไปถึงเมืองลำพูน ไหว้พระธาตุขมสถานในตอนกลางคืน ดูการฟ้อนรำ การเล่นต่าง การแสดงใต้ดาบ ไปไหว้พระยีน ซึ่งพระมหาสมณเถรมาปฏิสังขรณ์ไว้หลังสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 พระร่วงลิไทย กลับมาวัดพระธาตุหริภุญชัยอีก พระเจ้าแผ่นดินมาในงานมีจุดดอกไม้ไฟ พักหนึ่งคืน ลาพระธาตุกลับ (Na Nakon, 2004)

นอกจากนี้ยังสามารถสรุประยะเวลาการเดินทางของกวีที่ประพันธ์โคลงนิราศหริภุญชัยได้ว่า ความคาดหมายจากการเดินทางของชาวเกวียนสมัยโบราณที่นิยมเดินทางตอนบ่ายคล้อยมากกว่าจะนิยมเดินทางตอนเช้า เพราะเกวียนจะต้องเดินทางกลางแดดจัด ดังนั้นจึงสันนิษฐานได้ว่า กวีคงออกเดินทางวันขึ้น 14 ค่ำ เดือนสี่ภาคกลาง คือเดือนหกเหนือ โดยออกเดินทางราว 15 นาฬิกา จากวัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เว้าพักขบวนที่วัดพระนอนหนองผึ่ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ แล้วเดินทางต่อไปจนค่ำ พักค้างคืนที่ตลาดต้นไทร (ต้นไทร) ซึ่งเป็นระยะทางกึ่งกลางระหว่างเชียงใหม่-ลำพูน รุ่งขึ้นจึงเดินทางต่อไปจนใกล้เที่ยงจึงไปถึงวัดพระธาตุหริภุญชัย ในคืนวันขึ้น 15 ค่ำ กวีพักค้างคืนที่นี่ รุ่งขึ้นวันแรม 1 ค่ำ จึงเดินทางไปไหว้พระที่วัดพระยีน แล้วกลับมาค้างคืนที่วัดพระบรมธาตุหริภุญชัยอีก รวมเป็น 2 คืน รุ่งขึ้น วันแรม 3 ค่ำ จึงออกเดินทางกลับเชียงใหม่ สำหรับเส้นทางผ่านของกวีตามที่กล่าวไว้ในโคลงนิราศหริภุญชัย ได้ตรวจสอบหาจุดที่กวีเดินทางผ่านตลอดระยะทางจากเชียงใหม่ถึงลำพูน เห็นว่าจุดต่าง ๆ ที่กวีผ่านมีตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ ตั้งแต่วัดพระสิงห์จนถึงประตูเมืองชั้นนอก ได้แก่ วัดพระสิงห์ ตั้งอยู่ถนนสามล้าน ต่อกับถนนราชดำเนิน, วัดทุ่งยู ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน เยื้องกับสถานีตำรวจอร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศตะวันตก, วัดศรีเกิด ตั้งอยู่ถนนราชดำเนินตรงข้ามวัดทุ่งยู, วัดผาเกียร ตั้งอยู่ถนนราชดำเนิน เยื้องกับสถานีตำรวจอร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปทางทิศตะวันออก (ปัจจุบันเรียกวัดชัยพระเกียรติ), วัดอุโปแป้น ปัจจุบันร้าง สันนิษฐานว่าบริเวณบางส่วนคือ

ที่ตั้งอนุสาวรีย์พระยามังรายปัจจุบัน, ศาลที่สถิตพระวิญญูณพระยามังราย ตรงสี่แยกกลางเวียง เชียงใหม่ กล่าวกันว่า ศาลเดิมตั้งอยู่ในบริเวณ บริษัททวิสิทธิ์กลการ, วัดกุฎารามปัจจุบันเรียกวัดเจดีย์ หลวง ตั้งอยู่ถนนพระปกเกล้า, วัดช่างแต้ม ตั้งอยู่ถนนพระปกเกล้า เยื้องโรงเรียนพุทธนิศภณ, วัดเจ็ด ลิน ปัจจุบันร้าง ตั้งอยู่ถนนพระปกเกล้า, วัดพอนสร้อย วัดเดิมอยู่ใกล้ตลาดประตูเชียงใหม่ วัดปัจจุบัน ตั้งอยู่ถนนพระปกเกล้า ถัดจากวัดเดิมไปทางเหนือเล็กน้อย, วัดเชียงสง ปัจจุบันร้าง ตั้งอยู่ถนนราช เชียงแสน ตรงศิวนรประตุมเชียงใหม่, ประตูเชียงใหม่ เป็นประตูเมืองทางด้านทิศใต้, วัดพันง่อม ปัจจุบันร้าง และไม่ทราบที่ตั้ง, วัดเถียงเล่า ปัจจุบันร้าง และไม่ทราบที่ตั้ง, วัดกุฎีคำปัจจุบันเรียกวัด ชาติคำ ตั้งอยู่ถนนสุริยวงค์, วัดนางิ้ว ปัจจุบันร้าง ตั้งอยู่ถนนสุริยวงค์เรียกวัดยางกวง, และประตูเชียงใหม่ชั้นนอกเป็นประตูกำแพงดิน ปัจจุบันเรียกประตูชัวก้อม

2. นอกเขตประตูเมืองเชียงใหม่จนถึงลำพูน ได้แก่ วัดกุฎีคำปัจจุบันเรียกวัดเจดีย์เหลี่ยม ตั้งอยู่ ในเขต ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่, เวียงกุมกาม เมืองที่พระยามังรายสร้างก่อนที่ จะสร้างเมืองเชียงใหม่, วัดพระนอนหนองผึ่งตั้งอยู่ริมถนนเชียงใหม่-ลำพูนสายเก่า, วัดยางหนุ่ม ปัจจุบันเรียกชื่อวัดกองทราย ตั้งอยู่ริมถนนเชียงใหม่-ลำพูนสายเก่า, วัดหัวฝาย ปัจจุบันตั้งอยู่ในเขต อำเภอสารภี เชียงใหม่ และตลาดต้นไทรล้านนาเรียก “ต้นไร่” ออกเสียงเป็น “ต้นไฮ” อยู่ตำบลหัว ฝาย อำเภอสารภี เชียงใหม่

3. ในบริเวณวัดพระบรมธาตุหริภุญชัย และแหล่งใกล้เคียง ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่สำคัญที่ทำให้ เกิดโคลงนิราศเรื่องนี้ขึ้น กวีได้พรรณนาเกี่ยวกับสถานที่ ได้แก่ องค์พระบรมธาตุในบริเวณพระธาตุหริ ภุญชัย ซึ่งเป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิด “มหาวรวิหาร”, ฉัตร ซึ่งประดับองค์พระธาตุทั้งสี่มุม, รั้ว ล้อมรอบพระเจดีย์ เดิมเรียก “ลำเวียง” มีสองชั้น, วิหารขนาดเล็ก ๆ ประดับองค์พระธาตุทั้งสี่ด้าน, พระพุทธรูปซึ่งมีจำนวนมาก อาจจะมีอยู่ในศาลารายด้านทิศเหนือและทิศใต้, วิหารพระพันตน ตั้งอยู่ หลังวิหารพระละโว้ บรรจุพระพุทธรูปเป็นจำนวนมาก, พระพุทธรูปยืนเข้าใจว่าจะเป็นพระพุทธรูปใน วิหารพระเจ้าทันใจ ซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปปางลีลาสมัยเชียงแสนขนาดใหญ่หล่อด้วยโลหะ เรียกว่า พระเจ้าทันใจ, พระสังกัจจายน์ เป็นพระพุทธรูปที่มีวิหารอยู่นอกกำแพงวัดชั้นใน ทางด้านทิศ ตะวันตกเฉียงเหนือ, พระพุทธรูปนอนหรือพระไสยาสน์ อยู่ในวิหารหลังย่อม ตั้งอยู่ด้านเหนือพระ ละโว้ เป็นพระพุทธรูปนอนก่อด้วยอิฐถือปูนลงรักปิดทอง, พระเจ้าบอกเกลือ (กลักเกลือ) ประดิษฐาน ในวิหารทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ก่อด้วยอิฐถือปูน ขนาดใหญ่ ทาสีแดง จึงมักเรียกว่า พระเจ้าแดง, พระพุทธรูปวัดพระยืนซึ่งมีสี่องค์ วัดพระยืนตั้งอยู่ปากตะวันออกของลำน้ำ แม่กวงตรงข้ามกับพระบรมธาตุ ปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน (Janhom, 1989)

จากข้อมูลข้างต้นเมื่อนำเส้นทางมาเปรียบเทียบกับเส้นทางปัจจุบัน โดยออกเดินทางจากวัดพระสิงค์จังหวัดเชียงใหม่มาถึงวัดพระธาตุหริภุญชัยจังหวัดลำพูน ผ่านสถานที่และจุดสำคัญตามเส้นทางต่าง ๆ ที่โคลงนิราศหริภุญชัยได้กล่าวไว้ โดยการสืบค้นออนไลน์ เพื่อกำหนดจุดเส้นทางการเดินทาง โดย พบว่า ระยะทางของการเดินทางตามแผนที่ปัจจุบันที่โคลงนิราศหริภุญชัยได้กล่าวไว้ มีระยะทางทั้งสิ้น 34.2 กิโลเมตร

6. คุณค่าของโคลงนิราศหริภุญชัย

โคลงนิราศหริภุญชัย เป็นวรรณศิลป์ที่ทรงคุณค่าของชาติ นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงคุณค่าของวรรณกรรมเรื่องนี้ไว้มากมาย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1) คุณค่าด้านอักษรศาสตร์ โคลงนิราศหริภุญชัยเป็นร้อยกรองที่ใช้ถ้อยคำพรรณนาที่ไพเราะมาก เป็นการแต่งแบบโคลงต้นโบราณ มีคำสัมผัสไพเราะ มีภาษาต่าง ๆ ปะปนอยู่หลายภาษา (Audomphorn, 2003) ไม่ว่าจะเป็นภาษาบาลีสันสกฤต เขมร มอญ ลัวะและภาษาล้านนาโบราณ ที่สำคัญมีการถือกันว่า โคลงหริภุญชัยถือเป็นโคลงนิราศเรื่องแรกที่มีอิทธิพลต่อการแต่งนิราศในยุคต่อ ๆ มา

2) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ เป็นการบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นเมื่อ 500 ปีก่อน โคลงหริภุญชัยนี้ถือว่าเป็นมรดกวรรณศิลป์ที่สำคัญไม่เฉพาะของอาณาจักรล้านนา แต่ยังเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติด้วย เนื่องจากในอดีตอาณาจักรล้านนาเคยเจริญรุ่งเรือง แผ่อำนาจครอบคลุมดินแดนกว้างขวางตั้งแต่เมืองตามโบราณและแพร์-น่าน ทางใต้ไปถึงเชียงรุ่งทางเหนือ ดินแดนทางตะวันออกของกลุ่มน้ำสาละวิน และทางตะวันออกจรดดินแดนหลวงพระบาง กล่าวกันว่า ล้านนามี 57 หัวเมืองหรือพันนา ในบรรดาหัวเมืองทั้ง 57 เมืองที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ล้านนา คือ หริภุญชัย เชียงใหม่ เชียงราย เชียงแสน ผางและเวียงกุมกาม นอกจากนี้พระบรมสารีริกธาตุที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในบรรดาเจดีย์ที่งดงามและศักดิ์สิทธิ์ที่สุดแห่งหนึ่งในโลกพุทธศาสนา คือ พระบรมสารีริกธาตุหริภุญชัย ซึ่งตามธรรมเนียมปฏิบัติที่มหाराชเชียงใหม่ทุกพระองค์ต้องเสด็จมาบูรณปฏิสังขรณ์และบำรุงพระบรมธาตุนี้ทุกปี โดยถือว่าการจาริกแสวงบุญอย่างหนึ่ง

3) คุณค่าด้านโบราณคดี ช่วยให้สามารถตรวจสอบเรื่องราว และที่ตั้งของวัดในเมืองเชียงใหม่สมัยโบราณตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ที่ปรากฏในโคลงทำให้รู้เรื่องราวของพระพุทธรูปสำคัญ ๆ อย่างพระพุทธรูปสิหิงค์ พระแก้วมรกต ได้รู้ว่ามีสถานที่สำคัญ ๆ หลายแห่งมีอยู่ทางภาคเหนือ อย่างเช่น วัดพระธาตุหริภุญชัย วัดพระสิงห์ วัดกุฎาราม ซึ่งปัจจุบันคือวัดเจดีย์หลวง เป็นต้น

4) คุณค่าด้านศาสนา แสดงให้เห็นว่าผู้คนสมัยนั้นมีพระศาสนาเป็นที่พึ่งพำนักเป็นสรณะที่พึ่ง เวลาจะไหนมาไหนต้องไหว้พระก่อนเพื่อความสบายใจในการเดินทางและให้การเดินทาง

เป็นไปโดยสวัสดิภาพ นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นการไปจาริกแสวงบุญและความเชื่อด้านศาสนาของชาวเชียงใหม่และหริภุญชัยตลอดจนกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในเมืองทั้งสอง อาจมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์และอำนาจเหนือธรรมชาติ แต่ความเชื่อเหล่านี้ถูกทับซ้อนด้วยความเชื่อในพระพุทธศาสนา โดยการยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง การจาริกแสวงบุญ การก่อสร้างสาธารณประโยชน์แก่พระอาราม การบริจาคและอุทิศส่วนบุญแก่ผู้อื่น สำหรับการจาริกแสวงบุญไปยังสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งกระทำไว้เพื่อรำลึกถึงพระพุทธองค์หรือ “เจตียะ” เช่น พระบวรสถูป รอยพระพุทธบาท และพระพุทธรูปนั้นถือว่าเป็นการได้ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า ชาวพุทธเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุหริภุญชัยเป็นที่บรรจุพระสรีระอังคารของพระพุทธทรงนมาร (หมายถึง กิเลส) ดังนั้นการไปไหว้พระมหาธาตุจึงเป็นการได้บุญอย่างมากและเปิดโอกาสให้ขอพระเพื่อความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

5. คุณค่าด้านวัฒนธรรม ในเรื่องการแต่งกาย สังคีตศิลป์-นาฏศิลป์ และการละเล่น นอกเหนือจากเรื่องของความเชื่อ โคลงนิราศหริภุญชัยได้ให้ข้อมูลหลายเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่และหริภุญชัย ตัวอย่างเช่นความงามในสายตาของสตรีล้านนา ได้นำเอาไม้กฤษณาไม้จันทน์ และกล่าพักมาฝนขัดเอาผงที่ได้มาถวายแก่อัครชายาเพื่อใช้โลบลูบดวงตาให้แวววาวดังเพชร หญิงพ่อนระบำหางนกยูงมีอิริยาบถระยับกระเฉงในเวลาที่ตั้งและแกว่งหางนกยูงไปเป็นวงกลม เครื่องประดับเงินทองที่ห้อยตุงตั้งลงมาดูงามนัก พรรณนาเรือนร่างของนางรำที่สวยงามทั้งคิ้วที่โก่งราวคันศร เหวอ่อน และประทุมถันที่เต่งตั้งตั้งตรง นอกจากนาฏศิลป์แล้วเชียงใหม่และหริภุญชัยยังมีความรุ่งเรืองในด้านคีตศิลป์ด้วย โดยเฉพาะในด้านดนตรี ซึ่งวัฒนธรรมการเล่นดนตรีดั้งเดิมของล้านนาอาจแตกต่างจากในปัจจุบัน จำนวนเครื่องดนตรีที่ชาวบ้านเล่นกันอาจมีไม่กี่ชิ้น แคน ซ้องและปี่สะระโน (ปี่ไฉน) วงที่มีขนาดเล็กนี้อาจเป็นการจัดกลุ่มเฉพาะกิจเพื่อการเล่นดอกสร้อยและเพลงปฎิพากย์ของนักแสดงที่ทำหน้าตาสอดคล้องกับท่วงทำนอง นอกจากนี้ยังมีการขับซอด้วยโคลงประเภทต่าง ๆ (Phongsriphean, 2019)

จากแนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของโคลงนิราศหริภุญชัย นอกจากจะเป็นมรดกทางวรรณคดีแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงมรดกทางวัฒนธรรม ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี การแสดงศิลปวัฒนธรรมและการแต่งกายของคนล้านนา หากเกิดการประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์จากงานที่ทรงคุณค่านี้ในด้านของการส่งเสริมหรือด้านการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศหริภุญชัย ก็จะทำให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแนวใหม่และอาจเป็นส่วนหนึ่งในส่งเสริมเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่อยู่ตามแนวเส้นทางท่องเที่ยวได้

สรุป

โคลงนิราศทริภุชชัยเป็นวรรณคดีโคลงนิราศเรื่องแรกที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง สำหรับต้นฉบับมีถึง 6 ฉบับ ปัจจุบันต้นฉบับโคลงนิราศทริภุชชัยที่มีมาตรฐานตรวจสอบชำระแล้วได้แก่ ประเสริฐ ญ นคร ซึ่งมีโคลงจำนวนทั้งสิ้น 181 บท สันนิษฐานว่าแต่งในปี พ.ศ. 2060 โดยกวีผู้ประพันธ์ไม่ทราบแน่ชัด ทว่าเป็นชนชั้นสูงในสมัยนั้น โคลงนิราศทริภุชชัยมีลักษณะคำประพันธ์แบบร้อยกรอง แต่งเป็นโคลงต้นโบราณ (โคลงสี่สุภาพ) มีการใช้ภาษาล้านนาโบราณและภาษาอื่น ๆ ปะปนในการประพันธ์ นอกจากนี้ยังมีคำพรรณนาที่มีสัมผัสไพเราะมาก โดยได้รำพึงรำพันถึงคนรักตลอดการเดินทางจากวัดพระสิงห์จังหวัดเชียงใหม่จนถึงวัดพระธาตุทริภุชชัยจังหวัดลำพูน รวมระยะทางได้ 34.2 กิโลเมตร

นอกจากนี้คุณค่าโคลงนิราศทริภุชชัยยังถือว่าเป็นแหล่งข้อมูลและเสมือนคู่มือการท่องเที่ยว สำหรับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่กล่าวถึงเมืองเชียงใหม่ เมืองหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางด้านการปกครองและทริภุชชัยเมืองรองซึ่งเป็นศูนย์กลางแห่งพระพุทธศาสนาายาวนาน สำหรับการเส้นทางเดินทางตามโคลงนิราศทริภุชชัย โดยใช้แผนที่ปัจจุบันพบว่ายังมีแหล่งที่ตั้งที่เป็นวัดและโบราณสถานเก่าแก่ มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ประติมากรรม การแสดงศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่ทรงคุณค่าแก่การอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่สืบไป นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่รายล้อมตลอดเส้นทาง สิ่งอำนวยความสะดวกทั้งโรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ธุรกิจร้านค้า และสิ่งสนับสนุนอื่น ๆ

การนำวรรณคดีโคลงนิราศทริภุชชัยมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยนิราศถือเป็นนวัตกรรมใหม่ในด้านการท่องเที่ยว เพราะนอกจากจะเป็นการบูรณาการระหว่างวรรณคดีกับการท่องเที่ยวแล้ว ยังก่อให้เกิดความตระหนักรักหวงแหนโบราณสถาน ชุมชน วัฒนธรรมของตน หากได้รับการส่งเสริมและมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวดังกล่าว จากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน อาทิ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ภาคเหนือ) สมาคมสหพันธ์ท่องเที่ยวภาคเหนือ สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว ในการศึกษาวิจัยหรือทดลองจัดทำแผนเส้นทางท่องเที่ยว ก็จะทำให้เกิดการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของคนในชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

1.1 หน่วยงานทางด้านการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมใหม่ตามรอยนิราศทริภุชชัย

1.2 ควรมีการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวตามเส้นทางโคลงนิราศหรืออุทิศเพื่อส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

1.3 ควรมีการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนการท่องเที่ยววิถีใหม่จากเส้นทางท่องเที่ยวตามโคลงนิราศหรืออุทิศ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางท่องเที่ยวตามโคลงนิราศหรืออุทิศ

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีใหม่โดยใช้วรรณคดีโคลงนิราศหรืออุทิศ

References

- Auangsakun, S. (2018). Lanna History. (12th ed.). Bangkok: Aummirin Printing and phuplitsing.
- Audomphorn, A. (2003). Thai Literature of Ayutthaya Period. Bangkok: Phattanasuksa.
- Dokboukaew, P. (2000). Usabarotklongdan Lanna. Chainng Mai: Social Research Institute Chainng Mai University.
- Janhom, L. (1989). Hari Puchai Klong Niras: Master piece Analysing. (Master's Thesis) Chainng Mai University. Chainng Mai.
- Kritmanorot, S. (2001). Lopburi Niras: Thepsatri Rajabhat University.
- Na Nakon, P. (2004). Hari Puchai Klong Niras. Bangkok: Thaiwattanaphanit Ltd.
- Phongsriphean, W. (2019). Ruthiratramphun Hari Puchai Klong Niras and Wat Pha Yaen inscription: Memorial Heritage of Aprinawaburi-Sri hari puchai. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Foundation (PMSF).
- Sripasang, W. (2015). Lanna Poem: Eu Ean Khean . Walailak Abode of Culture Journal, 14(2), 31-46.
- Wichengkheaw, A., Jaisri, M., Yamdach, N. (2019). 500 Years Hari Puchai Klong Niras. Chiang Mai: Airadacopytext.
- Yamdach, N. (2019). Hari Puchai Klong Niras: Literature relation among Lanna Niras and Central Region. Vannavidas, 19(1), 1-33.

ภาคผนวก

ผู้เขียน

ชื่อ วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

(Nakhon Lampang Buddhist College's Journal)

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2565- เมษายน 2565)

Volume 11 No.1 (January 2022- April 2022)

ISSN 2350-9953 (Print)

ISSN 2672-9830 (Online)

สิทธิพร เกษจ้อย

วรเทพ เวียงแก

เอกชาติรี สุขเสน

สังจาร์ักษ์ ไร่สงวน

วรชิต ทะสา

สุดาทิพย์ เกษจ้อย

ชนิกานต์ ผลเจริญ

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข

สฤติ อีสริยานนท์

จิรวัดน์ รักชาติ

โสพิณ ไตรธิกุล

พสุนิต สารมาศ

อัครเจตน์ ชัยภูมิ

ชัยณรงค์ เครือนวน

เบญญูดา กระจ่างแจ้ง

นงนุช ศรีสุข

ณัฐพงศ์ รักงาม

เกสรสิริ ลีลาสัย

โอฬาร ถิ่นบางเตียว

ชาติชาย จาดตานิม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากร

มนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ชวลีวรรณ โชติวงษ์	ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ปรีดา อัครวิจิตรการ	ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
Zhehui huang	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Fanffang Huang	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Siyu lin	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
นพรัตน์ น้อยเจริญ	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
สุรียัน ทองพิกุล	ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ชวลีวรรณ โชติวงษ์	ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
ปรีดา อัครวิจิตรการ	ภาควิชาการพัฒนารัฐกิจอุตสาหกรรมและทรัพยากรมนุษย์ คณะพัฒนารัฐกิจและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
Zixin Xiang	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Siwen liu	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Fuyu ma	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
Xuwei huang	สาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
พิชิต ปุริมาต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ไพวรรณ ปุริมาต	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา
เบญญาภา อัจฉฤกษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา
โสระยา ไทยอัฐวิถิ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา
พระชลญาณมุนี	วิทยาลัยสงฆ์ชลบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย
พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (สุเทพ ตีเยียม)	วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง
พระมหาสุพัทธ์ วชิราวุโธ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต นครราชสีมา
ปาณิสรา เทพรักษ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง
ณัฐนนท์ จิริกิจนิมิตร	สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นิตยา เอกบาง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
พิศาทิมพ์ จันท์พรหม	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

แบบประเมินบทความตีพิมพ์ลงวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ชื่อบทความ :

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ/ชื่อผู้อ่านบทความ :

สถานที่ทำงาน :

โทรศัพท์.....โทรสาร.....Email.....

การประเมินคุณภาพทั่วไป

1. คุณภาพทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่ดีควรเสนอหลักวิชาการที่เชื่อถือได้ รายละเอียดที่นำเสนอต้องผ่านการวิเคราะห์ / วิจัย และมีเอกสารหรือหลักฐานสนับสนุน

ดีมาก เหตุผล

.....

.....

ดี เหตุผล

.....

.....

พอใช้ เหตุผล

.....

.....

ยังเชื่อถือไม่ได้ เหตุผล

.....

.....

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

ประโยชน์ทางวิชาการ

เกณฑ์ประเมิน : บทความที่มีความสำคัญคือบทความที่เสนอความรู้หรือประเด็นใหม่ๆที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังไม่สมควรจัดพิมพ์

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

การใช้ศัพท์ทางวิชาการและภาษาที่ใช้

เกณฑ์ประเมิน : มีการใช้ศัพท์ที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการสาขานั้น

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

2. และการเขียนบรรณานุกรม

เกณฑ์ประเมิน : มีการอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมที่ถูกต้อง ครบถ้วนและเป็นระบบเดียวกัน

ดีมาก

ดี

พอใช้

ยังเชื่อถือไม่ได้

ความเห็นหรือข้อเสนอแนะ (ถ้ามี)

สรุปความเห็นผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการตีพิมพ์บทความ

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยไม่ต้องแก้ไข

เห็นสมควรให้ตีพิมพ์บทความได้โดยมีข้อแก้ไข ดังนี้

1.

2.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

3.

ไม่สมควรให้ตีพิมพ์บทความ เนื่องจาก

1.

2.

3.

ข้อคิดเห็นอื่น ๆ

.....
.....

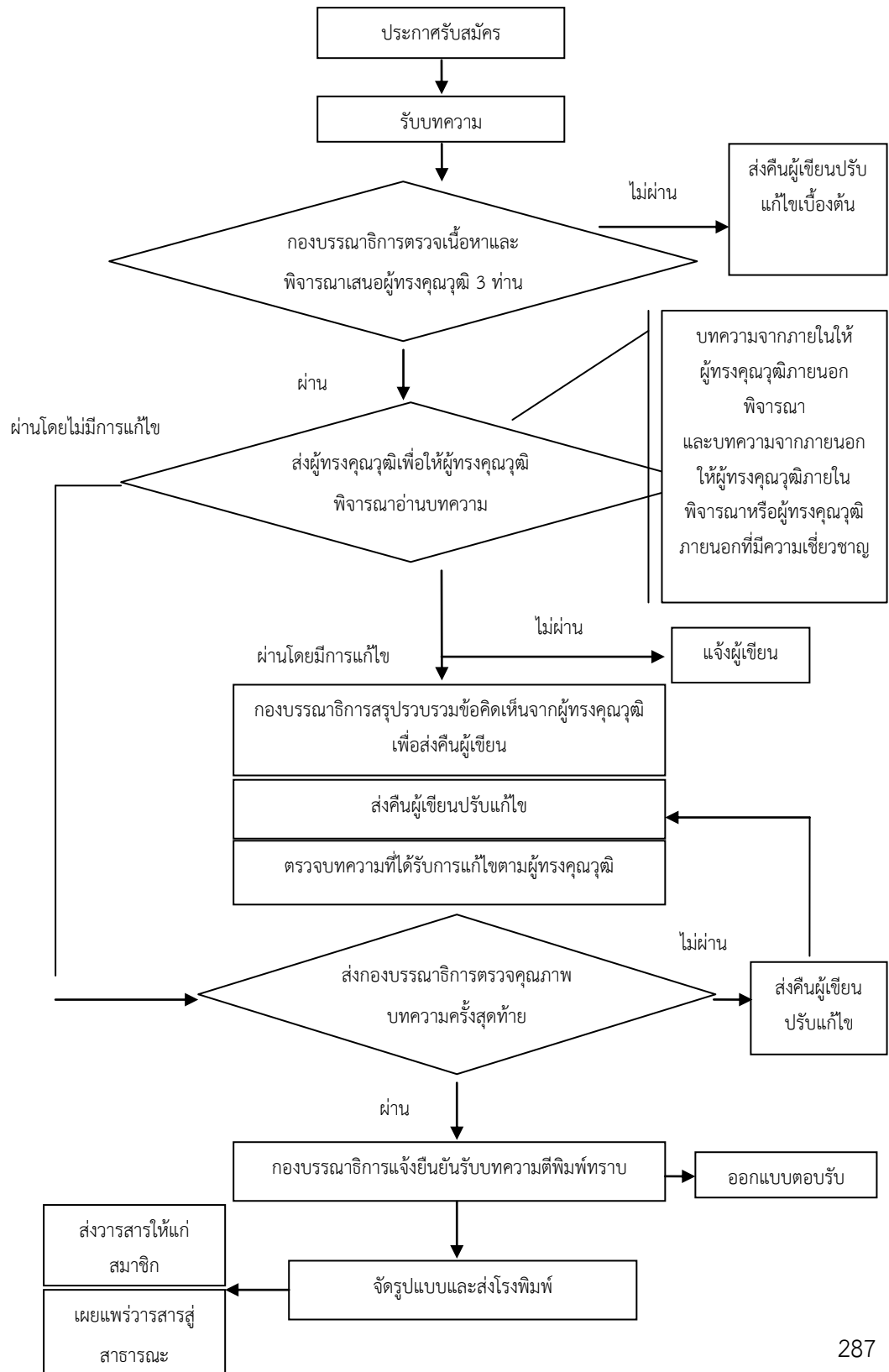
ลงชื่อ.....

()

ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อ่านบทความ

หมายเหตุ : หากมีประเด็นชี้แนะอื่นๆ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ท่านสามารถขยายต่อเพิ่มเติมจากนี้ได้

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

คำแนะนำ สำหรับผู้นิพนธ์บทความ

ตัวอย่างรูปแบบ “บทความวิจัย”

ชื่อบทความ (ภาษาไทย 20 pt.)

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษ 18 pt.)

¹ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ²ผู้ร่วมเขียน และ ³ผู้ร่วมเขียน (ภาษาไทย 16 pt.)

¹ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ²ผู้ร่วมเขียน และ ³ผู้ร่วมเขียน (ภาษาอังกฤษ 16 pt.)

¹หน่วยงานต้นสังกัด (ภาษาไทย 14 pt.)

¹หน่วยงานต้นสังกัด (ภาษาอังกฤษ 14 pt.)

¹Corresponding Author’s Email: (14 pt.)

¹เบอร์โทร :(14 pt.)

บทคัดย่อ (18 pt. ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt.) เนื้อความ ระบุวัตถุประสงค์วิจัย ประเภทของงานวิจัย กลุ่มประชากรพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูล (สถิติ, เชิงพรรณนา).....

.....

ผลการวิจัยพบว่า (ตามลำดับของวัตถุประสงค์).....

1.....

2.....

คำสำคัญ: (16 pt.) (3-5 คำ ตามชื่อของบทความ คั่นด้วยเครื่องหมาย Semicolon ;)

Abstract (18 pt. ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt.) (แปลรักษารูปคำและรูปประโยคให้ตรงกับภาษาไทย ไม่แปลสรุปย่อ ไม่แปลจับประเด็นไม่แปลขยายความ) (ใส่ตัวเลข ย่อหน้า วรรคตอน ลำดับหัวข้อหลัก,หัวข้อรอง ให้ตรงกับภาษาไทย).....

.....

Keywords: (16 pt.) (3 – 5 คำ ตามชื่อของบทความ คั่นด้วยเครื่องหมาย Semicolon ;)

บทนำ (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

(16 pt.) ความเป็นมา บริบท สภาพปัญหาของประเด็นที่ศึกษา(อ้างอิง).....

.....

กรณีศึกษา/กรณีพื้นที่ (อ้างอิง).....

.....

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เชิงวิชาการ แนวทางปฏิบัติ มาตรฐานการแก้ไขปัญหาหรือการส่งเสริม พัฒนา (อ้างอิง).....

.....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

1. เพื่อ.....

2. เพื่อ.....

3. เพื่อ.....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt., เนื้อความ 16 pt.) (ทั้งนี้อาจปรับเปลี่ยนตามลักษณะบทความ)

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) การสัมภาษณ์ (In-depth Interviews)

2) การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion)

3) ศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติ/ทดลอง/ฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

(Presentation of the Research Results)

ผลการวิจัย (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อ.....ผลการวิจัยพบว่า.....

.....

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อ.....ผลการวิจัยพบว่า.....

.....

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อ.....ผลการวิจัยพบว่า.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

องค์ความรู้จากผู้วิจัย) คือ การสังเคราะห์ชุดองค์ความรู้ออกมาในรูปแบบของแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล พร้อมทั้งการอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่า ประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิด การส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย).....

.....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยง ความสอดคล้อง ความเหมือน ความแตกต่าง กับกรอบแนวคิดทฤษฎี งานวิจัยอื่นๆในอดีตที่ผ่านมาอย่างไร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า..... ทั้งนี้เป็นเพราะ.....
สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ.....

(อ้างอิง)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า..... ทั้งนี้เป็นเพราะ.....
สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ.....

(อ้างอิง)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า..... ทั้งนี้เป็นเพราะ.....
สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ.....

(อ้างอิง)

สรุป (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

สรุปภาพรวมครอบคลุมผลการวิจัย เป็นความเรียงไม่ใส่เลขเป็นข้อมาตรา ไม่เอียง
ไม่หนา ไม่แทรกภาพโมเดล (ไม่ต้องแทรกอ้างอิง)

.....
.....

ข้อเสนอแนะ (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย (เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ใคร หน่วยงานใด อย่างไร)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ดังนั้นหน่วยงานที่
เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้.....

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ดังนั้นหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้.....

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ดังนั้นหน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการ ดังนี้.....

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป (ต้องเกี่ยวเนื่องต่อยอดจากบทความนี้)

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1.

2.2.

2.3.

References (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

เฉพาะบทความวิจัยควรมีการอ้างอิง 8 อ้างอิงขึ้นไป แหล่งข้อมูลอ้างอิง ที่ปรากฏในเนื้อหา
บทความทั้งหมด จะต้องนำมาเขียนเป็นรายการอ้างอิงใน References ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกๆ
อ้างอิง ตามรูปแบบอ้างอิงของวารสาร และเรียงลำดับตามตัวอักษร A-Z (ห้ามอ้างอิง References ที่
ไม่ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ)

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ตัวอย่างเบื้องต้น

หนังสือ

นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อหนังสือ. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์ .

Robbin, N. (2005). Management. (8 ed.). New Jersey: Prentice Hall.

วิทยานิพนธ์

นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. (ปริญญาวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.

Kittichayathorn, P. (2012). Styles and Steps of Community Management Movement for Drug Problem Prevention Learning Center: A Case of Thorraneekum, Khok Faet, Nong Chok, Bangkok. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.

บทความวารสาร

นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อย่อ., นามสกุลผู้เขียน 2, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้เขียน 3, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. เลขปีที่ (เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความเรื่องนั้นๆ.

Puchthonglang, P., Horsangchai, S., & Soma, P. (2016). Learning Provision Model for Develop Right Consumption Behavior Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Adolescents. Journal of MCU Peace Studies, 4(2), 17-37.

พระไตรปิฎก/คัมภีร์

ชื่อสถาบันของคัมภีร์. (ค.ศ.). ชื่อคัมภีร์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitakas. Bangkok: MCU Press.

เว็บไซต์

นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อหัวข้อ. สืบค้น เดือน วัน, ปี, จาก <http://www.xxxxxxxx>

Chalamvong, Y. (2017). Challenges of Thai workers in the digital age. National Institute for Thailand Development Research. Retrieved May 3, 2017, from <http://tdri.or.th/2015/01/thailaborinthedigitalage>>

ตัวอย่างรูปแบบ “บทความวิชาการ”

ชื่อบทความ (ภาษาไทย 20 pt.)

ชื่อบทความ (ภาษาอังกฤษตัวพิมพ์ใหญ่ 18 pt.)

¹ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ²ผู้ร่วมเขียน และ ³ผู้ร่วมเขียน (ภาษาไทย 16 pt.)

¹ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน, ²ผู้ร่วมเขียน และ ³ผู้ร่วมเขียน (ภาษาอังกฤษ 16 pt.)

¹หน่วยงานต้นสังกัด (ภาษาไทย 14 pt.)

¹หน่วยงานต้นสังกัด (ภาษาอังกฤษ 14 pt.)

¹Corresponding Author’s Email: (14 pt.)

¹เบอร์โทร :(14 pt.)

บทคัดย่อ (18 pt. ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt.) นำเสนอข้อค้นพบ มุมมอง ทักษะ ที่สะท้อนทางออก ทางเลือก องค์ความรู้ใหม่ หลักการแนวทาง วิธีปฏิบัติในเชิงวิชาการ โดยเขียนให้กระชับ จัดลำดับหมวดหมู่ แยกข้อ แยกประเด็น ให้เห็นชัดเจน

.....
.....

คำสำคัญ: (16 pt.) (3-5 คำ ตามชื่อของบทความ คั่นด้วยเครื่องหมาย Semicolon ;)

Abstract (18 pt. ไม่เกิน 500 คำ)

(16 pt.) แปลรักษารูปคำและรูปประโยคให้ตรงกับภาษาไทย ไม่แปลสรุปย่อ ไม่แปลจับประเด็น ไม่แปลขยายความ (ใส่ตัวเลข ย่อหน้า วรรคตอน ลำดับหัวข้อหลัก หัวข้อรอง ให้ตรงกับภาษาไทย)

.....
.....

Keywords: (16 pt.) (3 – 5 คำ ตามชื่อของบทความ คั่นด้วยเครื่องหมาย Semicolon ;)

บทนำ (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

(16 pt.) ความเป็นมา บริบท สภาพปัญหาของประเด็นที่ศึกษา/กรณีศึกษา/กรณีพื้นที่ (อ้างอิง).....

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เชิงวิชาการ แนวทางปฏิบัติ มาตรฐานการแก้ไขปัญหาการส่งเสริมพัฒนา (อ้างอิง)

แรงจูงใจที่อยากจะศึกษา เหตุผลความคาดหวัง คุณค่า ประโยชน์ ที่หวังได้จากการศึกษา (อ้างอิง).....

เนื้อเรื่อง (18 pt., เนื้อหา 16 pt.)

บริบทความเป็นมา ประเด็นปัญหา แสดงสาระสำคัญภายใต้กรอบแนวคิดในเชิงวิชาการ นำเสนอตามลำดับแยกประเภทหมวดหมู่ ความสำคัญมาก ความสำคัญน้อย ประเด็นหลัก ประเด็นรอง โดยใส่ลำดับ เลขข้อ ย่อหน้า วรรคตอน ให้เข้าใจได้ง่ายและชัดเจน (อ้างอิง).....

นำเสนอหลักการ แนวคิด ทฤษฎี แนวทางปฏิบัติ ที่สะท้อนมุมมอง องค์ความรู้ใหม่อย่างเป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ เป็นขั้นตอน เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับการแก้ไขปัญหาหรือการส่งเสริมพัฒนา โดยสอดคล้องกับหลักวิชาการ (อ้างอิง)

สรุป (18 pt. เนื้อความ 16 pt.)

สรุปภาพรวมครอบคลุมผลการวิจัย เป็นความเรียงไม่ใส่เลขเป็นข้อมาตรา ไม่เอียง ไม่หนา ไม่แทรกภาพโมเดล (ไม่ต้องแทรกอ้างอิง)

ข้อเสนอแนะ (18 pt. เนื้อความ 16 pt.)

จากผลการศึกษา ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ของหน่วยงานและองค์กร ถึงการพัฒนาประสิทธิภาพส่วนบุคคล ตลอดจนการเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อยอดสำหรับผู้สนใจ

1. ข้อเสนอแนะจากการศึกษา (เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ใคร หน่วยงานใด อย่างไร)

1.1.....

1.2.....

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป (ต้องเกี่ยวเนื่องต่อยอดจากบทความนี้)

สำหรับประเด็นในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1.....

2.2.....

References (18 pt., เนื้อความ 16 pt.)

แหล่งข้อมูลอ้างอิง ที่ปรากฏในเนื้อหาบทความทั้งหมด จะต้องนำมาเขียนเป็นรายการอ้างอิง ใน References ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกๆอ้างอิง ตามรูปแบบอ้างอิงของวารสาร และเรียงลำดับตามตัวอักษร A-Z (ห้ามอ้างอิง References ที่ไม่ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหาบทความ)

ตัวอย่างการอ้างอิงเบื้องต้น

หนังสือ

นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อหนังสือ. (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

Robbin, N. (2005). *Management*. (8th ed.). New Jersey: Prentice Hall.

วิทยานิพนธ์

นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. (ปริญญาวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.

Kittichayathorn, P. (2012). *Styles and Steps of Community Management Movement*

for Drug Problem Prevention Learning Center: A Case of Thorraneekum, Khok

Faet, Nong Chok, Bangkok. (Doctoral Dissertation). National Institute of

Development Administration. Bangkok.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

บทความวารสาร

นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อย่อ., นามสกุลผู้เขียน 2, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้เขียน 3, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร. เลขปีที่ (เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความเรื่องนั้นๆ.
Puchthonglang, P., Horsangchai, S., & Soma, P. (2016). Learning Provision Model for Develop Right Consumption Behavior Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Adolescents. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 17-37.

พระไตรปิฎก/คัมภีร์

ชื่อสถาบันของคัมภีร์. (ค.ศ.). ชื่อคัมภีร์. สถานที่พิมพ์ : สำนักพิมพ์.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.

เว็บไซต์

นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อหัวข้อ. สืบค้น เดือน วัน, ปี, จาก <http://www.xxxxxxxxxx>
Chalamvong, Y. (2017). Challenges of Thai workers in the digital age. National Institute for Thailand Development Research. Retrieved May 3, 2017, from <http://tdri.or.th/2015/01/thailaborinthedigitalage>>

ตัวอย่างการอ้างอิง APA (6th Edition) (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2564)

หนังสือ

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
ผู้แต่ง 1 คน	นามสกุล (ค.ศ.)	(นามสกุล, ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Robbin (2005)	(Robbin, 2005)	Robbin, N. (2005). <i>Management</i> . (8 th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
ผู้แต่ง 2-4 คน	นามสกุล 1, นามสกุล 2, นามสกุล 3, and นามสกุล 4 (ค.ศ.)	(นามสกุล 1, นามสกุล 2, นามสกุล 3, and นามสกุล 4, ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ., นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ., นามสกุลผู้แต่ง 3, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้แต่ง 4, ชื่อย่อ., (ค.ศ.). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Robbin, Stephen, Coulter, and Mary, (2005)	(Robbin, Stephen, Coulter, and Mary, 2005)	Robbin, N., Stephen, P., Coulter, O., & Mary, R. (2005). <i>Management</i> . (8 th ed.) New Jersey: Prentice Hall.
ผู้แต่ง 5 คนขึ้นไป	นามสกุล 1 และคณะ. (ค.ศ.)	(นามสกุล 1 และคณะ. ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ. และคณะ. (ค.ศ.). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Robbin et al. (2005)	(Robbin et al. 2005)	Robbin, N. et al. (2005). <i>Management</i> . (8 th ed.). New Jersey: Prentice Hall.
	ชื่อนามแฝง (ค.ศ.)	(ชื่อนามแฝง, ค.ศ.)	ชื่อนามแฝง. (ค.ศ.). <i>ชื่อหนังสือ</i> . (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

ผู้แต่งนามแฝง	Tmanti (2002)	(Tmanti, 2002)	Tmanti. (2002). <i>Kaew Kalaya of the Land</i> . (2 nd ed.). Bangkok: Na Ban Wannagum Publishing.
หนังสือแปล	นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้แต่งต้นฉบับ, ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้แต่ง 2, ชื่อย่อ. (ค.ศ.ที่แปล). <i>ชื่อเรื่องที่แปล</i> [ชื่อเรื่องต้นฉบับ]. (นามสกุลผู้แปล, ผู้แปล). (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์. (ค.ศ. ต้นฉบับที่พิมพ์).
	Parker, and Smith (2020)	(Parker, and Smith, 2020)	Parker, K., & Smith, S. (2020). <i>Money Knowledge</i> [Financial Management]. (Phothiwong, Translator). (2 nd ed.). Bangkok: MCU Press. (2015).
กรณีไม่มีชื่อผู้แต่ง ให้ลงชื่อเรื่องแทน ผู้แต่ง	“ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบท ที่” หรือ “ชื่อบทความ” (ค.ศ.)	(“ชื่อเรื่อง” หรือ “ชื่อบท ที่” หรือ “ชื่อบทความ”, ค.ศ.)	<i>ชื่อเรื่อง</i> . (ครั้งที่พิมพ์). (ค.ศ.). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	“Transient viscoelastic flow of polymer solution” (1975)	(“Transient viscoelastic flow of polymer solution”, 1975)	<i>Art of display: Cultural shows</i> . (2 nd ed.). (2010). Hong Kong, China: Links International.
	นามสกุลผู้แต่งเอกสาร ต้นฉบับ (ค.ศ. ต้นฉบับ) (อ้างถึงในหรือ as cited	(นามสกุลผู้แต่งเอกสาร ต้นฉบับ, ค.ศ. ต้นฉบับ อ้างถึงในหรือ as cited in	ผู้เขียนอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เหตุเพราะไม่สามารถเข้าถึงหรือสืบค้นหา ต้นฉบับเดิมได้ การเขียนอ้างอิงข้อมูลทุติยภูมิในบรรณานุกรมหลักการอ้างอิง เหมือนกับรายการหนังสือทั่วไป

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

การอ้างอิงเอกสาร ทุติยภูมิ (Secondary Source) (อ้างอิง ใน)	in นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ค.ศ.ของเอกสารทุติยภูมิ)	นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ค.ศ.ของเอกสารทุติยภูมิ)	นามสกุลผู้แต่งทุติยภูมิ, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). <i>ชื่อเรื่องต้นฉบับ</i> . (ครั้งที่พิมพ์). สถานที่ พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Seidenberg and McClelland (1993) (as cited in Coltheart, 1995)	(Seidenberg and McClelland, 1993 as cited in Coltheart, 1995)	Coltheart, A. H. (1995). <i>Development of Selection model to support higher education</i> . (2 nd ed.). Bangkok: Thammasat University.
สารานุกรม (Encyclopedia)	นามสกุล (ค.ศ.)	(นามสกุล, ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ใน ชื่อของบรรณาธิการ (บก.), <i>ชื่อเรื่อง</i> (ฉบับที่, หน้าแรก-หน้าสุดท้าย). สถานที่พิมพ์; สำนักพิมพ์.
	Glaucoma. (2002)	(Glaucoma, 2002)	Glaucoma. (2002). In K. Krapp (Ed.), <i>The Gale encyclopedia of nursing & allied health</i> (Vol. 2, pp.1079-1083). Farmington Hills, MI: Gale Group.
พจนานุกรม (Dictionary)	นามสกุล (ค.ศ.)	(นามสกุล, ค.ศ.)	นามสกุลผู้แต่ง, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). <i>ชื่อพจนานุกรม</i> . สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Tiangburanadham (2002)	(Tiangburanadham, 2002)	Tiangburanadham, V. (2002). <i>Dictionary of diseased and therapies</i> . Bangkok: Ruansarn.

วิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัย

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
เอกสารรายงานการวิจัย	นามสกุลผู้วิจัย 1, and นามสกุลผู้วิจัย 2, (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้วิจัย 1, and นามสกุลผู้วิจัย 2, ค.ศ.)	นามสกุลผู้วิจัย 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้วิจัย 2, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง (รายงานผลการวิจัย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Wathnapradith, and Soma (2016)	(Wathanapradith, and Soma, 2016)	Wathanapradith, K., & Soma, P. (2016). <i>Peace Village in the 26th Buddhist Century: Knowledge Learned from Ta Koy Nang Village Sisaket Province</i> (Research Report). Ayutthaya: Buddhist Research Institute of MCU.
ดุขฎิพนธ์ ป.เอก	นามสกุลผู้วิจัย (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้วิจัย, ค.ศ.)	นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. (ปริญญาานิพนธ์ระดับดุขฎิบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.
	Kittichayathorn (2012)	(Kittichayathorn, 2012)	Kittichayathorn, P. (2012). <i>Styles and Steps of Community Management Movement for Drug Problem Prevention Learning Center: A Case of Thorraneekum, Khok Faet, Nong Chok, Bangkok.</i> (Doctoral

			Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.
วิทยานิพนธ์ ป.โท	นามสกุลผู้วิจัย (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้วิจัย, ค.ศ.)	นามสกุลผู้วิจัย, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. (วิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต). ชื่อสถาบัน. สถานที่พิมพ์.
			Marpue, S. (2013). <i>Use mindfulness to apply to solve doing work Employees of Electricity Generating Authority of Thailand.</i> (Master's Thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.

วารสาร/เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceeding)/หนังสือพิมพ์

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
บทความวารสาร	นามสกุลผู้เขียน 1, นามสกุลผู้เขียน 2, and นามสกุลผู้เขียน 3 (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน 1, นามสกุลผู้เขียน 2, นามสกุลผู้เขียน 3, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อย่อ., นามสกุลผู้เขียน 2, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้เขียน 3, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, เลขปีที่(เลขฉบับที่), เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของบทความ.
	Puchthonglang, Horsangchai, and	(Puchthonglang, Horsangchai, and Soma,	Puchthonglang, P., Horsangchai, S., & Soma, P. (2016). Learning Provision Model for Develop Right Consumption Behavior Based on the

	Soma (2016)	2016)	Philosophy of Sufficiency Economy for Adolescents. <i>Journal of MCU Peace Studies</i> , 4(2), 17-37.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ (proceeding)	นามสกุลผู้เขียน (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อบทความ. ใน หรือ in ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก. หรือ Ed. หรือ Eds.), ชื่อการประชุม (น. หรือ pp. เลขหน้าแรก-ถึงหน้าสุดท้าย). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Edge (1996)	(Edge, 1996)	Edge, M. (1996). Lifetime prediction: Fact or fancy. In M. S. Koch, T. Padfield, J. S. Johnsen, & U. B. Kejsler (Eds.), <i>Proceedings of the Conference on Research Techniques in Photographic Conservation</i> (pp. 97-100). Copenhagen, Denmark: Royal Danish Academy of Fine Arts.
เอกสารประกอบการสอน/การอบรม (Power Point Lecture Note)	นามสกุลผู้เขียน (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. ชื่อเอกสารประกอบการอบรม, สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์
	Chuychuwong (2009)	(Chuychuwong, 2009)	Chuychuwong, S. (2009). <i>The Use of UpToDate Database. Training Material on the Techniques of Searching for Information from Electronic Medical Database</i> . Songkla: Prince of Songkla University.
หนังสือพิมพ์	นามสกุลผู้เขียน (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ., วัน เดือน). ชื่อคอลัมน์/ชื่อข่าว. ชื่อหนังสือพิมพ์. pp. เลขหน้าแรก-เลขหน้าสุดท้ายของคอลัมน์/ชื่อข่าว.

	Boonnoon (2011)	(Boonnoon, 2011)	Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufacturers flood Thai market. <i>The Nation</i> , pp. 7-8.
--	-----------------	------------------	--

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์/เว็บไซต์

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
อ้างอิงเว็บไซต์	นามสกุลผู้เขียน (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). <i>ชื่อหัวข้อ</i> . สืบค้น เดือน วัน, ปี, จาก http://www.xxxxxxxxx
	Chalamvong (2017)	(Chalamvong, 2017)	Chalamvong, Y. (2017). <i>Challenges of Thai workers in the digital age</i> . National Institute for Thailand Development Research. Retrieved May 3, 2017, from http://tdri.or.th/2015/01/thailaborinthedigitalage
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book)	นามสกุลผู้เขียน 1, and นามสกุลผู้เขียน 2 (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้เขียน 1, and นามสกุลผู้เขียน 2, ค.ศ.)	นามสกุลผู้เขียน 1, ชื่อย่อ., & นามสกุลผู้เขียน 2, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). <i>ชื่อเรื่อง</i> . เมือง. สถาบัน หรือสำนักพิมพ์. สืบค้น เดือน วันที่, ค.ศ. จาก http://xxxxxxxxxxxxxxxx
	Littleton and Engebretson (2002)	(Littleton and Engebretson, 2002)	Littleton, L. Y., & Engebretson, J. C. (2002). <i>Maternal, neonatal, and women's health nursing</i> . New York: Delmar/Thompson Learning. Retrieved November 30, 2009, from http://www.netlibrary.com/reader/

หน่วยงานรัฐบาล/สถาบัน/องค์กร/สมาคม/ชมรม

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
อ้างอิงจาก หน่วยงาน สถาบัน หรือ องค์กร อ้างอิงครั้ง แรกใช้ชื่อเต็ม ส่วนอ้างอิงครั้ง ต่อไปใช้อักษรย่อ	ชื่อเต็มของหน่วยงาน (อักษรย่อ, ค.ศ.)	(ชื่อเต็มของหน่วยงาน (อักษรย่อ), ค.ศ.)	ชื่อเต็มของสถาบันหรือหน่วยงาน. (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง. (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development (2001)	(Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development, 2001)	Ministry of Education, Department of Curriculum, and Instruction Development. (2001). <i>Basic education curriculum B.E. 2544</i> [A.D. 2001]. (2 nd ed.). Bangkok: Department of Curriculum and Instruction Development.

พระไตรปิฎก/คัมภีร์

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
อ้างอิงจาก	อ้างชื่อคัมภีร์ หน้าข้อความ	หลังข้อความ (ชื่อคัมภีร์: เล่ม/เลข/ข้อหน้า)	ชื่อสถาบันของคัมภีร์. (ค.ศ.). ชื่อคัมภีร์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระไตรปิฎก/ คัมภีร์	ตั้งในพระสูตรที่กล่าวไว้ ว่า	(Thai Tripitakas: 1/50/443)	Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). <i>Thai Tripitakas</i> . Bangkok: MCU Press.
------------------------	---------------------------------	--------------------------------	--

สัมภาษณ์(Interview)/Focus Group

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
สัมภาษณ์/ Interview	นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ค.ศ.)	นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. <i>สัมภาษณ์</i> . เดือน, วัน.
	Marntong (2018)	(Marntong, 2018)	Marntong, A. (2018). Chief of Production. <i>Interview</i> . February, 2.
การสัมภาษณ์กลุ่ม ย่อย Focus Group	นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์ (ค.ศ.)	(นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ค.ศ.)	นามสกุลผู้ให้สัมภาษณ์, ชื่อย่อ. (ค.ศ.). ตำแหน่ง/สถานะ/บทบาทหน้าที่. <i>การ สัมภาษณ์กลุ่มย่อย</i> . เดือน, วัน.
	Sutthiprapa (2019)	(Sutthiprapa, 2019)	Sutthiprapa, S. (2019). Lecturer of Environmental Health Faculty of Public Health and Environment Pathum Thani University. <i>Focus Group</i> . January, 13.

สมณศักดิ์

รูปแบบ	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา		บรรณานุกรม (ท้ายบทความ)
	หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ	
พระสงฆ์ มีสมณศักดิ์	ชื่อสมณศักดิ์ (ชื่อเดิม) (ค.ศ.)	(ชื่อสมณศักดิ์ (ชื่อเดิม), ค.ศ.)	ชื่อสมณศักดิ์ (ชื่อเดิม). (ค.ศ.). ชื่อเรื่อง (พิมพ์ครั้งที่). สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
	Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto) (2013)	(Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2013)	Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto). (2013). <i>Dictionary of Buddhism</i> . Bangkok: Pali Dhamma Publishing Company.
	Phra Dhebbodhidhes (Weerayut Vīrayuddho) (2010)	(Phra Dhebbodhidhes (Weerayut Vīrayuddho), 2010)	Phra Dhebbodhidhes (Weerayut Vīrayuddho). (2010). <i>Vision of Buddhism Propagation in The Buddhist Land, Reinforce the Quality of life, Increase the Work Efficiency</i> . India-Nepal: Office of Dhammadhuta India-Nepal.
	Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto) (2018)	(Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto), 2018)	Phra Brahmapundit (Prayoon Dhammacitto). (2018). <i>Benefaction of Buddhism and The Perfect Human Development</i> . A Special Discourse delivered in The Convocation Ceremony of Mahachulalongkornrajavidyalaya University on 10 May 2018.
พระภิกษุทั่วไป	Phramaha Wutthichai	(Phramaha Wutthichai Vajiramedhi (V.	Phramaha Wutthichai Vajiramedhi (V. Vajiramedhi). (2012). <i>Ahimsa Magga to Peace</i> . Bangkok: Buddhist Economics University.

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

	Vajiramedhi (V. Vajiramedhi) (2012)	Vajiramedhi), 2012)	
--	--	---------------------	--

วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2565)

ใบสมัครสมาชิก

วันที่สมัคร.....

ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี การศึกษา.....อาชีพ.....

สถานที่ส่งเอกสาร บ้าน

ที่ทำงาน

เลขที่.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

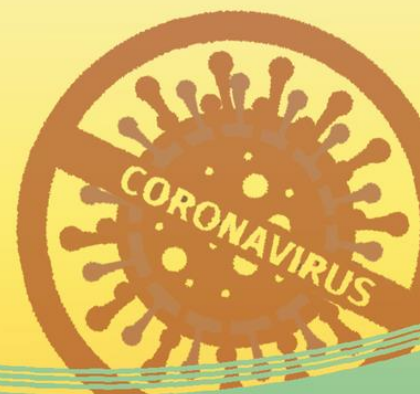
โทรศัพท์.....โทรสาร.....

E-mail:.....

กรุณาส่งหรือโทรสารใบสมัครมายัง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
เลขที่ 662 ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
รหัสไปรษณีย์ 52130
โทร/โทรสาร : 0-5420-9454, 06-2174-3987

จัดการศึกษา
พระพุทธศาสนา
บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่
พัฒนาจิตใจและสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๕๔-๒๐๙๔๕๔ Email: Silawatchaiwong30@gmail.com
website: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NBJ>